

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ВАХОВИЧ І.М., РОПОТАН І.В.

**РЕГІОНАЛЬНА КОНВЕРГЕНЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

МОНОГРАФІЯ

ЛУЦЬК «ВОЛИНЬПОЛІГРАФ»^{ТМ}, 2014

УДК 332.12 (477)

ББК 65.25

В 22

У монографії обґрунтовано концептуальні засади дослідження конвергенції сталого розвитку регіонів, розроблено типологію регіональної конвергенції, що дозволило виокремити її типи та обґрунтувати комплексний підхід до визначення її змісту, обґрунтовано передумови конвергентно-дивергентних процесів та методологію дослідження рівня регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку. Систематизовано методичні підходи, відповідно до яких проведено діагностику регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України. Зосереджено увагу на розробці прогнозної моделі стійкості клубної регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України, систематизації фінансових інструментів, які сприяють конвергенції сталого розвитку регіонів та обґрунтуванні їх застосування в Україні, розроблено алгоритм формування стратегії посилення конвергентних процесів у державі у напрямку додатної наростаючої конвергенції, удосконалено трансфертний механізм посилення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України.

Видання передбачене для науковців, керівників та спеціалістів управлінських структур, фінансових організацій, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Карлін М.І., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та оподаткування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Ковальська Л.Л. – доктор економічних наук, професор Луцького національного технічного університету

Сторонянська І.З. - доктор економічних наук, старший науковий співробітник Інституту регіональних досліджень НАН України

Вахович І.М., Ропотан І.В. Регіональна конвергенція фінансового забезпечення сталого розвитку України: Монографія/ І.М.Вахович, І.В.Ропотан. – Луцьк: Волиньполіграф™, 2014. – 219 с.

Схвалено до друку Вченою радою
Луцького національного технічного університету

ISBN 978-617-6720-70-6

© Вахович І.М., Ропотан І.В., 2014

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	5
1.1. Концептуальні засади дослідження конвергенції сталого розвитку регіонів.....	5
1.2. Передумови конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни.....	16
1.3. Методологія дослідження регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни.....	35
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА КОНВЕРГЕНТНО-ДИВЕРГЕНТНИХ ПРОЦЕСІВ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	58
2.1. Діагностика регіональних диспропорцій фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку України.....	58
2.2. Діагностика регіональних диспропорцій фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку України.....	76
2.3. Діагностика регіональних диспропорцій фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку України.....	119
2.4. Діагностика регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України.....	137
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ПОСИЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	149
3.1. Прогнозна модель стійкості клубної регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України.....	149
3.2. Систематизація фінансових інструментів конвергенції сталого розвитку регіонів	169
3.3. Трансфертний механізм посилення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України.....	186
ВИСНОВКИ	205
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	208
ДОДАТКИ	217

ПЕРЕДМОВА

Регіональні відмінності у рівнях фінансового забезпечення усіх сфер життєдіяльності країни, зумовлені як різними стартовими умовами функціонування територіальних утворень, так і різним рівнем прикладених зусиль для нарощення власної фінансової бази, породжують дезінтеграційні процеси у державі, що вимагає пошуку дієвих механізмів забезпечення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку.

Дослідження конвергентних процесів регіонального розвитку та його фінансового забезпечення відображені у працях провідних вітчизняних та закордонних вчених, зокрема: Н. Балдич, М.Вожняк, І. Вахович, Ю.Гаджиева, К. Деделюк, С.Заброцької, Д.Зверева, М. Кизима, І. Комарницького, Е.Коломак, Л. Корольчук, Д.Лук'яненко, А. Мельник, Н. Маисурадзе, Л. Мотовильської, М. Наркізова, О. Павленка, В.Підгірної, Г.Сафронова, А.Сищук, В. Трофимової, Г. Харламової, В. Чужикова, Н. Шпірько-Фандеєвої та багатьох інших. Однак відкритими залишаються питання дослідження концептуальних засад регіональної конвергенції сталого розвитку країни, обґрунтування її фінансових передумов, методології дослідження процесів конвергенції (дивергенції) сталого регіонального розвитку, діагностики регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку в Україні та причин, що зумовлюють такий стан, обґрунтування прогностичної моделі стійкості клубної регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України, систематизації фінансових інструментів конвергенції сталого розвитку регіонів, визначення напрямів вдосконалення трансфертного механізму фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни.

Тому на сучасному етапі розвитку економіки України нагальною проблемою є розробка теоретичних та прикладних досліджень у напрямку формування механізмів посилення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку. Складність, недостатня вивченість та невирішеність на теоретичному, методологічному та прикладному рівнях цієї проблеми зумовили вибір теми дослідження, підтверджують його актуальність, визначають мету та завдання.

Монографія складається з передмови, шести розділів, висновків та додатків. Монографія не претендує на повне вирішення усіх проблем фінансового забезпечення регіонального розвитку, що сьогодні мають місце у державі. Деякі з положень, що розглядаються, вимагають подальшої розробки та експериментальної перевірки. Проте, автори сподіваються, що книга викличе інтерес у читачів і послужить розвитку теорії і практики регіональної політики.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

1.1. Концептуальні засади дослідження конвергенції сталого розвитку регіонів

Регіональна диференціація соціально-економічних процесів в Україні зумовлює потребу дослідження сутності та причин неоднорідності території країни в першу чергу у спроможності акумулювати фінансові ресурси для забезпечення сталого довгострокового розвитку. Під сталим розвитком при цьому будемо розуміти збалансований у соціальному, економічному та екологічному аспектах розвиток, який дозволяє у довгостроковій перспективі забезпечити високий рівень якості життя теперішніх та майбутніх поколінь.

Першочерговим етапом у такому дослідженні є вивчення теорій та моделей конвергенції з метою виявлення сутності дезінтеграційних процесів та природи їх виникнення.

Теорії конвергенції набули свого становлення у 60-х роках ХХ століття з виникненням підходів Я.Тінберга, Дж. Гелбрейта П. Сорокіна, У. Ростоу, Ж.Фурастьє та ін. про взаємопроникнення і доповнення капіталізму й соціалізму [1], що базуються на поєднанні ознак кожного з цих типів організації суспільних відносин для створення нового, більш прогресивного.

Природою такого сходження у соціально-економічних системах є науково-технічний прогрес, який породжує «змішане суспільство» з притаманними йому позитивними рисами і властивостями кожної з двох систем.

Деяко іншим наповненням вирізняються теорії конвергенції, запропоновані Г.Маркузе, Р.Хейлбронером, Ю.Хабермасом та ін., які вказують на негативні особливості конвергенції, за яких кожна з суспільних систем набуває не позитивних рис та елементів, а навпаки наповнюється недоліками інших.

Витоки теорії конвергенції знайшли свої продовження у формуванні концепцій «ринкового соціалізму», що базується на використанні методів як централізованого планового управління економікою країни, так і розвитку товарно-грошових ринкових відносин, визнає плюралізм власності, в т.ч. й приватної, необхідність конкуренції між товаровиробниками й іншими атрибутами соціально-ринкової системи (Р. Арон, Д. Белл та ін.), концепції «соціалізму з людським обличчям», що відстоює можливість поєднання соціалістичної доктрини з елементами демократичного суспільства (О.Дубчек), концепцію «соціально орієнтованої ринкової економіки», або так званої «шведської моделі соціалізму» (А.Мюллер-Армак, Л.Ерхард, В.Ойкен, Л.Роббінс,

Ф.Хайєк, ін.), що передбачає поєднання капіталістичного способу господарювання з розвинутою мережею інститутів соціальних гарантій отримання освіти, послуг охорони здоров'я, підтримки держави при втраті роботи тощо. Влучним у даному напрямі є характеристика Л.Ерхардом соціально орієнтованої ринкової економіки як „систематичної державної економічної політики зі сприянням ринковій свободі” [2, с. 43].

Інший підхід до теорій конвергенції характеризує їх розгляд як статистично оцінених можливостей зближення рівнів розвитку країн та регіонів з виокремленням типів такого зближення. Суть цих теорій зводиться до формування підходів до забезпечення конвергентності рівнів розвитку територіальних суспільних систем макро- та мезорівнів.

Гаджиєв Ю.А. [3, с. 5] виокремлює п'ять напрямків теорій регіонального розвитку, які у тій чи іншій мірі дозволяють прослідкувати їх відношення до конвергенції, зокрема: 1) неокласичні функції, що базуються на виробничій функції; 2) теорії кумулятивного росту, як синтез неокейнсіанських, інституціональних та економіко-географічних моделей; 3) нові теорії регіонального росту, що базуються на наростаючій віддачі від масштабу та недосконалій конкуренції; 3) нові форми територіальної організації виробництва, що базуються на промислових та регіональних кластерах, економіці знань, національній та регіональній системі інновацій; 4) інші теорії, які пояснюють окремі питання регіонального росту.

Зменшення ж рівня диференціації регіонів та зближення рівнів їх розвитку відстоюють неокласичні теорії регіонального росту, що базуються на поєднанні виробничих та просторових факторів, що визначають потенціал регіону. Диференціація регіонів при цьому розглядається як тимчасове явище і зближення рівнів розвитку відбувається за рахунок просторового переміщення факторів та взаємозв'язку їх регіональних ринків.

У даному напрямі слід в першу чергу виокремити теорію порівняльних переваг Д.Рікардо, теорію співвідношення факторів виробництва Хекшена-Оліна, неокласичну теорію світової торгівлі Хекшера-Оліна-Самуельсона, яка є сучасною інтерпретацією теорії відносних переваг, що відображають рух факторів та продуктів з однієї країни (регіону) в іншу (інший) залежно від їх наявності та обсягів. Так, країна експортує ті фактори та продукти, у яких є надлишок, і імпортує ті з них, на які є дефіцит. Таким чином, згладжується відмінність між країнами (регіонами) у можливості нарощувати певні виробництва. Інтерпретуючи неокласичну теорію світової торгівлі на регіональний рівень у межах країни, її положення слугують базовими для забезпечення конвергенції регіонального розвитку та зменшення регіональних диспропорцій. Разом з тим, вказана теорія має певні недоліки. Зокрема, виправданим може бути наведений у

теорії підхід лише у тому випадку, коли у кожному з регіонів є фактори та ресурси, які потрібні іншому. Це спонукає регіони до нарощення ендogenous потенціалу та накопичення експортomіських ресурсів.

О.Флехтхеймом, Я. Тінбергеном, Д. Шельським, Х.Зібертом, Р.Холлом, Ч.Джонсом та багатьма іншими науковцями акцентувалась увага на оцінці рівня конвергентності економіки за допомогою економетричних моделей. Апробація розроблених моделей дозволила отримати результати за рівнем конвергенції економік різних країн світу та регіонів країни між собою, виокремити методи та виявити закономірності.

Визначити ж типи регіональної конвергенції дозволяє неокласична теорія економічного зростання Р.Солоу та Т.Свана [4, с.70], згідно якої відстоюється думка про доцільність нарощення більшими темпами показників економічного зростання в економічно відсталих регіонах порівняно з високо розвинутими, що дозволить у перспективі зблизити рівень розвитку регіонів між собою. У теорії економічного росту передбачається, що початкова диференціація рівнів розвитку регіонів є наслідком екзогенних шоків і недосконалого механізму корегування. У відповідності з гіпотезою конвергенції, якщо економіка регіону у початковий момент знаходиться далі від стану стійкої рівноваги, темпи її росту будуть вищими, ніж в економіці, що знаходиться ближче до рівноваги [5, с. 10]. При цьому визначено рівність таких показників як: питомий фізичний та людський капітал у ВРП, темпи технічного прогресу, норма заощаджень, норма амортизації та темпів зростання населення [6, с.12]. Однак, в абсолютному вимірі наблизити регіони між собою неможливо, тому теорія виокремлює умовну конвергенцію регіонів, коли з показників виключається норма заощадження і вважається, що кожен з регіонів дотримується своєї траєкторії розвитку [7, с.140]. При цьому передбачається скорочення міжрегіональної диференціації показників валового регіонального продукту (ВРП) на 1 особу або інших показників доходів. Таким чином, теорія економічного зростання передбачає виокремлення абсолютної β -конвергенції та умовної σ - конвергенції. Абсолютна β - конвергенція характеризує конвергенцію як процес перевищення темпів економічного росту бідних регіонів відносно багатих. Другий тип конвергенції σ – конвергенція визначається як зменшення у часі дисперсії ВВП (ВРП) на душу населення або іншого економічного показника при виборці країн чи регіонів. Наведені концепції є взаємопов'язані, однак не ідентичними.

За наведених вище теорій, заміщення одних ресурсів регіону іншими, зумовлене рухом праці та капіталу, спричиняє зменшення міжрегіональних відмінностей, що сприяє конвергенції регіонального розвитку. При цьому слід виходити з умови, що високо- та низько розвинені регіони прагнуть одного і того ж стану рівноваги. Показниками, що характеризують такий рівноважний стан, на нашу думку, повинні бути обрані критерії сталого розвитку регіону, що

визначають збалансованість соціальної, економічної та екологічної його підсистем. Саме за такого підходу доцільним є розгляд фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів України.

Продовження неокласичних теорій економічного зростання набуло у дослідженнях Дж.Бортса та Дж.Стейна, предметом яких слугували регіональні економіки. За їх підходу регіон розглядається як відкрита система з «чистими» потоками капіталу та міграції робочої сили [8, с. 77; 9, с. 205].

З метою зближення рівнів розвитку депресивних та високо розвинутих регіонів Дж.Бортс і Дж.Стейн запропонували субсидування заробітної плати і міграції населення з старопромислових регіонів. Такі субсидії, за підходом науковців, повинні виплачуватись не з центральних фондів країни, а за рахунок власних податкових доходів депресивних регіонів, що отримуються в результаті збільшення оподаткування заробітної плати. Таким чином, зменшення абсолютного розміру заробітної плати працівників депресивних регіонів дозволить оптимізувати співвідношення між темпами росту продуктивності праці та темпами росту заробітної плати. У свою чергу це призведе до підвищення ефективності використання трудових ресурсів, прискорить міграцію населення з депресивних у високо розвинуті регіони та зменшить рівень безробіття у депресивних регіонах. Надання ж субсидій у слаборозвинуті регіони Дж.Бортсом і Дж.Стейном не вважаються доцільними, що зумовлене неефективністю використання обмежених фінансових ресурсів.

Акцентування уваги на просторовому факторі розвитку, що дозволяє з часом зблизити регіони, є основою теорії регіонального росту Х.Зібберта [10], який виокремлює такі фактори регіонального розвитку: капітал, працю, землю, рівень технічних знань, транспортні та соціальні чинники. При цьому науковець регіон розглядає як відкриту систему, враховуючи вхідні та вихідні міжрегіональні та міжнародні потоки та допускає можливість взаємозаміни окремих факторів. Зближення рівнів розвитку відбувається за рахунок переміщення вказаних факторів. Соціальні фактори визначаються як внутрішні джерела регіонального розвитку.

Продовження такої ідеї знайшло відображення у моделі Р.Холла та Ч.Джонса [11, с.83], які окрім вказаних вище, факторами регіонального росту вважають також інституційні, політичні та географічне розташування. Основним фактором економічного росту, на їх думку, є ефективність використання трудових ресурсів. Визначаючи вплив соціальних та політичних факторів на підвищення ефективності використання трудових ресурсів, дослідники доводять значення соціальної інфраструктури для росту продуктивності праці, як наслідок, підвищення та зближення рівня економічного розвитку країн та регіонів.

Таким чином, неокласичні теорії регіонального росту відстоюють думку про те, що конвергенція регіонального розвитку і покращення ситуації у

слаборозвинутих регіонах відбувається шляхом переміщення капіталу з високо розвинутих регіонів у слаборозвинуті (через сприятливіші інвестиційні можливості), а трудових ресурсів – з менш розвинутих у більш розвинуті (визначальним фактором є більша заробітна плата). У кінцевому випадку просторових переміщень мобільних факторів виробництва є конвергенції регіонів за рівнем продуктивності праці, ВРП на душу населення, рівнем доходності інвестицій. Разом з тим, подальші емпіричні дослідження за неокласичними моделями показали необов'язковість зближення рівнів розвитку територій та переміщення капіталу і робочої сили. Зокрема, А.Льош вказував на те, що процес конвергенції регіонального розвитку є досить повільним, результат за яким досягається протягом тривалого періоду часу [12].

Протилежною до теорій конвергенції є теорії поляризованого розвитку. У даному напрямі слід відмітити теорії кумулятивної причинності, нової економічної географії, теорії полюсів зростання, модель «вулкан» (Г.Мюрдаль, А.Хіршман, Дж.Фрідман, П.Кругман, М.Фуджіта, П.Мартін, Дж.Оттавіано, Г.Хірш, ін.). Найсуттєвішою відмінністю між класичними теоріями регіонального росту та теоріями поляризованого розвитку є протилежне бачення очікуваних результатів процесу економічного розвитку регіонів в умовах нерегульованого ринку. Якщо теорії регіонального росту відстоюють думку про ймовірність зближення (конвергенції) рівнів розвитку регіонів за показником ВРП на душу населення, то теорії поляризованого розвитку відстоюють позицію щодо розходження (дивергенції) регіонального розвитку, тобто прогнозується посилення асиметричності регіонів за економічними показниками.

Так, за теорією кумулятивної причинності Г.Мюрдаля [13, с.34], дія ринкових сил поглиблює регіональні нерівності економічного росту, що зумовлено привабливістю економічно розвинутих регіонів над економічно слабкими. Факторами привабливості є зменшення трансакційних та виробничих витрат, що можуть забезпечити високо розвинуті регіони. Дешева робоча сила слаборозвинутих регіонів при цьому не є достатнім аргументом у сторону розвитку у них бізнесу. Таким чином науковцями доведено, що у подальшому рівень асиметрій у розвитку регіонів буде посилюватись за рахунок нарощення обсягів виробництва у високо розвинутих регіонах і скорочення у слаборозвинутих.

Прихильником теорії кумулятивної причинності є А.Хіршман [14], який доводить нерівномірність природи економічного розвитку та визначає стратегічні орієнтири регіональної політики залежно від стадії розвитку регіону. Так, на початковій стадії, регіону доцільно дотримуватись стратегії створення «полюсів росту», які акумулюватимуть значний обсяг ресурсів та генеруватимуть максимальні доходи. Згодом позитивні впливи «полюсів росту» регіону поширяться на слаборозвинуті регіони, оскільки вичерпають можливості високо

розвинутих і таким чином регіональні асиметрії певною мірою скоротяться. У цьому напрямі положення теорії А.Хіршмана певною мірою суперечать теорії Г.Мюрдаля.

У свою чергу теорія Ф.Перру, Ж.-Р.Будвіля, як продовження теорії Г.Мюрдаля щодо полюсів зростання у просторовому аспекті акцентує увагу на «пропульсивних» галузях, які є провідними та лідируючими у певному регіоні, що створюють нові товари та послуги. Такі галузі концентрують у собі чинники виробництва та ефективно їх використовують, чим зосереджують навколо себе суміжні підприємства, формуючи полюси економічного зростання. Окрім галузей економіки, полюсами зростання, за Ф.Перру, є населені пункти, території, які спеціалізуються на генеруванні інновацій.

Продовження теорії полюсів зростання можна прослідкувати у моделі «вулкану» Х.Гірша [15], який ототожнює генерування інновацій у промислово розвинутому регіоні з виверженням вулкану, магла якого (інновації) розпливаються по усьому регіону, достаючи периферії та відсталі території, і забезпечує тим самим підвищення рівня їх розвитку. При цьому автор зосереджує увагу на затуханні з часом «вулкану», зникненні інноваційного центру та перетворенні колись потужного виробничого осередку в депресивні старопромислові райони.

Акценти на взаємовідносинах та дивергентності «центр-периферія» ставить ще один з прихильників теорії поляризованого розвитку Дж.Фрідман [16], який розробив стратегічний підхід до обґрунтування регіональної економічної політики залежно від стадії просторового розвитку національної економіки. На стадії розвинутої економіки (коли країна вирізняється монолітністю розвитку). дослідник акцентує увагу на важливості державного управління регіонами, оскільки регіональні проблеми не є достатньо гострими і загальнодержавний підхід до управління себе виправдовую, уніфікуючи розвиток регіонів.

Разом з тим, на стадії трансформаційної економіки, коли чітко прослідковується різниця між «центром» і «периферією», регіональні проблеми є надзвичайно загостреними, акцент в управлінні, на думку дослідника, повинен бути регіональним. На кінцевій стадії трансформаційних процесів різниця між «центром» і «периферією» певним чином згладиться, однак конвергенції регіонального розвитку так може і не відбутись. Тому на цій стадії необхідним є активне втручання держави для поступової ліквідації периферійних територій шляхом створення опорних територій. Політика держави при цьому повинна бути спрямована на підтримку розвитку цих рівномірно розподілених по території країни опорних регіонів зі стимулюванням міграційних процесів у них з найбільш депресивних. Результатом реалізації такої політики є формування рівномірно

розподіленої сітки взаємозалежних міських агломерацій з високим рівнем інтеграційних процесів [17, с. 16].

Розвиток периферійних територій та, як наслідок, забезпечення конвергенції регіонального розвитку є предметом дослідження теорії П.Кругмана, який доводить значення кластерних угруповань для формування полюсів росту у периферійних регіонах, що забезпечується шляхом перенесення потужного економічного осередку у віддалені регіони, що дозволить отримати додаткові конкурентні переваги і забезпечити монопольне становище. Дослідження П.Кругмана знайшли практичне втілення при формуванні промислових кластерів у периферійних територіях Китаю, Японії, Південної Кореї та ін.

Неможливість регіональної конвергенції відстоює також теорія, запропонована У.Вальзом [18, с.165], за якою взаємодія між регіонами нагадує гру з нульовою сумою – успішний розвиток одного регіону негативно впливає на перспективи іншого і навпаки [19, с. 20]. Разом з тим, пришвидшити рівень розвитку слаборозвинутих регіонів автор вважає за доцільне лише на основі стимулювання інноваційної діяльності, тоді як субсидування традиційних сфер економічної діяльності відсталих регіонів за рахунок високо розвинутих вважається недоцільним, що зумовить зменшення економічного росту для країни в цілому. При цьому автор відстоює думку і про неприйнятність міжрегіональної взаємодії, яка, за його словами, блокуватиме можливості розвитку депресивних регіонів через проникнення високо розвинутих регіонів на ринки слаборозвинутих.

Теоретичні дослідження російського вченого Мельникова Р.М. у напрямку визначення впливу міжрегіональних економічних взаємовпливів на економічну динаміку всієї національної економіки та теоретичного обґрунтування необхідності реалізації активної регіональної інвестиційної політики центрального уряду [19, с.43] дозволили зробити висновки про можливість уникнення надмірної регіональної дивергенції шляхом проведення активної інвестиційної політики вирівнювання. Крім того, автором доведена відсутність протиріч між максимізацією економічної ефективності національної економіки та регіональної конвергенції, цим самим відстоюючи підхід неокласичних теоретиків економічного зростання.

Дотичною до теорії конвергенції є теорія життєвого циклу товару Р.Вернона. За цією теорією, новий товар, який виходить на ринок і знаходиться на початковій стадії життєвого циклу, вимагає найбільш кваліфікованої робочої сили, географічної близькості до постачальників та інноваторів, що зумовлює розміщення фірми-виробника у високо розвинутому регіоні, який зможе задовольнити її вимоги. Разом з тим, переходячи на стадію зрілості, налагоджене виробництво може бути забезпечене трудовими ресурсами нижчої кваліфікації, і

слаборозвинуті регіони стають найбільш доцільними територіями розташування уже стандартизованих виробництв [8, с.78].

Цікавими з позиції розгляду проблеми конвергенції є дослідження теорії М.Портера, який акцентує увагу на значенні кластерних утворень для підвищення конкурентоспроможності територій. При цьому зосереджується увага не стільки на зближенні рівнів розвитку регіонів, скільки на забезпеченні їх конкурентоспроможності на основі генерування інновацій, чим теорія наближається до теорії полюсів зростання Ф.Перру з виокремленням такої особливості як вихід на міжнародні ринки через поєднання конкуренції і співпраці між організаціями для отримання результату – ефективного розвитку території.

Проведений аналіз теорій регіонального розвитку, предметом яких у тій чи іншій мірі, є розкриття природи конвергентних відносин, дозволяє зробити такі висновки:

- теорії регіонального розвитку поділяються на два типи, перший – відстоює можливість конвергенції регіонального розвитку, другий – наполягає на дивергенції рівнів розвитку регіонів;

- теорії конвергенції беруть свій початок від неокласичних теорій розвитку, прихильниками яких є Я.Тінберг, Дж. Гелбрейт, П. Сорокін, У. Ростоу, Ж. Фурастьє, О.Флехтхейм, Г.Маркузе, Р.Хейлбронер, Ю.Хабермас, Д.Рікардо, Р.Солоу, Т.Сван, Дж.Бортс, Дж.Стейн та ін.;

- теорії дивергенції регіонального розвитку об'єднуються навколо ідеї поляризованого розвитку, основоположниками якої є Г.Мюрдаль, А.Хіршман, Дж.Фрідман, П.Кругман, М.Фуджіт, П.Мартін, Дж.Оттавіано, У.Вальз та ін.;

- підходи кожної з наведених теорій мають практичне втілення у тих чи інших країнах;

- положення, закладені у теоріях, на практиці реалізуються протягом значного періоду часу;

- теорії конвергентного та поляризованого розвитку не є взаємовиключаючими, багато положень є спорідненими, містять схожі риси.

Систематизація наведених вище теорій регіонального розвитку подана у табл. 1.1. Теорії конвергенції набувають подальшого розвитку. Модель європейської інтеграції побудована на принципі конвергенції. За словами Г.О.Харламової у 90-ті роки XXст. та на початку XXI ст. виникли принципово нові напрями дослідження регіональної динаміки (у США та країнах Європи) – математично обґрунтовані дослідження швидкості зближення (конвергенції) та розходження (дивергенції) основних соціально-економічних індикаторів розвитку регіонів. Зупинення нарощення дивергенції регіонів, тобто контрасту у селективних показниках соціально- економічного розвитку (ВВП на душу

населення, рівень доходів, рівень безробіття, рівень бідності населення тощо), стало основним завданням урядів країн ЄС [20, с. 184]. Поділяючи точку зору дослідника та з метою узагальнення теоретичних підходів до дослідження фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів України, зупинимось на обґрунтуванні суті конвергенції.

Загалом термін «конвергенція» означає сходження, уподібнення та використовується у різних науках для пояснення процесів зближення різних об'єктів, знаходження компромісів між ними. Його запозичено з біології, де він характеризує набуття відмінними організмами в процесі розвитку в однакових умовах схожих зовнішніх ознак, при збереженні головних відмінностей.

Синонімами терміну «конвергенція» є слова «наближення», «подібність», «уподібнення», які вживаються під час аналізу соціально-економічного простору окремих країн [21, с. 32.].

Економічний словник конвергенцію розглядає як термін, що використовується в економіці для визначення зближення різних економічних систем, економічної та соціальної політики різноманітних країн [22]. Конкретизує дане визначення Корольчук Л.В., акцентуючи увагу на зближенні чи нівелюванні різниці [23, с.193].

Словник іноземних мов виокремлює основну особливість конвергенції, якою є набуття подібної будови і функцій неспорідненими організмами, тобто які мають різне походження, внаслідок пристосування до умов подібного середовища проживання [24, с. 317].

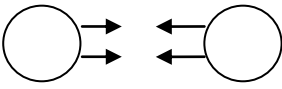
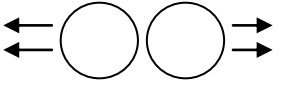
Протилежним за значенням до терміну «конвергенція» є термін «дивергенція», яка в економіці означає рух за протилежними траєкторіями, збільшення різниці між рівнями розвитку окремих країн, посилення різниці між національними моделями економіки, їх окремими структурами і механізмами [22].

Академік Сахаров А.Д. при дослідженні конвергенції вказував на зближення різних економічних систем, стирання відмінностей між ними, що зумовлено загальністю соціально-економічних проблем і наявністю єдиних об'єктивних закономірностей розвитку.

На думку дослідника, це можливо лише в результаті глибоких геополітичних, соціально-економічних та ідеологічних змін в напрямку зближення систем і відкритості суспільства, при досягненні більшої рівноваги всіх рас і народів не лише в юридичному, але і в економічному, культурному та соціальному відношеннях. Поняття відкритості включає в себе контроль громадськості за прийняттям важливих рішень, свободу переконань, свободу отримання і розповсюдження інформації, свободу розповсюдження інформації, свободу вибору країни проживання і місця проживання всередині країни [25, с. 122].

Таблиця 1.1

Порівняння теорій регіонального розвитку за відношенням до конвергентності

Теорії	Прихильники теорій	Особливості теорій	Схематичне зображення	Сильні сторони	Слабкі сторони
Теорії конвергенції (неокласичні теорії)	Я.Тінберг, Дж. Гелбрейт, П.Сорокін, У.Ростоу, Ж.Фурастьє, О.Флехтхейм, Г.Маркузе, Р.Хейлбронер, Ю.Хабермас, Д.Рікардо, Р.Солоу, Т.Сван, Дж.Бортс, Дж.Стейн Х.Зіберт, Х.Сала Мартін, Р.Барро, Р.Холл, Ч.Джонс	Відстоюють ідею зближення рівнів розвитку регіонів за рахунок переміщення факторів виробництва та товарів		Передбачають взаємозамінність факторів та дозволяють оцінити їх вплив на темпи росту економіки регіонів, дозволяють статистично оцінити рівень зближення регіонів, прогнозувати його, визначити швидкість конвергенції, визначити рівень накопичення капіталу у регіонах, ін.	Недостатня увага приділена просторовому фактору, зближення рівнів розвитку регіонів забезпечується лише стихійною дією ринку, не приділяється достатньо ролі інноваціям та кластеризації економіки регіонів, які формують полюси росту
Теорії поляризації (кумулятивні теорії)	Г.Мюрдаль, А.Хіршман, Дж.Фрідман, П.Кругман, М.Фуджіт, П.Мартін, Дж.Оттавіано, У.Вальз	Дотримуються ідеї нарощення конкурентних переваг економічно сильних регіонів, що послаблює слабкі та породжує дивергенцію розвитку регіонів		Інновації визнаються основним рушієм розвитку, формують полюси росту, та шляхом дифузії підтримують розвиток слаборозвинутих регіонів, враховують просторовий фактор розміщення виробництва, широке практичне використання	Акцент у розвитку регіонів ставиться лише на крупні промислові інноваційно активні корпорації, ігнорується роль малого бізнесу, не зосереджується увага на взаємоузгодженості суб'єктів регіональної економіки

За словами Рогач О.І., конвергенція – це зменшення розриву (зближення) в показниках економічного розвитку між національними державами [26, с. 124]. За такого підходу, конвергенція між регіонами визначається як зближення показників економічного розвитку регіонів. Це вимагає підбору системи показників.

За підходом російських дослідників Зверева Д.В., Коломак Є.А. конвергенція визначається як процес зближення економічних параметрів до певного рівня [5, с.8].

За наведеного підходу, важливим для дослідження конвергенції є встановлення критеріїв, тобто порогових значень параметрів конвергенції. Такими параметрами можуть бути критерії, які були визначені в Угоді про заснування ЄС і відповідно до яких здійснюється вступ до союзу нових членів. Система критеріїв передбачає такі параметри: гранична величина бюджетного дефіциту країни - 3 % ВВП; гранична величина державного боргу - 60 % ВВП; граничний темп інфляції має перевищувати не більш ніж на 1,5 % показника трьох найкращих країн-членів; довгострокова номінальна відсоткова ставка не має перевищувати показника трьох найкращих країн-членів більш ніж на 2 %; відхилення величини обмінного курсу не має перевищувати показник трьох найкращих країн-членів більш ніж на 2,25 % [6, с. 10; 28, с. 168].

Н.Мікула зосереджує дослідження на конвергентності регіонів як всередині країни, так і прикордонних регіонів сусідніх країн, що формують транскордонний регіон [29], що є досить важливим в умовах інтеграційних процесів.

Л.Мельник [30] акцентує увагу на доцільності досягнення рівноважного стану (steady state), до якого повинні прямувати усі регіони з метою забезпечення конвергентності розвитку за трьома параметрами: соціальними, економічними та екологічними. Ми поділяємо думку автора про доцільність зближення рівнів розвитку регіонів не лише за економічними параметрами, а й соціальними та екологічними.

І.Комарницький, В.Підгірна дослідження явища конвергенції будують через вивчення інтеграційних процесів та аналізу конвергенції параметрів, які є індикаторами ефективності відтворювальної структури регіонального спектру національної економіки [31].

А.Мельник конвергенцію розвитку регіонів України розглядає з позиції збалансованості структур економіки всередині регіонів, акцентуючи увагу на необхідності застосування системного підходу до розгляду регіону в контексті їх секторальної, технологічної, відтворювальної, галузевої, територіальної та зовнішньоекономічної структури та просторової, структурно-системної, організаційно-функціональної та управлінської трансформації [32, с. 117].

Л.Євстигнєєва та Р.Євстигнєєв розглядаючи суть конвергенції, визначають її через призму будови складної системи, де кожна автономія проявляється у комплексі відцентрових сил, а кожна взаємодія автономних структур всередині єдиної системи і є конвергенцією або комплексом центробіжних сил, які зближують окремі складові і тим самим виявляють альтернативність автономій. Дослідження будь-яких внутрісистемних взаємодій, за словами авторів, в аспекті

конвергентності відкриває нам альтернативні, полюсні структури, соціальне напруження навколо яких формує енергію перетворень, необхідну для їх саморозвитку. Поняття конвергентності як центробіжної взаємодії структурних компонентів системи повинне бути доповнене акцентом на те, що за своїми механізмами конвергенція є суб'єктне, інституціональне явище. Воно передбачає усвідомлення подолання центробіжної природи всякої автономії. Таким чином, конвергенція є не тільки результатом розвитку цивілізації, не тільки його умовою, але й алгоритмом [33]. Підсумовуючи наведені вище підходи, та розглядаючи конвергенцію регіонів з позиції їх сталого розвитку, під конвергенцією сталого розвитку регіонів країни будемо розуміти явище, що характеризує зближення у часі рівнів розвитку регіонів між собою за визначеними критеріями та у відношенні до еталону, що зумовлює посилення інтеграційних процесів і забезпечує створення нового, більш прогресивного типу організації соціо-еколого-економічних відносин. Обґрунтування теорій та систематизація підходів до дослідження явища конвергенції дозволяє виокремити типологію регіональної конвергенції за різними ознаками (табл. 1.2).

Наведена типологія конвергенції розвитку регіонів дозволяє зробити висновок про те, що її слід розглядати комплексно. Кожна з виокремлених ознак доповнює характеристику явища конвергенції та дозволяє у комплексі його дослідити. Наведена типологія стане передумовою формування моделі оцінки конвергенції сталого розвитку регіонів в Україні та їх фінансового забезпечення.

Таким чином, концептуальні засади дослідження конвергенції сталого розвитку регіонів дозволили виокремити суть регіональної конвергенції сталого розвитку, визначити генезу становлення теорій конвергенції, обґрунтувати типологію конвергенції розвитку регіонів, що є передумовою дослідження дезінтеграційних процесів в Україні з позиції фінансового забезпечення сталого розвитку територій та систематизації моделей оцінки рівня їх зближення.

1.2. Передумови конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни

Посилення регіоналізації та водночас зміцнення державної вертикалі влади, асиметричність та сповільнення темпів соціального, економічного та екологічного розвитку регіонів України обумовлюють необхідність переходу на конвергентну модель розвитку.

Це зумовлено тим, що регіональна неоднорідність сталого розвитку держави допустима лише до певної межі, за якої гарантується економічна безпека країни [19, с. 25], а також не допускається неефективне міжрегіональне переміщення капіталу, праці й інших факторів виробництва.

Більше того, нормальне функціонування економіки країни можливе лише за умови, коли кожна її адміністративно-територіальна одиниця органічно пов'язана з іншою, за рахунок чого досягається необхідна пропорційність структури суспільного виробництва, яка забезпечує збалансованість її розвитку як єдиного цілого [34, с. 12].

Таблиця 1.2

Типологія регіональної конвергенції сталого розвитку

Ознаки конвергенції	Типи конвергенції		Характеристика	Представники наукового підходу
1	2		3	4
За причиною конвергенції	β - конвергенція		Характеризує конвергенцію як процес нарощення більшими темпами показників економічного зростання в економічно відсталих регіонах порівняно з високо розвинутими, що дозволить у перспективі зблизити рівень розвитку регіонів між собою. Вона передбачає наявність негативної кореляції між темпами зростання та початковим рівнем розвитку регіонів	Представники неокласичної теорії економічного зростання Р.Солоу, Т.Сван, Д.Зверев, Є.Коломак, М.Кизим, О.Гейман, О.Верстяк, ін.
	σ – конвергенція		Визначається як зменшення у часі дисперсії ВВП (ВРП) на душу населення або іншого економічного показника при виборці регіонів. Вона передбачає зменшення розмаху характеристик досліджуваних регіонів.	
За умовами досягнення	Додатна	ефективна	Конвергенція забезпечується наближенням слаборозвинутих регіонів до сильно розвинутих за рахунок перевищення темпів розвитку менш розвинутих регіонів над темпами розвитку більш розвинутих. Даний тип певною мірою тотожний β - конвергенції	Авторський підхід
		помірно-ефективна	Конвергенція забезпечується наближенням слаборозвинутих регіонів до сильно розвинутих за рахунок підвищення рівня розвитку менш розвинутих регіонів та стабільного рівня розвитку у більш розвинутих	
	Від'ємна	неефективна	Конвергенція забезпечується наближенням сильно розвинутих регіонів до слаборозвинутих за рахунок зменшення рівня розвитку більш розвинутих регіонів	
		дивергенція	Конвергенція не забезпечується і відбувається збільшення розриву у рівнях розвитку регіонів	
За джерелом забезпечення	Підтримуюча		Конвергенція забезпечується шляхом підтримки високо розвинутими регіонами слаборозвинутих	Авторський підхід
	Самостійна		Конвергенція забезпечується шляхом саморозвитку слаборозвинутих регіонів	
За напрямком	Вертикальна		Передбачає зближення рівнів розвитку регіонів між собою	Авторський підхід
	Горизонтальна		Передбачає зближення рівнів розвитку периферійних та центрального регіонів	

Продовження табл. 1.2

1	2	3	4
За динамікою рівня	Наростаюча	Передбачає зростання рівня зближення параметрів	Авторський підхід
	Стабільна	Передбачає стабільний рівень зближення параметрів	
	Спадаюча	Передбачає зменшення рівня конвергентності	
За об'єктами дослідження	Зовнішня	Показує розбіжність між країнами	Більшість дослідників
	Внутрішня	Показує розбіжність між регіонами однієї країни	
За метою наближення	Темпів росту	Визначається як наближення різних економік до єдиної траєкторії темпів росту	Д.Зверев, Є.Коломак, ін.
	Рівня доходу	Визначається як наближення різних економік до єдиної траєкторії рівня розвитку	
За порівняльністю	Системна	Розглядає рівень зближення регіонів між собою	Більшість дослідників Я. Тінберген, Р. Арон, Дж. Гелбрейт, П. Грегори, Г. Вагенер, Д.Зверев, Є.Коломак, ін.
	Еталонна (оптимальна)	Розглядає рівень наближення до еталону (порогового значення)	
За стартовими умовами	Абсолютна	Передбачає однорідність об'єктів та наявність єдиної траєкторії росту для усіх економік	Д.Зверев, Є.Коломак, ін.
	Умовна	Передбачає наявність фундаментальних відмінностей і неможливість забезпечення однорідності регіонів, що спричиняє різні траєкторії економічного росту	
	Клубна	Передбачає, що економіки мають не єдину для усіх траєкторію росту, а єдину серед групи схожих економік за початковим рівнем розвитку та іншими характеристиками	
За критеріями конвергенції	Реальна	Визначається за величиною реального ВВП на душу населення	А.Сищук, К.Деделюк, І.Мотовильська та ін.
	Номінальна	Визначається за сукупністю критеріїв ЄС	
За рівнем	Високого рівня	Передбачає значний рівень конвергенції	Більшість дослідників
	Низького рівня	Передбачає низький рівень конвергенції	
За охопленням параметрів	Локальна	Передбачає конвергенцію між окремими параметрами розвитку регіонів	Авторський підхід
	Глобальна	Передбачає конвергенцію між більшістю параметрів розвитку регіону	
За часовим лагом	Довгострокова	Передбачає зближення рівнів розвитку у довгостроковому періоді	Авторський підхід
	Короткострокова	Передбачає зближення рівня розвитку у короткостроковому періоді	

Таким чином, у сучасних умовах державні органи влади повинні максимум зусиль спрямовувати на забезпечення стабільного і динамічного сталого розвитку усіх регіонів і на забезпечення високого рівня життя населення, незалежно від території їх проживання.

Конвергенція рівнів розвитку регіонів країни здійснюється за рахунок перерозподілу спільної ресурсної бази. Цілком очевидно, що неможливо досягнути конвергентності регіонів за рівнем забезпеченості природними чи геополітичними ресурсами. Однак, можливим і необхідним є вирівнювання рівнів життя населення країни незалежно від регіону їх проживання шляхом зближення рівнів фінансового забезпечення, що актуалізує питання розробки і реалізації ефективних механізмів регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни.

Фінансові ресурси визначають можливості державного і регіонального управління та забезпечення сталого розвитку на місцях. Та й загалом від ефективності роботи фінансової системи залежить спроможність держави та її регіонів виконувати свої зобов'язання, забезпечувати соціальну стабільність, надавати бюджетні послуги. Жодне завдання, що стоїть перед державними чи регіональними органами влади та управління, не може бути виконане без відповідних фінансових ресурсів. У рамках використання фінансів у суспільному відтворенні можна виділити три основні напрями фінансового впливу на процеси сталого регіонального розвитку [34, с. 12]:

- фінансове забезпечення потреб розширеного відтворення;
- фінансове регулювання економічних, екологічних і соціальних процесів;
- фінансове стимулювання кращих результатів діяльності.

Таким чином, регіональна конвергенція фінансового забезпечення сталого розвитку набуває все більшого значення у якості медіатора структурних зрушень в економіці, соціальній та екологічній сферах регіонів країни [35]. Водночас регіональна конвергенція фінансового забезпечення розглядається як необхідна умова сталого розвитку регіонів країни і як результат міжрегіональної економічної інтеграції.

Зупинимось на з'ясуванні економічної сутності регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку. При цьому будемо виходити з гіпотези, що дана категорія охоплює аспекти притаманні фінансовій конвергенції на регіональному рівні з врахуванням специфіки та суті сталого розвитку.

Методологічною базою дослідження слугуватимуть напрацювання економічної і фінансової науки щодо вивчення міжбюджетних відносин, бюджетного вирівнювання, фінансового механізму, державного регулювання регіонального розвитку.

В цілому у зарубіжній практиці широко застосовується категорія «фінансова конвергенція». Та в широкому розумінні під нею іноземними науковцями розуміється розподіл повноважень, доходів і витрат між різними рівнями влади в державі [36, с. 4], а також як сукупність фінансових відносин між державою та її регіонами як адміністративно-територіальними складовими [37]. Більш вузьке тлумачення фінансової конвергенції зводиться до розуміння даного явища як процесу коректування першочергового розподілу податкових надходжень між бюджетами різного (по вертикалі) та одного (по горизонталі) рівнів з метою вирівнювання їх фінансового стану [38, с. 77].

Водночас у вітчизняній літературі спостерігається недостатність теоретичних досліджень проблем власне фінансової конвергенції як на різних рівнях досліджень, так і щодо окремих об'єктів дослідження. Основним чином російські й українські науковці оперують категорією фінансова конвергенція, досліджуючи процеси формування і розвитку фінансових систем чи фінансових ринків [39, с. 22; 40; 41; 42, с. 8], та розглядають її у дещо іншому контексті. У їх дослідженнях фінансова конвергенція є проблемою індивідуального фінансового інституту, а не фінансових інститутів у їх сукупності.

У нашому дослідженні об'єктом, який необхідно досліджувати з точки зору фінансової конвергенції, є регіон.

Проблематиці фінансового забезпечення регіонів та регіональної конвергенції фінансового забезпечення розвитку країни присвячені наукові праці багатьох українських та закордонних вчених, зокрема Андропова О., Балдич Н., Бодрова В., Бутка М., Василика О., Вахович І., Геєця В., Герасимчук З., Данилишина Б., Жерліцина Д., Заставного Ф., Зубаревич Н., Камінської І., Карліна М., Карпінського Б., Козоріз М., Ковальської Л., Кожемяченка О., Кондрашихіна А., Клебанової Т., Круша П., Криворотько Ю., Кулай А., Кузнецової А., Лексіна В., Логвіновської С., Луїної І., Львовчкіна С., Ляшенко В., Мозенкова О., Нарзікова М., Найдьонової Т., Онищенко В., Петленко Ю., Присажнюка В., Пшика Б., Різник Н., Рожка О., Семенова В., Слав'юка Р., Соломко І., Сторонянської І., Тарангул Л., Тішутіної О., Черняєвої Т., Швецової О., Яценко Ю. та багатьох інших [43-73]. Основний акцент у своїх дослідженнях науковці роблять на визначенні методики та аналізі рівнів конвергентного чи дивергентного розвитку регіонів країни на основі статистичних даних та типології регіонів за рівнем конвергенції.

Зауважимо, що на регіональному рівні серед українських, білоруських і російських науковців ширшого поширення набула категорія фінансове вирівнювання. Однак, на нашу думку, таке формулювання є дещо некоректним. Адже, вважаємо, неможливо вирівняти рівні фінансового забезпечення сталого

розвитку регіонів країни, а їх можна лише наблизити за економічними, соціальними та економічними параметрами на скільки максимально це можливо, що й передбачає категорія конвергенція.

Варто зауважити, що сучасне трактування категорії фінансова конвергенція, перейняте більшістю вітчизняних вчених, сформульоване експертами Організації економічної співробітництва та розвитку, які її визначають як передачу фінансових ресурсів між юрисдикціями з метою згладжування відмінностей у формуванні доходного потенціалу або у вартості надання суспільних благ, зосереджуючи увагу на наданні можливості субнаціональним органам управління забезпечувати своїх громадян приблизно однаковою сукупністю суспільних послуг за приблизно однакового податкового тягаря.

Так, Заброцька О. і Оспіщева В. розуміння фінансового вирівнювання зводять лише до бюджетного вирівнювання та зазначають, що фінансове вирівнювання – це приведення у відповідність витрат місцевих бюджетів (за економічною та функціональною класифікаціями) до гарантованого державою мінімального рівня соціальних послуг на одного мешканця, ліквідація значних диспропорцій у здійсненні бюджетних видатків за окремими територіями [73, с. 5; 74].

Подібної думки притримуються Петленко Ю., Рожко О., Круш П., Кожемяченко О., Романенко О., Огородник С., Зазюн М., Славкова А., Павленко А., Костріца Ю., Гвасалія Д., Соломко І. та Тішутіна О., розглядаючи фінансове вирівнювання як процес усунення вертикальних і горизонтальних дисбалансів, за якого здійснюються заходи з перерозподілу фінансових ресурсів як між ланками бюджетної системи по вертикалі, так і між багатими і бідними територіями по горизонталі [75, с. 84; 76, с. 280; 77; 78; 79, с. 78-79]. При цьому науковці розмежовують вертикальне і горизонтальне вирівнювання. Вертикальна конвергенція передбачає усунення невідповідностей між витратними функціями регіональних бюджетів і надходженнями, закріпленими за даним бюджетним рівнем. Горизонтальна конвергенція означає пропорційний розподіл податків між бюджетними рівнями для усунення або скорочення нерівностей в податкових можливостях (потенціалах) окремих територій [80, с. 230; 78]. Таким чином, бюджетна система держави вважається вертикально конвергентною, якщо обсяги надходжень в бюджети на кожному рівні влади в цілому достатні для виконання їх функцій. Горизонтальна конвергенція передбачає загальну рівновагу доходів і витрат у бюджетах окремих регіонів. Така конвергенція спрямована на вирішення задачі забезпечення кожного громадянина гарантованими державою благами і послугами.

Криворотько Ю. зазначає, що «зміст фінансового вирівнювання полягає у

наданні вищестоящими бюджетами окремим муніципалітетам цільових коштів через систему трансфертів (грантів)» [81], тобто акцентує увагу на подоланні горизонтальних дисбалансів.

Так і Борисевич В., Гейзлер П. і Фатєєв В. фінансове вирівнювання регіонів розглядають як інструмент підтримки слабких у фінансовому плані органів місцевого самоуправління [80, с. 229].

Гацалов М.М. також фінансове вирівнювання розглядає як форму ліквідності (згладжування) горизонтального фінансового дисбалансу (розриву) у бюджетній системі держави [82, с. 338], залишаючи поза увагою вертикальні дисбаланси. З нашої точки зору необхідним вбачається застосування комплексного підходу до досліджуваного явища, який дозволить враховувати як вертикальні, так і горизонтальні механізми фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни.

Більше того, у всіх вище розглянутих трактуваннях неврахованими залишаються інші фінансові ресурси регіону, зокрема – суб'єктів господарювання, які й основним чином формують дохідні частини бюджетів всіх рівнів, а також заощаджень населення, що за умов застосування ефективних фінансових технологій можуть трансформуватись у інвестиції. А тому необхідно акцентувати увагу і на зближенні рівнів інвестиційної активності в регіонах країни та стимулюванні розвитку в них підприємництва, що дозволять регіонам самостійно забезпечувати сталий розвиток, а не лише чекати допомоги з центру.

Найдьонова Т. і Пенюгалова О., акцентуючи увагу на бюджетному вирівнюванні, зазначають, що це – процес, що здійснюється органами влади вищого рівня з метою згладжування відмінностей у рівнях соціально-економічного розвитку територій, забезпечення збалансованості бюджетів усіх рівнів і рівної можливості реалізації на всій території країни соціальних гарантій [83; 84].

Більш широко фінансову конвергенцію щодо економічних систем тлумачать Шпірько-Фандєєва Н., Лексін В. і Швецов О. За дослідженням Шпірько-Фандєєвої Н., фінансова конвергенція веде до стирання меж між різними економічними системами, що обумовлюється їх спільними цілями, проблемами та єдиними закономірностями розвитку [85].

Лексін В. і Швецов О. вказують на те, що фінансове вирівнювання є спеціально організованою системою дій щодо забезпечення сталого і збалансованого функціонування регіональних систем, головним цільовим орієнтиром яких є підвищення рівня і якості життя населення [86, с. 44].

Заслуговує на увагу дослідження Наркізова М. щодо впливу фінансового вирівнювання на економічний потенціал регіонів [87]. Вчений фінансове

вирівнювання визначає як процес перерозподілу фінансових ресурсів центральними органами державної влади на користь адміністративно-територіальних одиниць, які не мають достатніх власних доходів [87, с. 196].

У вище наведених трактуваннях фінансове вирівнювання виступає як додаткове джерело фінансування дефіцитних бюджетів, але водночас і як дестимулятор їх наповнення з власних джерел. Однак, регіональна конвергенція фінансового забезпечення сталого розвитку буде більш тривалою та ефективнішою, якщо передбачатиме стимулювання сталого розвитку регіонів, на основі чого у довгостроковій перспективі можна буде сподіватись на регіональну фінансову самодостатність. Тому фінансова конвергенція розвитку регіонів повинна здійснюватись до такого рівня, щоб у органів місцевої влади залишалися стимули для нарощення податкової бази та поліпшення адміністрування податків [73]. На цьому цілком обґрунтовано наголошують Вахович І. М. і Табалова О. Є., зазначаючи, що конвергенція сталого розвитку регіонів України повинна бути націлена на наближення параметрів регіонів з порівняно низькими й середніми рівнями сталого розвитку до параметрів регіонів з високими рівнями розвитку, при цьому не позбавляючи останні регіони стимулів до підтримання та подальшої активізації їх розвитку [19, с. 143]. Тому на сучасному етапі необхідно створювати умови для переходу до самопідтримувальної конвергенції, яка відбуватиметься переважно за рахунок розвитку в сфері виробництва, а не розподілу та перерозподілу спільної ресурсної бази [88]. У типології конвергенції вона визначена як самостійна (табл. 1.2).

Якщо ж звернутися до теорії фінансів, то слушною є думка Василика О., що механізм фінансового вирівнювання як складова фінансового механізму бере участь у виконанні двох основних функцій: «фінансового забезпечення й фінансового регулювання економічних і соціальних процесів у державі» [89, с. 102]. Виконання функції фінансового забезпечення зводиться до надання бюджетних ресурсів органам управління, що не мають достатніх власних коштів для фінансування закріплених за ними повноважень. У першу чергу це стосується вирівнювання вертикальних фіскальних дисбалансів і здійснюється наданням місцевим бюджетам дотацій вирівнювання, закріплених або регулюючих податків.

Відповідно до цього і Балдич Н. розширює розуміння даної категорії та розглядає фінансове вирівнювання як специфічну форму міжбюджетних відносин, що виникають на всіх стадіях бюджетного процесу з метою вирівнювання фінансових можливостей бюджетів, а також контролю за їх витрачанням, та як важливу складову системи державного регулювання соціально-економічного розвитку [90, с. 3, 5].

Подобної тоски зору дотримується Морозова О., зосереджуючи увагу на регулятивному аспекті фінансової конвергенції та відзначає, що фінансове вирівнювання охоплює нормативну і фактичну складові та є системою норм, що регулюють відносини щодо розподілу повноважень, доходів і витрат між різними рівнями влади у державі, а також системою правовідносин, що склались між різними рівнями влади в державі у процесі такого розподілу [91].

На основі вище проведеного теоретичного дослідження концептуальних засад фінансової конвергенції, в цілому можна зазначити, що науковці відстоюють підхід, що регіональна конвергенція фінансового забезпечення сталого розвитку є сукупністю дій, що дозволяють забезпечити рівні фінансові умови для розвитку регіонів країни.

Базуючись на цьому та узагальнюючи погляди науковців, під регіональною конвергенцією фінансового забезпечення сталого розвитку країни будемо розуміти регулятивно-стимулюючий процес зближення рівнів фінансового забезпечення соціального, економічного та екологічного розвитку регіонів, що гарантує цілісність держави та рівність фінансових умов життєдіяльності населення незалежно від території проживання.

Таке трактування дозволяє розширити розуміння даної категорії, встановити мету, завдання, інструменти, фактори забезпечення та ознаки регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни.

Виходячи із наведеного визначення, мета регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку полягає у забезпеченні регіонів більш рівними фінансовими можливостями сталого розвитку та гарантуванні населенню країни територіальної однорідності доступу до послуг, що передбачає перерозподіл фінансових ресурсів регіону задля уникнення вертикальних і горизонтальних дисбалансів.

На нашу думку, регіональна конвергенція фінансового забезпечення сталого розвитку країни згідно авторського підходу повинна передбачати розв'язання відразу трьох завдань (табл. 1.3):

- 1) скорочення міжрегіональних асиметрій в рівнях фінансового забезпечення сталого розвитку;
- 2) забезпечення фінансової достатності сталого розвитку регіону;
- 3) фінансове стимулювання сталого розвитку регіону.

На наступному етапі дослідження визначимо передумови досягнення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни. Набір таких передумов є важливою характеристикою регіонів з позицій дослідження рівня їх конвергенції за фінансовими параметрами, які, власне, й визначають зближення рівнів розвитку під впливом певних факторів та в

результаті дозволяють визначити параметри регіональної конвергенції.

Таблиця 1.3

Завдання регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни та інструменти їх досягнення

Завдання регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни	Інструменти забезпечення	Критерії ефективності досягнення завдань
Скорочення міжрегіональних асиметрій в рівнях фінансового забезпечення сталого розвитку	Міжбюджетні трансфери (дотації)	Підвищення конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни
Забезпечення фінансової достатності сталого розвитку регіону	Регульовані доходи місцевих бюджетів, межі централізації, норми відрахувань від загальнодержавних податків, оптимізація ставок оподаткування	Ріст фінансового потенціалу регіону, конвергентність дохідних і витратних частин місцевих бюджетів
Фінансове стимулювання сталого розвитку регіону	Міжбюджетні трансфери (субвенції), оптимізація ставок оподаткування, податкові пільги	Нарощення власних доходів місцевих бюджетів

У даному випадку такі ознаки є специфічними властивостями регіонів, за якими їх можна охарактеризувати як фінансово конвергентні за рівнем сталого розвитку, чи навпаки. Вибір таких ознак обумовлюється адекватністю і суттєвістю відображення досліджуваного явища.

Залежно від обґрунтованості обраних ознак робиться висновок про конвергенцію чи дивергенцію фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни. Завдання також постає у виборі параметрів, які б адекватно та реально відображали стан і рівень регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку.

Оскільки, ми говоримо, що регіональна конвергенція фінансового забезпечення сталого розвитку країни характеризує зближення регіонів, то її ознакою, як необхідною умовою досягнення, є скорочення асиметрій – розмаху варіації у рівнях максимального і мінімального значень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни. Таким чином, передумовою забезпечення фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни є зменшення розмаху варіації рівнів фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни за роками, що описується такою нерівністю:

$$(max_{t_2} - min_{t_2}) < (max_{t_1} - min_{t_1}), \quad (1.1)$$

де min_{t_2} , min_{t_1} – мінімальний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 ;

max_{t_2} , max_{t_1} – максимальний рівень фінансового забезпечення сталого

розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 .

Водночас зменшення розмаху варіації (асиметрій) рівнів фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни за роками можна досягнути за однієї з таких сценаріїв:

1) випереджаючого росту мінімального рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни над ростом максимального рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів:

$$\max_{t_2} > \max_{t_1} \text{ і } \min_{t_2} > \min_{t_1}, \text{ але при цьому } (\min_{t_2} - \min_{t_1}) > (\max_{t_2} - \max_{t_1}); \quad (1.2)$$

2) незмінного рівня максимального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни та росту мінімального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів за роками:

$$\max_{t_2} = \max_{t_1} \text{ і } \min_{t_2} > \min_{t_1}; \quad (1.3)$$

3) скорочення рівня максимального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни та росту мінімального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів за роками:

$$\max_{t_2} < \max_{t_1} \text{ і } \min_{t_2} > \min_{t_1}; \quad (1.4)$$

4) скорочення рівня максимального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни та незмінності мінімального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів за роками:

$$\max_{t_2} < \max_{t_1} \text{ і } \min_{t_2} = \min_{t_1}; \quad (1.5)$$

5) більш суттєвого скорочення рівня максимального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни порівняно із скороченням мінімального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни:

$$\max_{t_2} < \max_{t_1} \text{ і } \min_{t_2} < \min_{t_1}, \text{ але при цьому } (|\max_{t_2} - \max_{t_1}|) > (|\min_{t_2} - \min_{t_1}|) \quad (1.6)$$

Таким чином, фінансова дивергенція сталого розвитку регіонів країни характеризується такими сценаріями:

$$1) (\max_{t_2} - \min_{t_2}) > (\max_{t_1} - \min_{t_1}); \quad (1.7)$$

$$2) \max_{t_2} > \max_{t_1} \text{ при } \min_{t_2} > \min_{t_1}, \text{ або} \quad (1.8)$$
$$\max_{t_2} > \max_{t_1} \text{ при } \min_{t_2} \leq \min_{t_1}, \text{ або}$$
$$\max_{t_2} = \max_{t_1} \text{ при } \min_{t_2} < \min_{t_1}, \text{ або}$$
$$\max_{t_2} < \max_{t_1} \text{ при } \min_{t_2} < \min_{t_1}.$$

Наведена різноманітність сценаріїв досягнення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку систематизована у табл. 1.5.

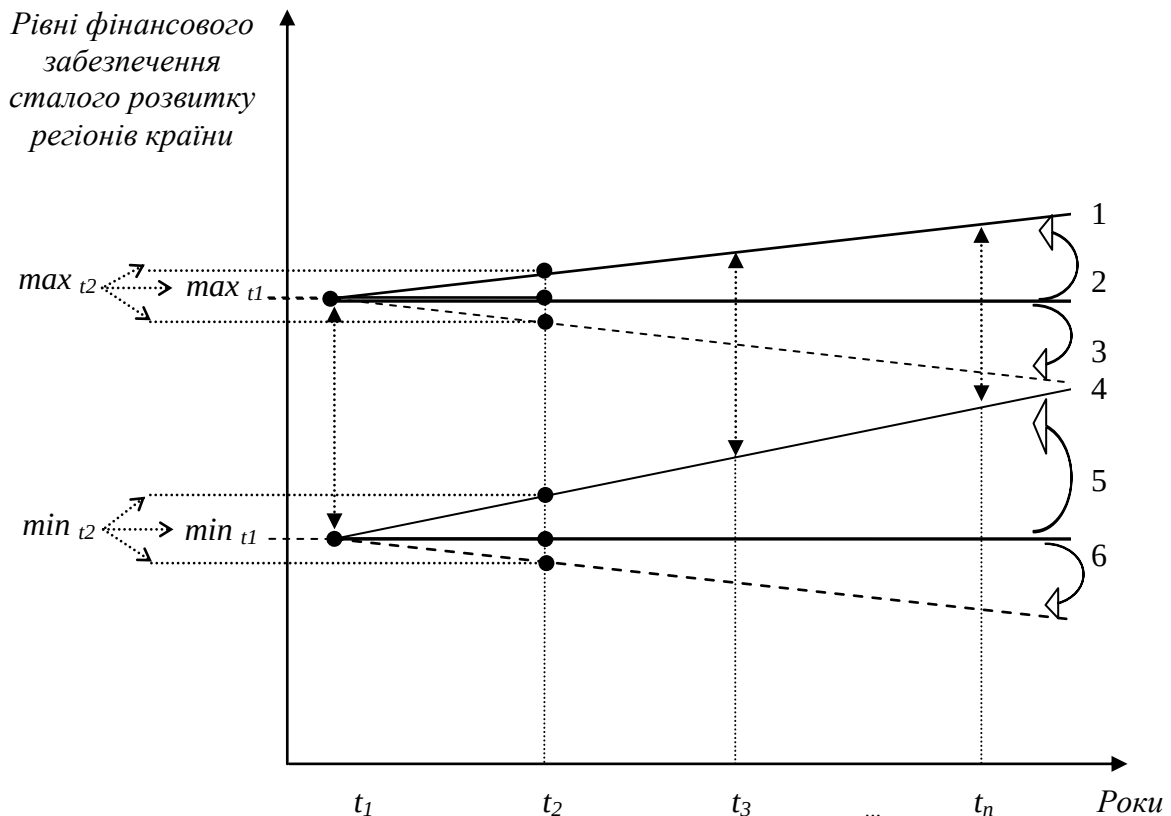
Таблиця 1.5

Сценарії досягнення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни*

Умови для регіональної конвергенції	Сценарії			Пояснення	Відповідність типу конвергенції умовами досягнення	
	I	II	III			
сприятливі	$(\max_{t2}-\min_{t2}) < (\max_{t1}-\min_{t1})$	$\max_{t2} > \max_{t1}$	$\min_{t2} > \min_{t1}$	конвергенція досягається за рахунок більш суттєвого приросту мінімального рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни порівняно із максимальним	Додатна	ефективна
		$\max_{t2} = \max_{t1}$	$\min_{t2} > \min_{t1}$	конвергенція досягається за рахунок росту мінімального рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни за умови стабільного рівня максимального значення		помірно-ефективна
		несприятливі	$(\max_{t2}-\min_{t2}) > (\max_{t1}-\min_{t1})$	$\max_{t2} < \max_{t1}$	$\min_{t2} > \min_{t1},$ $\min_{t2} = \min_{t1},$ $\min_{t2} < \min_{t1}$	конвергенція досягається за рахунок росту, чи менш суттєвого скорочення, чи незмінного рівня мінімального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни за умов зниження максимального
$\max_{t2} > \max_{t1}$	$\min_{t2} > \min_{t1}$			збільшення розриву у рівнях максимального і мінімального фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни		
	$\min_{t2} \leq \min_{t1}$					
	$\min_{t2} < \min_{t1}$					
	$\max_{t2} < \max_{t1}$					$\min_{t2} < \min_{t1}$

* розроблено автором

Графічне зображення сценаріїв досягнення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни наведено на рис. 1.1.

Умовні позначення: $\min_{t_2}$, $\min_{t_1}$ – мінімальний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 ; $\max_{t_2}$, $\max_{t_1}$ – максимальний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 ; 1, 2, 3, 4, 5, 6 – можливі траєкторії зміни максимального і мінімального значень рівнів фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни (1, 3 – ріст; 2, 5 – стабільність; 3, 6 – зниження), які описують такі сценарії досягнення конвергенції:

- 1 та 4: $[(\max_{t_2} - \min_{t_2}) < (\max_{t_1} - \min_{t_1})]$ – додатна ефективна конвергенція;
- 2 та 4: $[(\max_{t_2} - \min_{t_2}) < (\max_{t_1} - \min_{t_1})]$ та $(\max_{t_2} - \min_{t_2}) = (\max_{t_1} - \min_{t_1})$ – додатна помірною-ефективна конвергенція;
- 3 та 4, 3 та 5, 3 та 6: $[(\max_{t_2} - \min_{t_2}) < (\max_{t_1} - \min_{t_1})]$ – неефективна конвергенція;
- 1 та 4, 1 та 5, 1 та 6, 2 та 6, 3 та 6: $[(\max_{t_2} - \min_{t_2}) > (\max_{t_1} - \min_{t_1})]$ – дивергенція.

Рис. 1.1. Графічне зображення сценаріїв досягнення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни*

* розроблено автором

Необхідність регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку будь-якої країни цілком очевидна. І в більшій чи меншій мірі практично всі країни характеризуються міжрегіональною дивергенцією як в силу об'єктивних природних умов, так і в результаті господарської діяльності. До того ж, згідно досліджень науковців, більшими рівнями міжрегіональної дивергенції

характеризуються менш соціо-еколого-економічно розвинені країни, до яких належить і Україна.

Серед об'єктивних причин, що зумовлюють необхідність регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України, вважаємо:

1) розширення світогосподарських зв'язків і поглиблення глобалізації та інтеграції України у Європейський економічний простір. Сучасна фінансова система нездатна ефективно функціонувати у геоекономічному вакуумі, у позасистемному середовищі, не узгоджуючи регуляторні функції з вимогами міжнародної конкурентності, потребами певної уніфікації макроекономічної діяльності, податкової, зовнішньоторговельної, митної політики тощо з іншими країнами, передусім, на регіональному рівні і відповідно на світогосподарських рівнях [92, с. 16]. Дотримання умов міжрегіональної конвергенції надає право вступу до інтеграційних об'єднань;

2) нерівномірність територіального розміщення продуктивних сил, що обумовлюють диференціювання податкової бази регіонів країни та у результаті визначають різні можливості регіонів щодо формування дохідних частин бюджетів [75, с. 85; 76, с. 282; 93; 90; 77];

3) дивергенцію місцевих бюджетів та фінансову недостатність більшості регіонів;

4) суттєву диференціацією обсягів витрат у сфері надання державних і суспільних послуг і цін на ці послуги [75, с. 85; 76, с. 282; 93; 77];

5) потребу передачі від центральної влади на місцевий рівень значної частки видатків, невласних для її конституційних функцій відповідно до принципу субсидіарності [75, с. 85; 76, с. 282; 93; 77];

6) зовнішні ефекти соціальних виплат, коли послугами, які фінансуються з бюджету однієї адміністративно-територіальної одиниці, користуються і жителі інших територіальних одиниць, але їх владні органи при цьому не зазнають ніяких витрат [93; 77];

7) відсутність єдиних державних стандартів суспільних послуг на всій території держави, гарантованих Конституцією України, що посилює диференціацію в рівнях життя у окремих регіонах, а також їх територіальних утвореннях;

8) потребу забезпечення виконання державних соціальних гарантій, публічних послуг;

9) гетерогенність регіональних соціо-еколого-економічних систем;

10) суттєву поляризацію в рівнях конкурентоспроможності регіонів країни;

11) потребу забезпечення повного виконання фінансових зобов'язань держави щодо надання суспільних послуг на встановленому мінімально гарантованому рівні, а також усунення дестимулюючих чинників і посилення

стимулюючих функцій, насамперед у напрямі заохочення органів місцевого самоврядування до збільшення власних доходних джерел [90, с. 5];

12) невідповідність між обсягами фінансових ресурсів територіальних одиниць, що мають однакові обсяги покладених на них завдань [94, с. 108];

13) домінування інтересів центру над інтересами регіону;

14) нерівність регіонів країни в соціо-еколого-економічному аспекті з центром;

15) послаблення регулюючої ролі держави;

16) значні відхилення та диференціація прибутковості різних видів економічної діяльності, що є результатами неупорядкованої податкової політики та неефективної фінансово-економічної політики.

Як свідчить практика, без державного втручання вбачається неможливим досягнення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку. Ринкові механізми не завжди здатні попередити та подолати суттєві територіальні відмінності в рівнях життя населення, ефективності регіональної економіки, а тому у таких випадках держава виявляється перед необхідністю підтримки визначеної однорідності територіального економічного і соціального простору [24]. Використовуючи засоби фінансового вирівнювання, держава здійснює регулювання процесів фінансового забезпечення соціо-еколого-економічного розвитку окремих територій країни.

Нормативно-правову основу регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України становлять: Конституція України, Бюджетний і Податковий кодекс України, щорічні закони про державний бюджет, Основні напрями бюджетної політики на відповідний рік, постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства фінансів, Державної казначейської служби, рішення обласних, районних, міських (щодо районних у містах) рад.

Регіональна конвергенція фінансового забезпечення сталого розвитку країни здійснюється з допомогою механізму та інструментарію, визначених фінансовою політикою держави та регіонів.

Як показує досвід інших країн, не існує єдиної ідеальної моделі механізму регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку, прийнятної для усіх країн. Конкретні механізми фінансового вирівнювання будуються виходячи з рівня децентралізації бюджетно-податкової системи, обсягу повноважень місцевих органів влади, політичного вибору між ефективністю та рівністю [95, с. 9], глибини та масштабів міжрегіональних асиметрій.

Загалом у світовій практиці використовуються різноманітні інструменти регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни (табл. 1.4): податкові, міжбюджетної підтримки та дольової участі.

У більшості високорозвинених країн (США, Західна Європа), де досягнута відносна вертикальна збалансованість, інструменти дольової участі мають набагато менше значення, ніж міжбюджетні трансферти [83].

Орієнтуючись на досвід високорозвинених країн, які застосовують трансфертні інструменти фінансової конвергенції, в Україні інструменти дольової участі також не набули широкого застосування. Основним чином для фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів України застосовуються інструменти міжбюджетної підтримки – міжбюджетні трансферти (дотації, субвенції) – кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого [96].

Таблиця 1.4

Інструменти регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни [на основі 67]

Групи інструментів	Інструменти	Мета використання	Країни
Податкові	власні та закріплені доходи, регульовані доходи, нормативи відрахувань від загальнодержавних податків, державні соціальні суспільні стандарти і громадські послуги, податкові ставки, податкові пільги	Вертикальна конвергенція	США, Австралія, Західна Європа, Росія, Україна
Міжбюджетної підтримки	Трансферти (дотації, субвенції, субсидії)	Горизонтальна конвергенція	США, Австралія, Західна Європа, Росія, Україна
Дольової участі	Різні механізми дольової участі в податкових доходах	Вертикальна і горизонтальна конвергенція	Країни Латинської Америки, Азії, Африки

Згідно Бюджетного кодексу (глава 16, стаття 96) в Україні передбачено такі види міжбюджетних трансфертів [96]:

- 1) дотація вирівнювання – міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує;
- 2) субвенції – міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції;
- 3) кошти, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;
- 4) додаткові дотації.

Зокрема, у Державному бюджеті України для забезпечення фінансової конвергенції сталого розвитку її регіонів можуть передбачатися такі трансферти місцевим бюджетам [96]:

- дотація вирівнювання бюджету Автономної Республіки Крим, обласним бюджетам, бюджетам міст Києва та Севастополя, районним бюджетам та бюджетам міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, іншим бюджетам місцевого самоврядування, для яких у державному

бюджеті визначаються міжбюджетні трансфери;

- додаткова дотація на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів;

- субвенції на здійснення державних програм соціального захисту;

- додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, внаслідок надання пільг, встановлених державою;

- субвенція на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах;

- субвенція на виконання інвестиційних програм (проектів);

- інші додаткові дотації та інші субвенції.

У Державному бюджеті України затверджується обсяг дотації вирівнювання, субвенцій, а також коштів, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів, окремо для кожного з відповідних місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів. Розподіл обсягу додаткової дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів між бюджетом Автономної Республіки Крим та обласними бюджетами затверджується законом про Державний бюджет України.

У Бюджетному кодексі України (статті 98-99) визначено, що [96]:

1) дотація вирівнювання бюджетам міст Києва і Севастополя, міст республіканського (в АР Крим) й обласного значення та районних бюджетів розраховується як перевищення розрахункового обсягу видатків, перелік яких визначено статтями 88-89 Бюджетного кодексу (для бюджетів міст Києва та Севастополя - статтями 88-90 Бюджетного кодексу), обрахованого із застосуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригуючих коефіцієнтів:

- над розрахунковим обсягом кошика доходів місцевих бюджетів – *для бюджетів міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, інших бюджетів місцевого самоврядування*, яким у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансфери. Розрахунковий обсяг кошика доходів відповідного бюджету визначається із застосуванням індексу відносної податкоспроможності такого бюджету, який розраховується з використанням економіко-математичних методів та коригуючих коефіцієнтів на основі даних про фактичне виконання відповідного бюджету за три останні бюджетні періоди. Індекс відносної податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності відповідного бюджету у порівнянні з аналогічним середнім показником по Україні у розрахунку на одну людину. При визначенні цього індексу кошик доходів місцевих бюджетів збільшується на суму втрат у доходах, зумовлених наданням пільг платникам податків згідно з рішеннями Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних місцевих рад;

- над розрахунковим обсягом доходів, визначених частиною другою статті 66

Бюджетного кодексу, – для *районних бюджетів*;

2) дотація вирівнювання бюджету АРК та обласним бюджетам визначається як перевищення розрахункового обсягу видатків цих бюджетів, перелік яких визначено Бюджетним кодексом, обрахованого із застосуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригуючих коефіцієнтів, над розрахунковим обсягом доходів бюджету АРК та обласних бюджетів, що зараховуються до них відповідно до визначених у Бюджетному кодексі умов. Розрахунковий обсяг доходів бюджету АРК та обласних бюджетів обчислюється на основі прогнозних показників доходів, що зараховуються до цих бюджетів відповідно до визначених Бюджетним кодексом умов, із застосуванням індексу відносної податкоспроможності з дотриманням умов його обчислення, визначених Бюджетним кодексом. Якщо розрахунковий обсяг доходів бюджету АРК, обласних і районних бюджетів, міських (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджетів, інших бюджетів місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти, визначених відповідно до Бюджетного кодексу, перевищує розрахунковий обсяг видатків відповідного бюджету, обрахований із застосуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригуючих коефіцієнтів, для такого бюджету встановлюється обсяг коштів, що підлягають передачі до державного бюджету.

Разом з тим, законодавством України з метою забезпечення регіональної конвергенції фінансового забезпечення розвитку передбачено допомогу депресивним регіонам шляхом:

- розробки відповідних програм подолання стану депресивності території;
- надання коштів із державного фонду регіонального розвитку, що створюється у складі загального фонду державного бюджету на виконання державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку, державних цільових програм та інвестиційних програм (проектів) у частині виконання заходів регіонального розвитку, угод щодо регіонального розвитку та програм подолання депресивності територій, державних програм розвитку транскордонного співробітництва, програм і заходів соціально-економічного розвитку регіонів, включаючи програми і заходи розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць (зокрема, малих міст, гірських населених пунктів, населених пунктів зон спостереження тощо) [96];
- надання капітальних трансфертів іншим бюджетам із бюджету розвитку місцевих бюджетів, що є складовою частиною їх спеціальних фондів;
- формування та застосування державних соціальних стандартів і нормативів та надання державних соціальних гарантій [98];
- сприяння розвитку та надання державної підтримки окремим суб'єктам господарювання, видам економічної діяльності тощо.

Статтею 12 Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» визначено, що фінансування стимулювання розвитку регіонів та подолання

депресивності територій здійснюється за рахунок коштів, передбачених на цю мету в законах України про Державний бюджет України та рішеннях про місцеві бюджети (Автономної Республіки Крим, обласні, міські міст обласного (республіканського – Автономної Республіки Крим) значення та районні бюджети) на відповідні роки, та інших джерел відповідно до законодавства [99].

Однак необхідно визнати, що застосовувані на сьогодні фінансові інструменти конвергенції сталого розвитку регіонів України не дали очікуваних результатів та від їх реалізації виграли більш фінансово забезпечені регіони, а не навпаки. Це потребує розробки нових механізмів фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів України та систематизації фінансових інструментів у напрямі посилення стимулюючої їх ролі.

Розробка такого механізму повинна базуватись на факторах, які б сприяли досягненню мети конвергенції. На нашу думку, такими факторами є:

1) фінансово-економічні фактори – передбачають підвищення темпів економічного, соціального та екологічного розвитку, що розширить можливості для міжрегіонального перерозподілу фінансових ресурсів задля зближення регіонів за рівнями їх сталого розвитку (такі фактори передбачають використання широкого спектру фінансово-економічних інструментів – інвестицій, доходів місцевих і державного бюджетів, трансфертів з державного бюджету, податкових пільг, оптимізації податкових ставок та ін.);

2) адміністративно-правові фактори (адміністративно – правове регулювання процесів взаємодії центру і регіонів; розробка правових основ щодо підвищення самостійності регіонів при забезпеченні сталого розвитку на своїх територіях, стимулювання їх економічного, соціального та економічного розвитку, а також ефективність політичних рішень);

3) інституційні фактори (практика макроекономічного регулювання процесів регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку; випереджаючий розвиток малого і середнього бізнесу, інноваційного підприємництва тощо);

4) організаційні фактори (організаційний механізм реалізації інструментів регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку та практика їх макроекономічного регулювання);

5) технологічні фактори (згортання застарілих виробництв, стимулювання пріоритетних напрямів технологічного переозброєння регіональних економік).

Лише сукупність цих п'яти основних факторів дозволять забезпечити максимально можливу регіональну конвергенцію фінансового забезпечення сталого розвитку України. Водночас, необхідно визнати, що процеси регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни залежать від ряду суб'єктивних обставин, а саме: переплетіння та сумісності політичних інтересів; сумісності економічних інтересів; можливості розвитку демократичних ресурсів.

Підводячи підсумки, зауважимо, що регіональна конвергенція фінансового забезпечення сталого розвитку країни є взаємовигідною для усіх регіональних

суб'єктів, адже за умов ефективних механізмів її реалізації та дієвості застосовуваних при цьому інструментів можна сподіватись на: рівність доступу до суспільних благ і послуг; усунення бюджетних викривлень; зменшення, а згодом і уникнення, дефіциту місцевих бюджетів; підвищення інвестиційної привабливості регіону; стабільність місцевих бюджетів; забезпечення фіскальної самостійності регіонів; покращення доступу до внутрішніх фінансових ресурсів; мінімізацію витрат фінансових ресурсів регіону; коригування дефіциту фінансових ресурсів регіону тощо.

1.3. Методологія дослідження регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни

Сьогодні термін «конвергенція» все більшого поширення набуває при описі інтегруючих процесів. В основі світового інтеграційного розвитку лежать загальні тенденції та імперативи науково-технічного та соціально-економічного прогресу. Вони зумовлюють зближення, тобто конвергенцію, економік все більшої кількості країн (регіонів) при збереженні їх національних (територіальних) особливостей. Конвергенція сталого розвитку регіону – це концептуальна відповідь на соціо-еколого-економічні виклики сьогодення. Окрім того це досить актуальне питання для широкого кола дослідників, від вирішення якого нині залежить рівень сталого розвитку в перспективі.

Глобалізаційні процеси, що відбуваються на світовій арені з погляду конвергенції не передбачають однозначного трактування. З однієї точки зору, більш розвинуті країни приймають стійко глобалізаційні виклики, завдяки чому отримуючи при цьому переваги, забезпечуючи таким чином зростання сталого розвитку території. Такі процеси стимулюють дивергенцію. Однак, країни, що розвиваються, поступово інтегруючись у світове співтовариство, нарощують свій економічний потенціал відносно «багатих» держав. Така ситуація сприяє процесам конвергенції.

Дезінтеграційні процеси, які притаманні країнам постсоціалістичного простору, в тому числі і Україні здатні поглиблювати проблеми регіональної нерівності. Тому основною парадигмою вітчизняних досліджень має стати пошук шляхів усунення нерівномірності міжрегіонального розвитку через вироблення диференційованого підходу з адаптацію ефективної адресної підтримки територій задля формування сталого розвитку регіону. Передумовою цих процесів безумовно є оцінка конвергентно-дивергентних процесів у фінансовому забезпеченні сталого розвитку регіонів країни.

Найбільшого поширення набули такі моделі оцінки конвергентних процесів: детерміновані та схоластичні; β - та σ -конвергенції; абсолютної та умовної конвергенції; глобальної та кульової конвергенції.

До класу детермінованих моделей циклічних економічних процесів відносять ряди та перетворення Фур'є, вейвлет-ряди та вейвлет-перетворення,

диференціальні рівняння Вінтерса. Клас стохастичних моделей набув дуже широкого застосування в задачах аналізу та прогнозування циклічних економічних процесів. До представників цього класу належать регресійні моделі, стаціонарний випадковий процес, періодичні ARMA-моделі, періодичні ланцюги Маркова [100]. У таблиці 1.5 проведено порівняльний аналіз математичних моделей оцінки детермінованої та стохастичної конвергенції.

Зупинимось докладніше на моделях β - та σ -конвергенції, які отримали найбільшого поширення в сучасних дослідженнях регіоналістів при оцінці конвергентно-дивергентних процесів. У низці робіт [101-115] було доведено, що із абсолютної β -конвергенції σ -конвергенція напряму не впливає.

Хенін та Ле Пен [116] запропонували інтерпретацію зв'язку між абсолютною β -конвергенцією та σ -конвергенцією. Абсолютна β -конвергенція виявляє існування тенденції до скорочення розриву у ВВП на душу населення. Водночас випадкові шоки, які впливають на економіки країн (регіонів), можуть протидіяти цій тенденції та тимчасово збільшувати дисперсію розподілу ВВП на душу населення [117]. Крім цього, як показало проведене дослідження, гіпотези β -конвергенції та σ -конвергенції є взаємозалежними, однак не еквівалентними. У класичних моделях теорії економічного росту виникає ефект, який полягає у тому, що у довгостроковому періоді темпи росту середньодушових доходів населення є спадаючою функцією від початкового рівня доходів. Математична інтерпретація виглядатиме так:

$$\frac{y_{iT}}{y_{i0}} = \varphi_i(y_{i0}) \quad (1.9)$$

де i – номер регіону, $i=1,2,\dots,n$,

T – довжина досліджуваного інтервалу часу (в роках),

y_{i0} – середньодушовий дохід в регіоні на початок досліджуваного періоду,

y_{iT} – середньодушовий дохід в регіоні на кінець досліджуваного періоду,

φ_i – деяка спадаюча функція притаманна окремо взятому регіону.

Рівняння (1.9) вважається рівнянням конвергенції. Якщо функції φ_i для різних регіонів однакові, то говорять, що має місце абсолютна конвергенція, в іншому випадку – умовна.

Варто відмітити, що відправною точкою аналізу β -конвергенції можна вважати модель абсолютної β -конвергенції. Важливим припущенням цієї моделі є те, що в довгостроковій перспективі регіони повинні приходити до єдиної для всіх траєкторії пропорційного зростання.

Таблиця 1.5

Порівняльний аналіз моделей оцінки детермінованої та стохастичної конвергенцій

Підхід	Модель	Характеристика	Недоліки [1]
1	2	3	4
Детермінований підхід	Ряди та перетворення Фур'є	Застосовується для прогнозування циклічних економічних процесів. Розв'язання задач аналізу та прогнозування циклічних економічних процесів базується на постулаті збереження спектральних закономірностей, виявлених на інтервалі їх передісторії, а також екстраполяції цих закономірностей на інтервал прогнозування, в термінах спектральних зображень [101].	Отримані результати на основі рядів та перетворення Фур'є дають низьку точність та достовірність прогнозування, тому що ці моделі не мають змоги врахувати зміну у часі спектрального складу циклічного економічного процесу та не мають змоги врахувати його випадкову структуру.
	Вейвлет-ряди та вейвлет-перетворення	Використовують для аналізу економічних циклічних процесів [102]. На відміну від попередніх моделей, у вейвлет-рядах та вейвлет-перетвореннях враховано як часову, так і частотну характеристику циклічного економічного процесу.	Вадами вейвлет-моделей циклічних економічних процесів є: суб'єктивність вибору материнського вейвлету, неврахування стохастичної природи та трендової складової циклічного економічного процесу.
	Моделі методу «Гусениця»	У низці робіт для аналізу та прогнозування циклічних економічних процесів використовують метод «Гусениця» (метод головних компонент) [103].	До недоліків цього методу треба віднести такі: невизначеність, суб'єктивізм математичної моделі досліджуваного економічного процесу, неврахування мінливості ритму циклічного економічного процесу, неврахування спільності ритму циклічного економічного процесу, що ускладнює проведення сумісного аналізу та прогнозування кількох взаємозалежних циклічних економічних процесів.
	Диференціальні рівняння Вінтерса	Ці моделі ґрунтуються на представленні циклічного економічного процесу за допомогою диференціальних рівнянь [104]. Перевагою диференціальних рівнянь Вінтерса над рядами Фур'є під час аналізу циклічних економічних процесів є врахування їх трендових складових	Неврахування стохастичної природи циклічного економічного процесу, що зумовлює низьку точність та достовірність методів аналізу та прогнозування циклічних економічних процесів

1	2	3	4
Стохастичний підхід	Регресійні моделі	Одними з найбільш поширених методів прогнозування в економіці є застосування регресійних залежностей лінійного типу. Ці методи дають змогу оцінити статистичну залежність певного економічного показника від одного або кількох ознак у вигляді відповідних рівнянь регресії [105].	Дані моделі не враховують процесуальний характер реальних економічних процесів, їх циклічну структуру та трендові складові, що вказує на обмеженість їх застосування у задачах аналізу та прогнозування циклічних економічних процесів.
	Стаціонарний випадковий процес	Серед найпростіших математичних моделей, які використовують для опису циклічних економічних процесів у вигляді випадкових процесів, є стаціонарний випадковий процес [106]. Ця математична модель враховує випадкову структуру циклічного економічного процесу, що є її перевагою над детермінованими моделями.	До недоліків стаціонарного випадкового процесу належать такі: він не враховує трендової складової циклічного економічного процесу, не відображає циклічну структуру економічного процесу.
	Періодичні моделі ARMA	Періодична модель ARMA (авторегресії та ковзного середнього) є однією з найпоширеніших моделей прогнозування циклічних економічних процесів в рамках стохастичного підходу [107]. В основі методу прогнозування на базі періодичної моделі ARMA лежить оцінювання параметрів моделі з використанням методу максимальної правдоподібності [108].	Вадами прогнозування на основі періодичних моделей ARMA є такі: не врахування змінності ритму коливання циклічних економічних процесів, що призводить до ефекту розмивання стохастичних характеристики і, як наслідок, – до недостатньої точності аналізу та прогнозування (висока дисперсія), не врахування тренду циклічного економічного процесу, не врахування спільності ритму взаємозалежних циклічних економічних процесів.
	Періодичні ланцюги Маркова	Ще одним представником математичних моделей в рамках стохастичного підходу до аналізу та прогнозування циклічних економічних процесів, є періодичні ланцюги Маркова. В основі методу прогнозування на основі простих ланцюгів Маркова є параметрична ідентифікація моделі, яку описують матрицею ймовірностей переходів, шляхом статистичного оцінювання її елементів – ймовірностей переходу економічної системи із одного в інший стан. Використовуючи метод максимальної правдоподібності, здійснюють оцінювання елементів матриці переходу та отримання прогнозованих значень циклічного економічного процесу [109, 110].	До основних недоліків прогнозування на основі періодичних ланцюгів Маркова відносять такі: не врахування мінливості ритму циклічного економічного процесу, не врахування трендової складової циклічного економічного процесу.

Згадана модель заснована на неокласичній теорії економічного зростання. У теорії економічного зростання передбачається, що початкова диференціація регіонів у рівнях розвитку є наслідком екзогенних шоків і недосконалості механізму коригування соціо-еколого-економічних розривів. Відповідно до гіпотез конвергенції, якщо економіка регіону в початковий момент знаходиться далі від положення стійкої рівноваги, темпи її зростання будуть вищі, ніж у економіки, що перебуває ближче до рівноваги. Однак, в довгостроковому періоді така диференціація зникає.

Отож провівши логарифмування рівняння (1.9) отримуємо:

$$\frac{\ln y_{iT} - \ln y_{i0}}{T} = \psi_i(\ln y_{i0}) \quad (1.10)$$

де ψ_i також є спадаючою функцією, яка рівна $\psi_i(x) = \ln \phi_i(e^x)$

Здійснюючи перехід від точних значень функції ψ_i до наближених лінійних, отримуємо:

$$\frac{\ln y_{iT} - \ln y_{i0}}{T} = a_i + b_i \ln y_{i0} + \varepsilon_i \quad (1.11)$$

де ε_i - випадкова помилка ($\varepsilon_i \in iid(0, \sigma^2)$)

Якщо має місце абсолютна конвергенція, то розрахункові коефіцієнти правої частини рівняння (1.11) будуть однаковими для усіх регіонів, а саме рівняння набуде вигляду:

$$\frac{\ln y_{iT} - \ln y_{i0}}{T} = a + b \ln y_{i0} + \varepsilon_i \quad (1.12)$$

де a – вільний член (константа);

b – коефіцієнт регресії.

Рівняння (1.12) вважається регресійним рівнянням, котре характеризує абсолютну конвергенцію.

Індикатором наявності конвергенції є знак коефіцієнта b . Якщо $b < 0$, це означає, що менш розвинені території з порівняно невеликим значенням показника мають вищі темпи зростання цього показника в порівнянні з більш розвиненими муніципальними утвореннями. Якщо $b > 0$, то наявна не конвергенція, а дивергенція.

За сталого розвитку регіони знаходяться на стійкій траєкторії зростання, яка визначається як рівноважна траєкторія пропорційного зростання в стані стійкої

рівноваги, що характеризується постійними темпами зростання рівня доходу на душу населення. Відповідно до цієї моделі бідні регіони повинні рости більш швидкими темпами, ніж багаті, так що в довгостроковій перспективі має відбуватися вирівнювання регіональних рівнів сталого розвитку.

Показник, який показує на скільки у відсотках знизиться темп економічного розвитку у разі зростання початкового рівня ВДВ на одну особу на 1 % ідентифікується як темп конвергенції (b) та визначається як:

$$b = -\frac{1 - e^{\beta T}}{T} \quad (1.13)$$

Процес конвергенції зазвичай характеризується швидкістю конвергенції і часом подолання половини відстані. Швидкість конвергенції показує у скільки разів скорочується розрив між регіонами за певний період часу.

$$\beta = -\frac{\ln(1 + bT)}{T} \quad (1.14)$$

Вона має знак протилежний коефіцієнту b , тобто якщо останній негативний, то швидкість конвергенції відповідно буде більшою за нуль.

Час подолання половини відстані під час зближення регіонів, тобто час, який відділяє економіку регіону від її стійкого стану розраховується за формулою:

$$\tau = \frac{\ln 2}{\ln(1 + \beta)} \quad (1.15)$$

У теоретичній моделі регіони характеризуються тільки тимчасовими відмінностями в рівнях сталого розвитку, які пояснюються виключно відмінностями на початковій стадії формування такого розвитку.

Гіпотеза про те, що країни/регіони мають відмінні стійкі траєкторії зростання знаходить вияв в межах моделі умовної β -конвергенція:

$$\frac{\ln y_{iT} - \ln y_{i0}}{T} = a + b \ln y_{i0} + c_{\chi} + \varepsilon_i \quad (1.16)$$

де c – матриця регіональних чинників розвитку, що характеризують рівновагу стійкого стану окремо взятого регіону.

Умовна β -конвергенція приймає або відхиляє гіпотезу про наявність від'ємної залежності між середніми темпами зростання і початковим значенням досліджуваного показника. Умовна β -конвергенція передбачає, що різні регіони мають різні траєкторії пропорційного росту, які визначаються специфічними регіональними факторами розвитку.

Моделі абсолютної та умовної β -конвергенції дозволяють визначити загальні тенденції щодо темпів економічного розвитку регіонів України (ідентифікувати, конвергентна чи дивергентна модель регіонального розвитку в країні). Модель, яка призначена для оцінки гіпотези про вплив розвитку одних регіонів на розвиток їхніх сусідів (просторове поширення темпів розвитку і динаміки доходів), а також про існування в країні «клубів» конвергенції отримала назву мінімально-умовної β -конвергенції.

$$\frac{\ln y_{iT} - \ln y_{i0}}{T} = a + b \ln y_{i0} + \delta Sg_{it} + \varepsilon_i \quad (1.17)$$

Дана модель дозволяє врахувати просторову автокореляції залишків моделі шляхом включення в якості пояснюючої змінної ендогенного просторового лага на логарифм середніх темпів розвитку ВРП на 1 особу (δSg_{it}) [118].

Окрім β -конвергенції існує ще один індикатор зближення регіонального розвитку – σ -конвергенція. Вона характеризує послідовне зближення територіальних утворень. Розрахунок σ -конвергенції здійснюється за допомогою статистичних індикаторів, які здатні прослідкувати відхилення від середньої величини чи між двома і більше моментами часу (дисперсія, середнє квадратичне відхилення, коефіцієнт варіації, індекс Тейла, коефіцієнт Джині та ін.). Статистичний апарат ідентифікації σ -конвергенції в основі якого лежать показники варіації поданий у табл.1.6.

Найвживанішим показником оцінки конвергенції серед представлених є коефіцієнт варіації. Цей показник був використаний Х. Сала-і-Мартін як доповнення до оцінки β -конвергенції.

Однак, варто зауважити, що використання цього індикатора аргументовано лише тоді, коли здійснюється зіставлення його значень досліджуваного явища за деякі періоди часу (рис.1.2).

Як бачимо з рис.1.2., на якому представлені варіанти конвергетивно-дивергетивних процесів сталого розвитку регіону, якщо значення коефіцієнту варіації в певному проміжку часу зазнає зменшення ($V_{\sigma t_i} > V_{\sigma t_0}$), то це є свідчення присутності конвергетивних процесів. В іншому випадку, коли $V_{\sigma t_i} < V_{\sigma t_0}$ має місце дивергенція.

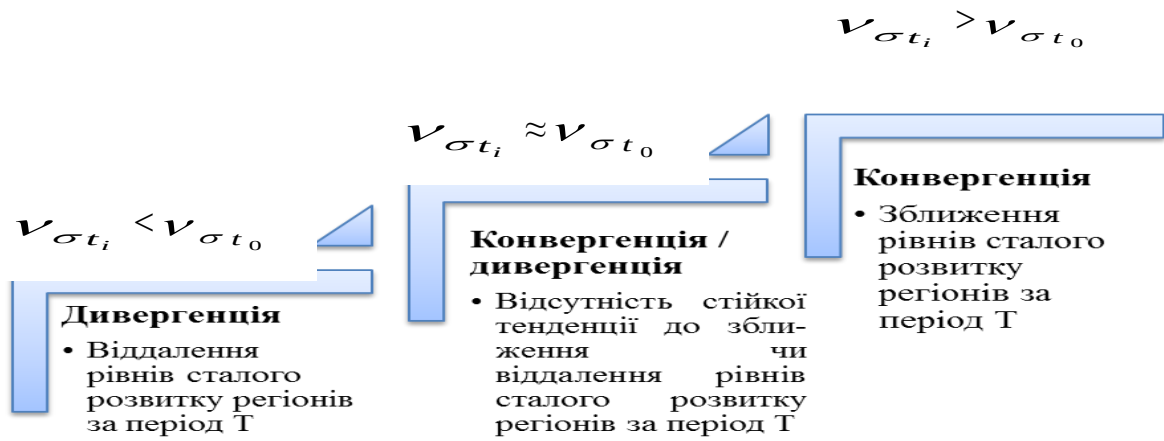

Рис. 1.2. Варіанти конвергетивно-дивергетивних процесів сталого розвитку регіону за коефіцієнтом варіації

Відсутність стійкої тенденції до зближення чи віддалення рівнів сталого розвитку регіонів за період T доводить факт бездіяльності регіональних органів влади, що в перспективі може лише поглибити процеси дивергенції у країні.

Відмітимо той факт, що за допомогою представлених у таблиці 1.6. показників можна у повній мірі дослідити нерівномірність сталого розвитку регіону. Однак не варто забувати, що ці індикатори не дають чіткої картини просторових аспектів поширення явища. Цю проблему дозволяють вирішити зважений коефіцієнт варіації, коефіцієнт Джині та індекс Тейла.

Класичний коефіцієнт варіації представлений нами у табл.1.6. не враховує відносну чисельність населення країн, що може бути скореговано за допомогою використання зваженого коефіцієнта варіації Уільямсона – CV [119], який розраховується за аналогією до коефіцієнту варіації посередньому квадратичному відхиленню, за винятком чисельника, який формується з врахуванням частки населення окремого регіону в сумарній чисельності населення.

$$CV = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^n (y_{it} - \bar{y}_{it})^2 \frac{P_i}{P}}}{\bar{y}_{it}} \quad (1.18)$$

де y_i – ВРП у розрахунку на одну особу i -му регіоні;

$\bar{y}$ – середній рівень ВРП у розрахунку на одну особу в країні;

P_i – населення i -го регіону;

P – населення країни.

Коефіцієнт Джині (індекс Джині) – статистичний індикатор, який демонструє ступінь поляризації суспільства країни або регіону за певною досліджуваною ознакою. Ця статистична модель була запропонована і розроблена італійським статистиком і демографом Коррадо Джині (1884 - 1965) і опублікована в 1912 в його знаменитій праці «Варіативність і мінливість ознаки».

Таблиця 1.6

Статистичний апарат ідентифікації σ -конвергенції

Статистична характеристика	Формула зумовлена наявністю чи відсутністю ваг		Переваги	Недоліки
Розмах варіації	$R = x_{\max} - x_{\min}$	$R = x_{\max} - x_{\min}$	Визначає різницю між екстремальними значеннями ознаки варіаційного ряду	Наближена оцінка про розміри варіації, оскільки не відображає відхилень усіх варіант, а величина його залежить від двох крайніх значень ознаки
Середнє лінійне відхилення	$d_t = \frac{\sum x_{it} - \bar{x}_t }{n}$	$d_t = \frac{\sum x_{it} - \bar{x}_t f_t}{\sum f_t}$	Має перевагу перед розмахом варіації у відношенні повноти коливання ознаки	Не враховуються знаки відхилень, тобто їх спрямованість
Дисперсія (девіата, середній квадрат відхилень)	$\sigma_t^2 = \frac{\sum (x_{it} - \bar{x}_t)^2}{n}$	$\sigma_t^2 = \frac{\sum (x_{it} - \bar{x}_t)^2 f_t}{\sum f_t}$	Дозволяє виміряти зв'язок між явищами та оцінити величину похибки при вибірковому спостереженні, враховує знаки відхилень, визначає їх спрямованість.	Застосування обґрунтоване лише тоді, коли здійснюється порівняння його значень за деякі періоди часу.
Середнє квадратичне відхилення	$\sigma_t = \sqrt{\frac{\sum (x_{it} - \bar{x}_t)^2}{n}}$	$\sigma_t = \sqrt{\frac{\sum (x_{it} - \bar{x}_t)^2 f_t}{\sum f_t}}$	Відсутність умовного припущення з підсумування відхилень без врахування їх знаків, оскільки відхилення використовуються у квадратній степені.	
Коефіцієнт варіації за варіаційним розмахом	$V_R = \frac{R}{\bar{x}_t} 100$	$V_R = \frac{R}{\bar{x}_t} 100$	Відносна міра варіації, яка дозволяє порівняти ступінь варіації ознак у рядах варіації з різним рівнем середніх. Дозволяє у повній мірі дослідити та охарактеризувати асиметричні розриви	Неможливість врахування просторових аспектів поширення явища
Коефіцієнт варіації за середнім лінійним відхиленням	$V_d = \frac{d_t}{\bar{x}_t} 100$	$V_d = \frac{d_t}{\bar{x}_t} 100$		
Коефіцієнт варіації за середнім квадратичним відхиленням	$V_\sigma = \frac{\sigma_t}{\bar{x}_t} 100$	$V_\sigma = \frac{\sigma_t}{\bar{x}_t} 100$		

Загалом вищезгаданий макроекономічний показник характеризує диференціацію грошових доходів населення у вигляді ступеня відхилення фактичного розподілу доходів від абсолютно рівного їх розподілу між жителями країни [112].

$$Gini = \left(\frac{1}{\bar{y}} \right) \frac{1}{n(n-1)} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j| \quad (1.19)$$

де y_i та y_j – показники ВРП у розрахунку на одну особу i та j регіонів;

n – кількість регіонів;

$\bar{y}$ – середній рівень ВРП у розрахунку на одну особу в країні.

Коефіцієнт приймає значення від 0 до 1 ($Gini=0$ у випадку абсолютної рівності у розподілі доходів, $Gini=1$ - у разі абсолютної нерівності). Зростання значення індексу Джині вказує на зростання нерівності.

Переваги коефіцієнта Джині [120]:

1. Дозволяє порівнювати розподіл ознаки в сукупностях з різним числом одиниць (наприклад, регіони з різною чисельністю населення).
2. Доповнює дані про ВВП і середньодушові доходи. Служить своєрідною поправкою цих показників.
3. Може бути використаний для порівняння розподілу ознаки (доходу) між різними сукупностями (наприклад, різними країнами). При цьому немає залежності від масштабу економіки порівнюваних країн.
4. Може бути використаний для порівняння розподілу ознаки за різними групами населення (наприклад, коефіцієнт Джині для сільського населення і коефіцієнт Джині для міського населення).
5. Дозволяє відслідковувати динаміку нерівномірності розподілу.

Проведений аналіз буде не повним без виокремлення недоліків коефіцієнта Джині [120]:

1. Досить часто коефіцієнт Джині наводиться без опису послідовності поділу сукупності на групи, тобто часто відсутня інформація про те, на які ж саме квантілі поділена сукупність. Так, чим на більшу кількість груп поділена одна і та ж сукупність (більше квантілів), тим вище для неї значення коефіцієнта Джині.
2. Відмінності в методах збору статистичних даних для обчислення коефіцієнта Джині призводять до ускладнень (або навіть неможливості) в зіставленні отриманих коефіцієнтів.
3. Метод кривої Лоренца і коефіцієнта Джині в справі дослідження нерівномірності розподілу доходів серед населення має справу тільки з грошовими доходами, між тим деяким працівникам заробітну плату видають у вигляді продуктів харчування і т. п.

Враховуючи недоліки коефіцієнта Джині, основним з яких є той, що вибірка розбивається на інтервали, і його значення залежить від того, яким чином оброблені вихідні дані. Тому поряд з коефіцієнтом Джині доцільно використовувати й інші показники нерівності.

Так британським вченим А. Аткинсоном у 1970 році запропоновано оцінку міри нерівності, пов'язану з функцією корисності. Індекс Аткинсона розраховується за формулою:

$$I_A = \begin{cases} 1 - \left(\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \left(\frac{Y_i}{\bar{Y}} \right)^{1-\varepsilon} \right)^{1/(1-\varepsilon)}, & \varepsilon \neq 1 \\ 1 - \prod_{i=1}^N \left(\frac{Y_i}{\bar{Y}} \right)^{1/n}, & \varepsilon = 1 \end{cases} \quad (1.20)$$

де Y_i – ВРП регіону i ;

$\bar{Y}$ – середнє значення ВРП;

N – кількість регіонів;

ε – параметр, що характеризує відношення населення до нерівності розподілу суспільних благ.

Параметр ε характеризує ставлення суспільства до існуючої нерівності і може варіюватися від 0 до $+\infty$. При $\varepsilon = 0$ суспільство байдуже сприймає нерівність в розподілі доходу / благ, але зі зростанням параметра ε суспільство стає все більш стає зацікавлене у вирішенні проблеми існуючої нерівності.

Основний недолік цього індексу полягає у виборі значення ε і в тому, що не можна знайти однозначної вирішення цієї проблеми. Деякі автори [121, 122] наприклад, для відстеження змін індексу Аткинсона в залежності від ставлення суспільства до нерівності використовують кілька значень параметра ε з певним кроком, а інші – приймають $\varepsilon = 1$ [123].

Індекс Тейла ще один важливий індикатор визначення σ -конвергенції. У 1967 р. Тейл у своїй книзі «Economics and Information Theory» («Економіка і теорія інформації») запропонував ентропійний індекс нерівності [124].

$$IT(\alpha) = \frac{1}{\alpha^2 - \alpha} \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left(\frac{y_i}{\mu} \right)^2 - 1 \right] \quad (1.21)$$

де y_i – показник i -го члена вибірки, $i = 1.., n$;

μ – середній показник по вибірці.

Формула 12 є загальною для класу показників загальної ентропії. Параметер α може приймати будь-яке значення від $-\infty$ до $+\infty$. Однак в емпіричних дослідженнях найчастіше використовують два значення α : 0 чи 1.

При $\alpha=1$ індекс Тейла, або як його ще називають T -міра Тейла розраховується за формулою [125]:

$$IT(1) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{y_i}{\mu} \ln \frac{y_i}{\mu} \quad (1.22)$$

Ентропійний індекс Тейла при $\alpha=1$ приймає значення в інтервалі $(0; \ln \mu)$ при $y_i (0; \infty)$.

При $\alpha=0$ індекс Тейла (L -міра Тейла) також являє собою логарифмічне відхилення як і T -міра Тейла та розраховується за формулою:

$$IT(O) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \ln \frac{\mu}{y_i} \quad (1.23)$$

L -міра Тейла приймає значення в інтервалі $(0; \infty)$, при $y_i (1; \infty)$.

Зауважимо, що чим нижче значення даних індексів тим нижчий рівень нерівномірності розподілу.

Особливості регіональних досліджень є те, що індекс Тейла необхідно представляти у зваженому вигляді, тобто такому, який використовується для згрупованих даних. Економічна інтерпретація вищезгаданих індексів полягає у наступному:

1) для T -міри Тейла:

$$IT_T = \sum_{i=1}^n \frac{Y_i}{Y} \ln \frac{Y_i / P_i}{Y / P} \quad (1.24)$$

де Y_i – обсяг ВРП регіону (індикатор результативності діяльності регіону);

Y – обсяг ВРП країни;

P_i – зайняті регіону;

P – зайняті країни.

2) для L -міри Тейла:

3)

$$IT_L = \sum_{i=1}^n \frac{P_i}{P} \ln \frac{P_i / Y_i}{P / Y} \quad (1.25)$$

Перший індекс Тейла показує регіональний розподіл доходу по населенню, а другий – навпаки розподіл населення по доходу. Відмітимо той факт, що індекси Тейла можуть мати тільки додатні значення. Значення індексу Тейла, що дорівнює 0, означає повну рівність досліджуваної змінної, значення, що дорівнює 1 – відповідно повну нерівність.

Якщо T -міра Тейла більша за L -міру, то робиться висновок про те, що переважний вплив на не рівномірність розвитку держави спричиняють більш розвинуті регіони. У протилежному випадку – навпаки переважний вплив на не рівномірність розвитку держави спричиняють «бідні» регіони.

Перевага цього методу в тому, що він є виваженим і не залежить від кількості регіонів, а також для нього виконується принцип декомпозиції. Метод декомпозиції ентропійних мір дозволяє оцінити структуру регіональної нерівності та значимість чинників, що спричиняють нерівність у визначений момент часу.

Розглянуті вище індекси і коефіцієнти дозволяють виміряти існуючу нерівність, проте не вловлюють взаємного впливу регіонів один на одного. Наявність в сусідніх регіонах незайнятих трудових ресурсів, рентабельних підприємств і природних ресурсів, високі показники продуктивності праці та інвестиційної активності, випереджаючих темпів зростання ВРП та ін. можуть сприяти або, навпаки, гальмувати розвиток прилеглих регіонів. Таким чином, аналізовані показники можуть бути автокорельовані в просторі.

Індекс Морана – один з показників, що враховує просторову автокореляцію. Індекс розраховується за формулою:

$$I_{\mu} = \frac{\sum_i \sum_j w_{ij}}{N} \times \frac{\sum_i \sum_j w_{ij} (x_i - \mu)(x_j - \mu)}{\sum_i (x_i - \mu)^2} \quad (1.26)$$

де N – кількість регіонів;

w_{ij} – елемент матриці просторових ваг для регіонів i і j ;

μ – середнє значення показника;

x – аналізований показник.

Зауважимо, що матриці просторових ваг широко використовуються в просторовій економетриці та використовуються при визначенні взаємного впливу регіонів один на одного. Пропонуємо скористатися підходом у якому елементи матриці граничних сусідів презентують наступним чином:

$$w_{ij} = \begin{cases} 0, \text{ регіон } j \text{ не має кордонів з регіоном } i \\ 1, \text{ регіон } j \text{ має кордони з регіоном } i \end{cases} \quad (1.27)$$

Індекс Морана варіюється від -1 до $+1$.

Очікуване значення індексу розраховується за формулою:

$$E(I_M) = -1/(N - 1) \quad (1.28)$$

Якщо $I_M > E(I_M)$, то можна стверджувати про наявність позитивної просторової автокореляції досліджуваних процесів.

У межах розглянутих нами концепцій важливе місце належить так званій клубній конвергенції. Існують різні методи аналізу клубної конвергенції (у тому числі моделі бінарного вибору, кластерний аналіз, показники диференціації). Під клубною конвергенцією розуміється стабільне випередження (гальмування) економічного зростання регіону по відношенню до економічного зростання країни в цілому. Конвергенційний клуб – група регіонів, що демонструють стабільне випередження (гальмування) економічного зростання регіону в зазначених межах. Для визначення меж клубів проаналізовано різні можливі

методики шкалювання. Так, наприклад, використання статистичного методу - розбиття на квартилі, квантілі або децилі призводить до формування нестабільних клубів – ймовірність переходу з одного клубу в інший виявляються досить високими, що не дозволяє говорити про існування стабільних сформованих клубів. Діагностика клубної конвергенції потребує спеціальних методів аналізу. Найпростіший з них це аналіз конвергенції з врахуванням індексів диференціації (концентрації). При цьому група регіонів вважається конвергенційним клубом якщо індекс диференціації зменшується в часі. Недоліком даного підходу є те, що він не дозволяє аналізувати динаміку структурних змін клубу та ґрунтується на гіпотезі, про те, що регіони країни, які формують клуб невідомі.

У цілому, як показує проведене дослідження, існує вагома статистично-економетрична база оцінки регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку, яка безумовно буде використана у запропонованій нами авторській методиці проведення діагностики.

Діагностика регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку ґрунтується на низці принципів (рис.1.3).

Ґрунтуючись на вище згаданих принципах, здійснимо спробу розробити методичний підхід до діагностики регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України. Така діагностика потребує в першу чергу визначення етапів та напрямів проведення, що формуватимуть собою методику оцінки згаданої проблеми. Схематичне представлення етапів та напрямків діагностики фінансової конвергенції сталого розвитку подано на рис. 1.4.

Модель проведення аналітичного дослідження, на нашу думку, складається з трьох блоків: науково-методологічного, розрахунково-аналітичного, завершально-результуючого.

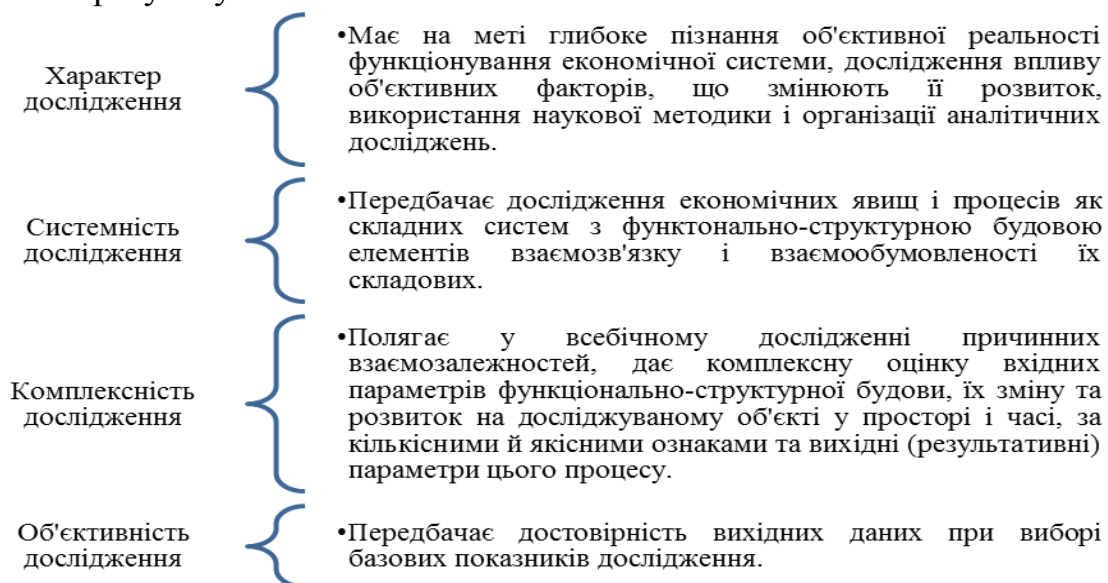

Рис. 1.3. Принципи проведення діагностики регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку

Науково - методологічний блок спрямований на визначення мети, об'єкта, предмета, завдань, напрямів дослідження, а також полягає у відборі методів аналізу. Мета аналізу вбачає створення належних умов для комплексного багатогранного інформаційного забезпечення визначення рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіону, з подальшим проведенням порівняльної характеристики в територіально-адміністративному розрізі.

Об'єктом аналізу є процес фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України, а предметом – конвергетивно-дивергетивні процеси у фінансовому забезпеченні соціо-еколого-економічної системи регіонів.

Завданнями дослідження є: сформулювати методологічні підходи до діагностики конвергетивно-дивергетивних процесів у фінансовому забезпеченні сталого розвитку території; виявлення та оцінка нинішнього стану фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України; здійснення порівняльної оцінки регіонів за окремими показниками та інтегральним рівнем показників системи; групування регіонів за рівнем фінансового забезпечення соціо-еколого-економічної регіональної системи; аналіз та оцінка конвергетивно-дивергетивних процесів у фінансовому забезпеченні сталого розвитку регіонів; формування рекомендацій на основі об'єктивних висновків.

До напрямів та методів аналітичної оцінки відносимо: аналіз та оцінку фінансового забезпечення соціально-еколого-економічного рівня розвитку території (теоретично-аналітичні та економіко-статистичні методи пізнання); виявлення присутності конвергетивно-дивергетивних процесів фінансового забезпечення сталого розвитку регіону через тестування індикаторів зближення регіонального розвитку β -конвергенції та σ -конвергенція, кульової конвергенції (статистичні та економетричні методи дослідження).

Розрахунково-аналітичний блок включає в себе дві складові – інформаційно-аналітичну та розрахункову основу дослідження.

Інформаційно-аналітична основа дослідження передбачає встановлення вимог до вхідної інформації, щоб в подальшому спростити роботу з її відбору та опрацювання. Соціально-економічні явища надзвичайно складні й багатогранні. Будь-який показник відтворює лише одну грань предмета пізнання. Комплексна характеристика останнього передбачає використання системи показників, якій притаманні дві особливості: 1) всебічність кількісного відображення явищ; 2) органічний взаємозв'язок окремих показників, причому саме вони перетворюють групу показників на єдиний комплекс характеристик складного явища чи процесу.

Коло властивостей, що вивчаються, а отже, і показників системи залежить від мети дослідження. У кожній системі можна виділити певні множини показників, які більш детально відтворюють той чи інший бік явища. Систему показників визначатимемо як ієрархічну структуру, на нижньому щаблі якої – узагальнюючий інтегральний показник, на верхньому – рівновагомі ознаки, які безпосередньо вимірюються.

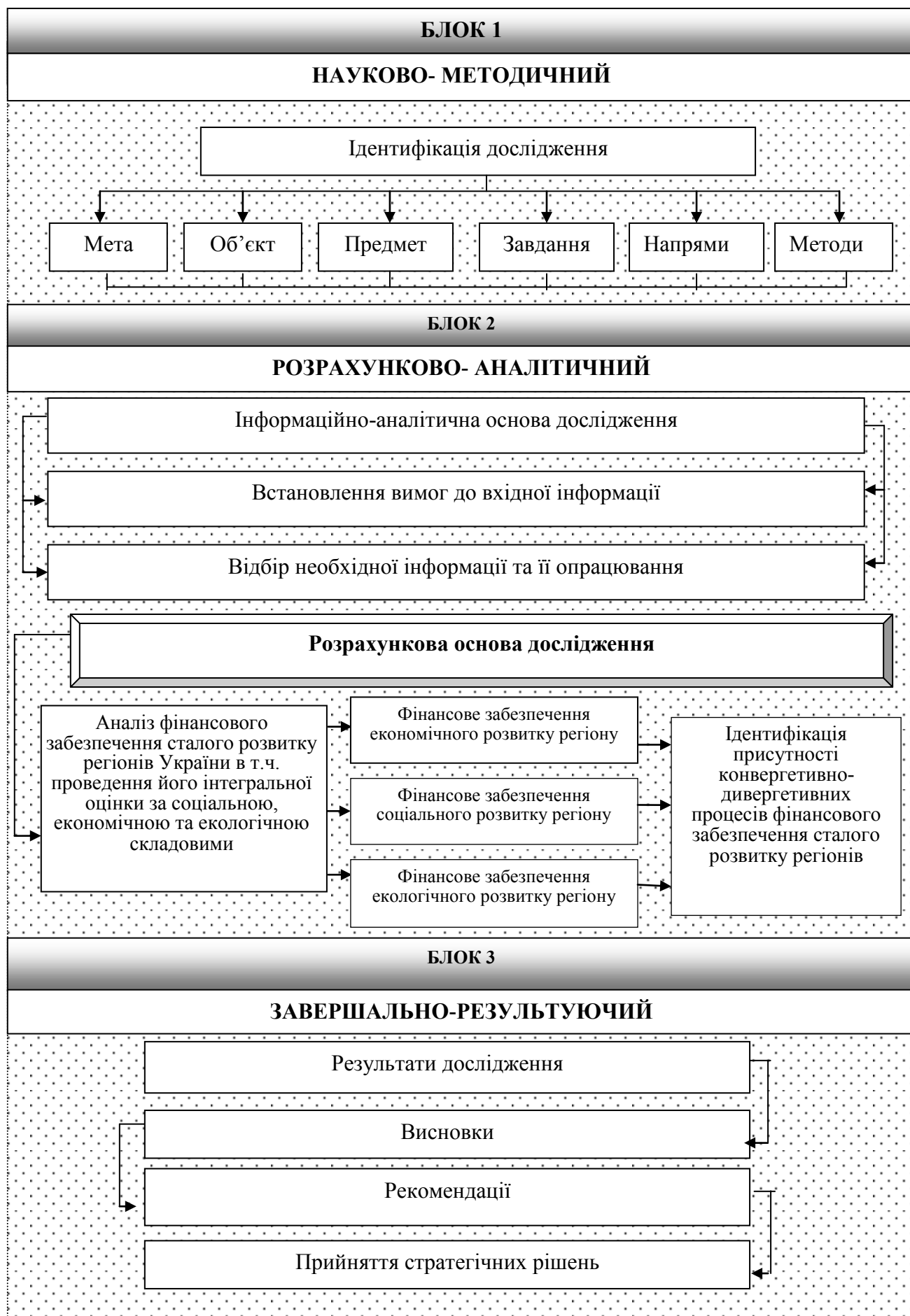

Рис. 1.4. Структурно-логічна модель діагностики конвергетно-дивергетних процесів у фінансовому забезпеченні сталого розвитку регіону

Розрахунок часткових показників, що відображатимуть стан досліджуваної системи буде здійснюватися за такою схемою (рис. 1.5):

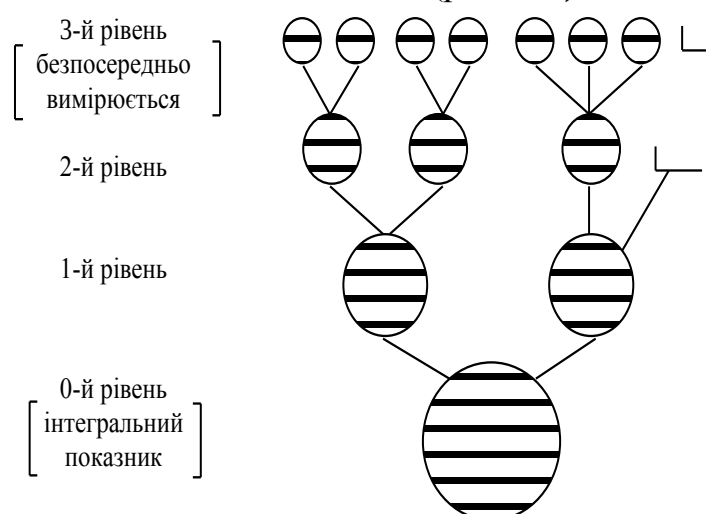

Рис. 1.5. Схема ієрархії системи показників [126]

Як видно зі схеми, показники j -го рівня ієрархії визначаються відповідно множиною ознак $(j+1)$ -го рівня. Кожний показник системи має самостійне значення і водночас є складовою узагальнюючої властивості.

Відбір показників, які повною мірою відображають кожен з елементів системи, на основі яких сформуємо матрицю спостережень. Дана матриця міститиме найповнішу характеристику досліджуваної сукупності і прийме вигляд:

$$V = \begin{pmatrix} v_{11} & v_{12} & \cdots & v_{1m} & \cdots & v_{1n} \\ v_{21} & v_{22} & \cdots & v_{2m} & \cdots & v_{2n} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ v_{\varepsilon 1} & v_{\varepsilon 2} & \cdots & v_{\varepsilon m} & \cdots & v_{\varepsilon n} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ v_{k1} & v_{k2} & \cdots & v_{km} & \cdots & v_{kn} \end{pmatrix} \quad (1.29)$$

На нашу думку, фінансове забезпечення сталого розвитку регіону неможливо розглядати та оцінювати відособлено, саме тому постало питання визначити, в якій системі воно функціонує.

Зупинимось на обґрунтуванні показників, обраних для співставлення регіонів України за параметрами сталого розвитку. Подальші розрахунки будуть ґрунтуватися на визначенні кола показників, які характеризуватимуть фінансове забезпечення економічного, соціального, екологічного розвитку території та розрахунку їх інтегральної оцінки (табл. 1.7).

У таблиці 1.8 систематизовано основні методи, що будуть використовуватися у ході діагностики конвергетивно-дивергетивних процесів фінансового забезпечення сталого розвитку територій.

Таблиця 1.7

Система показників, що характеризують регіональну конвергенцію фінансового забезпечення сталого розвитку

Складові	Показники оцінки рівня сталого розвитку регіону
1	2
Фінансове забезпечення соціального розвитку регіону	<p>Витрати бюджету на соціальну сферу на одиницю населення, грн.</p> <p>Частка витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів, %</p> <p>Ефективність моделі соціальної політики (Індекс людського розвитку)</p> <p>Відношення витрат місцевих бюджетів на освіту до ВРП, грн.</p> <p>Відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП, грн.</p> <p>Відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП, грн.</p> <p>Відношення витрат місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення до ВРП, грн.</p> <p>Відношення витрат місцевих бюджетів на ЗМІ до ВРП, грн.</p> <p>Відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП, грн.</p> <p>Співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення</p> <p>Інвестиції в освіту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах</p> <p>Інвестиції в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах</p> <p>Інвестиції в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах</p> <p>Кредити надані в освіту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах</p> <p>Кредити надані в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах</p> <p>Кредити надані у сферу культури та спорту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах</p>
Фінансове забезпечення економічного розвитку регіону	<p>Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)</p> <p>Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)</p> <p>Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)</p> <p>Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)</p> <p>Рівень забезпеченості місцевих бюджетів власними коштами, %</p> <p>Видатки місцевих бюджетів України до податкових надходжень території</p>

1	2
	<p>Інвестиції в основний капітал на одну особу за регіонами, грн.</p> <p>Прямі інвестиції в регіони, дол./чол.</p> <p>Рівень рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств, %</p> <p>Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти населенням до бюджетів різних рівнів, % до загального обсягу по Україні</p> <p>Доходи домогосподарств від власності (сплачені), % до загального обсягу по Україні</p> <p>Сума активів страхових компаній в розрахунку на одну особу, грн.</p> <p>Сума активів інститутів спільного інвестування в розрахунку на одну особу, грн.</p> <p>Сума активів кредитних спілок в розрахунку на одну особу, грн.</p> <p>Сума активів недержавних пенсійних фондів в розрахунку на одну особу, грн.</p>
Фінансове забезпечення екологічного розвитку регіону	<p>Частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів</p> <p>Частка фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих</p> <p>Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів на одну особу, грн.</p> <p>Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону атмосферного повітря і зміни клімату</p> <p>Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на очищення зворотних вод</p> <p>Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на поводження з відходами</p> <p>Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод</p> <p>Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування</p> <p>Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу</p> <p>Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам)</p> <p>Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування</p>

Представлені у таблиці методи дослідження ґрунтуються на систематизації основних статистично-економетричних підходів до оцінки рівнів диференціації та емпіричного розподілу.

У цілому зауважимо, що обрані методи дозволять провести комплексну діагностику конвергетивно-дивергетивних процесів фінансового забезпечення функціонування регіональних соціо-еколого-економічних систем.

Для тестування клубної конвергенції пропонуємо підхід, що синтезує ідеї Ква Д. [127] і результати досить широкого спектру робіт, присвячених оцінці поширення конвергетивно-дивергетивних процесів у суспільстві. При виділенні конвергенційних клубів передбачається, що регіони, що входять в той чи інший клуб, мають порівняно близькі темпи економічного зростання, що дозволяє з плином часу зменшуватися дисперсії досліджуваного показника в середині клубу. Справедливо виникає питання за якими критеріями, ознаками, методами шкалювання відхилень слід проводити поділ регіонів на клуби. Спробуємо скористатися статистичними методами та прийомами, а саме методом куль [128].

Розрахувавши матрицю відстаней, застосовуючи метод куль, виділимо типи однакісної динаміки фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України.

Ідея методу куль полягає у наступному: для кожної точки (об'єкта, ознаки, періоду часу) будується куля в n – мірному просторі із заданим радіусом ρ .

$$\rho = \max \min C_{ij}, \quad (1.30)$$

де $\{C_{ij}\}$ – матриця відстаней між точками;

n – кількість точок.

Можливий розрахунок декількох мір відстаней між точками i і j .

Окрім традиційної Евклідової відстані використовують косинус, коефіцієнт Жаккара, міру Йенсена-Шеннона і симметризовану міра Кульбака-Лейблера.

У проведеному дослідженні скористаємося середньою Евклідовою відстанню, через простоту досліджень:

$$C_{ij} = \frac{1}{n} \sqrt{\sum (x_{il} - x_{jl})^2}, \quad (1.31)$$

де C_{ij} – відстань між точками i і j ;

x_{il} – значення l – ї ознаки в об'єкта i ;

x_{jl} – значення l – ї ознаки в об'єкта j .

Так як, $l=1$, то в одномірному випадку $C_{ij} = |x_{il} - x_{jl}|$.

Таблиця 1.8

Методи діагностики рівня фінансової конвергенції/дивергенції сталого розвитку регіону

Методи діагностики	Формула розрахунку	Переваги	Інтерпретація результатів
1	2	3	4
β - КОНВЕРГЕНЦІЯ			
Модель абсолютної конвергенції	$\frac{\ln y_{iT} - \ln y_{i0}}{T} = a + b \ln y_{i0} + \varepsilon_i$	Дозволяє визначити загальні тенденції щодо темпів економічного розвитку регіонів України	$b < 0$ – конвергенція. $b > 0$ – дивергенція.
Модель відносної конвергенції	$\frac{\ln y_{iT} - \ln y_{i0}}{T} = a + b \ln y_{i0} + c_{\chi} + \varepsilon_i$	Дозволяє підтвердити факт того, що різні траєкторії пропорційного росту визначаються специфічними регіональними факторами розвитку.	$b < 0$ – конвергенція. $b > 0$ – дивергенція.
σ - КОНВЕРГЕНЦІЯ			
За зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона	$CV = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^n (y_{it} - \bar{y}_{it})^2 \frac{P_i}{P}}}{\bar{y}_{it}}$	Враховує частку населення окремого регіону в сумарній чисельності населення	$V_{\sigma t_i} > V_{\sigma t_0}$ – конвергенція; $V_{\sigma t_i} < V_{\sigma t_0}$ – дивергенція.
Індекс Джинні	$Gini = \left(\frac{1}{\bar{y}} \right) \frac{1}{n(n-1)} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n y_i - y_j $	Універсальний показник, який може бути використаний для порівняння розподілу ознаки між різними сукупностями	$Gini=0$ у випадку абсолютної рівності, $Gini=1$ – у разі абсолютної нерівності
Індекс Аткінсона	$I_A = \begin{cases} 1 - \left(\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \left(\frac{Y_i}{\bar{Y}} \right)^{1-\varepsilon} \right)^{1/(1-\varepsilon)}, & \varepsilon \neq 1 \\ 1 - \prod_{i=1}^N \left(\frac{Y_i}{\bar{Y}} \right)^{1/n}, & \varepsilon = 1 \end{cases}$	Дає чітку картину просторових аспектів поширення явища	0 – абсолютна рівність; 1 – абсолютна нерівність.

Продовження табл. 1.8

1		2	3	4
Індекс Тейла	T -міра	$IT_T = \sum_{i=1}^n \frac{Y_i}{Y} \ln \frac{Y_i / P_i}{Y / P}$	Індекс є виваженим і не залежить від кількості регіонів	$IT=0$, означає повну рівність досліджуваної змінної; $IT=1$ – відповідно повну нерівність. $IT_T > IT_L$ – переважний вплив на нерівномірність розвитку держави спричиняють більш розвинуті регіони $IT_T < IT_L$ – переважний вплив на нерівномірність розвитку держави спричиняють «бідні» регіони.
	L -міра	$IT_L = \sum_{i=1}^n \frac{P_i}{P} \ln \frac{P_i / Y_i}{P / Y}$		
Індекс Морана		$I_\mu = \frac{N}{\sum_i \sum_j w_{ij}} \times \frac{\sum_i \sum_j w_{ij} (x_i - \mu)(x_j - \mu)}{\sum_i (x_i - \mu)^2}$ $E(I_M) = -1/(N - 1)$	Враховує просторову автокореляції	$I_M > E(I_M)$ – наявність позитивної просторової автокореляції

Враховуючи недоліки евклідової відстані, зумовлені неможливістю врахувати можливу нерівномірність осей простору, математична література рекомендує користуватися нормованою евклідовою відстанню. Розрахунок її аналогічний розрахунку величини, але за стандартизованими значеннями ознак.

Результати дослідження є дуже важливим структурним елементом діагностики конвергетивно-дивергетивних процесів фінансового забезпечення сталого розвитку регіону, оскільки розраховані показники аналізуються комплексно, що забезпечує цілісність діагностики. Цей блок містить три структурні елементи – висновки, розроблені на їх основі рекомендації та прийняття стратегічних рішень щодо проблеми, яка розглядається.

Відібрані методи дослідження ґрунтуються на вище проведеній систематизації найбільш вживаних статистичних та економетричних підходів до оцінки конвергетивно-дивергетивних процесів фінансового забезпечення сталого розвитку регіону. Застосування наведеної методики дозволить провести діагностику конвергетивно-дивергетивних процесів регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України, виявити причини дивергентних процесів та окреслити стратегічні напрями покращення ситуації.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА КОНВЕРГЕНТНО-ДИВЕРГЕНТНИХ ПРОЦЕСІВ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

2.1. Діагностика регіональних диспропорцій фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку України

Ключові для сучасної України глобалізаційні виклики призводять до посилення диференціації регіонів за рівнями сталого розвитку.

У таких умовах досягти ефективного управління у всіх сферах життєдіяльності регіонів неможливо без підвищення ефективності та проведення змін у регіональному процесі управління фінансовими потоками з метою забезпечення і створення достатніх умов для належного рівня і якості життя територіальної громади.

Статистична база первинних показників фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів держави за період 2003-2012 рр. сформована з офіційних джерел Державного комітету статистики, Міністерства фінансів України, НБУ та ін.

Часткові показники-стимулятори та дестимулятори, які визначають фінансове забезпечення сталого розвитку регіонів держави дозволили розрахувати відповідні групові індекси фінансового забезпечення соціального розвитку, що покладені в основу діагностики присутності конвергентно-дивергентних процесів в країні.

Соціальна комфортність населення безперечно великою мірою залежить від ефективності використання коштів для фінансування цієї сфери, особливо зважаючи на їх обмеженість.

Наріжною проблемою при цьому лишається невідповідність при визначенні пріоритетів фінансування коли держава надає перевагу вирішенню поточних проблем без врахування перспективних.

Система показників фінансового забезпечення соціальної сфери у 2003 році представлено у табл. 2.1.

Результати діагностики регіональних диспропорцій та конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку регіонів у 2003 році подані у табл. 2.2 та 2.3 відповідно.

Таблиця 2.1

**Система показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів
фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку регіонів у 2003 році**

Регіони	Витрати бюджету на соціальну сферу на одиницю населення, грн	Співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення	Кредити надані в освіту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані у сферу культури та спорту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Частка витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів, %	Відношення витрат місцевих бюджетів на освіту до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на ЗМІ до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на соціальне забезпечення до ВРП, грн	Інвестиції в освіту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в надання індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
Україна	490,545	0,793	0,096	0,597	1,394	69,453	3,675	3,009	0,042	0,167	0,443	2,257	1,500	1,867	3,380
А Р Крим	507,076	0,767	0,000	0,541	1,982	67,573	5,781	4,933	0,040	0,122	0,856	2,226	3,000	6,076	6,827
Вінницька	505,407	0,451	0,948	0,179	0,822	82,091	5,173	4,550	0,060	0,171	0,521	3,827	1,700	0,675	2,100
Волинська	519,419	0,418	0,615	0,500	0,878	84,255	6,163	4,235	0,062	0,205	0,624	4,267	2,300	1,359	2,500
Дніпропетровська	469,632	1,077	0,086	1,114	1,209	67,812	3,021	2,543	0,023	0,107	0,286	1,772	1,300	0,311	2,230
Донецька	429,467	1,054	0,014	0,215	0,999	68,377	2,545	2,373	0,026	0,143	0,289	1,350	0,300	0,800	2,405
Житомирська	497,958	0,447	0,000	0,175	2,334	83,298	6,556	4,860	0,035	0,138	0,582	4,027	2,500	1,875	1,536
Закарпатська	463,281	0,462	0,000	2,202	3,053	75,803	6,570	4,335	0,038	0,154	0,674	2,675	1,500	9,427	5,229
Запорізька	471,345	1,004	0,054	0,190	0,771	66,659	3,439	3,120	0,024	0,113	0,340	1,770	0,300	2,167	1,705
Ів.-Франківська	479,182	0,471	0,132	3,516	0,480	77,907	4,620	3,321	0,081	0,175	0,579	3,332	2,200	1,867	1,800
Київська	535,550	0,615	0,000	0,619	0,898	77,152	4,511	3,536	0,065	0,328	0,600	2,827	1,400	1,600	1,817
Кіровоградська	501,747	0,393	0,000	0,000	2,333	85,068	5,762	3,876	0,057	0,189	0,591	3,339	0,800	0,900	0,408
Луганська	417,775	0,729	0,000	0,075	0,273	76,297	3,778	3,656	0,041	0,216	0,509	2,253	0,700	0,600	1,250
Львівська	473,916	0,630	0,000	0,613	3,598	76,231	4,485	3,297	0,043	0,123	0,536	3,221	2,900	8,341	0,845
Миколаївська	486,679	0,757	0,000	0,129	2,885	72,102	4,907	3,126	0,035	0,243	0,510	2,538	0,200	0,156	2,025
Одеська	440,966	0,878	0,000	0,582	1,357	66,292	3,263	2,489	0,048	0,100	0,635	1,873	1,500	0,741	5,160
Полтавська	500,850	0,761	0,092	0,033	0,381	73,581	3,418	2,759	0,025	0,129	0,382	2,339	1,000	0,600	1,250
Рівненська	524,772	0,453	0,567	0,000	0,467	80,949	5,960	4,305	0,025	0,195	0,694	3,923	2,600	4,556	0,579
Сумська	492,893	0,596	0,300	0,113	0,925	79,235	4,867	3,926	0,028	0,182	0,468	3,517	1,200	1,375	1,500
Тернопільська	496,442	0,376	0,180	0,100	1,895	84,987	6,817	4,839	0,060	0,257	0,818	5,321	1,700	0,771	0,817
Харківська	476,436	0,859	0,030	0,071	1,816	69,356	3,311	3,078	0,023	0,183	0,418	2,430	2,000	0,154	4,533
Херсонська	456,878	0,523	0,135	0,168	0,752	81,750	6,089	4,439	0,034	0,126	0,595	2,617	1,100	1,635	2,327
Хмельницька	502,258	0,463	0,365	0,219	0,844	83,298	6,089	4,387	0,036	0,156	0,671	3,712	1,400	3,157	1,440
Черкаська	507,920	0,555	0,187	0,000	2,166	81,108	6,017	4,646	0,052	0,178	0,653	3,803	1,700	1,364	0,544
Чернівецька	462,272	0,461	0,000	0,000	0,812	77,008	6,982	4,911	0,058	0,185	0,756	3,790	3,700	1,371	2,743
Чернігівська	508,238	0,501	0,000	0,000	0,345	82,122	5,011	4,017	0,037	0,191	0,645	3,602	1,800	0,563	0,852
м.Київ	675,672	1,859	0,000	1,517	4,200	37,652	1,349	1,391	0,064	0,020	0,214	1,008	1,300	2,556	5,040
м.Севастополь	586,793	0,926	0,000	1,623	2,982	69,006	7,990	6,218	0,046	0,331	1,254	2,790	1,000	0,107	14,004

Таблиця 2.2

Регіональні диспропорції у фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку регіонів України у 2003 р.

Показники	Максимальне значення	Мінімальне значення	Рівень диспропорції, разів
Витрати бюджету на соціальну сферу на одиницю населення, грн	675,672 (м.Київ)	417,775 (Луганська обл.)	1,617
Співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення	1,859 (м.Київ)	0,376 (Тернопільська обл.)	4,947
Частка витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів, %	85,068 (Кіровоградська обл.)	37,652 (м.Київ)	2,259
Кредити надані в освіту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	0,948 (Вінницька обл.)	0,000 (А Р Крим, Житомирська, Закарпатська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Чернівецька, Чернігівська обл., м.Київ, м.Севастополь)	-
Кредити надані в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	3,516 (Ів.-Франківська обл.)	0,000 (Кіровоградська, Рівненська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська)	-
Кредити надані у сферу культури та спорту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	4,200 (м.Київ)	0,273 (Луганська обл.)	15,366
Відношення витрат місцевих бюджетів на освіту до ВРП, %	7,990 (м.Севастополь)	1,349 (м.Київ)	5,921
Відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП, %	6,218 (м.Севастополь)	1,391 (м.Київ)	4,471
Відношення витрат місцевих бюджетів на ЗМІ до ВРП, %	0,081 (Ів.-Франківська обл.)	0,023 (Дніпропетровська, Харківська обл.)	3,517
Відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП, %	0,331 (м.Севастополь)	0,020 (м.Київ)	16,484
Відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП, %	1,254 (м.Севастополь)	0,214 (м.Київ)	5,859
Відношення витрат місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення до ВРП, %	5,321 (Тернопільська обл.)	1,008 (м.Київ)	5,279
Інвестиції в освіту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	3,700 (Чернівецька обл.)	0,200 (Миколаївська обл.)	18,500
Інвестиції в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	9,427 (Закарпатська обл.)	0,107 (м.Севастополь)	87,988
Інвестиції в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	14,004 (м.Севастополь)	0,408 (Кіровоградська обл.)	34,296

Таблиця 2.3

**Результати діагностики конвергентно-дивергентних процесів
фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку регіонів у 2003 році**

Показники	Витрати бюджету на соціальну сферу на одиницю населення, грн	Співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення	Кредити на дані освіти, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити на дані в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити на дані у сферу культури та спорту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Частка витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів, %	Відношення витрат місцевих бюджетів на освіту до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на ЗМП до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення до ВРП, грн	Інвестиції в освіту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
Абсолютні показники варіації															
Розмахом варіації	257,89	1,48	0,95	3,50	3,90	47,42	6,64	4,83	0,06	0,31	1,04	4,31	3,50	9,30	13,6
Середнє лінійне відхилення	31,61	0,23	0,16	0,55	0,91	6,84	1,28	0,83	0,01	0,05	0,14	0,82	0,66	1,63	1,81
Дисперсія	2367,84	0,10	0,05	0,64	1,14	90,80	2,38	1,02	0,0003	0,004	0,04	0,95	0,71	5,48	7,52
Не зміщена оцінка дисперсії	2458,91	0,10	0,06	0,67	1,18	94,29	2,47	1,06	0,0003	0,004	0,04	0,99	0,74	5,69	7,81
Середнє квадратичне відхилення	48,66	0,31	0,23	0,80	1,07	9,53	1,57	1,01	0,02	0,07	0,2	0,98	0,84	2,34	2,74
Оцінка середнього квадратичного відхилення	49,59	0,32	0,24	0,82	1,09	9,71	1,54	1,03	0,02	0,07	0,2	0,99	0,86	2,38	2,79
Відносні показники варіації															
Коефіцієнт варіації, %	9,81	45,50	168,07	150,09	69,17	12,69	30,96	26,47	35,92	37,64	35,02	32,85	52,76	113,86	101,15
Лінійний коефіцієнт варіації %	6,37	33,59	116,60	103,13	59,06	9,11	25,7	21,72	30,57	27,52	24,08	27,62	41,35	79,30	66,76
Коефіцієнт осциляції, %	52,00	216,60	690,85	656,25	253,13	63,16	133,34	126,33	134,31	180,19	178,85	145,29	219,26	452,43	501,64
Показники форми розподілу															
Рівень асиметрії	1,78	1,98	2,11	2,27	0,85	-2,13	-0,33	-0,15	0,00	0,36	0,95	0,08	0,48	1,96	2,67
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	4,84	4,88	3,90	4,96	-0,31	6,11	-0,48	0,07	-3,00	0,99	2,47	-0,31	-0,11	2,95	7,98
Середня квадратична помилка експесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Не викликає вагань твердження, що: «високий рівень соціального забезпечення населення неможливий у бідній країні, тому єдиною передумовою його підвищення є реалізація стратегії прискореного економічного зростання; спрямованість державної політики на реалізацію стратегії прискореного економічного зростання при збереженні наявного рівня соціальної підтримки й навіть її збільшенні за умов оптимізації структури соціальних видатків щодо забезпечення їх пріоритетного спрямування на розвиток людини» [129, с. 3-14].

Джерела фінансування соціальної сфери сталого розвитку є диференційованими (бюджетне фінансування, кредитування, інвестиційні ресурси, самофінансування та ін.), Однак рівень фінансування соціуму в Україні є недостатнім для забезпечення якісного та сталого розвитку цієї сфери. За цих умов надзвичайно важливою є диверсифікація джерел фінансування соціальної сфери.

Зазначимо, враховуючи вище представлений аналітичний матеріал, що найбільша диференціація зафіксована за інвестиціями в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги (у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах). Тобто, майже у 88 раз рівень Закарпатська обл. (9,427 %) за згаданим показником перевищує значення м. Севастополь (0,107 %). Значну, але в дещо меншій мірі відмічено диференціацію в інвестиціях у сфері надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культуру та спорту (34,296 рази); інвестиціях в освіту (18,500 рази); відношенні витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП (16,484 рази); кредитах наданих у сфері культури та спорту у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (15,366 рази).

За розмахом варіації, що показує, наскільки велике розходження між одиницями сукупності, що мають найменше і найбільше значення ознаки, найвищий рівень регіональних диспропорцій зафіксований щодо витрат бюджету на соціальну сферу на одиницю населення (257,9 грн.), частки витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів (47,4 %), інвестицій в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культуру та спорту (13,6 %).

Слушним є зауваження про те, що згаданий показник, визначаючи абсолютне відхилення, не дозволяє порівняти результати оцінки за окремими параметрами дослідження рівня регіональних асиметрій. Відповідь на це питання дає діагностика відносних показників варіації. Так, за результатами розрахунку коефіцієнту варіації найбільший рівень регіональних розходжень спостерігався за обсягом кредитів наданих в освіту у % до загального обсягу наданих кредитів по

регіонах (168,07 %), обсягом кредитів наданих в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (150,09%), обсягом інвестицій в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (113,86 %) та за обсягом інвестицій в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіон (101,15 %). За цими ж параметрами надмірний рівень регіональних розходжень виявлено за допомогою лінійного коефіцієнту варіації.

Асиметрія для витрат бюджету на соціальну сферу на одиницю населення, співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення, кредитів наданих в освіту, в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги, у сферу культури та спорту, відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП, на культуру та мистецтво до ВРП, на соціальний захист та соціальне забезпечення до ВРП, інвестиції в освіту, в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культуру та спорту у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах є правосторонньою. Позитивна величина коефіцієнту асиметрії ($As > 0$) свідчить про те, що частіше в ряді розподілу трапляються значення ознаки, які більші за середній їх рівень.

Гостроверхність розподілу одиниць досліджуваної сукупності характерна для витрат бюджету на соціальну сферу на одиницю населення (4,84); співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення (4,88); кредитів наданих в освіту (3,90), в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги (4,96); частки витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів (6,11); відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП (0,07); відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП (0,99); відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП (2,47); інвестицій в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги (2,95) та інвестицій в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культуру та спорту (7,98). Заразом зауважимо, що ексцес ознак з нормальним розподілом зазвичай має величину в діапазоні від 2 до 4.

Найбільшими відносними коливаннями крайніх значень ознаки навколо середньої (коефіцієнт осциляції) характеризуються такі індикатори як кредити надані в освіту (690,85 %) та охорону здоров'я (656,25 %) у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах, інвестиції в надання комунальних та

індивідуальних послуг, діяльність у сфері культуру та спорту (501,64 %) у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах. Найменшими коливаннями характеризуються витрати бюджету на соціальну сферу на одиницю населення (52,00 %) та частка витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів (63,16 %). Проведений аналіз дає можливість стверджувати, що у 2003 році присутні значні регіональні диспропорції щодо фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку регіону, які є наслідком наявності дивергентних процесів у цій сфері.

Система показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку регіонів за даними 2008 року подана у табл. 2.4, результати діагностики – у табл. 2.5 та 2.6.

Результати діагностики регіональних диспропорцій за фінансовим забезпеченням соціальної сфери сталого розвитку у 2008 році свідчать про їх присутність. Значний рівень регіональних диспропорцій спостерігається щодо рівня кредитів наданих в освіту (коефіцієнт варіації 132,93), в охорону здоров'я (коефіцієнт варіації 247,21 %) у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах.

Разом з тим згадані індикатори, за більшістю розрахункових показників рівнем диференціації, лінійним коефіцієнтом варіації, коефіцієнтом осциляції характеризуються найвищим рівнем непропорційного розподілу.

За даними 2008 р. в порівнянні з 2003 р. зменшення регіональних диспропорцій (за результатами розрахунку коефіцієнту варіації) зафіксовано по витратах бюджету на соціальну сферу на одиницю населення (-3,19 %); кредитах наданих в освіту у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (-35,14 %); відношенню витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП (-8,84 %); інвестиціях в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (-56,86); інвестиціях в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культуру та спорту у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (-41,41 %). Що в певній мірі є свідченням наростання дивергенції між регіонами країни за даними критеріями.

Разом з тим, спостерігається зростання регіональних диспропорцій за співвідношенням розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення (+10,06 %); кредитами наданими в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (+97,12 %); кредитами наданими у сферу культури та спорту у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (+12,86 %);

Таблиця 2.4

**Система показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів
фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку регіонів у 2008 році**

Регіони	Витрати бюджету на соціальну сферу на одиницю населення, грн	Співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення	Кредити надані у сфері освіти, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані у сфері культури та спорту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Частка витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів, %	Відношення витрат місцевих бюджетів на освіту до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на ЗМІ до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення до ВРП, грн	Інвестиції в освіту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в основний капітал по регіонах та комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
Україна	1981,75	0,647	0,573	0,499	1,333	65,913	3,970	2,744	0,023	0,129	0,491	2,313	1,000	1,500	2,300
А Р Крим	2129,81	0,528	0,008	0,507	1,361	72,975	6,470	4,518	0,025	0,167	0,985	3,162	1,600	4,600	2,900
Вінницька	1955,14	0,414	0,352	0,289	1,536	77,715	6,896	4,446	0,054	0,216	0,759	3,840	1,000	1,600	0,800
Волинська	2219,92	0,341	0,523	0,705	0,535	81,034	7,720	4,329	0,046	0,214	0,808	4,880	1,800	1,700	1,400
Дніпропетровська	1937,42	0,841	0,712	0,582	3,580	68,943	2,523	1,933	0,011	0,083	0,277	1,440	0,300	0,900	1,300
Донецька	1744,11	0,812	0,434	0,057	0,556	66,782	2,441	2,210	0,009	0,107	0,307	1,628	0,300	0,600	4,300
Житомирська	2104,51	0,412	0,339	0,266	2,052	77,556	7,818	4,791	0,025	0,190	0,779	4,624	1,500	1,600	1,500
Закарпатська	2085,68	0,324	1,911	3,498	1,376	79,089	9,054	4,818	0,025	0,196	0,931	4,604	2,600	4,400	1,100
Запорізька	1944,15	0,690	0,450	0,211	0,279	66,751	3,445	2,539	0,013	0,111	0,366	1,895	0,600	1,200	1,700
Ів.-Франківська	2057,33	0,362	5,778	11,194	0,416	63,197	6,676	4,211	0,052	0,225	0,843	3,890	1,200	1,200	3,800
Київська	2197,51	0,618	0,432	0,247	0,905	72,212	4,457	2,883	0,035	0,190	0,618	2,487	0,700	0,300	0,800
Кіровоградська	2016,86	0,412	0,206	0,000	2,734	79,460	6,342	4,092	0,041	0,179	0,729	3,546	1,300	1,300	1,100
Луганська	178,128	0,626	0,542	0,458	0,421	71,602	3,310	3,072	0,019	0,185	0,500	2,281	0,300	0,600	1,200
Львівська	1944,39	0,491	0,442	0,394	2,483	71,264	6,139	3,684	0,032	0,161	0,712	3,260	1,600	2,900	2,400
Миколаївська	2030,60	0,505	0,308	0,111	2,399	78,996	5,403	3,351	0,015	0,206	0,649	2,928	1,700	1,600	0,900
Одеська	1843,86	0,628	0,506	0,384	0,938	67,804	3,770	2,642	0,035	0,105	0,530	2,308	0,900	1,700	2,100
Полтавська	1995,99	0,593	0,306	0,020	0,519	76,908	3,598	2,555	0,026	0,128	0,450	2,125	0,600	1,300	1,200
Рівненська	2198,57	0,371	0,186	0,000	0,535	80,450	7,575	4,471	0,022	0,237	0,868	4,815	2,100	1,600	0,800
Сумська	1914,26	0,481	0,324	0,168	0,855	78,299	5,794	4,088	0,015	0,180	0,638	3,344	1,600	1,600	2,400
Тернопільська	2000,03	0,307	0,153	0,000	1,902	80,430	8,919	5,329	0,051	0,257	1,138	4,950	1,400	1,400	1,100
Харківська	1834,36	0,656	0,514	0,372	1,378	68,514	3,467	2,509	0,015	0,139	0,423	2,063	0,900	1,300	3,700
Херсонська	2026,81	0,383	1,103	1,822	0,540	80,415	7,758	4,489	0,018	0,189	0,827	3,694	0,700	2,600	1,400
Хмельницька	2124,00	0,378	0,243	0,108	0,122	80,304	7,795	4,577	0,026	0,210	0,978	4,212	1,600	1,400	0,800
Черкаська	2035,72	0,463	0,255	0,048	0,695	77,677	5,865	3,845	0,033	0,152	0,712	3,353	1,000	1,100	1,800
Чернівецька	1991,92	0,348	0,202	0,057	0,513	60,530	8,773	5,402	0,051	0,222	1,044	4,901	2,200	2,100	1,300
Чернігівська	2005,75	0,406	0,234	0,063	0,229	78,342	6,116	4,309	0,035	0,213	0,844	3,657	1,000	1,600	3,600
м.Київ	2285,61	1,944	0,025	0,283	4,261	30,033	1,432	1,049	0,022	0,042	0,196	0,969	1,000	1,800	3,300
м.Севастополь	1966,52	0,784	1,152	1,520	2,861	58,711	4,841	3,557	0,021	0,178	0,973	2,276	4,500	1,400	4,900

Таблиця 2.5

Регіональні диспропорції у фінансуванні соціальної сфери сталого розвитку регіонів України у 2008 р.

Показники	Максимальне значення	Мінімальне значення	Рівень диспропорції, разів
Витрати бюджету на соціальну сферу на одиницю населення, грн	2285,6 (м.Київ)	1718,1 (Луганська обл.)	1,330
Співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення	1,9 (м.Київ)	0,3 (Тернопільська обл.)	6,332
Частка витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів, %	81,0 (Волинська обл.)	30,0 (м.Київ)	2,698
Кредити надані в освіту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	5,8 (Ів.-Франківська)	0,008 (АР Крим)	722,250
Кредити надані в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	11,2 (Ів.-Франківська)	0,0 (Кіровоградська, Рівненська, Харківська обл.)	-
Кредити надані у сферу культури та спорту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	4,3 (м.Київ)	0,1 (Хмельницька обл.)	34,926
Відношення витрат місцевих бюджетів на освіту до ВРП, %	9,1 (Закарпатська обл.)	1,4 (м.Київ)	6,323
Відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП, %	5,4 (Чернівецька обл.)	1,0 (м.Київ)	5,150
Відношення витрат місцевих бюджетів на ЗМІ до ВРП, %	0,1 (Вінницька обл.)	0,009 (Донецька обл.)	6,000
Відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП, %	0,3 (Тернопільська обл.)	0,042 (м.Київ)	6,119
Відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП, %	1,1 (Тернопільська обл.)	0,2 (м.Київ)	5,806
Відношення витрат місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення до ВРП, %	5,0 (Тернопільська обл.)	1,0 (м.Київ)	5,108
Інвестиції в освіту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	4,5 (м.Севастопіль)	0,3 (Дніпропетровська, Донецька, Луганська обл.)	15,000
Інвестиції в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	4,6 (АР Крим)	0,3 (Київська обл.)	15,333
Інвестиції в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культуру та спорту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	4,9 (м.Севастопіль)	0,8 (Вінницька, Київська, Рівненська, Хмельницька обл.)	6,125

Таблиця 2.6

Результати діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку регіонів у 2008 році

Показники	Витрати бюджету на соціальну сферу на одиницю населення, грн	Співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення	Кредити надані в освіту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані у сферу культури та спорту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Частка витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів, %	Відношення витрат місцевих бюджетів на освіту до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на ЗМП до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на соціальне забезпечення до ВРП, грн	Інвестиції в освіту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
Абсолютні показники варіації															
Розмахом варіації	567,48	1,64	0,49	11,20	4,20	51,00	7,62	4,35	0,05	0,22	0,94	3,98	4,20	4,30	4,10
Середнє лінійне відхилення	101,06	0,13	0,09	1,08	0,90	7,31	1,79	0,91	0,01	0,04	0,20	0,98	0,61	0,62	1,00
Дисперсія	17753,7 2	0,10	0,02	4,63	1,20	109,66	4,47	1,16	0,0002	0,002	0,06	1,32	0,72	0,92	1,41
Не зміщена оцінка дисперсії	18436,5 6	0,10	0,02	4,81	1,24	113,88	4,64	1,20	0,0002	0,003	0,06	1,37	0,75	0,95	1,46
Середнє квадратичне відхилення	133,24	0,31	0,12	2,15	1,09	10,47	2,11	1,08	0,01	0,05	0,25	1,15	0,85	0,96	1,19
Оцінка середнього квадратичного відхилення	135,78	0,32	0,12	2,19	1,11	10,67	2,16	1,10	0,01	0,05	0,25	1,17	0,87	0,98	1,21
Відносні показники варіації															
Коефіцієнт варіації, %	6,62	55,56	132,93	247,21	82,03	14,53	36,98	29,17	46,14	28,80	35,07	35,62	63,84	57,00	59,74
Лінійний коефіцієнт варіації %	5,02	33,93	102,01	124,09	67,50	10,14	31,30	24,64	38,82	23,01	28,60	30,37	45,75	36,87	50,37
Коефіцієнт осциляції, %	28,21	292,36	526,33	1286,81	3150,00	70,76	133,29	117,89	157,38	123,99	134,69	123,36	315,00	255,73	206,53
Показники форми розподілу															
Рівень асиметрії	-0,15	3,22	1,80	4,14	1,07	-2,39	-0,24	-0,54	0,00	0,00	-0,33	-0,10	1,81	1,74	0,96
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	-0,08	11,64	2,75	16,77	0,28	6,92	-0,99	-0,47	-3,00	-3,00	-0,76	-1,07	4,66	3,02	-0,31
Середня квадратична помилка експесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

часткою витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів (+1,84 %); відношенням витрат місцевих бюджетів на освіту до ВРП (+6,02 %); відношенням витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП (+2,7 %); відношенням витрат місцевих бюджетів на ЗМІ до ВРП (+10,22 %); відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП (+0,05 %); відношення витрат місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення до ВРП (+2,77 %); інвестиціями в освіту у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (+11,08 %).

Варто зауважити, що розрахунок коефіцієнту асиметрії виявив наявність як право- так і лівосторонньої асиметрії. Симетричними можна вважати такі параметри фінансового забезпечення соціальної сфери як відношення витрат місцевих бюджетів на ЗМІ до ВРП; відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП.

Аналогічна ситуація прослідковуються і при вивченні тенденцій на основі лінійного коефіцієнту варіації та коефіцієнту осциляції. Тобто, можемо констатувати, що за період 2003-2008 рр. відбувалося посилення дивергентивних процесів в Україні за більшістю показників фінансового забезпечення соціальної сфери.

Найбільш однорідними, як і у попередні періоди є регіони України щодо витрат бюджету на соціальну сферу на одиницю населення; частки витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів.

Проведені розрахунки. дають можливість говорити про значні регіональні диспропорції як по часткових так і інтегральних показниках фінансового забезпечення соціальної складової сталого розвитку регіонів України.

Як показує дослідження найбільша поляризація зафіксована щодо кредитів наданих у сферу культури та спорту, а саме 91, 4 рази. Відмітимо також, що доволі невтішна тенденція спостерігається в регіонах щодо кредитів наданих в освіту, охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги. За такими напрямками банківська система України надає кредити неохоче, що в першу чергу пов'язано зі складністю повернення таких кредитів. За розмахом варіації, що показує, наскільки велике розходження між одиницями сукупності, що мають найменше і найбільше значення ознаки, найвищий рівень регіональних диспропорцій спостерігається щодо кредитів наданих в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах – 4,9 в.п.

Разом з тим, цей показник, характеризуючи абсолютне відхилення, не дозволяє порівняти результати оцінки за окремими параметрами дослідження рівня регіональних асиметрій.

Таблиця 2.7

Система показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів
фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку регіонів у 2012 році

Регіони	Витрати бюджету на соціальну сферу на одиницю населення, грн	Співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення	Кредити надані освіті, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані у сферу культури та спорту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Частка витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів, %	Відношення витрат місцевих бюджетів на освіту до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на ЗМІ до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення до ВРП, грн	Інвестиції в освіту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Індивідуальних та комунальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
Україна	3 884,73	0,451	0,013	0,2	1,0	60,235	6,452	3,714	0,102	0,250	0,509	6,966	0,5	1,1	2
А Р Крим	3834,53	0,602	0,000	2,2	3,0	77,032	6,284	4,431	0,018	0,118	0,952	4,443	0,2	2	1,7
Вінницька	3832,96	0,355	0,328	0,1	0,2	84,823	7,306	4,644	0,034	0,174	0,809	4,933	0,7	1,1	0,6
Волинська	4373,89	0,244	0,000	1,4	0,1	86,779	8,811	4,522	0,018	0,198	0,917	7,057	0,4	2,1	0,9
Дніпропетровська	3735,80	0,716	0,007	0,0	2,7	75,828	2,822	2,061	0,010	0,077	0,287	1,840	0,1	1,3	0,7
Донецька	3590,97	0,659	0,003	0,0	0,4	71,876	2,903	2,640	0,005	0,148	0,357	2,122	0,1	0,8	0,4
Житомирська	4163,34	0,328	0,000	0,0	0,1	87,641	8,298	4,771	0,011	0,170	0,888	5,890	0,8	2,7	0,9
Закарпатська	4014,01	0,346	0,000	1,3	0,3	91,409	9,814	5,012	0,013	0,183	1,035	7,317	0,9	1,6	0,8
Запорізька	3815,33	0,554	0,011	0,2	0,0	83,160	4,699	3,385	0,013	0,123	0,497	2,928	0,3	0,8	0,5
Ів.-Франківська	4089,38	0,291	0,329	4,9	0,5	85,016	6,604	4,339	0,035	0,177	0,881	5,503	0,3	0,9	0,4
Київська	3983,53	0,536	0,013	0,2	0,5	80,682	3,787	2,337	0,015	0,120	0,480	2,474	0,2	0,1	1,1
Кіровоградська	4061,20	0,374	0,000	0,0	0,5	86,052	6,959	4,246	0,019	0,153	0,772	4,718	0,2	1,4	0,2
Луганська	3422,98	0,493	0,027	0,2	0,2	78,983	3,976	3,477	0,014	0,238	0,556	2,897	0,5	1,6	0,5
Львівська	3697,51	0,393	0,021	1,8	2,6	86,207	5,885	3,779	0,023	0,126	0,742	4,389	1	2,6	1
Миколаївська	3952,64	0,400	0,000	0,1	0,5	86,434	5,775	3,591	0,008	0,193	0,641	3,865	0,4	1,1	0,5
Одеська	3519,84	0,490	0,008	0,6	0,9	79,812	4,474	2,906	0,024	0,098	0,550	3,342	0,3	1,1	0,3
Полтавська	3818,93	0,600	0,000	0,0	0,1	80,134	3,534	2,325	0,014	0,113	0,442	2,486	0,3	1,1	0,2
Рівненська	4336,44	0,290	0,070	0,0	0,5	87,527	8,475	4,783	0,011	0,206	0,930	7,350	1,1	1,6	0,4
Сумська	3825,45	0,424	0,000	0,1	0,1	87,102	6,438	4,147	0,004	0,163	0,736	4,443	4,7	0,8	0,3
Тернопільська	3947,69	0,246	0,000	0,0	0,6	90,456	8,832	5,010	0,023	0,198	1,126	6,159	0,7	0,8	0,4
Харківська	3345,07	0,584	0,012	0,0	1,7	77,289	3,673	2,830	0,012	0,134	0,505	2,732	1,1	0,7	4,4
Херсонська	3896,11	0,317	0,031	0,1	0,2	88,145	8,233	4,560	0,008	0,185	0,888	5,175	0,8	0,9	2
Хмельницька	4008,52	0,318	0,073	0,1	0,0	86,605	8,203	4,448	0,013	0,153	0,961	5,469	0,5	1,1	0,4
Черкаська	3969,49	0,398	0,000	0,0	0,1	84,979	6,061	4,125	0,023	0,123	0,762	4,211	0,4	2	0,5
Чернівецька	3930,34	0,260	0,070	0,1	0,6	86,816	9,957	5,788	0,033	0,212	1,153	7,587	0,5	1,3	0,7
Чернігівська	3966,25	0,353	0,000	0,0	0,1	87,589	6,769	4,507	0,023	0,173	0,947	4,607	0,5	0,6	0,6
м.Київ	4135,70	0,869	0,013	0,2	0,5	49,399	1,719	1,406	0,010	0,042	0,222	0,947	0,7	0,8	4,8
м.Севастополь	3619,94	0,731	0,000	2,2	3,0	74,485	4,895	3,338	0,017	0,155	0,777	2,853	0,3	1,5	2,9

Таблиця 2.8

Регіональні диспропорції у фінансуванні соціальної сфери сталого розвитку регіонів України у 2012 р.

Показники	Максимальне значення	Мінімальне значення	Рівень диспропорції, разів
Витрати бюджету на соціальну сферу на одиницю населення, грн	4373,9 (Волинська обл.)	3345,1 (Харківська обл.)	1,3
Співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення	0,869 (м. Київ)	0,244 (Волинська обл.)	3,6
Частка витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів, %	91,4 (Закарпатська обл.)	49,4 (м. Київ)	1,9
Кредити надані в освіту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	0,328 (Вінницька обл.)	0,000 (АРК, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Черкаська, Чернігівська обл., м. Севастополь)	-
Кредити надані в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	4,883 (Івано-Франківська обл.)	0,000 (Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Кіровоградська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Чернівецька, Чернігівська обл.)	-
Кредити надані у сферу культури та спорту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	3,016 (м. Севастополь)	0,033 (Запорізька обл.)	91,4
Відношення витрат місцевих бюджетів на освіту до ВРП, %	9,957 (Чернівецька обл.)	1,719 (м. Київ)	5,8
Відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП, %	5,788 (Чернівецька обл.)	1,406 (м. Київ)	4,1
Відношення витрат місцевих бюджетів на ЗМІ до ВРП, %	0,035 (Івано-Франківська обл.)	0,004 (Сумська обл.)	8,8
Відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП, %	0,238 (Луганська обл.)	0,042 (м. Київ)	5,7
Відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП, %	1,153 (Чернівецька обл.)	0,222 (м. Київ)	5,2
Відношення витрат місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення до ВРП, %	7,587 (Чернівецька обл.)	0,947 (м. Київ)	8,0
Інвестиції в освіту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	4,7 (Сумська обл.)	0,1 (Донецька, Дніпропетровська обл.)	47,0
Інвестиції в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	2,7 (Житомирська обл.)	0,1 (Київська обл.)	27,0
Інвестиції в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал у регіонах	4,8 (м. Київ)	0,2 (Кіровоградська, Полтавська обл.)	24,0

Таблиця 2.9

Результати діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку регіонів у 2012 р.

Показники	Витрати бюджету на соціальну сферу на одиницю населення, грн	Співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення	Кредити надані в освіту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в охорону здоров'я та для надання соціальної допомоги, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані у сферу культури та спорту, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Частка витрат бюджету на соціальну сферу у загальних витратах місцевих бюджетів, %	Відношення витрат місцевих бюджетів на освіту до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на ЗМП до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на культуру та мистецтво до ВРП, грн	Відношення витрат місцевих бюджетів на соціальне забезпечення до ВРП, грн	Інвестиції в освіту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
Абсолютні показники варіації															
Розмахом варіації	1028,80	0,63	0,33	4,90	3,00	42,01	8,24	4,38	0,03	0,20	0,93	6,64	4,60	2,60	4,60
Середнє лінійне відхилення	189,5	0,13	0,05	0,76	0,70	5,74	1,88	0,88	0,001	0,03	0,21	1,45	0,43	0,47	0,79
Дисперсія	58979,9	0,0257	0,007	1,18	0,87	66,26	4,99	1,09	0,00007	0,002	0,06	3,15	0,71	0,36	1,36
Не зміщена оцінка дисперсії	61248,4	0,266	0,007	1,23	0,91	68,81	5,18	1,13	0,00007	0,002	0,06	3,28	0,74	0,37	1,41
Середнє квадратичне відхилення	242,9	0,160	0,09	1,09	0,93	8,14	2,23	1,04	0,008	0,04	0,25	1,78	0,84	0,60	1,17
Оцінка середнього квадратичного відхилення	247,5	0,160	0,09	1,11	0,95	8,30	2,28	1,06	0,008	0,04	0,25	1,81	0,86	0,61	1,19
Відносні показники варіації															
Коефіцієнт варіації, %	6,3	35,50	226,25	185,79	126,17	9,89	36,51	27,20	48,96	28,21	33,70	40,73	126,29	46,88	112,00
Лінійний коефіцієнт варіації %	4,9	28,81	134,21	129,87	94,50	6,97	30,73	22,98	39,69	22,69	28,62	33,25	64,5	36,89	75,91
Коефіцієнт осциляції, %	26,5	138,6	874,31	837,34	405,00	51,04	134,65	114,41	185,59	127,43	126,87	152,27	690,0	204,07	441,99
Показники форми розподілу															
Рівень асиметрії	-0,24	0,78	2,76	2,55	1,58	-2,42	-0,088	-0,51	0,00	0,00	-0,34	0,16	4,02	0,68	2,21
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	-0,08	-0,27	6,53	6,67	0,96	7,20	-0,99	-0,48	-3	-3	-0,81	-0,82	16,54	0,14	3,88
Середня квадратична помилка експесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Відповідь на це питання дає оцінка рівня варіації, яка показала найбільший рівень асиметрії за кредитами наданими в освіту у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах – 226,2 % (свідчить про неоднорідність сукупності) та показника ексцесу, який характеризується гостроверхим розподілом.

Ще одним вагомим джерелом фінансування соціальної сфери сталого розвитку регіону є інвестиції у сферу освіти, охорони здоров'я, в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту. Соціальне інвестування має на меті цільове залучення коштів для рішення вагомих соціальних питань територіальних громад. Беззаперечними лідерами за обсягами інвестиції: в освіту (% до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах) була Сумська обл. (4,7 %); в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги – Житомирська обл. (2,7 %); в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту – м. Київ (4,8 %). Водночас згадані сфери характеризуються значними рівнями регіональних диспропорцій, так за напрямом освіта розходження складає 47,0 разів (min=0.1 – Донецька, Дніпропетровська обл.), надання комунальних та індивідуальних послуг, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – 27,0 раз (min=0.1 – Київська обл.), діяльність у сфері культури та спорту – 24,0 рази (min=0.1 – Кіровоградська, Полтавська обл.).

Сукупність інвестиції у соціальну сферу не можна вважати однорідною, про що говорять розраховані коефіцієнти варіації та ексцесу. Так для інвестицій в освіту (% до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах) коефіцієнт варіації 126,29%, ексцесу – 16,54; інвестицій в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги коефіцієнт варіації 46,88 %, ексцесу – 0,14; інвестиції в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту коефіцієнт варіації 112,0 %, ексцесу – 3,88. У даному випадку ексцес додатна величина, що є підтвердженням гостроверхості розподілу одиниць сукупності.

Оптимізація видаткової частини бюджету може досягатися при умові перегляду пропорцій розподілу ВРП та соціальних стандартів. Рівень перерозподілу ВРП через місцеві бюджети України за даними 2012 року становить 15,7 %, що на 2,01 в.п. більше за відповідний показник попереднього року [130, с. 58]. Частка видатків соціального спрямування місцевих бюджетів у ВРП представлена на рис. 2.1.

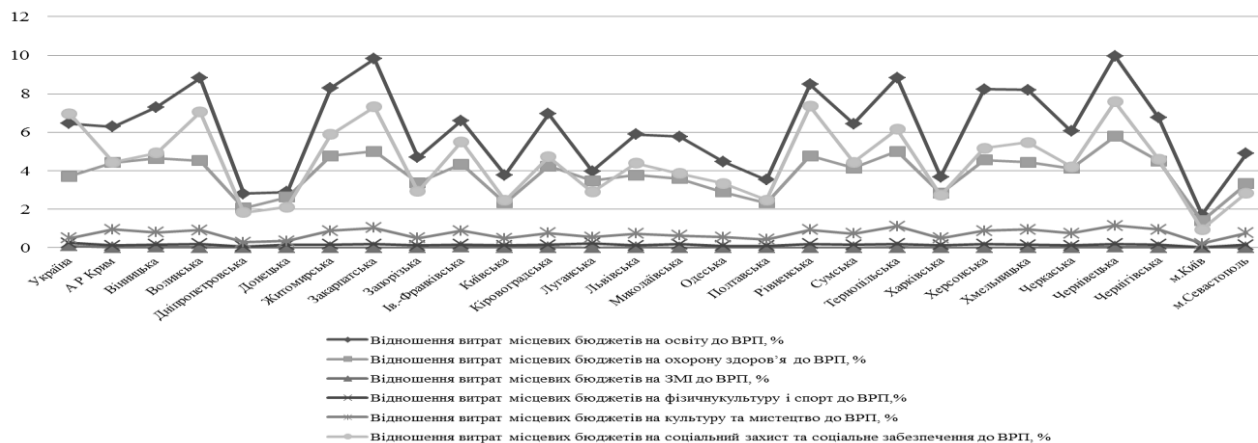

Рис. 2.1. Частка видатків соціального спрямування місцевих бюджетів у ВРП, %

Зауважимо, що у 2012 році мають місце значні регіональні диспропорції у приведених до ВРП витратах на ЗМІ – 8,8 рази (*max* – Івано-Франківська обл.; *min* – Сумська обл.); соціальний захист та соціальне забезпечення – 8,0 рази (*max* – Чернівецька обл.; *min* – м. Київ), освіту – 5,8 рази (*max* – Івано-Франківська обл.; *min* – Сумська обл.), фізичну культуру і спорт – 5,7 рази (*max* – Луганська обл.; *min* – м. Київ), культуру та мистецтво – 5,2 рази (*max* – Чернівецька обл.; *min* – м. Київ), та охорону здоров'я – 4,1 рази (*max* – Чернівецька обл.; *min* – м. Київ).

Соціальна сфера в Україні є пріоритетним напрямом фінансування, відповідно до демократичних принципів, затверджених у Європейській хартії місцевого самоврядування.

Для відношення витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я та фізичну культуру і спорт до ВРП коефіцієнт варіації (v) $\leq 33\%$, то можна зробити висновок про те, що сукупність однорідна, а варіація ознаки слабка. Підтвердженням цьому є розрахований рівень асиметрії, який рівний нулю. Це свідчить про те, що випадкова величина симетрично розподілена відносно математичного сподівання. Асиметрія для відношення витрат місцевих бюджетів на освіту, охорону здоров'я, культуру та мистецтво до ВРП є лівосторонньою, тобто частіше трапляються значення ознаки, які менші за середній їх рівень ($As < 0$). Лише для відношення витрат місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення до ВРП присутня правостороння асиметрія (частіше трапляються значення ознаки, які більші за середнє значення ($As > 0$)). Для згаданих величин ексцес є від'ємний, що вказує на пологість функції розподілу.

Нині вагома частка видатків соціального характеру передана до виконання місцевим бюджетам. Так, загальний обсяг видатків на соціально-культурну сферу збільшився у 2012 році в порівнянні з попереднім роком майже на 20,5 % і становить 176,4 млрд. грн. Відмітимо також зростання частки видатків соціального характеру в 1,01 рази (з 59,6 % у 2011 р. до 60,2 % у 2012 р.). Найбільший обсяг видатків спрямовується на освіту, а саме 71,3 млрд. грн.. (32,0 % від загального розміру видатків місцевих бюджетів), на соціальний захист і

соціальне забезпечення – 50,1 млрд. грн. (22,5 %), на охорону здоров'я – 47,1 млрд. грн. (21,2 %) [130]. Сукупність за часткою витрат бюджету соціального характеру однорідна, а варіація ознаки слабка про, що свідчать розраховані коефіцієнти варіації.

Проте у цій царині існує низка проблем: по-перше, фінансова база місцевих бюджетів залишається недостатньою для фінансування послуг соціальної сфери по-друге, лишаються туманними видаткові повноваження по фінансуванню соціальної сфери; по-третє, механізм надання бюджетних трансфертів із державного бюджету є не прозорим та не враховує об'єктивні регіональні відмінності у соціально-економічному розвитку. Саме ці проблеми поглиблюють диспропорції у видатках на соціальну сферу.

Диспропорція у співвідношенні розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення склала 3,6 рази, асиметрія (правостороння) – 0,78. Показники варіації досить вагомі, що свідчить про неоднорідність сукупності та про значну варіацію. Однак, зазначимо, що податкові надходження у 2012 році становили 85,2 % доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів. Їх обсяг становив 85,9 млрд. грн, що на 17,5 % більше показника 2011 року. Така позитивна динаміка забезпечила ріст співвідношення розрахункової величини податків до бюджетних асигнувань соціального характеру на одиницю населення у 2012 році в порівнянні з 2011 роком лише у семи регіонах, зокрема: А Р Крим (1,023 рази); Кіровоградська (1,041 рази); Полтавська (1,005 рази); Тернопільська (1,005 рази); Харківська (1,014 рази); Хмельницька (1,012 рази); Черкаська (1,007 рази); м. Севастополь (1,040 рази).

Аналіз методик оцінки рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіону проведений в параграфі 1.3., показав, що найбільш адекватно відображають рівень потенційних фінансових можливостей регіону ті методики, котрі виконані на основі розрахунку відповідного інтегрального показника.

Результати оцінки рівня фінансового забезпечення соціальної сфери України протягом 2003-2012 років показали певну стабільність показників аналізованого періоду у всіх регіонах України. Так, впродовж досліджуваного періоду беззаперечним лідером за фінансовим забезпеченням соціальної сфери в Україні були м. Севастополь, Івано-Франківська, Тернопільська та Волинська області. По суті – це території з найменш соціально захищеним населенням. Регіонами з недостатньо профінансованою соціальною сферою були м. Київ, Донецька та Дніпропетровська області. Підтвердженням отриманих результатів є представлений на рис. 2.2 рейтинг регіонів за рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери.

Середній рівень по Україні за вище згаданим показником перевищують Івано-Франківська обл., АРК, Чернівецька, Львівська, Вінницька, Закарпатська,

Волинська, Рівненська обл., м. Севастополь, Тернопільська, Сумська, Хмельницька, Чернігівська, Житомирська, Черкаська обл.

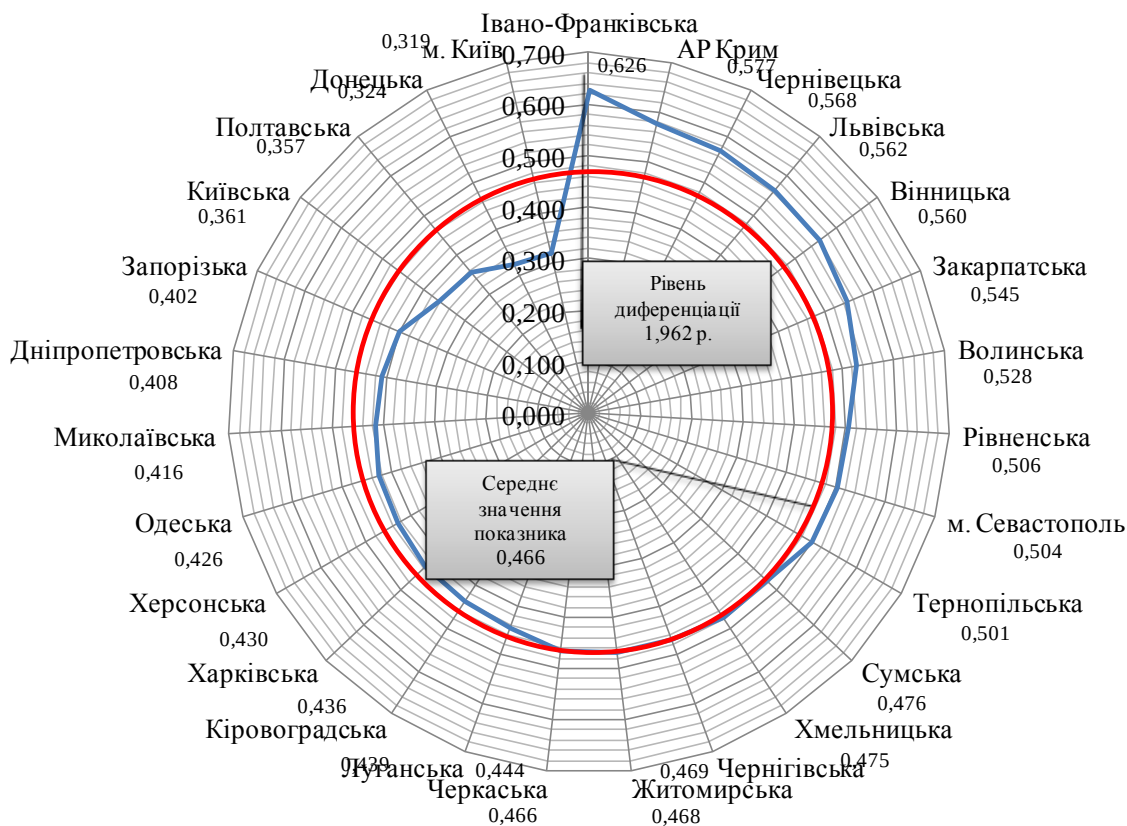

Рис.2.2. Рейтинг регіонів за рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку регіонів України у 2012 р.

Однак ріст у 2012 р. в порівнянні з попередні був відмічений у АР Крим (в 1,037 р.), Вінницькій (в 1,137 р.), Дніпропетровській (в 1,061 р.), Донецькій (в 1,037 р.), Житомирській (в 1,080 р.), Запорізькій (в 1,014 р.), Луганській (в 1,038 р.), Львівській (в 1,055 р.), Полтавській (в 1,065 р.), Сумській (в 1,051 р.), Черкаській областях (в 1,017 р.).

Зростання соціальних видатків місцевих бюджетів у розрахунку на 1 особу є більш динамічним у тих регіонах, які мають менш потужний економічний потенціал та розвинену інфраструктуру, що свідчить про недосконалість системи трансфертів, внаслідок чого «окремі досить розвинені області не можуть претендувати на рівнозначне збільшення видаткової частини свого бюджету» [131, с. 234]. Підсумовуючи отримані результати, зауважимо, що Україні інтегруючись у світову економіку, однією з основних рис якої є розвинена соціальна сфера, необхідно орієнтуватися на підтримку і підвищення рівня життя населення, нарощування культурного, духовного потенціалу суспільства. Громадяни мають високий рівень потреби в соціальному захисті, і тому існує великий попит на цей вид суспільних благ. Соціальне забезпечення надається

державою, а не ринком. Про виняткову роль соціальної функції держави свідчить і найбільша питома вага в бюджетах демократичних країн видатків на соціальні потреби [132]. Не варто забувати при цьому про проблему ефективності як бюджетних видатків у цілому, так і видатків бюджету соціального характеру зокрема. Ця проблема однозначно є однією з найскладніших. Як показує досвід європейських країн, які прагнуть стимулювати ефективність і дієвість своїх соціальних програм використовують різні заходи, основою яких є приватна ініціатива, яка має місце і у процесі соціального страхування і при фінансуванні соціальних програм коштами самих страхувальників. Досвід України говорить про те, що соціальна сфера в основній своїй частині фінансується за рахунок бюджетних коштів. Обмеженість фінансових потоків на рівні адміністративно-територіальних утворень, з якою ми маємо справу на практиці, чинить негативний вплив на формування територіальної інфраструктури та робить вирішення комплексу соціально-економічних проблем неможливим без збалансованості функцій органів місцевої влади та обсягів фінансових ресурсів, які є в її віданні.

2.2. Діагностика регіональних диспропорцій фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку України

Фінансування економічної складової сталого розвитку є одним з пріоритетних напрямів, адже саме від рівня розвитку економіки держава забезпечує функціонування сучасного суспільства, генеруючи йому блага. Розвиток ринкової економіки, реалізація інвестиційно-інноваційної моделі функціонування українського суспільства та орієнтація на євроінтеграцію можуть бути забезпечені лише високим рівнем економічного розвитку, який у свою чергу не можливий без достатнього рівня фінансування. У процесі діагностики фінансового забезпечення економічної складової сталого розвитку не будемо обмежувати його лише бюджетними коштами та ресурсами приватного бізнесу і населення. Також до їх переліку віднесено кредитні, інвестиційні ресурси у т.ч. активи інститутів спільного інвестування тощо.

Система показників діагностики регіональної конвергенції фінансового забезпечення економічної складової сталого розвитку охоплює часовий лаг з 2003 р. до 2012 р.

Система показників фінансового забезпечення економічної сфери та диференціація регіонів за цими показниками у 2003 році представлено у табл. 2.10. – 2.12.

Як показують результати аналізу триває процес поглиблення регіональних диспропорцій у регіонах України, породжуючи дивергенцію фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку. Результати діагностики виявили, що беззаперечним лідером за переважною більшістю досліджуваних параметрів є м. Київ.

Таблиця 2.10

**Система показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів
фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку регіонів у 2003 році**

Регіони	Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Рівень рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств, %	Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти населенням до бюджетів різних рівнів, % до загального обсягу по Україні	Доходи домогосподарств від власності (сплачені), % до загального обсягу по Україні	Нагромадження не фінансових активів домогосподарствами, % до загального обсягу по Україні	Інвестиції в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в промисловість, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в будівництво, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції в основний капітал підприємств транспорту та зв'язку, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції у фінансову діяльність, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Україна	472,2	656,8	717,5	706,3	4,3	100,0	100,0	100,00	3,9	36,8	7,3	6,0	1,2	21,7	1,2	13,3
А Р Крим	544,0	725,1	770,3	750,4	2,8	3,2	3,7	4,9	5,2	32,0	3,3	5,1	5,2	21,8	0,9	8,8
Вінницька	285,9	608,9	618,1	615,6	1,2	1,2	2,2	6,0	9,0	39,5	0,9	2,8	0,1	22,0	0,5	24,2
Волинська	268,9	616,5	626,1	616,5	-1,5	1,2	1,3	1,4	5,7	29,1	2,1	12,8	1,2	24,3	0,9	10,4
Дніпропетровська	572,5	615,2	726,1	692,6	3,1	9,3	14,2	6,9	3,7	53,3	1,3	12,4	0,1	15,9	3,5	6,9
Донецька	518,6	566,3	647,4	628,1	3,4	13,0	7,9	2,7	3,8	60,1	3,9	1,9	2,9	15,5	1,1	7,7
Житомирська	270,6	597,8	617,4	597,8	11,4	1,6	1,3	0,4	15,4	40,5	1,0	10,3	0,2	11,1	3,0	9,9
Закарпатська	274,1	599,2	639,0	611,2	5,8	1,1	2,5	12,4	0,7	20,1	3,6	2,4	1,7	32,2	1,0	7,2
Запорізька	554,1	600,8	719,4	707,1	8,2	4,1	3,9	1,8	5,0	71,2	1,0	3,0	2,6	7,8	1,3	6,8
Ів.-Франківська	277,8	610,3	619,7	615,1	9,5	1,3	1,4	3,7	3,1	49,5	2,2	3,1	0,6	22,7	1,1	16,0
Київська	399,1	679,4	715,9	694,2	3,2	3,3	0,3	11,9	12,0	38,6	1,7	2,2	0,3	21,8	0,3	16,4
Кіровоградська	296,7	586,1	594,9	589,8	1,1	1,1	1,2	0,7	11,6	19,5	0,4	3,5	1,6	46,0	0,8	3,0
Луганська	363,7	538,0	555,9	547,6	1,4	2,5	4,4	6,1	2,1	61,0	2,6	3,8	0,3	17,7	2,1	7,2
Львівська	354,4	598,0	650,0	612,7	5,2	4,8	3,2	6,9	0,5	26,9	3,6	5,8	0,2	32,5	1,8	18,0
Миколаївська	432,5	632,5	680,9	615,0	2,1	1,6	2,2	0,6	5,2	22,2	17,1	3,6	0,8	28,0	1,3	12,7
Одеська	487,5	599,9	685,4	665,2	5,7	4,6	9,4	1,7	3,4	11,1	23,4	5,8	4,9	19,9	0,5	10,9
Полтавська	449,5	625,4	696,8	680,7	3,5	3,4	2,3	1,7	5,6	48,2	5,8	2,1	0,1	24,1	1,2	8,4
Рівненська	308,6	640,9	668,4	648,3	1,4	1,3	0,8	4,4	2,5	100,8	0,6	6,8	0,4	5,6	0,5	4,2
Сумська	346,0	601,9	621,4	622,1	-0,3	1,5	1,2	0,5	7,4	59,6	4,0	2,3	0,5	7,7	2,0	13,5
Тернопільська	228,0	584,1	598,1	584,1	2,2	1,2	1,1	3,7	9,6	18,6	3,7	14,4	0,4	20,8	0,6	25,6
Харківська	479,2	646,7	680,0	686,9	1,8	6,5	3,7	4,0	3,2	38,8	16,4	7,6	0,3	17,9	1,4	9,4
Херсонська	296,7	558,3	560,4	558,9	0,2	1,1	1,5	0,7	8,6	27,6	5,7	9,8	2,4	26,8	1,1	12,7
Хмельницька	278,4	603,0	613,5	606,8	-2,5	1,3	1,5	3,5	6,3	76,1	2,3	9,9	0,1	5,2	0,8	6,9
Черкаська	329,8	612,4	663,2	626,2	1,1	1,5	2,1	0,9	4,2	17,0	0,4	1,1	0,1	43,6	0,4	4,7
Чернівецька	280,3	591,9	609,2	600,3	0,9	1,2	1,8	3,4	2,6	33,7	14,2	7,9	0,8	9,1	3,8	19,5
Чернігівська	310,5	607,4	633,5	618,9	4,7	1,1	1,2	1,5	6,4	42,2	2,4	3,3	7,0	10,3	1,3	6,8
м.Київ	1614,5	1451,1	1742,4	1794,5	6,6	24,0	23,1	7,2	0,2	16,5	6,9	11,0	0,7	17,3	2,2	32,4
м.Севастополь	632,2	850,4	822,2	850,4	-1,3	6,0	0,8	0,3	1,7	23,4	0,4	12,1	0,7	21,6	2,5	11,3

Продовж. табл. 2.10

Регіони	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Україна	46,10	48,83	624,8	243,9	48,4	48,4	216,5	222,9	4,10	8,66	157,8	60,3	149,91	28,50	152,9	79,5
А Р Крим	1,21	2,89	13,4	6,8	1,6	1,9	2,5	2,2	0,16	0,93	0,7	2,3	0,27	0,31	1,3	3,3
Вінницька	1,87	3,24	13,1	5,3	0,8	1,6	1,1	3,5	0,02	0,03	0,2	0,3	0,22	0,65	0,6	1,0
Волинська	0,77	0,66	4,9	3,8	0,6	0,5	1,2	3,7	0,03	0,07	0,1	0,4	0,40	1,26	0,6	0,8
Дніпропетровська	5,18	1,86	115,7	15,2	3,4	3,0	19,4	17,1	0,32	0,15	2,8	2,6	11,21	2,48	6,7	5,5
Донецька	2,06	3,83	135,3	58,4	3,0	3,8	34,7	11,1	0,15	0,54	6,6	3,1	6,90	0,47	27,7	7,7
Житомирська	1,31	1,04	6,9	6,1	0,3	0,7	0,9	1,1	0,01	0,02	0,1	0,5	0,02	0,00	0,4	1,2
Закарпатська	0,13	0,37	3,2	6,7	0,4	0,6	0,8	1,9	0,04	0,19	0,2	0,3	0,05	0,02	0,3	4,1
Запорізька	2,35	2,27	38,7	7,2	1,1	2,7	8,7	9,9	0,18	0,34	0,3	0,9	7,20	0,70	2,5	3,0
Ів.-Франківська	0,44	0,40	2,4	4,3	0,5	0,7	0,9	2,1	0,02	0,09	0,3	0,7	1,07	0,08	0,5	2,9
Київська	3,26	6,01	20,8	8,5	2,4	2,6	5,8	11,9	0,22	0,20	1,1	1,3	0,96	1,65	1,3	1,9
Кіровоградська	2,40	3,07	1,7	3,5	0,3	0,6	1,1	2,2	0,01	0,07	0,4	0,4	0,03	0,00	0,4	0,9
Луганська	0,93	1,79	19,4	20,6	0,7	1,3	2,6	16,1	0,03	0,06	0,6	1,1	5,96	0,02	1,8	2,0
Львівська	2,39	0,57	12,1	13,5	2,5	2,3	3,9	6,7	0,11	0,92	4,9	1,1	1,94	0,05	2,9	2,2
Миколаївська	2,40	2,09	6,7	7,5	0,7	1,4	8,3	4,8	0,04	0,96	1,4	0,5	0,45	0,02	0,9	1,8
Одеська	2,44	1,77	15,3	4,2	2,4	2,9	5,8	7,1	0,13	0,60	10,8	5,0	7,71	0,44	7,2	6,9
Полтавська	2,23	3,70	16,8	5,2	0,8	1,1	1,9	3,7	0,06	0,24	0,2	0,5	0,50	0,01	0,8	1,3
Рівненська	0,86	0,38	5,4	2,1	0,3	1,2	1,4	2,5	0,04	0,09	0,3	0,3	11,54	0,01	0,7	0,2
Сумська	1,09	1,50	5,5	4,7	0,4	0,7	1,0	3,1	0,02	0,04	0,2	0,2	0,07	0,01	0,4	0,6
Тернопільська	1,06	0,96	1,5	2,4	0,5	0,2	0,9	1,6	0,04	0,04	0,1	0,3	0,03	0,01	0,3	0,2
Харківська	3,28	3,93	24,9	18,2	1,6	1,5	8,0	7,9	0,08	0,29	1,9	1,1	42,19	3,07	19,2	6,7
Херсонська	1,44	2,19	1,9	4,6	0,6	0,4	0,9	2,9	0,05	0,13	0,3	0,3	0,01	0,02	0,8	0,8
Хмельницька	1,42	1,04	4,0	1,7	0,7	0,3	5,3	2,7	0,04	0,04	0,1	0,4	0,04	0,02	0,6	0,8
Черкаська	3,20	1,88	8,8	5,1	0,7	0,6	1,3	4,8	0,04	0,09	0,1	0,3	0,13	0,05	1,1	0,5
Чернівецька	0,45	0,45	1,8	1,3	0,5	0,4	0,6	1,4	0,01	0,09	0,0	0,2	0,05	0,00	0,7	0,4
Чернігівська	1,02	1,22	2,1	3,7	0,6	0,7	1,1	1,7	0,05	0,06	0,4	0,2	0,22	0,01	0,6	1,2
м.Київ	1,59	0,79	163,7	24,5	22,6	13,9	116,3	86,2	2,34	2,33	132,9	36,8	86,31	16,66	78,5	29,2
м.Севастополь	0,04	0,30	1,7	1,1	0,4	0,7	0,7	1,6	0,09	0,04	0,4	0,5	0,08	0,34	0,5	0,8

Продовж. табл. 2.10

Регіони	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Кредити надані в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в рибальство, рибництво, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в добувну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в переробну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані у будівельну сферу, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані готелям та ресторанам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в діяльність транспорту та зв'язку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Сума активів страхових компаній в розрахунку на одну особу, грн.	Сума активів інститутів спільного інвестування в розрахунку на одну особу, грн	Сума активів кредитних спілок в розрахунку на одну особу, грн	Сума активів недержавних пенсійних фондів в розрахунку на одну особу, грн
35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Україна	17,58	11,1	8,8	0,178	2,8	28,9	2,2	4,5	41,0	4,0	4,2	4,4	117,1	6000,1	20,4	0,2
А Р Крим	0,26	0,6	3,0	8,374	0,2	16,0	0,2	3,4	8,0	0,2	1,1	0,3	10,2	1,6	2,9	0,4
Вінницька	0,12	0,0	24,0	0,000	0,7	17,1	1,1	3,4	50,4	0,1	1,6	1,4	0,0	0,0	10,0	0,0
Волинська	0,04	0,0	12,8	0,066	0,3	25,7	0,3	2,3	54,2	0,3	2,8	1,6	0,0	0,0	42,7	0,0
Дніпропетровська	0,69	0,8	7,9	0,049	2,5	24,7	1,0	2,2	50,9	0,1	2,3	5,8	318,3	91,0	14,2	0,1
Донецька	1,36	0,4	7,8	0,067	5,5	34,3	4,3	5,5	34,1	0,2	4,2	4,4	250,4	81,3	22,6	2,9
Житомирська	0,03	0,1	22,1	0,000	1,7	30,2	1,5	0,7	40,2	0,2	2,0	1,8	3,0	0,0	6,3	0,0
Закарпатська	0,08	0,2	7,1	0,000	0,1	32,5	3,2	3,3	36,6	2,8	4,0	1,8	0,0	0,0	23,2	0,0
Запорізька	0,23	0,2	15,9	0,029	2,2	43,9	3,4	1,7	29,4	0,6	1,4	2,6	221,1	46,9	22,6	0,0
Ів.-Франківська	0,05	0,1	28,2	0,000	50,3	15,0	2,6	1,9	29,9	0,4	1,0	0,9	687,4	8,3	15,2	0,1
Київська	0,12	0,1	3,9	0,000	0,0	11,1	2,1	1,7	44,7	0,1	1,5	0,4	36,4	24215,8	0,9	0,0
Кіровоградська	0,02	0,2	50,2	0,000	0,2	18,7	2,8	1,3	25,0	0,0	3,3	1,4	0,0	0,7	13,9	0,0
Луганська	0,20	0,6	13,5	0,000	17,6	33,4	1,4	1,1	29,5	0,2	1,8	1,3	162,7	0,0	23,6	0,0
Львівська	1,59	1,0	6,1	0,043	1,5	29,9	10,5	3,0	33,1	1,0	5,6	4,0	91,5	29,9	14,1	0,3
Миколаївська	0,04	0,1	22,1	0,080	0,1	19,9	0,9	1,5	36,9	0,4	6,4	5,7	50,2	1,2	10,3	0,0
Одеська	1,41	0,6	11,3	0,300	0,3	24,4	1,3	8,7	40,2	1,1	8,7	3,2	115,7	48,4	68,1	0,0
Полтавська	0,13	0,3	15,7	0,036	15,9	36,2	1,6	2,1	27,6	0,0	2,0	0,9	120,5	10,2	50,5	0,0
Рівненська	0,07	0,2	12,0	0,000	1,1	34,2	4,4	3,6	31,1	0,3	11,9	2,7	207,0	0,0	3,6	0,0
Сумська	0,10	0,2	19,8	0,526	0,2	32,7	0,7	2,2	38,8	0,1	2,4	2,3	4,3	0,0	1,8	0,0
Тернопільська	0,05	0,1	34,9	0,000	0,2	32,1	1,3	1,4	28,6	0,0	2,5	0,6	13,7	0,0	27,0	0,0
Харківська	0,71	0,5	9,5	0,173	1,2	38,0	0,9	2,1	36,6	0,5	2,6	3,3	622,5	229,9	52,9	0,0
Херсонська	0,15	0,1	17,9	0,108	0,0	27,1	0,2	1,5	44,9	0,2	2,6	5,4	0,0	1,3	12,7	0,0
Хмельницька	0,63	0,2	18,4	0,000	0,1	18,8	12,7	2,2	51,3	0,3	2,4	1,9	0,0	0,0	14,5	0,0
Черкаська	0,26	0,1	26,9	0,123	1,9	18,3	0,0	5,4	28,0	0,2	2,5	2,8	2,9	2,2	52,1	0,0
Чернівецька	0,06	0,1	15,2	0,206	0,0	35,9	0,2	4,5	39,6	0,1	2,9	1,5	0,0	0,0	24,7	0,0
Чернігівська	0,11	0,0	28,4	0,097	0,0	39,0	5,5	3,8	21,9	0,3	2,5	2,2	13,0	6,8	8,0	0,0
м.Київ	10,29	5,1	22,0	0,009	2,1	27,9	9,4	5,5	63,7	0,6	5,2	6,0	206,0	137223,1	4,9	0,1
м.Севастополь	0,03	0,1	2,3	4,500	0,2	21,4	0,6	10,1	23,9	0,6	3,2	3,0	23,7	4,7	8,6	1,1

Таблиця 2.11

Регіональні диспропорції у фінансуванні економічної складової сталого розвитку регіонів України у 2003 р.

Показники	Максимальне значення	Мінімальне значення	Рівень диспропорції, разів
1	2	3	4
Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	1614,5 м. Київ	228,0 Тернопільська обл.	7,081
Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	1451,1 м. Київ	538,0 Луганська обл.	2,697
Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)	1742,4 м. Київ	555,9 Луганська обл.	3,134
Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)	1794,5 м. Київ	547,6 Луганська обл.	3,277
Рівень рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств, %	11,4 Житомирська обл.	-2,5 Хмельницька обл.	-
Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти населенням до бюджетів різних рівнів, % до загального обсягу по Україні	24,0 м. Київ	1,1 Закарпатська, Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська обл.	21,818
Доходи домогосподарств від власності (сплачені), % до загального обсягу по Україні	23,1 м. Київ	0,3 Київська обл.	77,000
Нагромадження нефінансових активів домогосподарствами, % до загального обсягу по Україні	12,4 Закарпатська обл.	0,3 м. Севастополь	41,333
Інвестиції в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	15,4 Житомирська обл.	0,2 м. Київ	77,000
Інвестиції в промисловість, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	100,8 Рівненська обл.	11,1 Одеська обл.	9,081
Інвестиції в будівництво, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	23,4 Одеська обл.	0,4 Кіровоградська, Черкаська обл., м. Севастополь	58,500
Інвестиції в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	14,4 Тернопільська обл.	1,1 Черкаська обл.	13,091
Інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	7,0 Чернігівська обл.	0,1 Вінницька, Дніпропетровська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська обл.	70,000
Інвестиції в основний капітал підприємств транспорту та зв'язку, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	46,0 Кіровоградська обл.	5,2 Хмельницька обл.	8,846
Інвестиції у фінансову діяльність, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	3,8 Чернівецька обл.	0,3 Київська обл.	12,667

Продовж. табл. 2.11

1	2	3	4
Інвестиції в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	32,4 м. Київ	3,0 Кіровоградська обл.	10,800
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	5,18 Дніпропетровська обл.	0,04 м. Севастополь	129,500
Фінансові результати 1% збиткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	6,0 Київська обл.	0,3 м. Севастополь	20,033
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств промисловості, млн.грн	163,7 м. Київ	1,5 Тернопільська обл.	109,133
Фінансові результати 1% збиткових підприємств промисловості, млн.грн	58,4 Донецька обл.	1,1 м. Севастополь	53,091
Фінансові результати 1% прибуткових будівельних підприємств, млн.грн	22,6 м. Київ	0,3 Житомирська, Кіровоградська, Рівненська обл	75,333
Фінансові результати 1% збиткових будівельних підприємств, млн.грн	13,9 м. Київ	0,2 Тернопільська обл.	69,500
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	116,3 м. Київ	0,6 Чернівецька обл.	193,833
Фінансові результати 1% збиткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	86,2 м. Київ	1,1 Житомирська обл.	78,364
Фінансові результати 1% прибуткових готелів та ресторанів, млн.грн	2,34 м. Київ	0,01 Житомирська, Кіровоградська, Чернівецька обл	234,000
Фінансові результати 1% збиткових готелів та ресторанів, млн.грн	2,33 м. Київ	0,02 Житомирська обл.	116,500
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	132,9 м. Київ	0,0 Чернівецька обл.	-
Фінансові результати 1% збиткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	36,8 м. Київ	0,2 Сумська, Чернівецька, Чернігівська обл.	184,000
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	86,31 м. Київ	0,01 Херсонська обл.	8631,000
Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	16,66 м. Київ	0,0 Житомирська, Кіровоградська, Чернівецька обл	-
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн	78,5 м. Київ	0,3 Закарпатська, Тернопільська обл.	261,667
Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн	29,2 м. Київ	0,2 Рівненська, Тернопільська обл.	146,000
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	10,29 м. Київ	0,02 Кіровоградська обл.	514,500
Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	5,1 м. Київ	0,0 Вінницька, Волинська, Чернігівська	-

Продовж. табл. 2.11

1	2	3	4
Кредити надані в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	50,2 Кіровоградська обл.	2,3 м. Севастополь	21,826
Кредити надані в рибальство, рибництво, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	8,374 АР Крим	0,0 Вінницька, Житомирська, Закарпатська, Ів.-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька обл.	-
Кредити надані в добувну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	50,3 Ів.-Франківська обл.	0,0 Київська, Херсонська, Чернівецька, Чернігівська обл.	-
Кредити надані в переробну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	43,9 Запорізька обл.	11,1 Київська обл.	3,955
Кредити надані в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	12,7 Хмельницька обл.	0,0 Черкаська обл.	-
Кредити надані у будівельну сферу, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	10,1 м. Севастополь	0,7 Житомирська обл.	14,429
Кредити надані в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	63,7 м. Київ	8,0 АР Крим	7,963
Кредити надані готелям та ресторанам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	2,8 Закарпатська обл.	0,0 Кіровоградська, Полтавська, Тернопільська обл.	-
Кредити надані в діяльність транспорту та зв'язку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	11,9 Рівненська обл.	1,0 Ів.-Франківська обл.	11,900
Кредити надані в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	6,0 м. Київ	0,3 АР Крим	20,000
Сума активів страхових компаній в розрахунку на одну особу, грн.	687,4 Харківська обл.	0,0 Вінницька, Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька обл.	-
Сума активів інститутів спільного інвестування в розрахунку на одну особу, грн	137223,1 м. Київ	0,0 Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Луганська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька обл.	-
Сума активів кредитних спілок в розрахунку на одну особу, грн	68,1 Одеська обл.	0,9 Київська обл.	75,667
Сума активів недержавних пенсійних фондів в розрахунку на одну особу, грн	2,9 Донецька обл.	0,0 Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська; Одеська; Полтавська; Рівненська; Сумська; Тернопільська; Харківська; Херсонська; Хмельницька; Черкаська; Чернівецька; Чернігівська	-

Таблиця 2.12

**Результати діагностики конвергентно-дивергентних процесів
фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку регіонів у 2003 році**

Показники	Середній рівень доходів 0-6 в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунок на 1 особу наявного н-ння (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень доходів 0-6 в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунок на 1 особу наявного н-ння (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень доходів 0-6 в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунок на 1 особу наявного н-ння (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Середній рівень доходів 0-6 в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунок на 1 особу наявного н-ння (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Рівень рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств, %	Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти населенням до бюджетів різних рівнів, % до загального обсягу по Україні	Доходи домогосподарств від власності (сплачені), % до загального обсягу по Україні	Нагромадження нефінансових активів домогосподарствами, % до загального обсягу по Україні	Інвестиції в СТ, мисливество, лісове господарство, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в промисловість, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в будівництво, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції в основний капітал підприємств транспорту та зв'язку, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції у фінансову діяльність, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в операції з нерухомим майном, оренда, інжиниринг та надання послуг підприємствам, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Абсолютні показники варіації																
Розмахом варіації	1386,50	913,10	1186,50	1246,9	13,9	22,90	22,80	12,10	15,20	89,7	23,00	13,3	6,90	40,80	3,50	29,4
Середнє лінійне відхилення	151,28	81,95	98,17	103,42	2,54	3,07	3,01	2,50	2,86	16,57	4,12	3,48	1,30	7,66	0,72	5,33
Дисперсія	66822,29	27930,77	45666,22	51288,81	10,62	23,50	23,41	10,36	13,48	439,86	33,58	15,7	3,07	102,75	0,84	47,59
Не зміщена оцінка дисперсії	69392,38	29056,95	47422,62	53261,45	11,03	24,40	24,31	10,76	14,00	456,78	34,87	16,3	3,19	106,70	0,87	49,42
Середнє кв. відхилення	258,50	167,27	213,7	226,47	3,26	4,85	4,84	3,22	3,67	20,97	5,79	3,96	1,75	10,14	0,91	6,90
Оцінка середнього кв. відхилення	263,42	170,46	217,77	230,78	3,32	4,94	4,93	3,28	3,74	21,37	5,91	4,04	1,79	10,33	0,93	7,03
Відносні показники варіації																
Коефіцієнт варіації, %	60,93	25,74	30,73	33,17	108,7 7	125,84	130,3 7	86,99	68,51	52,57	119,5 3	64,14	130,71	49,83	65,16	57,94
Лінійний коефіцієнт варіації, %	35,66	12,61	14,12	15,15	84,77	79,7	81,11	67,57	53,37	41,54	84,98	56,33	96,96	37,66	51,29	44,76
Коефіцієнт осциляції, %	326,83	140,50	170,62	182,6	463,9 1	594,52	614,5 7	327,03	283,62	224,85	474,4 1	215,29	514,64	200,58	249,34	246,91
Показники форми розподілу																
Рівень асиметрії	3,57	4,10	4,32	4,36	0,73	2,89	2,77	1,21	0,9	0,97	1,89	0,57	1,87	0,7	1,14	1,29
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	13,72	16,59	18,37	18,53	0,20	8,63	7,51	0,95	0,36	0,64	2,55	-1,06	2,65	0,36	0,51	1,19
Середня кВ, помилка ексцесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Продовж. табл. 2.12

Показники	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових п-в зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Абсолютні показники варіації																
Розмахом варіації	5,14	5,71	162,2	57,3	22,3	13,70	115,7	85,1	2,33	2,31	132,9	4,80	86,3	16,66	78,20	29,00
Середнє лінійне відхилення	0,91	1,09	26,54	7,09	1,86	1,39	10,67	7,64	0,18	0,32	9,76	0,79	9,26	1,47	8,13	3,01
Дисперсія	1,28	1,91	1748,07	128,16	17,3	6,55	495,34	253,02	0,19	0,24	623,16	1,26	311,63	9,97	240,12	30,34
Не зміщена оцінка дисперсії	1,33	1,98	1815,3	133,09	17,97	6,81	514,4	262,75	0,20	0,25	647,13	1,31	323,62	10,35	249,35	31,50
Середнє кв. відхилення	1,13	1,38	41,81	11,32	4,16	2,56	22,26	15,91	0,43	0,49	24,96	1,12	17,65	3,16	15,5	5,51
Оцінка середнього кв. відхилення	1,15	1,41	42,61	11,54	4,24	2,61	22,68	16,21	0,44	0,50	25,44	1,15	17,99	3,22	15,79	5,61
Відносні показники варіації																
Коефіцієнт варіації, %	65,14	74,25	174,29	124,15	222,84	143,11	253,45	193,9	270,41	151,64	402,63	115,58	256,86	300,62	262,64	169,19
Лінійний коефіцієнт варіації %	52,48	58,63	110,63	77,75	99,64	77,70	121,51	93,13	112,24	99,88	157,42	81,28	134,74	139,95	137,80	92,46
Коефіцієнт осциляції, %	296,41	307,11	676,15	628,39	1194,64	765,84	1317,55	1037,34	1452,89	721,04	2143,55	493,83	1255,71	1586,11	1325,42	890,78
Показники форми розподілу																
Рівень асиметрії	0,93	1,08	2,41	3,13	4,57	3,89	4,21	4,35	4,69	2,77	4,83	2,19	3,64	4,47	3,91	3,86
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	1,11	0,88	4,37	10,53	19,87	15,6	17,25	18,43	20,64	8,19	21,58	4,45	12,79	19,13	15,02	15,29
Середня кв, помилка експесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Продовж. табл. 2.12

Показники	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Кредити надані в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в рибальство, рибництво, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в добувну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в переробну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані у будівельну сферу, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані готелям та ресторатам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в діяльність транспорту та зв'язку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємствам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Сума активів страхових компаній в розрахунок на одну особу, грн.	Сума активів інститутів спільного інвестування в розрахунок на одну особу, грн	Сума активів кредитних спілок в розрахунок на одну особу, грн	Сума активів недержавних пенсійних фондів в розрахунок на одну особу, грн
35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Абсолютні показники варіації																
Розмахом варіації	10,27	5,10	47,90	8,37	50,30	32,80	12,70	9,40	55,70	2,80	10,90	5,70	687,40	137223,10	67,20	2,90
Середнє лінійне відхилення	0,88	0,45	8,22	0,87	5,45	7,21	2,33	1,64	8,99	0,32	1,67	1,34	129,07	11069,53	13,71	0,29
Дисперсія	3,73	0,90	112,24	3,07	101,25	69,95	10,39	4,86	132,27	0,29	5,72	2,75	31700,36	68313399,1	308,44	0,33
Не зміщена оцінка дисперсії	3,88	0,93	116,55	3,18	105,15	72,64	10,79	5,05	137,35	0,31	5,93	2,85	32919,61	70940838,7	320,31	0,35
Середнє кв. відхилення	1,93	0,95	10,59	1,75	10,06	8,36	3,22	2,21	11,50	0,54	2,39	1,66	178,05	26136,83	17,56	0,58
Оцінка середнього кв. відхилення	1,97	0,97	10,80	1,78	10,25	8,52	3,28	2,25	11,72	0,55	2,44	1,69	181,44	26634,72	17,90	0,59
Відносні показники варіації																
Коефіцієнт варіації, %	277,11	213,13	62,33	319,73	256,06	30,58	117,44	69,16	31,71	134,41	71,40	64,67	152,10	435,60	85,92	311,32
Лінійний коефіцієнт варіації %	126,18	101,25	48,36	158,87	138,69	26,36	84,90	51,43	24,79	79,27	49,88	52,28	110,26	184,49	67,07	156,60
Коефіцієнт осциляції, %	1472,60	1147,50	281,83	1529,14	1280,02	119,93	462,75	294,77	153,60	693,58	325,55	222,4	587,24	2287,01	328,76	1566,00
Показники форми розподілу																
Рівень асиметрії	4,51	4,38	1,06	3,71	3,75	-0,09	1,81	1,64	0,14	3,23	2,08	0,74	2,02	4,69	1,19	3,99
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	19,49	18,63	1,48	12,75	13,92	-0,97	2,42	2,33	0,30	11,30	4,26	-0,48	3,47	20,54	0,49	15,46
Середня кВ, помилка експесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Так, м. Київ перевищує у 7,1 рази Тернопільську обл. (за середнім рівнем доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)); 2,7 рази Луганську обл. (за середнім рівнем видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)); 3,1 рази Луганську обл. (за середнім рівнем доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (з врахуванням міжбюджетних трансфертів)); 3,3 рази Луганську обл. (за середнім рівнем видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (з врахуванням міжбюджетних трансфертів)); 21,8 рази Закарпатську, Кіровоградську, Херсонську, Чернігівську обл. (за поточними податками на доходи, майно та іншими сплаченими поточними трансфертами населенням до бюджетів різних рівнів, % до загального обсягу по Україні); 77,0 рази Київську обл. (за доходами домогосподарств від власності, % до загального обсягу по Україні); 10,8 рази Кіровоградську обл. (за інвестиціями в операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах); 109,1 рази Тернопільську обл. (за фінансовими результатами 1% прибуткових підприємств промисловості); 75,3 рази Житомирську, Кіровоградську, Рівненську обл. (за фінансовими результатами 1% прибуткових будівельних підприємств); 193,8 рази Чернівецьку обл. (за фінансовими результатами 1% прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів); 234,0 рази Житомирську, Кіровоградську, Чернівецьку обл. (за фінансовими результатами 1% прибуткових готелів та ресторанів); у 8631,0 рази Херсонську обл. (за фінансовими результатами 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю); у 261,7 рази Закарпатську та Тернопільську обл. (за фінансовими результатами 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою); у 514,5 рази Кіровоградську обл. (за фінансовими результатами 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг). Варто зауважити, що у Чернівецькій області практично відсутні прибуткові підприємства транспорту і зв'язку.

Негативною тенденцією, яка простежується, є вагома частка збиткових підприємств, а разом і значний обсяг збитків, які припадають саме на підприємства, що зосередженні у м. Києві. Результати показали перевищення фінансових результатів 1% збиткових підприємств м. Києва в будівельній сфері у 69,5 рази в порівнянні з аналогічним показником по Тернопільській обл.; підприємств торгівлі, ремонту автомобілів та предметів особистого вжитку у 78,4 рази та готелів і ресторанів у 116,5 рази в порівнянні з аналогічними показниками Житомирської обл.; підприємств транспорту та зв'язку у 184,0 рази по

відношенню до Сумської, Чернівецької, Чернігівської обл.; підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом у 146,0 рази в порівнянні з аналогічним показником по Рівненській та Тернопільській обл. Позитивною тенденцією є відсутність збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю у Житомирській, Кіровоградській, Чернівецькій обл. та підприємств зайнятих наданням комунальних (індивідуальних послуг) у Вінницькій, Волинській, Чернігівській обл.

Значною збитковістю характеризуються також підприємства с/г, мисливства, лісового господарства у Київській обл.; промислові підприємства Донецької обл.

Диспропорції у співставленні між регіонами спостерігаються і щодо обсягу інвестицій, де регіонами-лідерами, окрім м. Києва (інвестиції в операції з нерухомим майном, оренду, лізинг, інжиніринг та надання послуг підприємцям), є Житомирська (інвестиції у с/г, мисливство, лісове господарство), Рівненська (інвестиції у промисловість), Одеська (інвестиції у будівництво), Тернопільська (інвестиції у торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів, предметів особистого вжитку), Чернігівська (інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів), Кіровоградська (інвестиції в основний капітал підприємств транспорту), Чернівецька (інвестиції у фінансову діяльність).

Слід відмітити також, що фінансові інститути охоче надаються кредити у с/г, мисливство, лісове господарство Кіровоградської обл.; рибальство і рибництво – АРК; добувну промисловість Ів.-Франківської обл.; переробну промисловість Запорізької обл.; у виробництво та розподілення електроенергії, газу та води Хмельницької обл.; будівельну сферу м. Севастополь; у торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів, предметів особистого вжитку та в операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом – м. Києва; готелям та ресторанам Закарпатської обл.; підприємствам транспорту і зв'язку Рівненської обл. Банківська система неохоче кредитує вітчизняну економіку в першу чергу через недостатній рівень капіталізації банківського сектора; різке зростання безнадійної заборгованості промислових підприємств; високий рівень ризиків, пов'язаних з кредитуванням малих і середніх підприємств, що зумовлено низькими кредитоспроможністю та фінансовою стійкістю цих підприємств; нестабільність валютно-курсової динаміки, високі інфляційні ризики.

Небанківські фінансові установи в Україні у 2003 р. переживали початковий період свого становлення, їх розвиток був мало динамічним свідченням чого став непропорційний розподіл суми страхових активів між регіонами України. Беззаперечними лідерами у досліджуваному періоді за сумою активів страхових компаній в розрахунку на одну особу була Харківська обл. (687,4 грн.); сумою активів інститутів спільного інвестування – м. Київ (137223,1 грн.); сумою активів кредитних спілок – Одеська обл. (68,1 грн.); сумою активів недержавних пенсійних фондів – Донецька обл. (2,9 грн.). Недостатньо поширені небанківські фінансово-кредитні інститути були у Вінницькій, Волинській, Житомирській,

Закарпатській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській; Полтавській; Рівненській; Сумській; Тернопільській; Харківській; Херсонській; Хмельницькій; Черкаській; Чернівецькій; Чернігівській областях. Основними причинами такого стану речей стали нестабільна політична ситуація, відносно не велике охоплення ринку, недовіра населення до вище згаданих інституцій та низький рівень їх доходів.

Відносно однорідними за коефіцієнтом варіації можна вважати 5 із 48 показників, якими оцінюється фінансове забезпечення економічної сфери сталого розвитку. Серед них: середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів) (25,74 %); середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти) (30,73 %); середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти) (33,17 %); кредити надані в переробну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (30,58 %); кредити надані в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (31,71 %).

Суттєві регіональні відмінності фіксуємо за рештою індикаторів фінансового забезпечення сталого розвитку – розмахом варіації, середнім лінійним відхиленням, дисперсією, коефіцієнтом осциляції та ін.

Варто зауважити, що майже усім показникам притаманна правостороння асиметрія. Виняток становлять лише кредити надані в переробну промисловість у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах, які характеризуються лівосторонньою асиметрією.

Експрес ознак з нормальним розподілом зазвичай має величину в діапазоні від 2 до 4. До таких належать: інвестиції в будівництво у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (2,55); інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів у % до загального обсягу інвестицій по регіонах (2,65); кредити надані в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (2,42); кредити надані у будівельну сферу у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (2,33); сума активів страхових компаній в розрахунку на одну особу (3,47).

Сформуємо табл. 2.13. для аналізу системи показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку регіонів у 2008 році. Результати діагностики подані у табл. 2.14 та 2.15.

Таблица 2.13

Система показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку регіонів у 2008 році

Регіони	Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Рівень рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств, %	Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти населенням до бюджетів різних рівнів, % до загального обсягу по Україні	Доходи домогосподарств від власності (сплачені), % до загального обсягу по Україні	Нагромадження не фінансових активів домогосподарствами, % до загального обсягу по Україні	Інвестиції в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в промисловість, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в будівництво, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції в основний капітал підприємств транспорту та зв'язку, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції у фінансову діяльність, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Україна	1597,0	2743,4	2971,5	3006,6	3,9	100,0	100,0	100,00	7,2	32,9	5,3	10,6	1,4	14,0	2,0	21,0
А Р Крим	1563,8	2850,9	2912,0	2918,5	0,2	3,4	2,5	3,5	6,6	21,1	3,4	9,1	11,1	13,2	1,1	24,4
Вінницька	970,3	2439,3	2499,0	2515,8	2,7	2,3	1,8	4,7	15,1	27,1	4,0	10,3	0,9	9,0	1,0	28,2
Волинська	937,3	2687,2	2669,2	2739,6	-1,3	1,5	1,4	2,3	7,2	46,4	2,0	7,0	1,5	10,9	0,9	18,4
Дніпропетровська	1846,2	2599,7	2727,7	2810,2	8,2	8,3	9,4	7,2	5,4	48,8	1,8	12,8	0,3	15,4	2,5	10,3
Донецька	1654,5	2424,1	2613,2	2611,7	5,3	11,1	6,9	3,6	4,4	52,3	7,0	9,9	1,0	10,4	0,9	8,7
Житомирська	1074,1	2607,7	2743,3	2713,6	-0,3	1,8	1,5	1,6	8,8	50,9	2,2	8,9	0,7	7,1	1,0	15,1
Закарпатська	909,5	2564,0	2636,8	2637,1	2,5	1,4	1,8	6,7	1,7	26,2	7,7	8,0	1,4	13,4	1,4	31,2
Запорізька	1579,1	2707,0	2866,3	2912,5	4,7	4,1	3,0	2,8	8,6	52,0	1,2	8,4	1,1	10,6	1,4	12,6
Ів.-Франківська	970,7	3193,3	3253,7	3255,5	-3,6	1,7	1,7	4,4	4,0	40,6	7,7	7,7	1,4	9,4	1,3	20,9
Київська	1791,7	2913,5	3019,2	3043,2	0,2	4,0	1,2	12,7	8,6	29,4	1,4	11,2	0,8	10,3	0,2	35,8
Кіровоградська	993,4	2469,6	2526,0	2538,1	5,4	1,5	1,1	3,7	19,6	37,2	0,9	5,1	0,1	23,5	1,0	7,6
Луганська	1267,8	2316,1	2361,5	2399,5	0,0	4,3	2,3	3,1	7,6	69,9	1,5	4,2	0,3	6,4	0,9	6,2
Львівська	1192,8	2611,8	2730,9	2728,3	1,3	4,2	3,2	7,0	5,3	27,2	2,4	16,2	2,0	17,9	1,8	19,7
Миколаївська	1230,9	2493,0	2586,1	2570,6	5,4	2,1	2,1	2,1	11,5	36,5	3,2	11,8	1,9	16,2	1,6	11,9
Одеська	1512,6	2606,5	2636,7	2719,4	1,2	4,7	7,5	6,6	5,6	16,6	4,0	10,0	2,0	28,4	1,7	26,5
Полтавська	1471,8	2595,3	2715,6	2738,2	5,6	2,9	2,0	1,7	8,7	53,9	2,5	2,9	0,5	11,3	0,7	15,2
Рівненська	1013,6	2647,8	2746,0	2732,8	3,9	1,6	1,3	1,3	8,1	44,9	3,9	12,6	0,4	7,7	1,0	16,2
Сумська	1121,6	2364,9	2448,3	2444,8	1,6	1,8	1,2	0,5	17,8	35,8	2,5	4,0	0,3	14,9	1,9	15,8
Тернопільська	744,8	2426,3	2485,6	2486,6	0,5	1,1	1,0	2,3	23,2	15,2	1,9	10,3	3,0	6,2	1,1	33,5
Харківська	1474,4	2540,0	2684,9	2677,3	3,0	5,5	5,1	1,1	7,0	29,6	5,7	10,6	0,8	15,1	2,5	22,2
Херсонська	1010,7	2467,8	2508,4	2520,6	3,1	1,5	1,6	5,4	30,2	24,4	1,8	10,7	0,6	12,0	2,8	12,2
Хмельницька	984,3	2571,0	2632,6	2645,0	6,0	1,7	1,7	2,8	25,2	32,2	1,6	7,4	0,4	6,1	0,7	21,7
Черкаська	1140,3	2518,0	2635,5	2620,8	6,0	2,0	1,6	0,3	22,2	43,3	1,7	11,2	0,5	5,3	0,9	10,2
Чернівецька	966,0	3209,4	3273,0	3290,9	1,3	1,5	1,4	4,5	7,7	32,4	13,1	9,2	0,6	4,0	0,8	25,5
Чернігівська	991,6	2504,5	2523,0	2560,3	4,4	1,8	1,0	0,9	18,3	35,5	2,1	6,2	0,5	15,0	0,9	14,3
м.Київ	5850,5	5020,8	7306,5	7610,2	3,8	21,2	33,6	6,4	0,3	10,3	12,2	14,2	1,2	18,8	4,7	30,9
м.Севастополь	2044,8	3251,6	3425,7	3349,2	-1,5	1,0	1,1	0,8	1,4	14,3	14,5	11,4	0,9	8,6	0,9	36,0

Продовж. табл. 2.13

Регіони	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємствам, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємствам, млн.грн
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Україна	167,47	210,80	1159,0	1300,0	98,1	348,6	390,2	1579,4	8,14	51,20	279,7	299,4	563,66	256,32	430,6	810,0
А Р Крим	6,47	10,18	11,0	18,3	3,1	20,0	3,9	16,5	0,64	7,97	2,4	6,4	0,20	0,67	2,8	17,7
Вінницька	9,72	13,00	6,9	19,0	1,1	3,2	2,5	12,8	0,03	0,07	0,7	0,9	0,91	0,07	1,4	4,0
Волинська	2,76	2,53	3,4	26,7	0,7	0,7	4,2	12,6	0,02	0,29	0,3	2,2	1,49	1,10	0,8	6,2
Дніпропетровська	11,07	10,33	432,7	168,9	4,3	23,7	39,8	293,7	0,26	1,86	5,3	10,4	37,47	7,81	11,1	56,1
Донецька	6,78	8,96	219,4	204,6	5,7	19,4	65,4	53,1	0,29	2,30	9,7	7,0	29,40	1,69	33,2	58,9
Житомирська	2,67	1,86	9,3	26,8	0,9	1,0	2,7	4,5	0,02	0,19	0,2	0,6	0,05	0,03	0,6	3,2
Закарпатська	0,19	0,60	5,2	18,6	0,8	0,8	2,4	6,0	0,09	0,22	0,4	2,4	0,16	0,01	0,6	7,2
Запорізька	7,39	3,02	37,4	66,7	1,8	3,4	17,4	19,4	0,16	0,64	1,4	3,0	3,74	2,10	3,1	14,1
Ів.-Франківська	1,58	3,12	4,7	59,3	1,5	1,6	3,2	14,0	0,02	0,31	0,4	1,7	2,98	1,17	0,6	20,8
Київська	13,95	10,75	26,3	76,6	5,1	16,5	12,5	76,7	0,30	1,19	10,2	17,8	1,03	3,31	6,0	32,2
Кіровоградська	7,59	6,51	3,6	11,1	0,5	0,7	2,1	7,6	0,02	0,11	0,8	0,6	0,11	0,01	0,6	2,2
Луганська	4,00	2,68	37,4	87,0	1,1	2,3	4,6	10,1	0,03	0,26	1,1	2,7	0,47	1,53	2,9	6,4
Львівська	5,08	11,66	16,2	43,3	3,7	8,5	6,8	54,4	0,31	2,99	4,1	7,8	1,54	7,03	3,8	17,9
Миколаївська	5,75	5,83	14,6	10,5	1,2	4,0	5,5	16,2	0,11	1,33	6,2	1,1	0,32	1,97	1,4	5,8
Одеська	6,86	12,61	23,5	71,8	4,4	22,1	8,8	66,7	0,32	2,66	40,8	36,3	10,91	2,39	7,8	39,6
Полтавська	9,78	8,31	61,1	63,2	1,8	5,3	4,8	30,3	0,06	0,41	0,7	0,7	2,07	0,24	2,3	13,5
Рівненська	3,26	4,59	9,9	12,9	0,6	1,7	2,6	6,6	0,06	0,08	0,2	1,3	0,02	0,01	1,0	4,8
Сумська	3,37	14,11	7,9	16,3	0,6	3,8	1,7	6,6	0,03	0,13	0,6	1,1	0,25	0,12	1,2	2,2
Тернопільська	5,77	7,91	3,3	18,9	0,5	1,1	1,4	6,6	0,05	0,05	0,2	0,7	0,05	0,13	0,5	7,0
Харківська	9,29	14,91	51,4	62,2	2,9	8,5	20,1	47,7	0,16	0,79	3,4	4,2	31,00	6,23	9,6	35,6
Херсонська	7,02	6,75	4,4	12,4	1,0	1,8	4,3	8,8	0,06	0,18	0,9	2,4	0,06	0,13	1,0	1,9
Хмельницька	7,50	4,48	9,6	11,3	1,2	1,6	2,4	8,4	0,02	0,10	0,5	1,0	0,07	0,25	1,2	2,1
Черкаська	12,95	26,11	19,9	17,2	1,0	1,7	2,8	17,2	0,11	0,09	0,3	1,9	0,35	0,08	0,6	2,1
Чернівецька	1,86	1,55	2,8	10,6	1,5	1,7	1,4	3,5	0,03	0,13	0,2	0,2	0,08	0,01	5,9	2,9
Чернігівська	9,09	6,88	4,5	14,4	0,7	1,5	1,9	7,8	0,06	0,12	0,2	0,6	0,30	0,08	0,5	4,9
м.Київ	5,76	11,27	137,0	157,9	56,1	156,9	178,2	634,7	5,53	21,38	200,0	168,3	500,33	181,89	354,8	407,3
м.Севастополь	0,09	0,24	2,2	2,7	0,6	2,4	1,5	6,1	0,08	0,68	1,8	1,4	0,18	0,04	1,2	3,1

Продовж. табл. 2.13

Регіони	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Кредити надані в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в рибальство, рибицтво, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в добувну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в переробну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані у будівельну сферу, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані готелям та ресторанам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в діяльність транспорту та зв'язку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Сума активів страхових компаній в розрахунку на одну особу, грн.	Сума активів інститутів спільного інвестування в розрахунку на одну особу, грн	Сума активів кредитних спілок в розрахунку на одну особу, грн	Сума активів недержавних пенсійних фондів в розрахунку на одну особу, грн
35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Україна	22,69	78,0	6,2	0,078	1,9	23,2	2,1	8,4	36,2	0,9	3,9	14,1	317,9	254,7	119,0	4,7
А Р Крим	0,51	2,7	0,9	2,375	0,5	18,0	0,3	4,7	7,5	0,8	1,0	3,4	20,1	85,2	15,9	0,8
Вінницька	0,15	0,3	12,9	0,000	1,7	24,8	0,8	4,5	44,6	0,1	1,3	5,7	0,0	0,0	78,3	0,0
Волинська	0,02	0,1	4,7	0,325	0,1	21,8	0,3	3,7	58,9	1,1	1,8	6,1	0,0	12,2	112,5	0,0
Дніпропетровська	0,95	8,0	6,3	0,003	1,1	18,4	0,3	4,7	54,9	0,1	2,3	7,6	699,0	2239,4	22,9	2,5
Донецька	0,45	17,7	2,9	0,048	4,5	31,4	1,6	6,9	33,1	0,8	4,1	13,3	964,6	618,1	83,4	8,8
Житомирська	0,04	0,2	6,9	0,039	1,7	42,7	4,7	3,8	32,5	0,2	3,1	2,0	9,5	9,8	22,3	0,0
Закарпатська	0,05	0,3	9,2	0,024	0,3	29,2	0,5	4,5	41,6	2,1	5,9	1,7	0,0	0,0	149,1	0,0
Запорізька	0,40	0,3	8,7	0,127	0,7	46,1	3,8	3,6	28,9	0,7	1,8	4,9	530,2	284,7	93,6	0,0
Ів.-Франківська	0,05	0,1	1,6	0,000	4,2	20,5	0,9	6,0	36,6	0,9	9,5	7,9	1471,7	137,4	64,1	1,9
Київська	0,18	0,6	5,2	0,009	0,5	14,9	2,8	6,9	32,0	0,4	1,1	4,6	92,7	93,9	86,3	16,1
Кіровоградська	0,04	0,7	31,0	0,000	3,6	28,0	0,9	2,6	25,8	0,4	1,7	3,2	0,0	12,3	50,1	0,0
Луганська	0,14	0,5	12,4	0,000	8,0	32,8	1,4	5,7	29,6	0,1	2,2	6,8	953,6	0,0	82,0	0,0
Львівська	1,27	2,1	2,9	0,005	0,5	27,3	3,5	6,8	44,4	2,0	3,3	5,3	235,7	232,9	111,8	1,8
Миколаївська	0,08	0,3	15,5	0,025	0,4	20,2	0,4	6,4	40,9	0,6	7,2	4,3	81,1	10,6	75,4	0,0
Одеська	1,60	2,0	5,4	0,261	0,3	21,2	2,2	13,3	36,4	1,7	8,6	8,5	281,9	375,5	725,0	0,0
Полтавська	0,12	0,2	12,6	0,000	0,8	35,1	2,4	3,6	40,0	0,1	1,0	3,1	285,3	163,1	73,2	0,0
Рівненська	0,05	0,1	11,7	0,027	2,7	37,4	0,3	3,9	34,5	0,4	6,2	1,9	484,4	0,0	22,4	0,0
Сумська	0,05	0,9	7,2	0,312	0,2	44,4	0,7	6,2	32,7	0,1	1,3	3,1	13,4	0,0	14,4	0,0
Тернопільська	0,07	0,1	28,1	0,102	0,3	24,5	1,2	3,0	34,5	0,1	2,9	1,2	19,7	0,0	82,5	0,0
Харківська	0,60	1,7	5,9	0,042	0,6	32,7	1,2	5,7	38,0	0,4	3,0	9,5	1818,6	1738,9	139,0	0,5
Херсонська	0,09	0,3	13,9	0,104	0,0	41,0	1,0	3,0	34,4	0,7	1,6	1,7	0,0	34,5	83,6	0,0
Хмельницька	0,30	0,2	29,5	0,000	0,7	28,1	0,6	5,8	30,4	0,3	2,1	2,1	0,0	0,0	52,8	0,0
Черкаська	0,20	0,2	15,5	0,073	1,3	36,0	0,4	5,0	32,4	0,4	2,3	6,0	17,9	24,2	296,0	0,0
Чернівецька	0,07	0,8	4,6	0,035	0,0	49,1	0,2	7,8	30,6	2,0	1,2	3,7	0,0	0,0	70,8	0,0
Чернігівська	0,14	0,1	12,6	0,000	0,2	25,4	1,8	4,0	45,3	0,5	1,6	6,7	31,8	16,9	68,0	0,0
м.Київ	17,19	32,6	7,8	0,020	2,1	19,7	1,9	10,3	41,4	1,1	4,1	19,7	525,3	532,0	489,0	91,2
м.Севастополь	0,07	0,3	0,7	1,800	1,5	24,0	0,9	14,1	22,4	2,3	3,1	4,8	47,0	255,6	47,8	2,4

Таблиця 2.14

Регіональні диспропорції у фінансуванні економічної складової сталого розвитку регіонів України у 2008 р.

Показники	Максимальне значення	Мінімальне значення	Рівень диспропорції, разів
1	2	3	4
Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	5850,5 м. Київ	744,8 Тернопільська обл.	7,855
Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	5020,8 м. Київ	2316,1 Луганська обл.	2,168
Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансфери)	7306,5 м. Київ	2361,5 Луганська обл.	3,094
Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансфери)	7610,2 м. Київ	2399,5 Луганська обл.	3,172
Рівень рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств, %	8,2 Дніпропетровська обл.	-3,6 Ів.-Франківська обл.	-
Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансфери населенням до бюджетів різних рівнів, % до загального обсягу по Україні	21,2 м. Київ	1,0 м. Севастополь	21,200
Доходи домогосподарств від власності (сплачені), % до загального обсягу по Україні	33,6 м. Київ	1,0 Тернопільська, Чернігівська обл.	33,600
Нагромадження нефінансових активів домогосподарствами, % до загального обсягу по Україні	12,7 Київська обл.	0,3 Черкаська обл.	42,333
Інвестиції в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	30,2 Херсонська обл.	0,3 м. Київ	100,667
Інвестиції в промисловість, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	69,9 Луганська обл.	10,3 м. Київ	6,786
Інвестиції в будівництво, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	14,5 м. Севастополь	0,9 Кіровоградська обл.	16,111
Інвестиції в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	16,2 Львівська обл.	2,9 Полтавська обл.	5,586
Інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	11,1 АР Крим	0,1 Кіровоградська обл.	111,000

Продовж. табл. 2.14

1	2	3	4
Інвестиції в основний капітал підприємств транспорту та зв'язку, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	28,4 Одеська обл.	4,0 Чернівецька обл.	7,100
Інвестиції у фінансову діяльність, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	4,7 м. Київ	0,2 Київська обл.	23,500
Інвестиції в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	36,0 м. Севастополь	6,2 Луганська обл.	5,806
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	13,95 Київська обл.	0,09 м. Севастополь	155,000
Фінансові результати 1% збиткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	26,11 Черкаська обл.	0,24 м. Севастополь	108,792
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств промисловості, млн.грн	432,7 Дніпропетровська обл.	2,2 м. Севастополь	196,682
Фінансові результати 1% збиткових підприємств промисловості, млн.грн	204,6 Донецька обл.	2,7 м. Севастополь	75,778
Фінансові результати 1% прибуткових будівельних підприємств, млн.грн	56,1 м. Київ	0,5 Тернопільська обл.	112,200
Фінансові результати 1% збиткових будівельних підприємств, млн.грн	156,9 м. Київ	0,7 Волинська обл.	224,143
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	178,2 м. Київ	1,4 Тернопільська, Чернівецька обл.	127,286
Фінансові результати 1% збиткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	634,7 м. Київ	3,5 Чернівецька обл.	181,343
Фінансові результати 1% прибуткових готелів та ресторанів, млн.грн	5,53 м. Київ	0,02 Волинська, Житомирська, Ів.-Франківська, Кіровоградська, Хмельницька обл.	276,500
Фінансові результати 1% збиткових готелів та ресторанів, млн.грн	21,38 м. Київ	0,05 Тернопільська обл.	427,600
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	200,0 м. Київ	0,2 Житомирська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька, Чернігівська	1000,000
Фінансові результати 1% збиткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	168,3 м. Київ	0,2 Чернівецька обл.	841,500
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	500,33 м. Київ	0,02 Рівненська обл.	25016,500
Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	181,89 м. Київ	0,01 Закарпатська, Кіровоградська, Полтавська, Чернівецька обл.	18189,000
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн	354,8 м. Київ	0,5 Тернопільська, Чернігівська обл.	709,600
Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн	407,3 м. Київ	1,9 Херсонська обл.	214,368
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	17,19 м. Київ	0,02 Волинська обл.	859,500

Продовж. табл. 2.14

1	2	3	4
Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	32,6 м. Київ	0,1 Волинська, Ів.-Франківська, Рівненська, Тернопільська, Чернігівська обл	326,000
Кредити надані в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	31,0 Кіровоградська	0,7 м. Севастополь	44,286
Кредити надані в рибальство, рибництво, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	2,375 АР Крим	0,0 Вінницька, Ів.-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Полтавська, Хмельницька, Чернігівська обл.	-
Кредити надані в добувну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	8,0 Луганська обл.	0,0 Херсонська, Чернівецька обл.	-
Кредити надані в переробну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	49,1 Чернівецька обл.	14,9 Київська обл.	3,295
Кредити надані в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	4,7 Житомирська обл.	0,2 Чернівецька обл.	23,500
Кредити надані у будівельну сферу, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	14,1 м. Севастополь	2,6 Кіровоградська обл.	5,423
Кредити надані в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	58,9 Волинська обл.	7,5 АР Крим	7,853
Кредити надані готелям та ресторанам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	2,3 м. Севастополь	0,1 Вінницька, Дніпропетровська, Луганська, Полтавська, Сумська, Тернопільська обл.	23,000
Кредити надані в діяльність транспорту та зв'язку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	9,5 Ів.-Франківська обл.	1,0 АР Крим, Полтавська обл.	9,500
Кредити надані в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	19,7 м. Київ	1,2 Тернопільська обл.	16,417
Сума активів страхових компаній в розрахунку на одну особу, грн.	1818,6 Харківська обл.	0,0 Вінницька, Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька обл.	-
Сума активів інститутів спільного інвестування в розрахунку на одну особу, грн	2239,4 Дніпропетровська обл.	0,0 Вінницька, Закарпатська, Луганська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька обл.	-
Сума активів кредитних спілок в розрахунку на одну особу, грн	725,0 Одеська обл.	14,4 Сумська обл.	50,347
Сума активів недержавних пенсійних фондів в розрахунку на одну особу, грн	91,2 м. Київ	0,0 Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська обл.	-

Таблиця 2.15

**Результати діагностики конвергентно-дивергентних процесів
фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку регіонів у 2008 році**

Показники	Середній рівень доходів 0-6 в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунку на 1 особу наявного н-ння (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень витратів 0-6 в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунку на 1 особу наявного н-ння (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень доходів 6-17 в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунку на 1 особу наявного н-ння (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Середній рівень витратів 6-17 в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунку на 1 особу наявного н-ння (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Рівень рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств, %	Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти населенням до бюджетів різних рівнів, % до загального обсягу по Україні	Доходи домогосподарств від власності (сплачені), % до загального обсягу по Україні	Нагромадження нефінансових активів домогосподарствами, % до загального обсягу по Україні	Інвестиції в СТ, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в промисловість, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в будівництво, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції в основний капітал підприємств транспорту та зв'язку, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції у фінансову діяльність, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Абсолютні показники варіації																
Розмахом варіації	5105,70	2704,70	4945,00	5210,70	11,80	20,20	32,60	12,40	29,90	59,60	13,60	13,30	11,00	24,40	4,50	29,80
Середнє лінійне відхилення	488,95	302,50	431,09	441,37	2,33	2,52	3,26	2,12	6,40	11,36	2,84	2,44	1,01	4,34	0,62	7,46
Дисперсія	862959,20	261220,61	812426,27	906802,13	7,61	16,94	38,84	7,46	59,79	195,95	13,81	9,47	4,10	30,71	0,77	76,09
Не зміщена оцінка дисперсії	896149,93	271267,55	843673,43	941679,14	7,91	17,59	40,33	7,74	62,09	203,48	14,34	9,83	4,25	31,89	0,80	79,02
Середнє кв. відхилення	928,96	511,1	901,35	952,26	2,76	4,12	6,23	2,73	7,73	14,00	3,72	3,08	2,02	5,54	0,88	8,72
Оцінка середнього кв. відхилення	946,65	520,83	918,52	970,40	2,81	4,19	6,35	2,78	7,88	14,26	3,79	3,14	2,06	5,65	0,90	8,89
Відносні показники варіації																
Коефіцієнт варіації, %	65,47	18,75	31,13	32,63	107,04	111,12	168,26	73,73	71,94	39,62	88,08	33,06	150,93	45,74	63,21	44,34
Лінійний коефіцієнт варіації, %	34,46	11,10	14,89	15,12	90,39	68,04	88,02	57,24	59,57	32,15	67,32	26,22	75,33	35,82	44,52	37,92
Коефіцієнт осциляції, %	359,85	99,22	170,81	178,56	457,76	545,4	880,20	334,80	278,28	168,68	322,39	142,90	820,44	201,41	323,14	151,47
Показники форми розподілу																
Рівень асиметрії	3,98	3,38	4,32	4,41	-0,31	3,04	4,10	1,28	0,91	0,27	1,57	-0,14	4,13	1,02	2,08	0,36
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	16,23	12,20	18,27	18,85	-0,61	9,58	16,66	2,02	-0,16	-0,32	1,35	-0,19	17,08	1,02	5,01	-0,99
Середня кв. помилка експесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Продовж. табл. 2.15

Показники	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових п-в зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Абсолютні показники варіації																
Розмахом варіації	13,86	25,87	430,50	201,90	55,60	156,20	176,80	631,20	5,51	21,33	199,80	168,10	500,31	181,88	354,30	405,4
Середнє лінійне відхилення	2,86	4,34	50,80	39,50	4,17	13,96	18,22	63,55	0,41	2,13	16,23	14,13	37,45	12,87	26,24	33,81
Дисперсія	12,60	30,96	7990,67	2686,46	107,18	862,20	1212,00	16037,72	1,06	17,43	1436,81	1010,49	8860,01	1165,64	4432,33	5764,47
Не зміщена оцінка дисперсії	13,09	32,15	8298,00	2789,78	111,3	895,36	1258,61	16654,55	1,10	18,10	1492,08	1049,35	9200,78	1210,48	4602,80	5986,18
Середнє кв. відхилення	3,55	5,56	89,39	51,83	10,35	29,36	34,81	126,64	1,03	4,17	37,91	31,79	94,13	34,14	66,58	75,92
Оцінка середнього кв. відхилення	3,62	5,67	91,09	52,82	10,55	29,92	35,48	129,05	1,05	4,25	38,63	32,39	95,92	34,79	67,84	77,37
Відносні показники варіації																
Коефіцієнт варіації, %	57,19	71,29	207,06	106,89	267,75	250,97	232,15	236,04	313,45	242,23	349,30	301,47	406,28	418,82	393,77	262,92
Лінійний коефіцієнт варіації, %	46,07	55,60	117,67	81,46	107,84	119,32	121,50	118,45	124,80	123,60	149,56	134,00	161,64	157,88	155,20	117,08
Коефіцієнт осциляції, %	223,28	331,43	997,21	416,38	1437,93	1335,04	1178,96	1176,47	1677,23	1237,72	1841,16	1594,20	2159,47	2231,15	2095,53	1403,85
Показники форми розподілу																
Рівень асиметрії	0,22	1,14	3,35	1,68	4,74	4,46	3,91	3,80	4,76	3,96	4,61	4,53	4,81	4,87	4,83	4,57
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	-0,51	2,01	10,98	2,00	21,00	19,60	15,07	13,90	21,12	15,41	19,98	19,49	21,46	21,84	21,58	19,87
Середня кв. помилка експесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Продовж. табл. 2.15

Показники	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Кредити надані в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в енергетику, газу та води, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в будівельну сферу, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані готелям та ресторанам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в діяльність транспорту та зв'язку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в операції з нерухомим майном, оренда, інжиниринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Сума активів страхових компаній в розрахунку на одну особу, грн.	Сума активів інститутів спільного інвестування в розрахунку на одну особу, грн	Сума активів кредитних спілок в розрахунку на одну особу, грн	Сума активів недержавних пенсійних фондів в розрахунку на одну особу, грн
35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Абсолютні показники варіації																
Розмахом варіації	17,17	32,50	30,3	2,38	8,00	34,20	4,50	11,50	51,40	2,20	8,50	18,50	1818,60	2239,40	710,60	91,20
Середнє лінійне відхилення	1,28	3,71	6,15	0,30	1,27	7,77	0,92	1,98	6,99	0,54	1,75	2,75	363,27	315,65	89,13	299,48
Дисперсія	10,33	46,76	64,84	0,30	3,18	85,65	1,36	7,80	93,93	0,45	5,31	15,30	225953,43	272511,58	23003,04	299,48
Не зміщена оцінка дисперсії	10,73	48,55	67,34	0,31	3,30	88,94	1,41	8,10	97,55	0,47	5,51	15,89	234643,94	282992,80	23887,78	310,99
Середнє кв. відхилення	3,21	6,84	8,05	0,54	1,78	9,25	1,17	2,79	9,69	0,67	2,30	3,91	475,35	522,03	151,67	17,31
Оцінка середнього кв. відхилення	3,28	6,97	8,21	0,55	1,82	9,43	1,19	2,85	9,88	0,69	2,35	3,99	484,40	531,97	154,56	17,64
Відносні показники варіації																
Коефіцієнт варіації, %	348,79	251,53	78,60	254,96	125,04	31,44	85,03	48,19	27,14	89,21	72,92	70,98	149,52	204,95	127,48	370,83
Лінійний коефіцієнт варіації, %	138,91	136,47	60,03	140,72	89,06	26,40	67,14	34,16	19,57	71,47	55,39	49,90	114,27	123,92	74,92	162,00
Коефіцієнт осциляції, %	1863,30	1195,50	295,77	1114,05	561,04	116,19	328,38	198,40	143,92	291,18	269,05	335,69	572,05	879,19	597,29	1954,29
Показники форми розподілу																
Рівень асиметрії	4,79	3,46	1,29	3,22	2,13	0,50	1,30	1,64	-0,18	1,05	1,41	1,90	1,76	2,84	2,89	4,63
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	21,32	11,39	1,03	8,97	4,57	-0,77	0,91	2,29	1,74	-0,15	0,98	4,27	2,32	7,20	7,86	20,17
Середня кв. помилка експесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Зростання рівня диференціації у 2008 р. викликане збільшення максимального значення досліджуваної сукупності при дещо повільніших темпах зростання мінімальних значень. Наростання розходжень (дивергенція) характерне для середнього рівня доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів) (випередження темпів росту максимальних значень над мінімальними – 1,109 рази); нагромадження не фінансових активів домогосподарствами, % до загального обсягу по Україні (1,024 рази); інвестицій в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (1,307 рази); інвестицій в основний капітал готелів та ресторанів, % до загального обсягу інвестицій по регіонах (1,586 рази); інвестиції у фінансову діяльність, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (1,855 рази); фінансових результатів 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства (1,197 рази); фінансових результатів 1% збиткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства (5,431 рази); фінансових результатів 1% прибуткових підприємств промисловості (1,802 рази); фінансових результатів 1% збиткових підприємств промисловості (1,427 рази); фінансових результатів 1% прибуткових будівельних підприємств (1,489 рази); фінансових результатів 1% збиткових будівельних підприємств (3,225 рази); фінансових результатів 1% збиткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (2,314 рази); фінансових результатів 1% прибуткових готелів та ресторанів (1,182 рази); фінансових результатів 1% збиткових готелів та ресторанів (3,670 рази); фінансових результатів 1% збиткових підприємств транспорту і зв'язку (4,573 рази); фінансових результатів 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю (2,898 рази); фінансових результатів 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям (2,712 рази); фінансових результатів 1% збиткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям (1,468 рази); фінансових результатів 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг (1,671 рази); кредитів наданих в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (2,029 рази). Розраховані за даними критеріями коефіцієнт варіації та осциляції підтверджують отримані результати. Решта індикаторів знаходяться у процесі зближення, тобто конвергенції. Виняток становлять – фінансові результати 1% прибуткових підприємств транспорту і зв'язку, фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю; фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг; кредити

надані в рибальство, рибництво, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах; кредити надані в добувну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах; кредити надані в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах; кредити надані готелям та ресторанам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах; сума активів страхових компаній в розрахунку на одну особу; сума активів інститутів спільного інвестування в розрахунку на одну особу; сума активів недержавних пенсійних фондів в розрахунку на одну особу, тобто ті у яких відсутня база порівняння, що не дозволяє зробити однозначний висновок.

Доцільно відмітити, що при $|As| < 0,25$ асиметрія слабка, при $0,25 < |As| < 0,5$ – середня, при $|As| > 0,5$ – сильна. Відтак, сильна правостороння асиметрія притаманна для середнього рівня доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів) (3,98); середнього рівня видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів) (3,38); середнього рівня доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти) (4,32); середнього рівня видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти) (4,41); поточних податків на доходи, майно та інших сплачених поточних трансфертів населенням до бюджетів різних рівнів у % до загального обсягу по Україні (3,04); доходів домогосподарств від власності (сплачених) у % до загального обсягу по Україні (4,1); нагромаджень не фінансових активів домогосподарствами у % до загального обсягу по Україні (1,28); інвестицій в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (0,91); інвестицій в будівництво, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (1,57); інвестицій в основний капітал готелів та ресторанів, % до загального обсягу інвестицій по регіонах (4,13); інвестицій в основний капітал підприємств транспорту та зв'язку, % до загального обсягу інвестицій по регіонах (1,02); інвестицій у фінансову діяльність, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (2,08); фінансових результатів 1% збиткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства (1,14); фінансових результатів 1% прибуткових підприємств промисловості (3,35); фінансових результатів 1% збиткових підприємств промисловості (1,68); фінансових результатів 1% прибуткових будівельних підприємств (4,74); фінансових результатів 1% збиткових

будівельних підприємств (4,46); фінансових результатів 1% прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (3,91); фінансових результатів 1% збиткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (3,8); фінансових результатів 1% прибуткових готелів та ресторанів (4,76); фінансових результатів 1% збиткових готелів та ресторанів (3,96); фінансових результатів 1% прибуткових підприємств транспорту і зв'язку (4,61); фінансових результатів 1% збиткових підприємств транспорту і зв'язку (4,53); фінансових результатів 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю (4,81); фінансових результатів 1% збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю (4,87); фінансових результатів 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям (4,83); фінансових результатів 1% збиткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям (4,57); фінансових результатів 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг (4,79); фінансових результатів 1% збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг (3,46); кредитів наданих в с/г, мисливство, лісове господарство у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (1,29); кредитів наданих в рибальство, рибництво у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (3,22); кредитів наданих в добувну промисловість у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (2,13); кредитів наданих в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (1,3); кредитів наданих у будівельну сферу у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (1,64); кредитів наданих готелям та ресторанам у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (1,05); кредитів наданих в діяльність транспорту та зв'язку у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (1,41); кредитів наданих в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (1,9); суми активів страхових компаній в розрахунку на одну особу (1,76); суми активів інститутів спільного інвестування в розрахунку на одну особу (2,84); суми активів кредитних спілок в розрахунку на одну особу (2,89); суми активів недержавних пенсійних фондів в розрахунку на одну особу (4,63). Ситуація коли 41 критерій з 48 досліджуваних має сильну правосторонню асиметрію є позитивною, оскільки це говорить про те, що в досліджуваних рядах розподілу переважають варіанти за величиною більші за середню. Однак таке тлумачення вдале лише для показників-стимуляторів, для дестимуляторів (наприклад, фінансові результати 1% збиткових підприємств) –

така ситуація негативно вплине на фінансове забезпечення економічної сфери сталого розвитку.

Помірна правостороння асиметрія виявлена по інвестиціях в промисловість у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (0,27); інвестиціях в операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (0,36); кредитах наданих в переробну промисловість у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (0,50). Слабка правостороння асиметрія прослідковується для фінансових результатів 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства (0,22).

Сильної та помірної лівосторонньої асиметрії не виявлено. Слабкою лівосторонньою асиметрією характеризуються рівень рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств (-0,13); інвестиції в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах (-0,14); кредити надані в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку у % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах (-0,18).

Від'ємний ексцес, що вказує на пологість функції розподілу притаманний рівню рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств (-0,61); інвестиціям в с/г, мисливство, лісове господарство (-0,16); інвестиціям в промисловість (-0,32); інвестиціям в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (-0,19); інвестиціям в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям (-0,99); фінансовим результатам 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства (-0,51); кредитам наданим в переробну промисловість (-0,77); кредитам наданим готелям та ресторанам (-0,15). Решта параметрів фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку визначаються гостроверхим розподілом. Тобто певні «ділянки» (групи частот) належних параметрам кривих щодо теоретичної нормалі, визначаються зсувом практичної кривої (вершини) по вертикалі нагору. Відмітимо, що меншою гостроверхістю вирізняються кредити надані в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (0,91); кредити надані в діяльність транспорту та зв'язку (0,98).

Система показників та результати діагностики регіональних диспропорцій за фінансовим забезпеченням економічної сфери сталого розвитку регіонів у 2012 році представлені у табл.2.16-2.18.

Таблиця 2.16

**Система показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів
фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку регіонів у 2012 році**

Регіони	Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Рівень рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств, %	Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти населенням до бюджетів різних рівнів, % до загального обсягу по Україні	Доходи домогосподарств від власності (сплачені), % до загального обсягу по Україні	Нагромадження не фінансових активів домогосподарствами, % до загального обсягу по Україні	Інвестиції в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в промисловість, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в будівництво, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції в основний капітал підприємств транспорту та зв'язку, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції у фінансову діяльність, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Україна	2211,2	4 853,20	4940,9	4 882,60	5,0	100,0	100,0	100,00	6,6	35,1	12,7	8,5	1	13,5	2,4	12,3
А Р Крим	2851,7	4 969,80	5182,2	4 977,80	6,6	3,4	1,9	5,3	2,8	62,5	16,9	1,3	2,9	1,8	0	3,7
Вінницька	1604,9	4 511,10	4636,4	4 518,70	7,2	2,4	1,5	4,6	24,9	33	18,4	3,5	0,2	4,9	0,2	6,2
Волинська	1348,0	5 039,50	5163,4	5 040,40	2,7	1,3	1,2	3,8	7,7	20	31,3	4,9	0,1	3,7	0	18,5
Дніпропетровська	2949,8	4 893,20	5102,5	4 926,60	5,6	8,8	6,6	1,8	5,5	52,1	4,4	7,7	0,2	11,7	4,8	8,7
Донецька	2639,8	4 920,60	5106,9	4 996,10	2,0	11,6	7,6	5,0	1,9	53,3	5	4,2	1,3	12,3	0,4	16,8
Житомирська	1617,1	4 747,60	4853,4	4 750,20	5,2	2,0	1,3	2,0	17,2	39,8	18,6	7,5	0,4	1,6	0	3,8
Закарпатська	1093,6	4 381,50	4503,5	4 391,40	4,0	1,4	1,4	7,5	2,1	23,8	46,9	5,3	0,8	5,2	0,6	6,5
Запорізька	2391,5	4 459,20	4637,1	4 588,00	5,9	4,1	2,5	1,7	8,1	64	10	3	0,2	0,8	0,5	4
Ів.-Франківська	1395,4	4 804,70	4884,7	4 810,30	1,3	1,7	2,0	5,3	7	38,9	32,1	3,2	1,6	2,9	0	5,5
Київська	2505,6	4 847,40	5091,1	4 937,30	9,3	4,1	1,3	11,2	7,1	32,9	21	19,9	0,7	13,4	0	2,9
Кіровоградська	1771,8	4 697,50	4878,0	4 719,50	11,5	1,6	0,9	0,9	28,2	23,3	7,3	10,6	0,4	2,3	0	20,2
Луганська	2032,2	4 326,60	4381,0	4 333,80	-2,8	4,6	1,9	2,0	5,9	65,7	5,6	5,9	0,2	1,7	0,6	4,3
Львівська	1687,3	4 269,00	4383,6	4 289,10	4,6	4,3	2,9	7,0	3,3	24,2	20,1	8,4	1,4	7,9	0,8	26,6
Миколаївська	1935,9	4 527,30	4668,7	4 572,80	10,0	2,1	1,6	0,8	10,4	36,6	10	13,3	0,6	18	0	1,9
Одеська	2073,7	4 355,20	4585,7	4 410,10	5,3	4,9	6,2	4,9	3,9	37,8	17	3,9	0,4	23,9	1	6,3
Полтавська	2712,8	4 721,40	4956,0	4 765,70	10,7	3,2	1,7	2,0	15,5	44,6	5,9	15,8	0,1	5,1	0,1	7,4
Рівненська	1506,1	4 914,30	5085,6	4 954,60	-1,5	1,7	1,1	4,6	7,7	25,1	39,6	4	0,3	6,8	0	4
Сумська	1895,0	4 386,30	4527,9	4 391,90	11,2	1,9	1,0	1,1	20,1	33,3	23,1	2,2	0,1	3,3	0	3,5
Тернопільська	1172,5	4 360,90	4445,9	4 364,30	7,7	1,3	0,8	1,5	21,3	14,7	34,2	4,1	0,3	5,9	0,4	13,7
Харківська	2251,2	4 325,20	4429,4	4 328,00	6,2	5,7	4,7	6,0	6,6	19,8	9,6	6,9	0,2	35,3	0,9	10
Херсонська	1523,6	4 419,50	4481,5	4 420,10	6,2	1,5	1,5	1,3	27,4	24,9	25,1	3,9	0,3	3	0,1	4,4
Хмельницька	1536,5	4 607,70	4764,0	4 628,60	10,2	1,8	1,5	3,0	33,3	19	26,1	3	0,1	3,6	0	7,5
Черкаська	1938,6	4 668,80	4766,3	4 671,20	7,2	2,1	1,3	0,9	27,6	35,6	11,8	6,6	0,2	4,6	0	4,6
Чернівецька	1284,9	4 525,80	4623,0	4 527,20	3,6	1,1	1,0	2,3	8,7	7,6	64,6	2,6	0,2	1	0,1	3,2
Чернігівська	1630,0	4 528,20	4659,5	4 528,40	7,9	1,5	0,9	1,5	34,3	19,9	24,9	6,4	0,4	2,9	0,1	2,8
м.Київ	4378,6	8 363,50	7466,7	8 372,00	5,1	18,6	42,8	14,4	1,4	19,7	6,5	12,1	1,4	21,4	6,8	20,7
м.Севастополь	3105,9	4 852,90	5165,6	4 859,50	4,0	1,0	0,9	1,0	0,9	14,5	40,3	2	2,6	4,1	0,5	19

Продовж. табл. 2.16

Регіони	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Україна	435,78	315,16	1393,6	1723,1	149,1	237,6	725,6	1047,2	14,19	41,18	222,4	165,3	809,54	488,2	513,9	1034,1
А Р Крим	8,00	14,21	29,1	44,7	2,6	4,8	8,4	10,6	1,93	4,51	4,7	4,4	0,47	0,07	5,0	14,9
Вінницька	18,40	19,63	15,4	11,8	0,9	0,8	4,2	13,4	0,05	0,38	1,1	1,1	0,19	0,10	1,8	5,7
Волинська	4,58	2,46	9,9	11,2	0,4	1,0	3,1	17,8	0,08	0,23	0,7	0,8	0,20	0,17	1,6	6,9
Дніпропетровська	26,51	16,94	331,5	270,8	6,2	12,0	86,0	179,6	0,30	1,27	9,6	25,1	46,22	3,52	16,8	68,1
Донецька	21,78	19,76	150,4	465,0	16,2	10,7	102,0	57,2	0,24	3,74	38,0	10,5	27,50	10,77	69,3	53,5
Житомирська	7,13	7,29	12,0	10,2	0,8	2,4	3,9	7,5	0,05	0,19	0,4	1,3	0,04	0,03	0,9	4,5
Закарпатська	0,53	1,86	4,9	5,6	0,4	0,7	2,9	6,7	0,11	0,45	0,6	1,2	0,08	0,19	0,9	4,2
Запорізька	13,14	11,50	110,4	105,2	1,2	2,6	8,3	20,9	0,31	1,06	1,3	3,3	2,76	1,71	3,7	12,7
Ів.-Франківська	7,82	8,95	7,7	69,6	1,6	2,2	4,1	31,7	0,06	0,52	0,4	1,0	3,47	0,97	4,1	11,9
Київська	54,03	15,76	46,9	42,2	5,0	37,1	50,6	39,9	1,02	2,72	20,2	30,3	54,00	3,06	10,7	31,1
Кіровоградська	27,26	9,09	14,2	5,5	0,4	0,4	2,9	12,9	0,01	0,59	0,8	1,5	0,05	0,03	0,6	3,0
Луганська	12,98	19,40	31,5	217,3	1,2	2,6	7,5	13,0	0,14	0,22	1,8	4,0	0,25	0,60	3,3	8,0
Львівська	18,79	12,34	25,6	27,7	2,7	5,3	20,6	27,3	0,31	2,13	6,6	2,4	3,48	1,67	5,5	25,6
Миколаївська	11,31	11,87	19,1	13,8	0,9	3,7	4,4	7,7	0,10	0,20	15,7	2,7	0,43	0,03	2,0	5,4
Одеська	8,92	20,88	11,9	55,1	3,6	13,0	11,1	31,3	0,42	1,38	50,0	18,2	3,46	2,14	8,3	35,0
Полтавська	38,41	18,09	119,3	46,8	1,8	2,0	4,8	16,1	0,07	0,21	3,7	4,0	5,40	0,26	2,9	10,5
Рівненська	3,82	7,32	4,9	33,1	1,0	0,6	3,7	7,2	0,06	0,07	0,9	1,2	0,02	0,03	0,9	5,4
Сумська	14,55	8,57	38,5	12,1	0,7	1,1	2,8	14,0	0,02	0,13	0,9	0,5	0,09	0,02	1,3	3,0
Тернопільська	11,13	5,27	3,9	9,7	0,5	0,7	10,4	7,1	0,05	0,14	0,7	1,5	0,03	0,03	0,7	5,1
Харківська	27,35	23,96	67,3	49,4	2,8	7,8	20,3	70,3	0,42	2,30	2,2	7,8	7,84	14,87	4,9	32,0
Херсонська	9,84	9,13	7,4	10,8	0,4	1,7	2,8	6,1	0,06	0,16	0,6	1,5	0,05	0,06	0,8	2,3
Хмельницька	20,17	21,60	9,7	9,3	1,1	0,9	2,5	20,4	0,06	0,14	0,8	1,4	0,11	0,04	1,0	2,6
Черкаська	29,97	6,03	21,5	44,8	1,0	1,2	3,5	13,1	0,03	0,10	0,6	1,6	0,87	0,06	0,7	7,1
Чернівецька	3,28	7,02	5,4	1,8	1,1	1,1	1,8	4,0	0,32	0,11	0,2	0,7	0,10	0,03	2,0	3,5
Чернігівська	15,04	9,12	8,7	6,4	0,7	1,1	2,3	5,9	0,05	0,27	0,5	0,5	0,12	0,41	0,8	4,4
м.Київ	15,93	9,12	272,2	171,5	100,2	107,4	358,5	374,0	8,33	16,28	54,8	37,6	688,68	400,9	296,1	636,0
м.Севастополь	0,11	0,54	5,9	3,6	0,6	2,2	2,1	5,8	0,25	0,42	3,0	0,7	0,09	0,19	1,7	2,6

Продовж. табл. 2.16

Регіони	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Кредити надані в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в рибальство, рибицтво, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в добувну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в переробну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані у будівельну сферу, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані готелям та ресторанам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в діяльність транспорту та зв'язку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємствам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Сума активів страхових компаній в розрахунку на одну особу, грн.	Сума активів інститутів спільного інвестування в розрахунку на одну особу, грн	Сума активів кредитних спілок в розрахунку на одну особу, грн	Сума активів недержавних пенсійних фондів в розрахунку на одну особу, грн
35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Україна	15,99	112,7	6,3	0,061	2,7	20,0	3,4	6,6	36,5	0,8	4,9	17,5	734,5	630,1	180,6	20,4
А Р Крим	0,53	2,3	2,2	0,072	6,2	16,6	31,4	8,8	18,3	2,3	5,5	3,5	24,2	104,9	25,3	1,0
Вінницька	0,05	0,5	24,5	0,000	0,1	30,4	3,1	1,2	27,0	0,0	9,0	4,1	0,0	0,0	132,9	0,0
Волинська	0,02	0,2	3,5	0,356	0,0	19,4	0,5	3,3	59,7	0,8	0,9	10,0	0,0	22,5	186,9	0,0
Дніпропетровська	0,63	18,3	4,3	0,000	1,4	8,1	0,6	4,2	70,7	0,2	4,3	3,7	956,5	5488,2	29,5	13,1
Донецька	0,01	21,4	2,2	0,003	9,4	23,8	2,4	6,9	34,6	0,5	6,4	13,2	3003,0	570,5	132,1	14,2
Житомирська	0,05	0,3	7,5	0,000	1,3	33,9	6,3	3,0	43,8	0,0	1,9	2,1	21,7	1,6	34,0	0,0
Закарпатська	0,02	0,3	8,8	0,114	0,3	22,1	8,0	3,8	42,0	3,4	5,3	4,6	0,0	0,0	236,5	0,0
Запорізька	0,63	1,0	7,9	0,109	0,0	59,0	5,1	3,3	19,0	0,1	0,7	4,5	819,1	231,2	145,9	0,0
Ів.-Франківська	0,04	0,8	4,6	0,000	0,6	29,2	3,0	8,6	45,0	0,1	1,3	1,8	1970,0	322,0	98,4	4,8
Київська	0,29	1,0	6,2	0,095	3,0	20,7	4,2	7,6	25,9	1,0	4,5	26,0	156,1	1691,3	96,0	75,4
Кіровоградська	0,03	0,4	15,1	0,000	2,2	67,2	3,2	0,9	9,9	0,1	0,3	0,6	0,0	32,1	71,4	0,0
Луганська	0,11	0,3	5,3	0,000	0,8	45,3	1,6	5,6	33,3	0,0	2,7	4,9	5871,6	0,0	127,5	0,0
Львівська	0,02	2,3	4,0	0,021	0,0	28,3	2,3	5,3	36,4	1,2	11,0	6,9	407,6	221,2	181,9	4,6
Миколаївська	0,13	0,6	31,8	0,000	0,0	31,2	0,5	4,4	23,2	0,1	4,8	3,3	73,8	11,2	113,4	0,0
Одеська	0,34	2,7	3,4	0,012	0,4	13,2	2,5	11,6	34,8	2,7	12,2	17,6	453,6	357,4	1255,7	4,1
Полтавська	0,05	0,1	21,0	0,000	0,8	30,4	1,3	3,1	36,4	0,1	2,3	4,5	429,8	353,4	81,5	0,0
Рівненська	0,00	0,1	11,9	0,000	0,4	45,8	0,4	3,1	33,2	0,3	1,8	2,4	733,1	0,0	35,8	0,0
Сумська	0,06	0,8	9,1	0,348	0,0	51,9	0,1	2,5	33,0	0,0	0,3	2,4	29,6	0,0	23,5	0,7
Тернопільська	0,04	0,1	20,0	0,000	0,1	16,0	2,1	2,2	33,1	0,3	5,2	20,4	15,4	0,0	130,5	0,0
Харківська	0,32	3,5	6,8	0,000	0,0	24,7	1,5	6,0	36,2	0,3	8,1	14,7	3751,1	1607,8	218,9	3,4
Херсонська	0,03	0,4	13,5	0,094	0,3	38,5	4,9	7,0	27,0	0,1	1,0	7,3	0,0	177,6	126,3	0,0
Хмельницька	0,01	0,2	49,3	0,000	1,8	27,1	0,1	5,3	12,7	0,2	2,5	0,9	0,0	0,0	80,6	0,0
Черкаська	0,03	0,5	18,4	0,000	0,7	41,5	0,5	4,6	29,5	0,0	0,8	3,8	123,8	32,8	469,3	0,0
Чернівецька	0,08	0,6	18,2	0,000	0,1	27,4	0,8	5,5	45,9	0,1	0,3	0,7	0,0	0,0	111,8	0,0
Чернігівська	0,07	0,2	9,8	0,000	0,4	14,8	1,1	5,0	48,5	0,9	4,1	15,3	49,6	15,3	112,0	0,0
м.Київ	13,61	48,1	6,2	0,095	3,0	20,7	4,2	7,6	25,9	1,0	4,5	26,0	884,3	5584,0	543,7	427,1
м.Севастополь	0,17	0,4	2,2	0,072	6,2	16,6	31,4	8,8	18,3	2,3	5,5	3,5	56,4	187,2	75,9	2,9

Таблиця 2.17

Регіональні диспропорції у фінансуванні економічної складової сталого розвитку регіонів України у 2012 р.

Показники	Максимальне значення	Мінімальне значення	Рівень диспропорції, разів
1	2	3	4
Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	4378,6 м. Київ	1093,6 Закарпатська	4,004
Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)	8363,5 м. Київ	4269 Львівська	1,959
Середній рівень доходів бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансфери)	7466,7 м. Київ	4381 Луганська	1,704
Середній рівень видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансфери)	8372 м. Київ	4289,1 Львівська	1,952
Рівень рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств, %	11,5 Кіровоградська	-2,8 Луганська	-
Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансфери населенням до бюджетів різних рівнів, % до загального обсягу по Україні	18,6 м. Київ	1 м. Севастополь	18,600
Доходи домогосподарств від власності (сплачені) , % до загального обсягу по Україні	42,8 м. Київ	0,8 м. Севастополь, Чернігівська, Кіровоградська	53,500
Нагромадження нефінансових активів домогосподарствами, % до загального обсягу по Україні	14,4 м. Київ	-1,7 Запорізька	-
Інвестиції в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	34,3 Чернігівська	0,9 м. Севастополь	38,111
Інвестиції в промисловість , % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	65,7 Луганська	7,6 Чернівецька	8,645
Інвестиції в будівництво, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	64,6 Чернівецька	4,4 Дніпропетровська	14,682
Інвестиції в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	19,9 Київська	1,3 АР Крим	15,308
Інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	2,9 АР Крим	0,1 Волинська, Полтавська, Сумська, Хмельницька	29,000
Інвестиції в основний капітал підприємств транспорту та зв'язку, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	35,3 Харківська	0,8 Запорізька	44,125

Продовж. табл. 2.17

1	2	3	4
Інвестиції у фінансову діяльність, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	6,8 Харківська	0,0 АР Крим, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Хмельницька, Черкаська	-
Інвестиції в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	26,6 Львівська	1,9 Миколаївська	14
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	54,0 Київська	0,1 м. Севастополь	471,902
Фінансові результати 1% збиткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	24,0 Харківська	0,5 м. Севастополь	44,02
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств промисловості, млн.грн	331,5 Дніпропетровська	3,9 Тернопільська	85,982
Фінансові результати 1% збиткових підприємств промисловості, млн.грн	465,0 Донецька	1,8 Чернівецька	259,658
Фінансові результати 1% прибуткових будівельних підприємств, млн.грн	100,2 м. Київ	0,4 Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Херсонська	255,393
Фінансові результати 1% збиткових будівельних підприємств, млн.грн	107,4 м. Київ	0,4 Кіровоградська	287,764
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	358,5 м. Київ	1,8 Чернівецька	195,232
Фінансові результати 1% збиткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	374,0 м. Київ	4,0 Чернівецька	93,688
Фінансові результати 1% прибуткових готелів та ресторанів, млн.грн	8,3 м. Київ	0,01 Кіровоградська	807,143
Фінансові результати 1% збиткових готелів та ресторанів, млн.грн	16,3 м. Київ	0,1 Черкаська	249,936
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	54,8 м. Київ	0,2 Чернівецька	270,817
Фінансові результати 1% збиткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	37,6 м. Київ	0,5 Сумська, Чернігівська	73,363
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	688,7 м. Київ	0,02 Рівненська	35887,914
Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	401,0 м. Київ	0,02 Сумська	20716,504
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн	296,1 м. Київ	0,6 Кіровоградська	473,525
Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн	636,0 м. Київ	2,3 Херсонська	276,467
Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	13,6 м. Київ	0,02 Рівненська	6590,426

Продовж. табл. 2.17

1	2	3	4
Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	48,1 м. Київ	0,1 Полтавська, Рівненська, Тернопільська	626,523
Кредити надані в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	49,3 Хмельницька	2,2 АР Крим, Донецька, м. Севастополь	22,185
Кредити надані в рибальство, рибництво, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	0,4 Волинська	0,0 Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська	-
Кредити надані в добувну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	9,4 Донецька	0,0 Волинська, Запорізька, Львівська, Миколаївська, Сумська, Харківська	-
Кредити надані в переробну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	67,2 Кіровоградська	8,1 Дніпропетровська	8,319
Кредити надані в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	31,4 м. Севастополь	0,1 Сумська, Хмельницька	300,324
Кредити надані у будівельну сферу, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	11,6 Одеська	0,9 Кіровоградська	12,986
Кредити надані в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	70,7 Дніпропетровська	9,9 Кіровоградська	7,154
Кредити надані готелям та ресторанам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	3,4 Закарпатська	0,0 Вінницька, Житомирська, Сумська, Черкаська	-
Кредити надані в діяльність транспорту та зв'язку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	12,2 Одеська	0,3 Кіровоградська, Сумська, Чернівецька	46,281
Кредити надані в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	26,0 м. Київ	0,6 Кіровоградська	46,945
Сума активів страхових компаній в розрахунку на одну особу, грн.	5871,6 Луганська	0,0 Вінницька, Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька	-
Сума активів інститутів спільного інвестування в розрахунку на одну особу, грн	5584,0 м. Київ	0,0 Вінницька, Закарпатська, Луганська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька	-
Сума активів кредитних спілок в розрахунку на одну особу, грн	1255,7 Одеська	23,5 Сумська	53,444
Сума активів недержавних пенсійних фондів в розрахунку на одну особу, грн	427,1 м. Київ	0,0 Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська	-

Таблиця 2.18

**Результати діагностики конвергентно-дивергентних процесів
фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку регіонів у 2012 році**

Показники	Середній рівень доходів 0- в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунку на 1 особу наявного н-ння (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень видатків 0- в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунку на 1 особу наявного н-ння (без міжбюджетних трансфертів)	Середній рівень доходів 6- в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунку на 1 особу наявного н-ння (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Середній рівень видатків 6- в АРК, областей, м. Києва та м. Севастополя у розрахунку на 1 особу наявного н-ння (враховуючи міжбюджетні трансферти)	Рівень рентабельності / збитковості операційної діяльності підприємств, %	Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти населенням до бюджетів різних рівнів, % до загального обсягу по Україні	Доходи домогосподарств від власності (сплачені), % до загального обсягу по Україні	Напрямок зростання нефінансових активів домогосподарств, % до загального обсягу по Україні	Інвестиції в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в промисловість, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в будівництво, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції в основний капітал підприємств транспорту та зв'язку, % до загального обсягу інвестицій по регіонах	Інвестиції у фінансову діяльність, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах	Інвестиції в операції з нерухомим майном, оренда, інжиниринг та надання послуг підприємствам, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал по регіонах
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Абсолютні показники варіації																
Розмахом варіації	3285,00	4094,50	3085,70	4082,90	14,30	17,60	42,00	16,10	33,40	58,10	60,20	18,60	2,80	34,50	6,80	24,70
Середнє лінійне відхилення	559,48	355,38	336,10	359,26	2,70	2,48	3,66	2,60	9,15	12,62	11,36	3,34	0,55	6,07	0,81	5,58
Дисперсія	517808,86	551289,37	327281,34	549630,26	12,34	14,34	62,08	11,43	808,37	241,83	209,7	19,51	0,54	66,12	2,28	45,96
Не зміщена оцінка дисперсії	537724,59	572492,80	339869,08	570769,89	12,82	14,89	64,47	11,87	112,54	251,13	217,32	20,26	0,56	68,66	2,36	47,73
Середнє кв. відхилення	719,59	742,49	572,09	741,37	3,51	3,79	7,88	3,38	10,41	15,55	14,47	4,42	0,74	8,13	1,51	6,78
Оцінка середнього кв. відхилення	733,30	756,62	582,98	755,49	3,58	3,86	8,03	3,45	10,61	15,85	14,74	4,50	0,75	8,29	1,54	6,91
Відносні показники варіації																
Коефіцієнт варіації, %	35,43	15,61	11,75	15,51	60,46	102,55	212,3	91,30	82,48	47,36	67,78	69,26	112,76	104,99	227,62	77,33
Лінійний коефіцієнт варіації %	27,55	7,47	6,90	7,52	46,46	67,16	98,82	70,20	72,49	38,43	53,22	52,37	84,38	78,38	122,18	63,65
Коефіцієнт осциляції, %	161,75	86,08	63,39	85,41	246,8	476,63	11300	434,70	264,61	176,93	282,4	291,64	429,55	445,48	1025,70	281,75
Показники форми розподілу																
Рівень асиметрії	1,30	4,19	3,38	4,16	-0,47	2,59	4,51	1,38	0,75	0,66	1,06	1,45	1,79	1,86	3,21	1,15
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	1,92	17,66	12,88	17,43	0,03	6,78	19,46	2,07	-0,84	-0,45	0,92	1,59	2,37	2,97	9,24	0,04
Середня кв. помилка експесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Продовж. табл. 2.18

Показники	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств промисловості, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових будівельних підприємств, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових готелів та ресторанів, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств транспорту і зв'язку, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю, млн.грн	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн	Фінансові результати 1% збиткових п-в зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям, млн.грн
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Абсолютні показники варіації																
Розмахом варіації	53,95	23,42	327,6	463,20	99,80	107,00	356,70	370,00	8,32	16,21	54,60	37,10	688,66	400,94	295,50	633,70
Середнє лінійне відхилення	9,12	5,42	55,06	67,36	7,80	10,23	36,16	39,40	0,71	1,69	10,31	6,85	51,47	28,49	24,62	47,85
Дисперсія	143,34	40,59	6471,3	10535,7	352,48	429,59	4825,55	5512,20	2,48	9,77	221,96	93,67	16804,31	5700,13	3172,35	14054,79
Не зміщена оцінка дисперсії	148,85	42,15	6720,2	10940,9	366,04	446,12	5011,15	5724,21	2,57	10,14	230,50	97,28	17450,63	5919,36	3294,36	14595,36
Середнє кв. відхилення	11,97	6,37	80,44	102,64	18,77	20,73	69,47	74,24	1,57	3,13	14,90	9,68	129,63	75,50	56,32	118,55
Оцінка середнього кв. відхилення	12,20	6,49	81,98	104,60	19,13	21,12	70,79	75,66	1,6	3,19	15,18	9,86	132,10	76,94	57,40	120,81
Відносні показники варіації																
Коефіцієнт варіації, %	75,04	54,15	156,8	157,91	324,94	246,42	255,01	196,24	286,25	211,4	182,18	156,67	413,72	461,17	339,22	318,50
Лінійний коефіцієнт варіації %	57,16	46,06	107,3	103,63	135,00	121,62	132,74	104,14	129,1	114,3	126,07	110,88	164,27	174,03	148,28	128,55
Коефіцієнт осциляції, %	337,95	199,03	638,6	712,62	1727,31	1272,13	1309,44	977,97	1512,7	1096,4	667,66	600,54	2197,85	2449,07	1779,72	1702,48
Показники форми розподілу																
Рівень асиметрії	1,26	0,19	2,35	2,57	4,70	4,11	4,06	3,66	4,48	3,94	2,20	2,10	4,82	4,89	4,54	4,76
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	1,77	-0,98	4,72	6,41	20,70	16,41	16,23	13,08	19,11	15,69	3,50	3,22	21,49	21,94	19,49	21,11
Середня квВ, помилка експесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Продовж. табл. 2.18

Показники	Фінансові результати 1% прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Фінансові результати 1% збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг, млн. грн	Кредити надані в с/г, мисливство, лісове господарство, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в рибальство, рибництво, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в добувну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в переробну промисловість, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані у будівельну сферу, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані готелям та ресторонам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в діяльність транспорту та зв'язку, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Кредити надані в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємствам, % до загального обсягу наданих кредитів по регіонах	Сума активів страхових компаній в розрахунку на одну особу, грн.	Сума активів інститутів спільного інвестування в розрахунку на одну особу, грн	Сума активів кредитних спілок в розрахунку на одну особу, грн	Сума активів недержавних пенсійних фондів в розрахунку на одну особу, грн
35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Абсолютні показники варіації																
Розмахом варіації	13,61	48,00	47,10	0,36	9,40	59,10	31,30	10,70	60,80	3,40	11,90	25,40	5871,60	5584,00	1232,20	427,10
Середнє лінійне відхилення	0,96	5,62	7,85	0,07	1,60	10,94	4,43	2,04	9,82	0,71	2,58	6,03	897,36	877,85	135,44	34,20
Дисперсія	6,50	100,55	110,61	0,009	5,19	199,60	61,48	6,39	176,71	0,85	10,25	54,70	1866506,7	2107132,1	58312,5	6566,61
Не зміщена оцінка дисперсії	6,75	104,41	114,87	0,009	5,38	207,28	63,84	6,64	183,51	0,88	10,65	56,80	1938295,5	2188175,7	60555,3	6849,18
Середнє кв. відхилення	2,55	10,03	10,52	0,09	2,28	14,13	7,84	2,53	13,29	0,92	3,20	7,40	1366,20	1451,60	241,48	81,03
Оцінка середнього кв. відхилення	2,60	10,22	10,72	0,10	2,32	14,40	7,99	2,58	13,55	0,94	3,26	7,54	1392,23	1479,25	246,08	82,58
Відносні показники варіації																
Коефіцієнт варіації, %	396,32	252,08	89,38	182,59	155,65	47,46	171,97	49,04	39,73	137,2 ₅	80,65	95,68	186,02	230,38	133,68	396,87
Лінійний коефіцієнт варіації %	149,22	141,28	66,71	128,11	109,37	36,75	97,16	39,57	29,35	105,9 ₁	64,98	78,01	122,18	139,32	74,98	167,50
Коефіцієнт осциляції, %	2115,54	1206,,70	400,28	691,01	642,53	198,52	686,52	207,54	181,73	507,1 ₈	299,72	328,61	799,45	886,23	682,14	2091,73
Показники форми розподілу																
Рівень асиметрії	4,86	3,42	1,88	2,28	2,15	0,92	2,92	0,50	0,69	1,67	0,91	1,27	2,48	2,84	3,39	4,68
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,420	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Ексцес	21,78	11,39	3,77	4,79	3,93	0,30	7,20	-0,19	0,76	1,58	0,19	0,44	5,63	6,71	11,85	20,51
Середня кВ, помилка ексцесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Бюджетне забезпечення є дієвим інструментом макроекономічного зростання території. Тобто чистий вклад бюджетної політики в економічне зростання визначається тим, що держава вносить через бюджет додаткові можливості для розвитку економіки чи, навпаки, забирає їх. Ефективна бюджетна політика разом з іншими напрями макроекономічної політики є важливим чинником, що впливає не лише на темпи, а й на якість економічного розвитку [133, с. 79]. Однак диференціація між регіонами за середнім рівнем доходів бюджетів місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу наявного населення без міжбюджетних трансфертів лишається значною (4,004 рази). У розрізі регіонів України в розрахунку на одну особу обсяги доходів, що надійшли до місцевих бюджетів у 2012 році, характеризуються значними відмінностями (рис.2.3), а саме: найбільші показники зареєстровано у м. Києві (4378,6 грн. на одного мешканця, що на 13,0 % більше рівня 2011р, однак менше на 17,5 % рівня 2010 р.), у м. Севастополі (3105,9 грн.) та у Дніпропетровській обл. (2949,8 грн.). Найменші показники – у Закарпатській (1093,6 грн.), Тернопільській (1172,5 грн.), Чернівецькій (1284,9 грн) та Волинській (1348,0 грн.) областях. У середньому по Україні обсяг доходів місцевих бюджетів склав 2211,2 грн. на одну особу, що на 16,6 % більше, ніж за 2011 рік. За останні десять років середньорічний приріст середнього рівня доходів у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів) становив 1,19 рази. У розрізі адміністративно-територіальних утворень спостерігається нерівномірність розподілу і щодо середнього рівня видатків бюджетів місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів) (рис.2.4.). Найбільші обсяги видатків місцевих бюджетів у 2012 році зафіксовано у м. Києві – 8363,5 грн. на одну особу (проте це більше за аналогічний показник 2011 року на 60,4%) та Волинська область (5039,5 грн), а найменші – у Львівській, Харківській та Луганській областях: відповідно, 4269,0 грн., 4325,2 грн. та 4326,6 грн. на одну особу. Відмітимо, що у 2010 році м. Київ був єдиним регіоном, де власні доходи перевищували видатки. Однак вже у 2011/2012 роках не було відмічено жодного регіону, який би ефективно проводив бюджетну політику на місцевому рівні. Неоднозначна ситуація спостерігається і у Волинській області – при наповненості бюджету на 1348,0 грн, видаткова частина становить 5039,5 грн (у розрахунку на одного мешканця). Рівень диференціації при цьому складає 3,739 рази. Наведені факти є свідченням неефективної трансфертної політики.

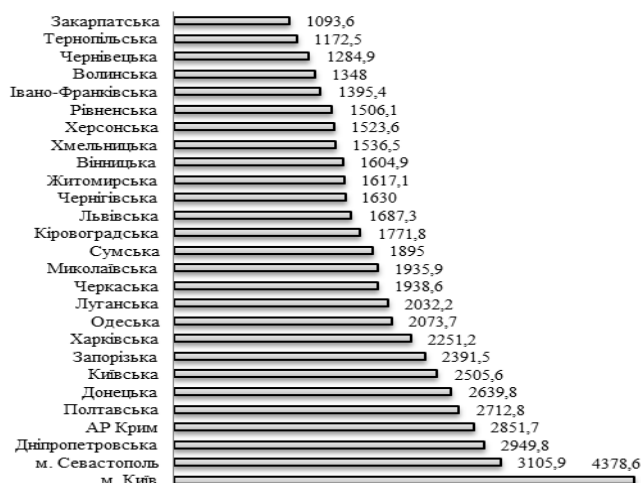

Рис. 2.3. Середній рівень доходів місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів) у 2012 р.

Рис. 2.4. Середній рівень видатків місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів) у 2012 р.

Про неефективність трансфертної політики свідчить і той факт, що у 2012 році дотація вирівнювання профінансована в повному обсязі у сумі 51,6 млрд. гривень. Проти 2011 року її обсяг було збільшено на 8,0 млрд. грн., або на 18,4 відсотка. Крім того, місцеві бюджети у 2012 році отримали у повному обсязі додаткові дотації в загальній сумі 9,0 млрд. грн., з яких дотація на вирівнювання фінансової забезпеченості дорівнювала 4,5 млрд. грн., що у 1,9 раза більше ніж у 2011 році. Для вирішення питань соціально-економічного розвитку у 2012 році з Державного бюджету України було профінансовано субвенцію на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій у сумі 2,6 млрд. гривень.

Найвагоміша частка дотацій та субвенцій з Державного бюджету спрямовується за статтями «заходи щодо соціально-економічного розвитку окремих територій», та «фінансування медицини та закладів охорони здоров'я» (рис. 2.5).

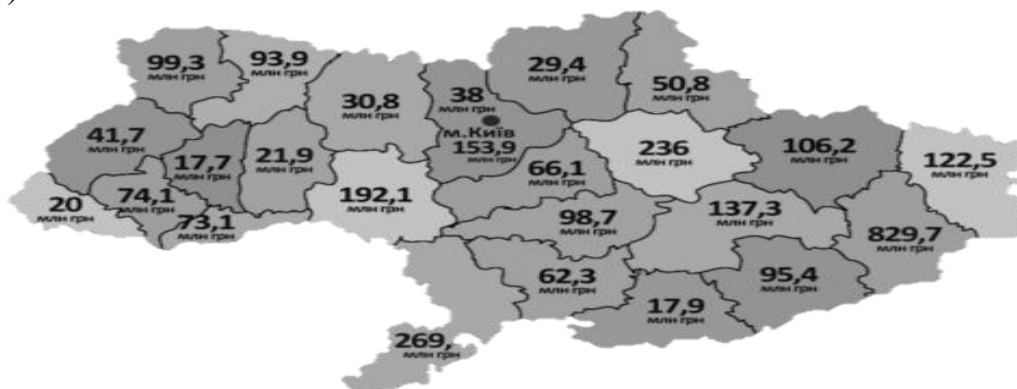

Рис. 2.5. Дотації та субвенції з Державного бюджету України обласним бюджетам у 2012 році

Так, на «реформування системи охорони здоров'я» та «придбання медичного автотранспорту та обладнання» Львівська, Закарпатська, Волинська та Івано-Франківська області не отримали державної фінансової підтримки. В Донецьку область за цими двома статтями перераховано 183 млн. грн. Дніпропетровщина на медицину отримала 82 млн. грн.. Окрім обласних бюджетів, дотації були спрямовані в конкретні населені пункти. Наприклад, місто Львів, в якому 4 округи та 750 тисяч жителів, за півроку додатково отримав 200 тисяч гривень. Тоді як кожен населений пункт 54 округу Донецької області був профінансований на десятки мільйонів: Харцизьк – 85,9 млн.грн, Шахтарськ – 25,8 млн.грн, Шахтарський район – 43,5 млн.грн.

На виконання Національного плану дій щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» з метою впровадження нової регіональної політики, яка б усувала диспропорції та сприяла формуванню бази для динамічного розвитку всіх регіонів, у 2012 році вперше було передбачено створення державного фонду регіонального розвитку, кошти якого в обсязі 1,0 млрд. грн. були спрямовані на реалізацію програм і заходів соціально-економічного розвитку регіонів [134].

Разом з тим зростання розміру дотації вирівнювання дещо зменшила диспропорції між середніми рівнями доходів та видатків місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу наявного населення (з врахуванням міжбюджетних трансфертів) у 2012 році, диференціація склала 1,704 та 1,952 рази відповідно.

Найбільший рівень диференціації (за коефіцієнтом варіації та осциляції та лінійним коефіцієнтом варіації) щодо бюджетного забезпечення характерне для середнього рівня доходів місцевих бюджетів на одну особу наявного бюджету без врахування міжбюджетних трансфертів. Однак позитивною динамікою можемо вважати зменшення згаданих показників у 2012 р. в порівнянні з 2008 р. Так, середній рівень доходів місцевих бюджетів на одну особу наявного населення без врахування міжбюджетних трансфертів скоротився в 1,848 рази, середній рівень видатків місцевих бюджетів у розрахунку на 1 особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів) – в 1,201 рази; середній рівень доходів місцевих бюджетів у розрахунку на 1 особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансфери) – в 2,649 рази; середній рівень видатків місцевих бюджетів у розрахунку на 1 особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансфери) – в 2,104 рази. Асиметрія для вищенаведених показників є правосторонньою.

Аналізуючи фінансові результати 1% прибуткових (збиткових) підприємств промисловості відмічається тенденція до забезпечення високих показників результативності у Дніпропетровській (331,5 млн.грн), Донецькій (150,4 млн. грн),

областях та м. Києві (272,2 млн.грн). Найгіршими ці показники є Тернопільській (3,9 млн.грн), у Рівненській (4,9 млн.грн), Закарпатській (4,9 млн.грн), Чернівецькій (5,4 млн.грн) областях та м. Севастополь (5,9 млн. грн.). Досить результативно працюють підприємства зайняті фінансовою діяльністю (де фінансові результати 1% прибуткових підприємств у м. Києві у 2012 році склали 688,7 млн.грн; Київській обл. – 54,0 млн.грн; Дніпропетровській обл. – 46,2 млн.грн) та підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (де фінансові результати 1% прибуткових підприємств у м. Києві у 2012 році склали 358,5 млн.грн; Донецькій обл. – 102,0 млн.грн). Підприємства інших видів економічної діяльності вирізнялися дещо меншими значеннями фінансових результатів.

Можна констатувати, що вкрай низький рівень фінансування економіки регіону спонукав до того, що останніми роками вітчизняна економіка пробуває на межі збитковості. Причиною цих негативних тенденцій є застаріле обладнання на підприємствах, небажання компаній-монополістів інвестувати кошти у модернізацію та відсутність здорової конкуренції. Так у рейтингу Міжнародної організації праці Україна за рівнем продуктивності знаходиться на 88 місці із 121 можливих. Окремі її сфери є хронічно збитковими, насамперед мова іде про підприємства у таких галузях як мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (57,4%), тимчасове розміщення і організація харчування (52%), будівництво (48,3%), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (48,2%) [135].

Збільшення коефіцієнту варіації у 2012 р. в порівнянні з 2008 р. було відмічено щодо фінансових результатів 1%: прибуткових підприємств с/г, мисливства, лісового господарства (в 1,312 рази); збиткових підприємств промисловості (в 1,477 рази); прибуткових будівельних підприємств (в 1,214 рази) прибуткових підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (в 1,098 рази); прибуткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю (в 1,018 рази); збиткових підприємств зайнятих фінансовою діяльністю (в 1,101 рази); збиткових підприємств зайнятих операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг підприємцям (в 1,211 рази); прибуткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг (в 1,136 рази); збиткових підприємств зайнятих наданням комунальних та індивідуальних послуг (в 1,002 рази). За рештою показників, які характеризують фінансові результати прибуткових / збиткових підприємств спостерігається за усіма абсолютними та відносними показниками варіації.

Оцінюючи в цілому, рентабельність вітчизняних підприємств, зауважимо наступне, що нерентабельними у 2012 р. були лише підприємства Луганської та

Рівненської областей, де рівень збитковості склав 2,8 %; 1,5 %; відповідно. Решту регіонів України можна віднести до таких у яких створені належні умови для забезпечення належного рівня рентабельності. Заразом до найрентабельніших можна віднести підприємства Кіровоградської області, де рівень рентабельності у 2012 році склав 11,5 %; Сумської області – 11,2 %; Полтавської області – 10,7 %; Хмельницької області – 10,2 %; Миколаївської області – 10 %. Позитивним моментом за даним параметром є зменшення коефіцієнту варіації (на 1,770 в.п.) та осциляції (на 1,859 в.п.).

Досліджуючи обсяг інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності, слід зауважити, що у 2012 р. найбільше їх було акумульовано у промисловість (35,1 %; $\uparrow^{\max}$ Луганська, $\downarrow^{\min}$ Чернівецька, $\Delta 8,645$ рази); значно менше в підприємства транспорту та зв'язку (13,5% $\uparrow^{\max}$ Харківська, $\downarrow^{\min}$ Запорізька, $\Delta 44,125$ рази); будівництво (12,7 % $\uparrow^{\max}$ Чернівецька, $\downarrow^{\min}$ Дніпропетровська, $\Delta 14,682$ рази); операції із нерухомим майном, інжиніринг (12,3% $\uparrow^{\max}$ Львівська, $\downarrow^{\min}$ Миколаївська, $\Delta 14,000$ раз); торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (8,5 % $\uparrow^{\max}$ Київська, $\downarrow^{\min}$ АР Крим, $\Delta 15,308$ рази); сільське господарство, мисливство, лісове господарство, де питома вага склала (6,6% $\uparrow^{\max}$ Чернігівська, $\downarrow^{\min}$ м. Севастополь, $\Delta 38,111$ рази); фінансову діяльність (2,4 % $\uparrow^{\max}$ Харківська, $\downarrow^{\min}$ АР Крим, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, $\Delta 6,8/0,0$); готелів та ресторанів (1,0 % $\uparrow^{\max}$ АР Крим, $\downarrow^{\min}$ Волинська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, $\Delta 29,000$ раз).

В адміністративно-територіальному аспекті спостерігались значні розміри інвестування у промисловість Луганської (65,7 % від загального обсягу інвестицій у основний капітал), Запорізької (64,0 %) області, АР Крим (62,5%). Рівночасно, найменший обсяг інвестування у промисловість зафіксовано у Чернівецькій (7,6 % від загального обсягу інвестицій у основний капітал), Тернопільській – 14,7% областях, м. Києва – 19,7%. Значні обсяги інвестування підприємства транспорту та зв'язку є у Харківській (38,5 %), Одеській (23,9 %) областях м. Києві (21,4 %). Найліпші перспективи щодо розвитку будівельної галузі мали такі регіони держави як Чернівецька (64,6 %), Закарпатська (46,9 %), області та м. Севастополь (40,3 %).

Значні обсяги інвестування у нерухомість зафіксовані у Львівській обл. (26,6 %), м. Києві (20,7 %), Кіровоградській обл. (20,2 %); у торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку у Харківській (35,3 %), Одеській (23,9 %) областях та м. Києві (21,4 %).

Чернігівська (34,3 %), Хмельницька (33,3 %), Кіровоградська (28,2 %), Черкаська (27,6 %), Херсонська (27,4 %), Вінницька (24,9 %), Тернопільська (21,3 %) області відносяться до агропромислових регіонів, про що свідчить вагома

частка інвестицій в розвиток сільського господарства, мисливства та лісового господарства у загальній структурі інвестицій в основний капітал.

Менш пріоритетними для інвесторів у 2012 році були посередницькі сектори економіки зі швидким обігом капіталу, так у фінансову діяльність від загального обсягу інвестицій у основний капітал надійшло лише 2,4 %. Найбільш охоче інвестувалися кошти за цим видом економічної діяльності у підприємства м. Києва – 6,8 %, Дніпропетровської – 4,8 % та Одеської – 1 % області. Розвиток туристичної галузі напряду залежить від інвестицій в основний капітал готелів та ресторанів. Оскільки реалізація структурної перебудови індустрії туризму вимагає суттєвого збільшення обсягу інвестицій у розвиток матеріально-технічної бази готельного господарства для забезпечення комфортабельного розміщення і обслуговування гостей. Наразі частка інвестиції в основний капітал готелів та ресторанів (% до загального обсягу інвестицій по регіонах) лишається найменшою – 1,0 %. Найбільші інвестиційні потоки зосереджені у АР Крим – 2,9 %; м. Севастополі – 2,6 %; Івано-Франківській – 1,6 % та Львівській – 1,4 % областях; м. Києві – 1,4 %. Зниження експлуатаційних показників, недорозвинення інформаційного середовища бізнесу та недостатні правові гарантії стримують інвесторів в акумулюванні інвестицій на вітчизняному ринку готельних послуг. На процес залучення інвестиційних ресурсів чинять негативний вплив періодичні зміни у законодавчо-нормативній базі, відсутність надійних гарантій захисту капіталу для іноземних інвесторів, занадто високий рівень ставок оподаткування і ступінь ризику [136].

Формуванню позитивного інвестиційного клімату в Україні заважають наявність адміністративних аспектів регулювання інвестиційної діяльності, недосконала законодавча база, політична нестабільність у країні та низький рівень захищеності інвесторів. Вирішення саме цих питань сприятиме істотному поліпшенню інвестиційного клімату в Україні та збільшенню обсягів інвестицій в її економіку [137].

Забезпечуючи ефективність процесу використання інвестицій кожна адміністративно-територіальна одиниця держави зможе вийти на якісно новий рівень економічного розвитку через формування нових робочих місць та підвищення зайнятості населення, стимулювання відтворювальних процесів в економіці, і таким чином сприяти зменшенню диспропорцій у регіональному розвитку України.

Вивчаючи кредитні ресурси як джерело фінансового забезпечення економічного розвитку відмітимо наступне. Найбільші обсяги кредитних ресурсів були спрямовані у торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та особистого вжитку (36,5 % від загального обсягу наданих кредитів по регіонах), переробну промисловість (20,0%), операції із нерухомим майном (17,5%). Решта видів економічної діяльності кредитувались не суттєвими обсягами: кредити у сільське

господарство, мисливство, лісове господарство склали 6,3 % від загального обсягу наданих кредитів по регіонах; рибальство, рибництво – 0,06 %; добувна промисловість – 2,7 %; виробництво та розподілення електроенергії – 3,4 %; будівельну сферу – 6,6 %; готельне та ресторанне господарство – 0,8%; транспорт та зв'язок – 4,5 %.

Найвищий рівень варіації ознаки відмічений щодо кредитів наданих: в рибальство та рибництво – 182,59 %, у виробництво та розподілення електроенергії – 171,97, у добувну промисловість – 155,65%; готелям та ресторанам – 137,25. Асиметрія для згаданих показників є правосторонньою, а ексцес гостроверхим.

Сталістю зростання активів характеризується ринок інститутів спільного інвестування (ІСІ). Зазначимо, що за рахунок збільшення кількості венчурних фондів сукупні чисті активи усіх ІСІ за 2012 рік прискорили зростання і склали 139 261 млн. грн.

У 2012 році щомісяця тривав відтік капіталу з відкритих ІСІ, це призвело до того, що річний сукупний показник перевершив минулорічний результат більш ніж удвічі (54.0 млн. грн.). На ринку управління активами недержавних пенсійних фондів у 2012 році спостерігалися як тенденції росту, так і спаду. Вартість активів недержавних пенсійних фондів (НПФ) в управлінні, зросла. Водночас, чисельність НПФ в управлінні компаній продовжувала зменшуватися. Ринок управління активами страхових компаній, який вперше почав суттєво зростати у 2011 році, у 2012-му продовжив цю тенденцію. Так активи страхових компаній в управлінні у 2012-му також демонстрували ріст – до 60,7 млн. грн. [138].

Розподіл регіонів України за вартістю активів в управлінні представлений на рис.2.6.

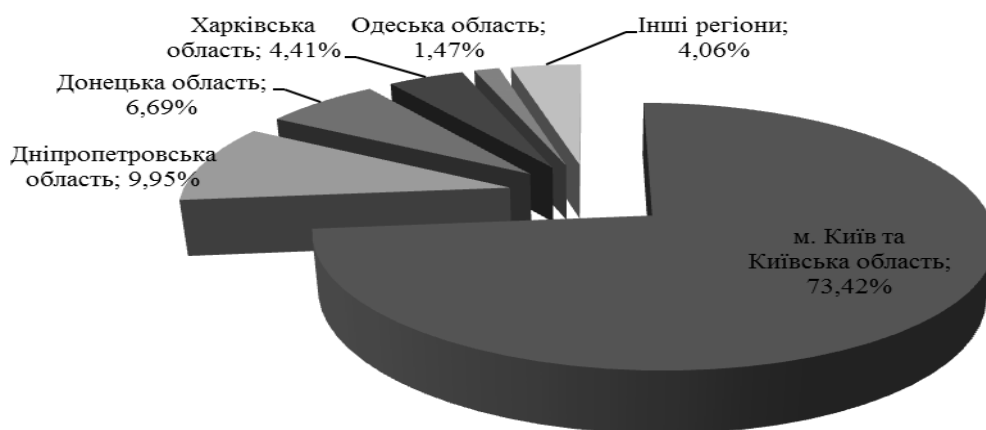

Рис. 2.6. Розподіл регіонів України за вартістю активів в управлінні

Київська область та м. Київ лідирують за вартістю активів в управлінні. У їх управлінні перебувають 73,4 % від вартості усіх активів в управлінні. Решта регіонів

відзначилися значно меншими показниками Дніпропетровська (9,95 %), Донецька (6,69 %), Харківська (4,41 %), Одеська (1,47 %) області та ін. (4,06 %).

Рейтинг регіонів за рівнем фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку регіонів України у 2012 р. поданий на рис. 2.7.

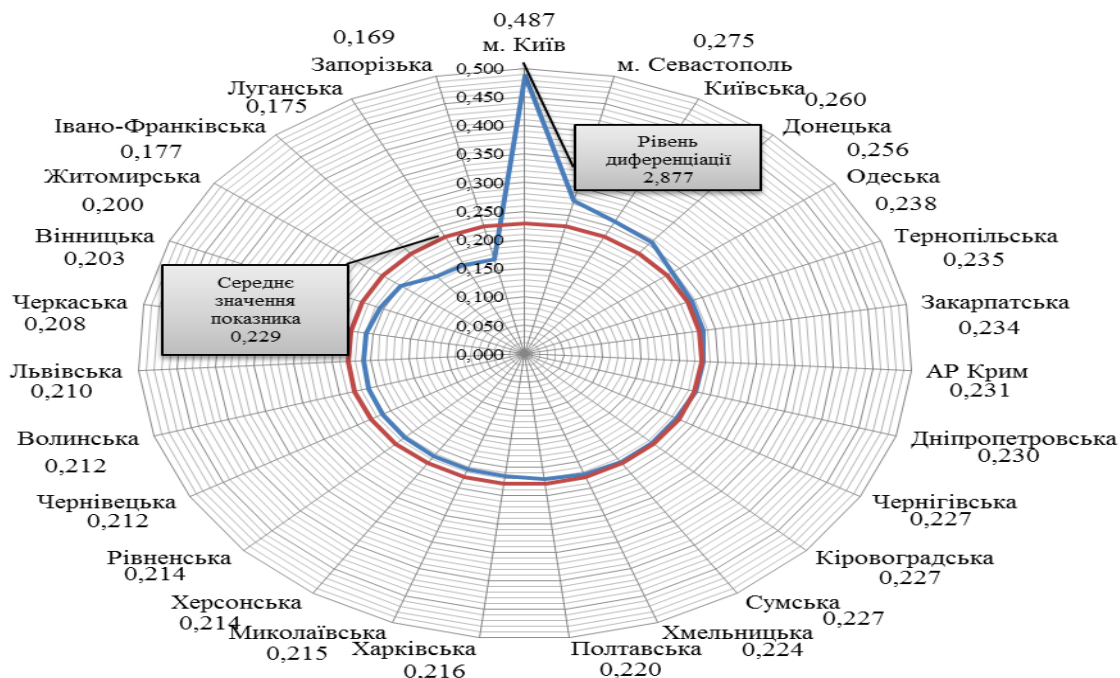

Рис. 2.7. Рейтинг регіонів за рівнем фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку регіонів України у 2012 р.

Беззаперечними лідерами за обсягами фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку регіонів України у 2012 р. були м. Київ та Севастополь, Київська, Донецька області, де обсяг фінансових потоків більше ніж у три рази перевищували значення показника у Запорізькій області. Низький рівень фінансового забезпечення економічної складової сталого розвитку притаманний також Луганській, Івано-Франківській, Житомирській, Вінницькій областям.

Підсумовуючи, зауважимо, що у сучасний період з притаманним йому поглибленням процесів глобалізації й інтеграції світової економіки, пріоритетним напрямом фінансового забезпечення сталого розвитку регіону має стати пошук зовнішніх джерел забезпечення економічного розвитку. Оскільки саме від інтенсивності й ефективності інвестиційних процесів, певним чином залежить якісний рівень економічних, соціальних і політичних перетворень в Україні.

2.3. Діагностика регіональних диспропорцій фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку України

Фінансування природоохоронних заходів, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини являється важливою умовою забезпечення сталого регіонального розвитку України. Проведемо діагностику регіональних диспропорцій за екологічною складовою сталого розвитку, яка базується на оцінці частки витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів; частки фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих; капітальних інвестицій та поточних витрат підприємств, організацій, установ (на одну особу) на охорону та раціональне використання природних ресурсів, на охорону атмосферного повітря і зміни клімату; на очищення зворотних вод; на поводження з відходами; на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод; на збереження біорізноманіття і середовища існування; на зниження шумового і вібраційного впливу; на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам) ; на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування. Систему показників фінансового забезпечення екологічної сфери у 2003 році представлено у табл. 2.19, диспропорції у фінансуванні екологічної складової сталого розвитку регіонів України подані у табл.2.20 та 2.21.

Результати діагностики регіональних диспропорцій у фінансуванні екологічної складової сталого розвитку регіонів України свідчать, що у 2003 році найвищий їх рівень був зафіксований щодо капітальних інвестицій та поточних витрати підприємств, організацій, установ на: охорону атмосферного повітря і зміни клімату на одну особу (рівень диференціації 358,8 рази); збереження біорізноманіття і середовища існування на одну особу (рівень диференціації 197,0 рази); поводження з відходами (132,7 рази). За часткою витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів лідирує Львівська область, яка випереджує Дніпропетровську обл. за вище згаданим параметром у 145,9 рази. Високим рівнем диференціації характеризується Запорізька обл. в порівнянні з м. Севастополь щодо капітальних інвестицій та поточних витрат підприємств, організацій, установ на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод на одну особу. Луганська обл. випереджує Вінницьку обл. за капітальними інвестиціями та поточними витратами підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів у 35,9 рази. За капітальними інвестиціями та поточними витратами підприємств, організацій, установ на очищення зворотних вод Дніпропетровська обл. випереджає Тернопільську обл. у 26,2 рази.

Таблиця 2.19

Система показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку регіонів у 2003 р.

Регіони	Частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів	Частка фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів на одну особу, грн.	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону атмосферного повітря і зміни клімату	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на очищення зворотних вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на поводження з відходами	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установна захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам)	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування
Україна	2,66	84,5	21,0	13,4	72,9	23,6	2,6	2,9	0,5	10,9	0,7
А Р Крим	0,18	85,2	47,8	48,8	49,2	9,3	10,2	14,3	0,0	0,0	0,6
Вінницька	5,34	95,5	31,1	2,0	21,9	5,6	4,4	0,9	6,8	0,0	0,0
Волинська	4,30	91,4	42,9	0,5	28,4	12,9	3,5	9,7	0,2	0,0	0,0
Дніпропетровська	0,14	73,7	576,5	118,4	272,3	437,9	57,6	4,5	0,2	2,5	1,3
Донецька	0,81	93,6	322,2	50,7	178,4	118,7	28,0	4,7	0,1	0,1	0,7
Житомирська	0,80	91,5	49,8	1,7	22,7	12,2	5,8	1,0	5,1	0,0	0,0
Закарпатська	9,74	104,3	36,2	50,1	19,7	5,0	2,3	4,8	0,0	0,0	0,0
Запорізька	0,86	70,9	430,3	179,4	175,6	98,0	70,6	2,6	0,0	4,7	0,5
в.-Франківська	4,70	90,8	211,9	35,2	81,0	13,0	49,6	3,7	0,1	0,0	8,4
Київська	14,84	102,9	351,4	90,3	75,5	39,9	11,5	2,5	0,0	238,1	0,5
Кіровоградська	4,43	143,1	342,0	12,3	32,6	22,4	11,7	1,3	0,0	0,1	0,1
Луганська	4,17	63,0	1117,1	119,1	259,1	116,6	6,8	19,7	0,0	0,5	0,0
Львівська	20,43	125,7	87,4	18,7	35,2	9,1	21,0	0,1	0,2	0,0	0,2
Миколаївська	5,10	89,3	321,4	16,1	71,7	150,9	7,6	11,7	0,0	64,5	1,4
Одеська	1,12	96,4	121,5	12,3	53,6	30,5	12,6	0,3	9,6	0,0	2,4
Полтавська	2,04	126,4	268,8	80,3	193,4	25,4	15,1	6,7	0,0	0,0	0,1
Рівненська	1,70	82,4	157,8	17,4	123,4	28,5	4,8	5,1	0,0	2,1	0,0
Сумська	0,41	84,3	121,7	23,5	78,0	35,9	4,2	5,9	4,9	0,0	0,3
Тернопільська	8,70	88,9	80,5	6,0	10,4	6,2	5,3	1,0	0,0	0,0	0,3
Харківська	3,29	79,4	193,4	70,8	94,2	31,6	8,4	9,2	0,1	0,8	6,1
Херсонська	20,31	90,6	69,1	5,8	33,3	12,3	3,0	13,5	0,0	0,0	1,6
Хмельницька	12,34	78,9	802,0	5,1	44,0	15,8	1,7	1,9	2,6	7,0	0,3
Черкаська	2,13	93,8	55,9	3,9	44,9	3,3	4,7	0,8	0,0	0,0	0,6
Чернівецька	4,95	128,5	91,7	5,7	25,1	15,1	29,5	5,8	0,0	0,0	0,0
Чернігівська	6,58	88,5	229,2	48,1	63,4	34,3	14,3	13,9	0,0	0,3	0,3
м.Київ	0,50	100,3	183,4	21,0	155,3	72,7	5,5	8,3	0,0	5,0	1,2
м.Севастополь	5,01	98,6	133,6	8,8	67,4	13,7	1,2	0,6	0,0	0,0	0,0

Таблиця 2.20

Регіональні диспропорції у фінансуванні екологічної складової сталого розвитку регіонів України у 2003 р

Показники	Максимальне значення	Мінімальне значення	Рівень диспропорції, разів
Частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів	20,4 Львівська обл.	0,1 Дніпропетровська обл.	145,929
Частка фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих	143,1 Кіровоградська обл.	63,0 Луганська обл.	2,271
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів на одну особу, грн.	1117,1 Луганська обл.	31,1 Вінницька обл.	35,920
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону атмосферного повітря і зміни клімату на одну особу, грн	179,4 Запорізька обл.	0,5 Волинська обл.	358,800
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на очищення зворотних вод на одну особу, грн	272,3 Дніпропетровська обл.	10,4 Тернопільська обл.	26,183
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на поводження з відходами на одну особу, грн	437,9 Дніпропетровська обл.	3,3 Черкаська обл.	132,697
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод на одну особу, грн	70,6 Запорізька обл.	1,2 м. Севастополь	58,833
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування на одну особу, грн	19,7 Луганська обл.	0,1 Львівська обл.	197,000
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу на одну особу, грн	9,6 Одеська обл.	0,0 А Р Крим, Закарпатська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська обл., м. Київ, м. Севастополь	-
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам) на одну особу, грн	238,1 Київська обл.	0,0 А Р Крим, Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Ів.-Франківська, Львівська, Одеська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька обл., м. Севастополь	-
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування на одну особу, грн	8,4 Ів.-Франківська обл.	0,0 Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Луганська, Рівненська, Чернівецька обл., м. Севастополь	-

Таблиця 2.21

Результати діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку регіонів у 2003 р.

Показники	Частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів	Частка фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів на одну особу, грн.	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону атмосферного повітря і зміни клімату	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на очищення зворотних вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на поводження з відходами	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам)	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування
Абсолютні показники варіації											
Розмахом варіації	20,29	80,10	1086,00	178,90	261,90	434,60	69,40	19,60	9,60	238,10	8,40
Середнє лінійне відхилення	4,10	12,91	175,77	34,55	56,84	51,03	12,40	4,13	1,74	20,63	1,17
Дисперсія	31,34	320,83	61295,38	1943,09	5170,94	7274,68	305,51	26,26	6,01	2112,25	3,67
Не зміщена оцінка дисперсії	32,55	333,17	63652,90	2017,83	5369,82	7554,47	317,26	27,27	6,24	2193,49	3,82
Середнє квадратичне відхилення	5,60	17,91	247,58	44,08	71,91	85,29	17,48	5,12	2,45	45,96	1,92
Оцінка середнього квадратичного відхилення	5,71	18,25	252,30	44,92	73,28	86,92	17,81	5,22	2,50	46,83	1,95
Відносні показники варіації											
Коефіцієнт варіації, %	104,31	18,91	103,21	113,13	84,06	167,26	117,72	89,56	221,34	380,99	185,22
Лінійний коефіцієнт варіації %	76,39	13,63	73,28	88,67	66,44	100,07	83,51	72,17	157,12	171,02	113,09
Коефіцієнт осциляції, %	378,02	84,55	452,74	459,15	306,16	852,28	467,40	342,52	866,89	1973,81	811,90
Показники форми розподілу											
Рівень асиметрії	1,49	0,95	2,04	1,55	1,26	3,50	1,95	0,99	2,24	4,45	2,84
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Екссес	1,41	0,74	4,08	1,87	0,55	12,81	2,85	0,16	3,92	18,74	7,31
Середня квадратична помилка екссесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Слід вказати, що впродовж аналізованого періоду найменшим рівнем регіональних диспропорцій (2,3 рази) характеризувалася Кіровоградська обл. по відношенню до Тернопільської обл. щодо частка фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих.

В результаті проведеної діагностики, встановлено, що у 16 (АР Крим, Закарпатська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська обл., м. Київ, м. Севастополь) з 27 регіонів відсутні капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу. На радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам) та на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування відсутні капітальні інвестиції для АР Крим, Вінницької, Волинської, Житомирської, Закарпатської, Ів.-Франківської, Львівської, Одеської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Херсонської, Черкаської, Чернівецької обл., м. Севастополь та Вінницької, Волинської, Житомирської, Закарпатської, Луганської, Рівненської, Чернівецької обл., м. Севастополь відповідно.

Асиметрія додатна для усіх розрахованих індикаторів, що характеризують фінансове забезпечення екологічної сфери. Тобто «довша частина» розподілу знаходиться праворуч від математичного сподівання. Досить не рівномірним є розподіл досліджуваної сукупності за коефіцієнтом варіації. Згаданий показник є достатньо високим для частки витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів (104,31 %); капітальних інвестицій та поточні витрати підприємств, організацій, установ (на одну особу): на охорону та раціональне використання природних ресурсів (103,21 %), на охорону атмосферного повітря і зміни клімату (113,13 %), на очищення зворотних вод (84,06 %), на поводження з відходами (167,26 %), на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод (117,72 %), на збереження біорізноманіття і середовища існування (89,56 %), на зниження шумового і вібраційного впливу (221,34 %), на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам) (380,99 %), на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування (185,22 %). Однорідною можна вважати сукупність, що формує частку фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих (коефіцієнт варіації 18,91 %). Такі ж тенденції засвідчують розрахунки за лінійним коефіцієнтом варіації та коефіцієнтом осциляції.

До ексцесу ознак з нормальним розподілом (діапазон від 2 до 4) віднесено капітальних інвестицій та поточні витрати підприємств, організацій, установ на: охорону та раціональне використання природних ресурсів (4,0); захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод (2,85); зниження шумового і вібраційного впливу (3,92).

Таблиця 2.22

Система показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку регіонів у 2008 р.

Регіони	Частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів	Частка фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів на одну особу, грн.	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону атмосферного повітря і зміни клімату	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на очищення зворотних вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на поводження з відходами	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на захист і реабілітацію грунту, підземних і поверхневих вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам)	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування
Україна	4,20	97,6	267,8	71,7	106,3	82,34	23,2	5,2	0,9	1,8	1,0
А Р Крим	7,30	91,5	159,2	54,5	55,0	22,28	7,1	2,0	0,0	0,0	0,7
Вінницька	18,80	110,3	69,2	12,1	27,9	9,86	5,2	1,0	11,0	0,0	0,0
Волинська	82,80	93,6	88,0	12,1	37,9	22,97	5,8	8,5	0,9	0,0	0,0
Дніпропетровська	3,00	105,6	851,8	149,0	293,6	329,19	45,3	2,7	0,2	1,3	1,9
Донецька	24,00	94,1	467,3	131,8	164,8	117,68	30,4	3,1	0,1	0,0	0,3
Житомирська	8,00	91,8	42,9	1,0	19,4	7,45	12,9	0,9	0,0	0,0	0,0
Закарпатська	26,60	75,3	39,3	1,2	18,1	4,96	0,9	8,0	0,0	0,0	0,0
Запорізька	6,70	103,0	610,7	241,9	193,3	133,04	10,3	2,2	0,0	6,2	0,1
в.-Франківська	15,50	98,4	336,9	85,7	73,9	10,89	143,7	8,9	0,0	0,0	8,1
Київська	32,90	78,6	149,4	20,0	65,1	24,00	21,7	0,2	0,0	9,0	0,8
Кіровоградська	6,00	82,2	129,1	23,9	26,5	39,67	32,5	0,9	0,0	0,1	0,1
Луганська	16,30	92,6	1444,1	209,9	276,2	100,43	4,5	13,8	0,0	0,3	0,0
Львівська	10,20	96,7	93,9	12,9	31,9	9,05	34,5	0,0	0,0	0,0	0,3
Миколаївська	4,20	100,2	150,4	26,4	54,0	8,27	12,3	9,9	0,0	30,5	1,6
Одеська	0,00	98,6	106,0	4,8	55,4	13,62	9,3	0,0	0,0	0,0	2,4
Полтавська	91,70	103,5	340,1	135,6	145,7	23,77	38,2	4,7	0,0	0,0	0,1
Рівненська	1,00	83,1	194,7	38,7	120,7	14,34	11,8	4,9	0,0	5,2	0,0
Сумська	54,10	93,7	123,4	8,9	56,4	40,24	7,1	4,3	0,0	0,0	0,1
Тернопільська	69,50	94,0	33,7	1,0	11,7	8,07	11,1	0,8	0,0	0,0	0,4
Харківська	94,80	81,2	147,8	8,2	76,1	34,64	8,8	5,9	0,0	0,0	5,8
Херсонська	43,00	94,5	64,5	2,6	33,4	6,60	9,0	10,0	0,0	0,0	1,1
Хмельницька	72,80	95,2	1029,1	10,8	48,0	13,99	2,0	2,3	15,8	5,7	0,6
Черкаська	25,30	92,8	55,4	2,8	36,1	1,32	8,6	4,4	0,0	0,0	0,1
Чернівецька	19,00	136,3	172,4	1,3	29,4	11,55	126,7	4,1	0,0	0,0	0,0
Чернігівська	85,30	94,1	203,5	47,2	60,9	26,32	34,3	15,7	0,0	0,2	0,1
м.Київ	94,10	96,6	227,6	10,8	182,1	26,17	6,8	8,3	0,0	0,0	0,3
м.Севастополь	0,00	75,7	117,4	14,1	44,8	10,02	1,0	1,2	0,1	0,0	0,0

Таблиця 2.23

Регіональні диспропорції у фінансуванні екологічної складової сталого розвитку регіонів України у 2008 р

Показники	Максимальне значення	Мінімальне значення	Рівень диспропорції, разів
Частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів	94,8 Харківська обл.	0,0 Одеська обл., м. Севастополь	-
Частка фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих	136,3 Чернівецька обл.	75,3 Закарпатська обл.	1,810
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів на одну особу, грн.	1444,1 Луганська обл.	33,7 Тернопільська обл.	42,852
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону атмосферного повітря і зміни клімату на одну особу, грн	241,9 Запорізька обл.	1,0 Житомирська, Тернопільська обл.	241,900
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на очищення зворотних вод на одну особу, грн	293,6 Дніпропетровська обл.	11,7 Тернопільська обл.	25,094
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на поводження з відходами на одну особу, грн	329,2 Дніпропетровська обл.	1,3 Черкаська обл.	249,386
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод на одну особу, грн	143,7 Ів.-Франківська обл.	0,9 Закарпатська обл.	159,667
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування на одну особу, грн	15,7 Чернігівська обл.	0,0 Львівська, Одеська обл.	-
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу на одну особу, грн	15,8 Хмельницька обл.	0,0 А Р Крим, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Ів.-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська обл., м.Київ	-
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам) на одну особу, грн	30,5 Миколаївська обл.	0,0 А Р Крим, Вінницька, Волинська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Ів.-Франківська, Львівська, Одеська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька обл., м.Київ, м.Севастополь	-
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування на одну особу, грн	8,1 Ів.-Франківська обл.	0,0 Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Луганська, Рівненська, Чернівецька обл., м. Севастополь	-

Таблиця 2.24

**Результати діагностики конвергентно-дивергентних процесів
фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку регіонів у 2008 році**

Показники	Частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів	Частка фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів на одну особу, грн.	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону атмосферного повітря і зміни клімату	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на очищення зворотних вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на поводження з відходами	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам)	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування
Абсолютні показники варіації											
Розмахом варіації	94,80	61,00	1410,40	240,90	281,90	327,87	142,80	15,70	15,80	30,5	8,10
Середнє лінійне відхилення	28,62	7,72	233,27	50,34	58,97	38,70	21,88	3,42	1,83	3,39	1,17
Дисперсія	1069,91	140,94	110336,33	4357,79	5710,14	4328,84	1148,71	17,67	12,68	36,46	3,48
Не зміщена оцінка дисперсії	1111,66	146,36	114580,03	4525,40	5929,76	4495,33	1192,89	18,35	13,16	37,86	3,62
Середнє квадратичне відхилення	32,69	11,87	332,17	66,01	75,57	65,79	33,89	4,20	3,56	6,04	1,87
Оцінка середнього квадратичного відхилення	33,34	12,10	338,50	67,27	77,00	67,05	34,54	4,28	3,63	6,15	1,90
Відносні показники варіації											
Коефіцієнт варіації, %	93,12	12,55	120,42	140,43	91,15	165,96	142,58	88,19	342,1	278,67	194,84
Лінійний коефіцієнт варіації %	81,51	8,16	84,57	107,09	71,13	97,62	92,05	71,75	175,84	156,46	122,17
Коефіцієнт осциляції, %	270,00	64,51	511,30	512,47	340,05	827,03	600,75	329,37	1518,15	1407,69	845,78
Показники форми розподілу											
Рівень асиметрії	0,73	1,24	2,17	1,69	1,52	3,30	2,61	0,93	3,43	3,87	2,79
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Експес	-1,04	3,57	4,09	1,71	1,31	11,17	0,72	0,06	10,21	15,05	7,05
Середня квадратична помилка експесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

У 2008 році відносно попередніх років зберігаються тенденції нарощення регіональної дивергенції за певними індикаторами фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку регіонів України (таблиця 2.22-2.23). В першу чергу це стосується капітальних інвестицій та поточних витрат підприємств, організацій, установ (в розрахунку на одну особу) на: охорону та раціональне використання природних ресурсів (рівень диференціації зріс на 1,193 в.п.); поводження з відходами (1,879 в.п.); захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод (2,714 в.п.).

За цими ж параметрами відбулося зростання показників за розмахом варіації, середнім лінійним відхиленням, дисперсією, середнім квадратичним відхиленням, коефіцієнтом варіації, лінійним коефіцієнтом варіації та коефіцієнту осциляції, що у свою чергу є підтвердженням присутності регіональної дивергенції фінансового забезпечення сталого розвитку.

Разом з тим можна відмітити, що прослідковується скорочення рівня диференціації (тобто присутності конвергенції) щодо частки фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих (рівень диференціації зменшився на 1,255 в.п.); капітальних інвестицій та поточних витрат підприємств, організацій, установ (в розрахунку на одну особу) на: охорону атмосферного повітря і зміни клімату (рівень диференціації зменшився на 1,484 в.п.), очищення зворотних вод (рівень диференціації зменшився на 1,044 в.п.). Аналогічні висновки (про наявність конвергенції) можемо зробити по абсолютним та відносним показникам варіації, які в тенденції показали зменшення.

Слід вказати на збільшення кількості індикаторів за якими регіони не мають достатнього рівня фінансування екологічної сфери. Так, у Одеській обл., м. Севастополь відсутні витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів; у Львівській, Одеській обл. – капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування; у АР Крим, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Ів.-Франківській, Київській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській обл., м. Києві – капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу; у АР Крим, Вінницькій, Волинській, Донецькій, Житомирській, Закарпатській, Ів.-Франківській, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Черкаській, Чернівецькій обл., м. Київ, м. Севастополь – капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам); у Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Луганській, Рівненській,

Чернівецькій обл., м. Севастополь – капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування.

У 2008 р. регіоном з найбільшою часткою витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів була Харківська обл. (94,8 %). Чернігівська обл. лідирувала по капітальних інвестиціях та поточних витратах підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування; Хмельницька обл. – по капітальних інвестиціях та поточних витратах підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу (15,8 грн/особу); Миколаївська обл. – по капітальних інвестиціях та поточних витратах підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам) (30,5 грн/особу); Ів.-Франківська обл. – по капітальних інвестиціях та поточних витратах підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування (8,1 грн/особу).

У 2008 р як і у 2003 р. усі параметри фінансового забезпечення екологічної сфери характеризується правосторонньою асиметрією, тобто частіше трапляються значення ознаки, які вищі за відповідні їм середні значення.

Плосковерхий розподіл, порівняно з нормативним розподілом притаманний питомій вазі витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів. Для решти індикаторів фінансового забезпечення екологічної сфери розраховані показники ексцесу свідчать про гостроверхність розподілу. Тобто крива теоретичного розподілу має вищу та «гострішу» вершину ніж крива нормального розподілу.

Система показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку регіонів у 2012 році та її результати представлені на рис.2.25-2.27.

На сучасному етапі обсяги капітальних інвестицій та поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища характеризуються найвищою диференціацією. У першу чергу це пов'язано з тим, що основним джерелом формування таких інвестицій є власні кошти підприємств. Утім згадане джерело є доволі незначним, позаяк, нині, значна частка підприємств в Україні збиткова.

Загалом у продовж 2012р. витрати на охорону навколишнього природного середовища підприємствами, організаціями та установами становили 20514,0 млн.грн. (без ПДВ), що на 11% більше рівня 2011р. (табл. 2.28).

У структурі витрат на охорону навколишнього природного середовища найбільшу питому вагу у 2012 р. становлять поточні витрати 13924,7 млн.грн., або 68%, капітальні інвестиції –6589,3 млн.грн., або 32%.

Таблиця 2.25

Система показників діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку регіонів у 2012 р.

Регіони	Частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів	Частка фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів на одну особу, грн.	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону атмосферного повітря і зміни клімату	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на очищення зворотних вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на поводження з відходами	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установна захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам)	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування
Україна	3,2	79,9	476,2	101,4	145,0	136,1	32,5	8,7	1,8	41,3	1,4
А Р Крим	9,1	102,4	461,0	243,7	78,2	27,0	72,0	23,4	0,0	0,0	0,2
Вінницька	1,3	90,9	118,0	35,4	41,4	17,4	10,7	0,1	12,0	0,0	0,0
Волинська	9,7	95,7	103,0	30,9	47,9	9,9	0,4	14,0	0,0	0,0	0,1
Дніпропетровська	0,3	83,7	1722,4	220,6	339,7	982,2	145,4	8,3	0,5	1,5	1,7
Донецька	1,5	62,1	821,1	266,0	289,0	205,2	44,6	4,3	0,0	0,1	1,3
Житомирська	0,9	95,6	71,6	1,0	40,9	18,9	8,9	1,5	0,0	0,0	0,0
Закарпатська	15,3	87,3	55,7	0,9	30,3	3,9	6,0	2,5	0,1	0,0	0,0
Запорізька	1,3	88,7	847,7	304,0	248,9	85,4	191,8	4,8	0,1	0,7	0,8
в.-Франківська	2,9	90,7	240,7	31,5	149,3	9,7	14,5	1,7	0,4	0,0	13,2
Сіївська	28,1	82,4	1290,5	58,9	130,4	79,9	18,0	6,3	0,0	999,1	0,6
Кіровоградська	3,6	102,2	61,7	8,0	46,5	1,8	2,8	2,3	0,1	0,0	0,0
Луганська	1,9	81,9	1206,3	57,4	250,4	176,6	9,1	28,6	0,0	0,7	0,0
Львівська	6,8	87,1	120,6	48,4	37,8	13,2	18,1	0,0	0,4	0,0	0,2
Миколаївська	0,7	74,7	691,3	9,5	116,1	432,0	0,1	14,7	0,0	104,9	1,9
Одеська	1,5	99,5	159,9	11,3	38,1	58,2	23,2	0,8	24,6	0,0	3,6
Полтавська	3,4	86,1	443,1	102,9	303,0	44,5	6,6	9,6	0,0	0,0	0,0
Рівненська	4,5	82,4	257,6	11,7	183,4	55,0	4,5	6,9	0,0	3,3	0,0
Сумська	3,7	97,7	250,8	65,4	128,2	34,1	8,4	10,4	0,0	0,0	0,6
Тернопільська	16,9	89,4	15,8	0,1	9,4	4,5	0,3	1,3	0,0	0,0	0,3
Харківська	12,3	95,3	414,6	230,1	103,1	21,4	17,4	15,2	0,0	1,7	5,0
Херсонська	6,3	98,8	98,7	1,5	52,7	26,5	0,1	16,6	0,0	0,0	1,6
Хмельницька	6,2	84,4	672,5	4,4	49,6	22,2	0,4	2,4	0,0	12,4	0,1
Черкаська	0,4	97,0	77,3	7,8	64,3	8,1	0,6	0,2	0,0	0,0	0,0
Чернівецька	1,8	83,6	61,7	0,3	29,3	22,0	2,6	10,7	0,0	0,0	0,1
Чернігівська	19,4	90,9	261,0	89,0	91,3	50,2	4,8	15,7	0,0	0,4	0,7
м.Київ	0,6	91,6	373,6	63,2	194,8	137,9	9,7	19,8	0,0	16,8	2,2
м.Севастополь	0,7	132,6	241,7	8,5	165,2	25,8	1,5	0,0	0,0	0,0	0,1

Таблиця 2.26

Регіональні диспропорції у фінансуванні екологічної складової сталого розвитку регіонів України у 2012 р

Показники	Максимальне значення	Мінімальне значення	Рівень диспропорції, разів
Частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів	28,050 Київська	0,300 Дніпропетровська	93,500
Частка фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих	132,588 м. Севастополь	62,136 Донецька	2,134
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів на одну особу, грн.	1722,387 Дніпропетровська	15,842 Тернопільська	108,724
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону атмосферного повітря і зміни клімату на одну особу, грн	303,958 Запорізька	0,055 Тернопільська	5505,303
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на очищення зворотних вод на одну особу, грн	339,748 Дніпропетровська	9,389 Тернопільська	36,185
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на поводження з відходами на одну особу, грн	982,187 Дніпропетровська	1,835 Кіровоградська	535,144
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод на одну особу, грн	191,785 Запорізька	0,075 Миколаївська	2556,705
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування на одну особу, грн	28,599 Луганська	0,024 Львівська	1212,428
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу на одну особу, грн	24,551 Одеська	0,000 Волинська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Чернівці	-
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам) на одну особу, грн	999,086 Київська	0,000 Житомирська, Черкаська	-
Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування на одну особу, грн	13,209 Івано-Франківська	0,000 Луганська, Полтавська	-

Таблиця 2.27

Результати діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку регіонів у 2012 р.

Показники	Частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів	Частка фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів на одну особу, грн.	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону атмосферного повітря і зміни клімату	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на очищення зворотних вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на поводження з відходами	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на збереження біорізноманіття і середовища існування	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на зниження шумового і вібраційного впливу	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам)	Капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування
Абсолютні показники варіації											
Розмахом варіації	27,80	70,45	1706,60	303,90	330,30	980,35	191,70	28,58	24,60	999,09	13,20
Середнє лінійне відхилення	5,22	8,03	329,23	71,14	78,11	107,95	26,79	6,54	2,50	75,51	1,51
Дисперсія	46,70	140,84	183129,02	8457,09	8780,74	38101,92	1964,22	60,44	25,77	35604,85	6,90
Не зміщена оцінка дисперсії	48,50	146,26	190172,44	8782,36	9118,46	39567,38	2039,77	62,77	26,76	36974,27	7,16
Середнє квадратичне відхилення	6,83	11,87	427,94	91,96	93,71	195,20	44,32	7,77	5,08	188,69	2,63
Оцінка середнього квадратичного відхилення	6,96	12,09	436,09	93,71	95,49	198,92	45,16	7,92	5,17	192,29	2,68
Відносні показники варіації											
Коефіцієнт варіації, %	114,54	13,05	103,72	129,85	77,63	204,80	192,23	94,50	358,78	446,08	206,76
Лінійний коефіцієнт варіації, %	87,49	8,83	79,80	100,45	64,71	113,26	116,20	79,49	176,70	178,51	118,86
Коефіцієнт осциляції, %	465,92	77,49	413,63	429,11	273,63	1028,59	831,47	347,39	1738,74	2361,91	1039,07
Показники форми розподілу											
Рівень асиметрії	1,65	1,02	1,51	1,39	0,88	3,63	2,82	0,88	3,85	4,82	3,55
Середня квадратична помилка коефіцієнта асиметрії	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42
Екссес	2,16	4,18	1,58	0,46	-0,41	13,13	7,02	-0,09	13,82	21,49	12,96
Середня квадратична помилка екссесу	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72	0,72

Таблиця 2.28

Витрати на охорону навколишнього природного середовища за джерелами фінансування, млн.грн

Витрати на охорону навколишнього природного середовища за джерелами фінансування	Фактично витрачено у			
	2011		2012	
	Капітальні інвестиції	Поточні витрати	Капітальні інвестиції	Поточні витрати
Усього у тому числі за рахунок	6451,0	12039,7	6589,3	13924,7
коштів державного бюджету	285,0	314,3	89,5	343,2
<i>з них кошти державного фонду охорони навколишнього природного середовища</i>	63,5	19,2	50,2	7,5
коштів місцевих бюджетів	347,6	113,4	371,5	116,1
<i>з них кошти місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища</i>	259,5	40,5	262,1	40,2
власних коштів підприємств та організацій	4297,6	11598,5	3893,0	13452
інших джерел фінансування	1520,8	13,5	2235,3	13,0

¹ Без ПДВ

Найбільшою частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів була у Київській обл. (28,050%), найменшою у Дніпропетровській обл. (0,300). Зафіксований рівень диференціації досить значний – 93,5 рази. Коефіцієнт варіації за цим параметром становить 114,54 % (більше рівня 2008 р. у 1,230 рази), що свідчить про високий рівень регіональних диспропорцій. Схожі результати отримуємо за лінійним коефіцієнтом варіації, який становить 87,49 % (більше рівня 2008 р. у 1,073 рази) та коефіцієнтом осциляції – 465,92 % (більше рівня 2008 р. у 1,726 рази). Отримані результати є свідченням присутності процесу дивергенції за часткою витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок державного та місцевих бюджетів.

Структура поточних та капітальних витрат на охорону навколишнього природного середовища за джерелами фінансування представлена на рис. 2.8.

За рахунок коштів державного та місцевих бюджетів було освоєно 7,0% капітальних інвестицій і здійснено 3,3% поточних витрат. Основним джерелом фінансування витрат на охорону довкілля, як і в попередні роки, були власні кошти підприємств та організацій – відповідно 59,1% і 96,6%.

Понад 80% капітальних інвестицій від сумарного обсягу по країні було освоєно підприємствами, які зареєстровані у Київській (1948,8 млн.грн.), Дніпропетровській (986,6 млн.грн.), Донецькій (910,8 млн.грн.), Харківській (608,0 млн.грн.), Луганській (519,4 млн.грн.) та Запорізькій (453,3 млн.грн.) областях.

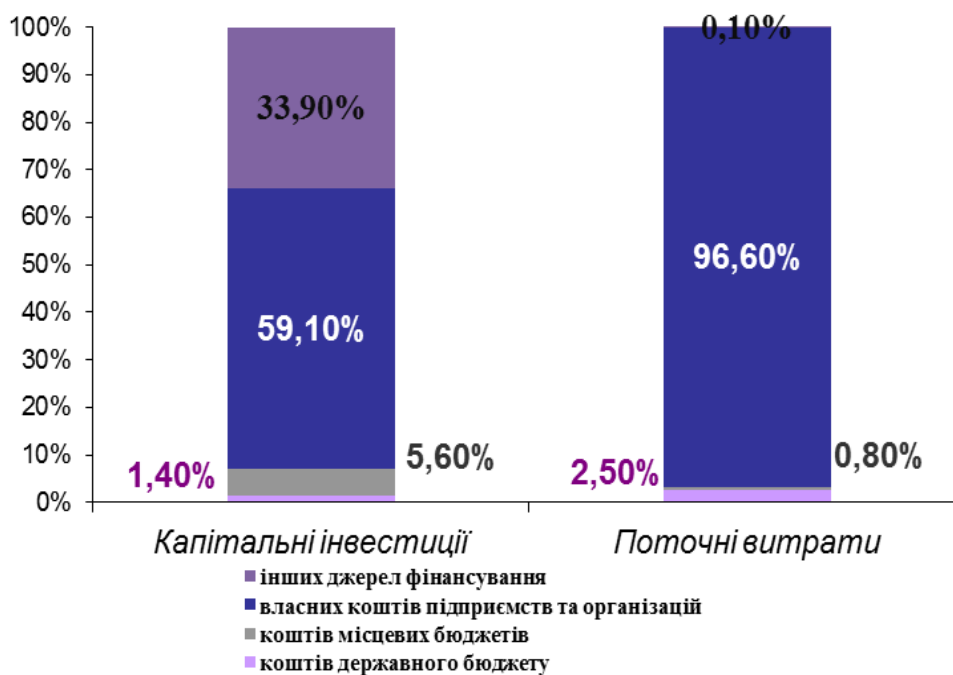

Рис. 2.8. Структура поточних та капітальних витрат на охорону навколишнього природного середовища за джерелами фінансування у 2012 р., %.

Разом з тим найбільші регіональні розбіжності зафіксовані щодо капітальних інвестицій та поточних витрат підприємств, організацій, установ на: охорону атмосферного повітря і зміни клімату (5505,303 рази); захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод (2556,705 рази); збереження біорізноманіття і середовища існування (1212,428 рази); поводження з відходами (535,144 рази); охорону та раціональне використання природних ресурсів (108,724 рази); очищення зворотних вод (36,185 рази).

Структура поточних витрат за напрямками природоохоронних заходів у 2012 р подана у табл. 2.29.

Більше 60 % поточних витрат від загальної суми по країні було припадає на підприємства Дніпропетровської (4118,8 млн.грн.), Донецької (2302,7 млн.грн.), Запорізької (1173,4 млн.грн.), Луганської (1150,6 млн.грн.), Полтавської (629,7 млн.грн.) областей та м. Київ (961,2 млн.грн.).

Варто зауважити, що капітальні інвестиції та поточні витрати підприємств, організацій, установ в екологічній сфері вирізняються значними показниками коефіцієнту варіації. Позитивною динамікою є зменшення коефіцієнту варіації у 2012 р. в порівнянні з 2008 р. щодо капітальних інвестицій та поточних витрати підприємств, організацій, установ (в розрахунку на одну особу) на охорону та раціональне використання природних ресурсів (в 1,161 рази); на охорону атмосферного повітря і зміни клімату (в 1,081 рази); на очищення зворотних вод (в 1,174 рази). За згаданими параметрами відбулося зменшення правосторонньої асиметрії в 1,437 рази, 1,216 рази та 1,727 рази відповідно.

Структура поточних витрат
за напрямками природоохоронних заходів у 2012 р.

Поточні витрати за напрямками природоохоронних заходів	Фактично витрачено ¹			
	Капітальні інвестиції		Поточні витрати	
	млн.грн.	у % до загального обсягу	млн.грн.	у % до загального обсягу
Усього у тому числі:	6589,3	100,0	13924,7	100,0
охорона атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	2462,7	37,4	1341,5	9,6
очищення зворотних вод	846,9	12,8	6195,1	44,5
поводження з відходами	730,5	11,1	4756,2	34,2
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	540,5	8,2	743,5	5,3
зниження шумового і вібраційного впливу (за винятком заходів для охорони праці)	33,4	0,5	118,2	0,8
збереження біорізноманіття і середовища існування	15,8	0,2	384,7	2,8
радіаційна безпека	1922,1	29,2	80,6	0,6
науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування	6,1	0,1	63,7	0,5
інші напрями природоохоронної діяльності	31,3	0,5	241,2	1,7

¹ Без ПДВ

Однак стверджувати про відсутність диференціації не можна, оскільки спостерігається збільшення розмаху варіації. Зростання коефіцієнту варіації зафіксовано щодо капітальних інвестицій та поточних витрати підприємств, організацій, установ (в розрахунку на одну особу) на поводження з відходами; захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод; збереження біорізноманіття і середовища існування; зниження шумового і вібраційного впливу; на радіаційну безпеку (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам); на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування. Таку ситуацію викликає збільшення максимального значення досліджуваної сукупності при дещо повільніших темпах зростання мінімальних значень. Як наслідок отримуємо збільшенні рівня правосторонньої асиметрії розподілу значень досліджуваних індикаторів. Тобто відбувається хоча і повільне, але, все ж таки, систематичне розшарування регіональних об'єктів за капітальними інвестиціями та поточними витратами підприємств, організацій, установ в екологічній сфері.

Зазначимо, що фінансове забезпечення екологічної складової сталого розвитку регіону, в основному здійснюється за рахунок коштів екологічних зборів. Податковий кодекс регламентує сплату податку господарюючими суб'єктами за забруднення довкілля та порушення природоохоронного законодавства. «Екологічний податок». Він охоплює всі екологічні платежі за спеціальне

використання природних ресурсів і за забруднення навколишнього природного середовища. Розмір екологічних платежів, що були пред'явлені у 2012р. підприємствам, організаціям та установам країни за забруднення навколишнього природного середовища і порушення природоохоронного законодавства складає 2047,9 млн.грн., з них 2028,6 млн.грн. становить екологічний податок та 19,3 млн.грн. – штрафні санкції за порушення природоохоронного законодавства (табл. 2.30).

Таблиця 2.30

Екологічні платежі ¹, млн. грн

Екологічні платежі	Пред'явлено до сплати	Фактично сплачено
Екологічний податок - усього	2028,6	1931,2
у тому числі за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин	1386,8	1317,0
у тому числі стаціонарними джерелами забруднення	1272,0	1210,9
пересувними джерелами забруднення	114,8	106,1
скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	74,3	73,2
розміщення відходів у спеціально відведених місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	567,5	541,0
Штрафні санкції за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища	19,3	19,8

¹ Без ПДВ

Понад 68% екологічного податку країни припадає на платежі за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел забруднення, 28% – за розміщення відходів, 4% – за скиди забруднюючих речовин у водойми.

Підприємствами, організаціями, установами країни фактично сплачено протягом 2012р. 1951,0 млн.грн. екологічних платежів (з урахуванням погашення заборгованості за попередні роки), що становить відповідно 95,3% від загальної суми пред'явлених екологічних платежів.

Фактично сплачені екологічні платежі підприємств, що зареєстровані у Донецькій, Запорізькій областях та м. Києві, становлять майже 55% від загальної суми сплачених екологічних платежів в Україні. Однак щодо частки фактично сплачених екологічних зборів у % до нарахованих, то найбільша податкова дисципліна була характерна для м. Севастопіль (132,588 %), найменша – для Донецької обл. (62,136 %). Рівень диференціації 2,134 рази. Досліджувану сукупність можна вважати однорідною оскільки коефіцієнт варіації знаходиться в межах норми – 12,55 %. Даний індикатор характеризується правосторонньою асиметрією, яка є не суттєвою, оскільки середня квадратична помилка коефіцієнта

асиметрії менша 3, а отже її наявність може бути зумовлена впливом випадкових обставин.

Рейтинг регіонів за рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку регіонів України у 2012 р. представлений на рис. 2.9.

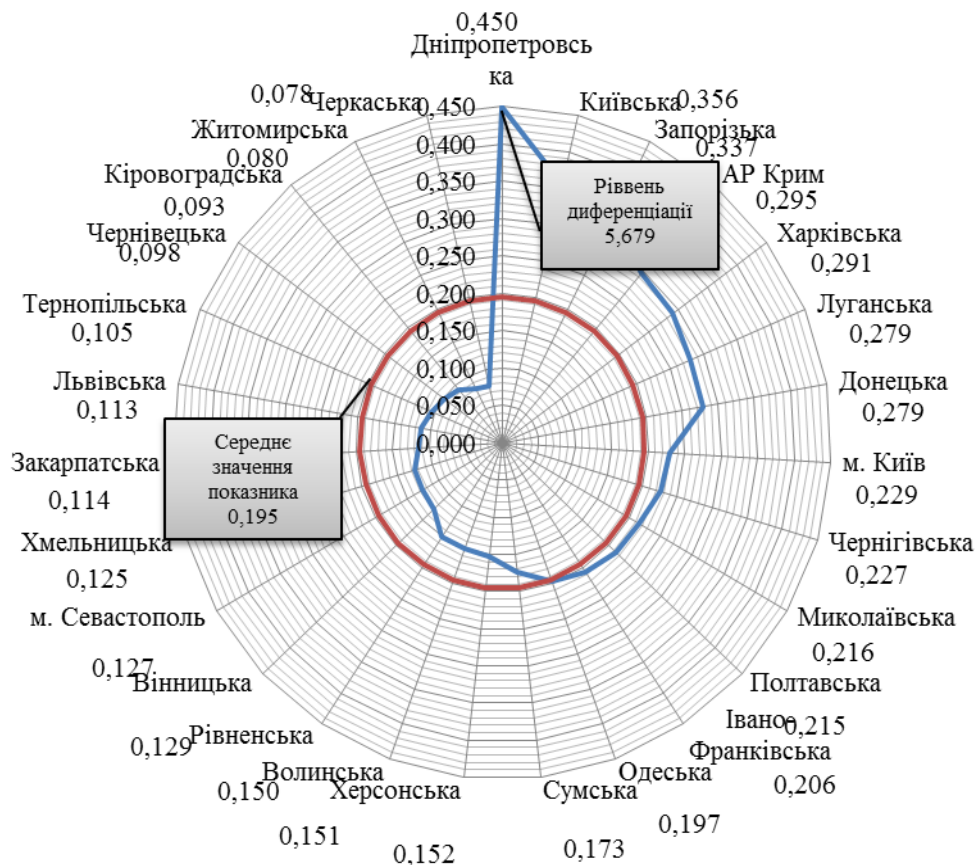

Рис. 2.9. Рейтинг регіонів за рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку регіонів України у 2012 р.

Наразі лідируючі позиції у фінансовому забезпеченні екологічної сфери у 2012 році належали Дніпропетровській (значення індексу складає 0,450 в.п), Київській (0,356 в.п), Запорізькій (0,337 в.п), областям. У той же час, найнижчими є показники фінансового забезпечення екологічного розвитку у Черкаській (0,078 в.п), Житомирській (0,080 в.п), Кіровоградській (0,093 в.п) областях.

На сучасному етапі обсяги фінансового забезпечення екологічної сфери сталого розвитку регіону поступово зростають. Однак це не вказує на те, що ці обсяги є достатніми. На фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища також можуть використовуватися власні кошти підприємств, установ та організацій (реалізацію інноваційних проектів, розробку нормативів, здійснення організаційних і культурологічних заходів, модернізацію виробничих проектів, заміну енергетичних ресурсів на екологічно чисті види енергії, використання відновних видів природних ресурсів у виробничих цілях та

заміну їх синтетичними тощо). Відмітимо, що суб'єкти підприємницької діяльності реалізують природоохоронні заходи за умови, що це вигідно і дає прибуток. Розробка відповідних засобів економічного стимулювання та їх законодавче закріплення дали б можливість вирішувати цю проблему з урахуванням передусім екологічних пріоритетів [139].

2.4. Діагностика регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України

Діагностика регіональної конвергенції/дивергенції фінансового забезпечення сталого розвитку за соціальною, економічною та екологічною сферами відповідно не є повною, оскільки не дозволяє комплексно оцінити функціонування соціо-еколого-економічної системи регіонів країни за інтегральними її рівнями. Тому з метою детального дослідження рівня асиметрій методику діагностики доповнимо комплексною оцінкою її інтегральних рівнів.

Аналіз присутності конвергентно-дивергентних процесів у фінансовому забезпеченні сталого розвитку регіонів України проведено на основі методики викладеної у параграфі 1.3. Статистична вибірка дослідження включає 27 адміністративно-територіальних утворень. Актуальність дослідження вищезгаданих процесів в регіональному розрізі спровоковані виникненням і нарощенням диспропорцій у соціо-еколого-економічній системі.

Найбільш показово σ -конвергенцію, на нашу думку, можна описати за допомогою зваженого коефіцієнта варіації Уільямсона, індексів Джині Аткінсона, Тейла і Морана та децильного коефіцієнту, розрахунок яких за інтегральним рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери представлений у табл. 2.31.

Результати діагностики показали, що за зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона зафіксована дивергенція фінансового забезпечення соціальної сфери у періоді з 2003-2007 рр. Підтвердженням цьому є зростання показника в 1,221 рази впродовж згаданого періоду. Починаючи з 2010 року спостерігається поступове скорочення зваженого коефіцієнту варіації в 1,292 рази в порівнянні з 2012 р.

Важливим показником визначення рівня поляризації фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку є індекс Джині, який показує середнє відхилення кожної одиниці у вибірці від всіх інших досліджуваних одиниць, виражену щодо середнього значення. Як бачимо із табл., індекс Джині коливається у межах 0,098–0,124 і показує відносну нерівність у фінансовому забезпеченні. Однак в останні роки відбувається тенденція до його зменшення, що свідчить про скорочення розшарованості у фінансовому забезпеченні соціальної сфери сталого розвитку. Так, за період 2008-2012 рр. індекс скоротився у 1,214 рази, що є підтвердженням присутності σ -конвергенції у цьому періоді.

Таблиця 2.31

Динаміка регіональних диспропорцій (σ-конвергенції)
за рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні

Рік	За зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона	Індекс Джині	Індекс Аткинсона $\epsilon=1$	Індекс Тейла класичний		Індекс Тейла модифікований		Індекс Морана		Децильний коефіцієнт	Тип конвергенції за умовами досягнення
				T_1	T_0	Т-міра	L-міра	I_M^*	z-оцінка **		
2003	0,190	0,114	0,016	0,016	0,016	5,050	5,188	0,224	3,856	1,91	-
2004	0,195	0,111	0,016	0,016	0,016	4,800	5,125	0,245	3,772	1,87	дивергенція
2005	0,220	0,113	0,021	0,020	0,021	5,167	5,595	0,257	3,678	1,90	дивергенція
2006	0,223	0,124	0,022	0,021	0,022	5,610	5,973	0,243	3,580	1,99	неефективна конвергенція
2007	0,232	0,116	0,024	0,023	0,024	5,434	5,929	0,262	3,573	1,96	дивергенція
2008	0,230	0,119	0,022	0,022	0,023	5,495	5,954	0,262	3,640	1,95	неефективна конвергенція
2009	0,226	0,115	0,023	0,022	0,023	5,486	5,764	0,238	3,624	1,97	неефективна конвергенція
2010	0,239	0,111	0,025	0,025	0,025	5,356	5,747	0,275	3,808	1,93	дивергенція
2011	0,202	0,107	0,017	0,017	0,017	4,800	5,081	0,197	3,512	1,89	ефективна конвергенція
2012	0,185	0,098	0,014	0,014	0,014	4,433	4,717	0,161	3,446	1,77	неефективна конвергенція

*Чим ближче значення Індексу Морана до 1, тим сильнішою є просторова автокореляція

**При $|z\text{-оцінці}| > 2,58$, то можна вважати, що ймовірність того, що досліджуваний розподіл є випадковим, менше 0,01

$$z = -\frac{I_M - E_I}{\sigma_{E_I}}, \text{ де } \sigma_{E_I} - \text{стандартне відхилення};$$

$$E_I = -\frac{1}{n-1} - \text{очікуване значення індексу Морана (за випадкового розподілу)}.$$

У наслідок неоднозначного ставлення низки науковців до індексу Джині доповнимо аналіз індексами Аткинсона і Тейла. Так як індекс Аткинсона відповідає основним аксіомам вимірювання нерівності, він може бути прийнятий в якості міри нерівності не тільки в розподілі доходів, але як мірило диспропорцій фінансового забезпечення соціальної сфери. Основний недолік цього індексу полягає у виборі значення ε і в тому, що не можна знайти однозначного вирішення цієї проблеми. Оскільки при $\varepsilon = 0$ суспільство байдуже ставиться до нерівності в розподілі фінансових ресурсів, але при зростанні параметра ε суспільство стає все більш зацікавленими у подоланні існуючої нерівності. Індекс Аткинсона повторює тенденції зваженого коефіцієнту варіації Уільямсона. Так, з 2003 по 2007 рр. зафіксована дивергенція (індекс зріс в 1,500 рази), з 2010 по 2012 рр. – конвергенція (індекс скоротився в 1,786 рази).

Просторова нерівність розподілу фінансового забезпечення соціальної сфери сталого розвитку за індексом Тейла доводить, що $IT_T < IT_L$, тобто переважний вплив на не рівномірність розподілу фінансового ресурсу держави спричиняють «бідні» регіони, які відтягують на себе значну частину ресурсу. Така тенденція простежується протягом 2003-2012 рр. Однак у динаміці індекс зазнавав змін. У 2004-2006 рр. відмічена присутність дивергенції, оскільки Т-міра Тейла зросла у 1,169 рази, аналогічно у цей період зафіксований ріст L-міра Тейла у 1,165 рази. Конвергенція, як процес мала місце у 2008-2012 рр (Т-міра Тейла зменшилася у 1,240, а L-міра Тейла – у 1,262 рази).

Розглянуті вище індекси та коефіцієнти вимірюють існуючі диспропорції та встановлюють присутність конвергентно-дивергентних процесів в країні. Однак, нажаль, вони не дозволяють виявити взаємний міжрегіональний вплив. Відповідь на це питання дає індекс Морана, який дозволяє зробити висновок про присутність (відсутність) просторової автокореляції. Результати вказують на те, що вибірка з 25 регіонів за інтегральним рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери характеризується позитивною просторовою автокореляцією за даними 2003-2012 рр. Найбільш сильна кореляція відмічена у 2010 р. Доцільно також зауважити, що оцінка регіональних конвергентно-дивергентних відносин за допомогою індексу Морана без $|z\text{-оцінки}|$ буде не повною. Оскільки за досліджуваний період $|z\text{-оцінка}| > 2,58$, то можна вважати, що ймовірність того, що досліджуваний розподіл є випадковим, менше 0,01.

У цілому загальна динаміка індексів та коефіцієнтів нерівності розрахованих за інтегральним рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери співпадає за усіма параметрами: з 2004-2006 рр. – дивергенція, починаючи з 2010 по 2012 рр. спостерігається поступове скорочення показників, що однозначно є підтвердженням регіональної конвергенції.

Динаміка σ -конвергенції за фінансовим забезпеченням економічної сфери сталого розвитку наведена у табл. 2.32.

За результатами аналізу можна дійти про переважання σ -дивергенції у фінансовому забезпеченні економічної сфери сталого розвитку. Проведені розрахунки засвідчили дивергенцію у: 2004-2005 рр. за зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона, індексом Джині, індексом Аткинсона (при $\varepsilon=1$), класичним індексом Тейла, індексом Морана, децильним коефіцієнтом; 2008-2009рр. та 2011-2012 рр. за зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона, індексом Джині, індексом Аткинсона (при $\varepsilon=1$), класичним та модифікованим індексом Тейла, децильним коефіцієнтом. Порівнюючи Т-та L-міри Тейла, зауважимо, що $ITT > ITL$, а це доводить факт розподілу фінансового забезпечення економічної сфери серед потужних територій, де темпи економічного розвитку значно вищі, ніж в окремо взятому регіоні.

Підтверджує факт позитивної просторової автокореляції розрахункові значення індексу Морана. Зауважимо, що починаючи з 2010 по 2012 рр. зафіксоване скорочення згаданого індексу у 13,9 рази, що є суттєвим і свідчить про зменшення впливу просторової автокореляції на процеси розподілу фінансового забезпечення економічної сфери.

У цілому проведена діагностика регіональної конвергенції фінансового забезпечення соціальної та економічної сфер сталого розвитку дозволила виявити, що економіка України працює не на своє відтворення, а у більшій мірі на фінансування соціальних програм.

Така ситуація очевидно зумовлює зменшення економічного потенціалу території та погіршення економічної ситуації у країні в цілому. Тому для успішного вирішення проблем фінансового забезпечення регіонів місцевій владі потрібно в першу чергу працювати у напрямі реформування трансфертної політики. На думку фахівців КМУ, щоб зберегти паритет між державною підтримкою та стимулюванням «місцевих резервів», оптимальний показник рівня дотацій із Державного бюджету не повинен перевищувати 50 % бюджету [130, С. 29].

Наступним кроком нашого дослідження стане виявлення процесів σ -конвергенції за фінансовим забезпеченням екологічної сфери сталого розвитку регіонів України (табл. 2.33).

Результати проведеного аналізу доводять, що досліджуючи інтегральні характеристики фінансового забезпечення екологічної сфери на предмет присутності конвергентно-дивергентних процесів у переважній більшості фіксуємо дивергенцію.

Таблиця 2.32

Динаміка регіональних диспропорцій (σ -конвергенції)
за рівнем фінансового забезпечення економічної сфери в Україні

Рік	За зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона	Індекс Джині	Індекс Аткинсона $\epsilon=1$	Індекс Тейла класичний		Індекс Тейла модифікований		Індекс Морана		Децильний коефіцієнт	Тип конвергенції за умовами досягнення
				T_1	T_0	Т-міра	L-міра	I_M^*	z-оцінка **		
2003	0,278	0,159	0,020	0,024	0,020	3,245	3,056	0,202	4,564	2,47	-
2004	0,270	0,162	0,018	0,021	0,018	3,317	3,167	0,282	7,136	2,47	дивергенція
2005	0,280	0,167	0,019	0,023	0,019	3,314	3,162	0,264	6,564	2,52	дивергенція
2006	0,267	0,161	0,017	0,021	0,018	3,208	3,077	0,146	3,686	2,44	неефективна конвергенція
2007	0,255	0,169	0,016	0,019	0,016	3,322	3,156	0,273	7,478	2,52	неефективна конвергенція
2008	0,276	0,163	0,018	0,021	0,018	3,182	3,033	0,250	6,149	2,55	дивергенція
2009	0,308	0,175	0,021	0,026	0,021	3,548	3,333	0,091	2,416	2,65	дивергенція
2010	0,239	0,145	0,015	0,017	0,015	3,287	3,142	0,125	3,661	2,25	дивергенція
2011	0,234	0,153	0,014	0,016	0,014	3,082	2,879	0,033	1,645	2,27	неефективна конвергенція
2012	0,300	0,159	0,020	0,024	0,020	3,257	3,070	0,009	1,027	2,35	дивергенція

*Чим ближче значення Індексу Морана до 1, тим сильнішою є просторова автокореляція

**При $|z\text{-оцінці}| > 2,58$, то можна вважати, що ймовірність того, що досліджуваний розподіл є випадковим, менше 0,01

$$z = -\frac{I_M - E_I}{\sigma_{E_I}},$$

де σ_{E_I} – стандартне відхилення;

$$E_I = -\frac{1}{n-1} \text{ – очікуване значення індексу Морана (за випадкового розподілу).}$$

Так нами виділено три періоди σ -дивергенції: 2005-2006 рр. за зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона, індексом Джині, індексом Аткинсона (при $\varepsilon=1$), класичним індексом Тейла, модифікованим індексом Тейла за Т-мірою, індексом Морана; 2007-2009 за зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона, індексом Аткинсона (при $\varepsilon=1$), класичним індексом Тейла; 2010-2012 рр. за зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона, індексом Аткинсона (при $\varepsilon=1$), класичним індексом Тейла, модифікованим індексом Тейла, індексом Морана.

Починаючи з 2008 року просторова автокореляція зросла в 3,7 рази, а проведена |z-оцінка| індексу Морана дозволяє вважати, що ймовірність того, що досліджуваний розподіл є випадковим, менше 0,01 (окрім 2008 року).

Переважає L-міри над Т -мірою Тейла говорить про те, що фінансове забезпечення екологічної сфери спрямоване у регіони з значними екологічними проблемами, тобто на усунення локальних наслідків. Така ситуація спричинена низкою чинників. По-перше, обмежені кошти, які виділяються на екологічний розвиток розпорошуються, витрачаються без координації з метою фінансуванню на території регіону визначених пріоритетних екологічних заходів та робіт. По-друге, кошти з цих джерел переважно спрямовуються на поточні витрати, а не на капітальні видатки. Виходячи із зазначеного постає нагальне завдання щодо розвитку саме позабюджетних джерел та створення нового механізму фінансування екологічної сфери відповідно до ринкових відносин та адміністративної реформи, що здійснюється в Україні.

Як показав проведений аналіз дефіцит виваженої власної регіональної політики призвів до значних диспропорцій у фінансовому забезпеченні сталого розвитку регіонів в Україні (рис. 2.10.).

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що протягом аналізованого періоду високий рівень сталого розвитку спостерігався у АР Крим (виключно за рахунок соціальної та екологічної складових), Дніпропетровській області (за рахунок екологічної складової) та м. Києві (третій у рейтингу виключно за рахунок низького рівня фінансування соціальної складової сталого розвитку).

Середній рівень за фінансовим забезпеченням сталого розвитку регіонів України перевищують 10 регіонів з 27: АР Крим, м. Київ, м. Севастополь, Дніпропетровська, Київська, Івано-Франківська, Харківська, Чернігівська, Запорізька, Луганська обл.

Проведене дослідження дозволило оцінити рівень регіональних диспропорцій за інтегральним рівнями фінансування сталого розвитку, який у 2012 році становив 0,664 рази.

Подальшим кроком у дослідженні стане оцінка σ -конвергенції/дивергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України (табл. 2.34).

Таблиця 2.33

**Динаміка регіональних диспропорцій (σ-конвергенції)
за рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери в Україні**

Рік	За зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона	Індекс Джині	Індекс Аتكінсона $\xi=1$	Індекс Тейла класичний		Індекс Тейла модифікований		Індекс Морана		Децильний коефіцієнт	Тип конвергенції за умовами досягнення
				T_1	T_0	Т-міра	L-міра	I_M^*	z-оцінка **		
2003	0,405	0,074	0,066	0,068	0,069	2,211	2,280	0,200	3,770	1,76	-
2004	0,431	0,041	0,074	0,076	0,077	2,059	2,149	0,169	3,447	1,50	дивергенція
2005	0,379	0,060	0,064	0,065	0,066	2,613	2,806	0,146	3,376	1,71	неефективна конвергенція
2006	0,505	0,064	0,099	0,101	0,105	2,645	2,786	0,270	4,558	1,55	дивергенція
2007	0,417	0,054	0,062	0,066	0,064	3,358	3,502	0,161	3,816	1,59	неефективна конвергенція
2008	0,470	0,095	0,097	0,097	0,103	3,256	3,426	0,092	1,579	1,90	дивергенція
2009	0,562	0,055	0,125	0,125	0,133	2,808	2,953	0,204	3,395	1,65	дивергенція
2010	0,523	0,031	0,087	0,094	0,091	2,079	2,162	0,312	4,852	1,34	дивергенція
2011	0,523	0,035	0,097	0,100	0,102	2,201	2,306	0,337	5,249	1,37	дивергенція
2012	0,539	0,032	0,106	0,109	0,112	2,319	2,392	0,343	5,578	1,29	неефективна конвергенція

*Чим ближче значення Індексу Морана до 1, тим сильнішою є просторова автокореляція

**При $|z\text{-оцінці}| > 2,58$, то можна вважати, що ймовірність того, що досліджуваний розподіл є випадковим, менше 0,01

$$z = -\frac{I_M - E_I}{\sigma_{E_I}},$$

де σ_{E_I} – стандартне відхилення;

$$E_I = -\frac{1}{n-1} \text{ – очікуване значення індексу Морана (за випадкового розподілу).}$$

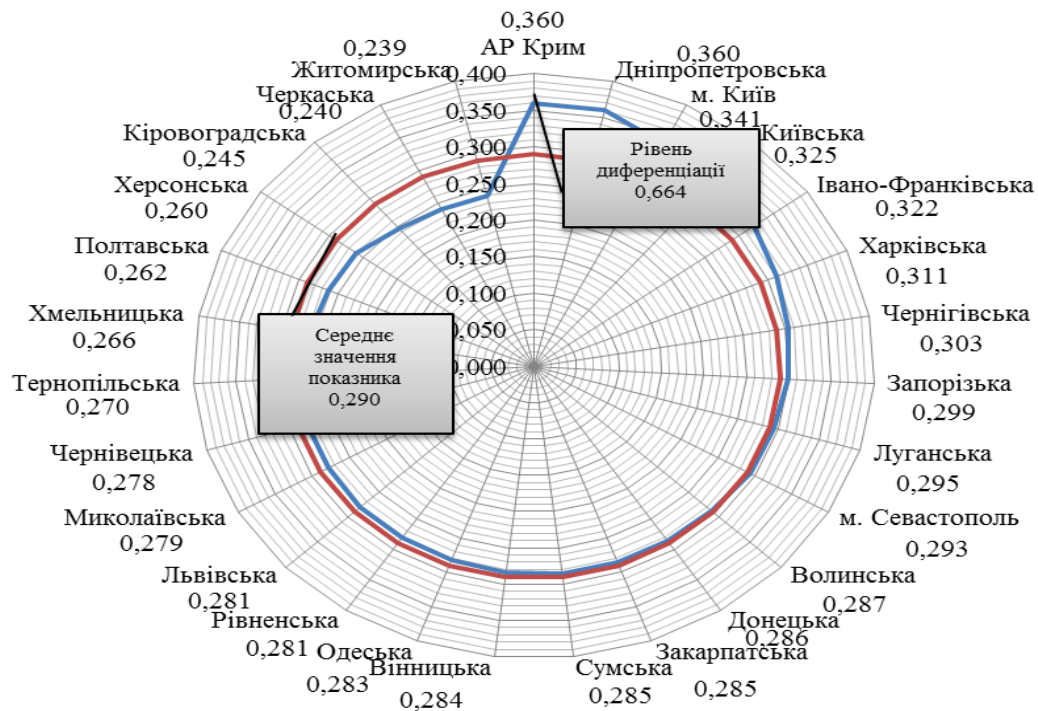

Рис. 2.10. Рейтинг регіонів за рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України у 2012 р.

Проведений аналіз σ -конвергенції за інтегральними показниками фінансового забезпечення сталого розвитку дозволив виділити:

1) два періоди регіональної дивергенції:

- 2003-2005 рр. за зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона, індексом Аткинсона (при $\varepsilon=1$), класичним індексом Тейла, індексом Морана;

- 2006-2007 рр. за зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона, індексом Аткинсона (при $\varepsilon=1$), класичним та модифікованим індексом Тейла, індексом Морана; децильним коефіцієнтом;

2) один період конвергенції:

- 2011-2012 рр. за зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона, індексом Джині, індексом Аткинсона (при $\varepsilon=1$), класичним індексом Тейла, модифікованим індексом Тейла, децильним коефіцієнтом.

Авторська методика дозволила виділити дещо інші часові рамки. Так σ -дивергенція мала місце у 2004-2005 рр., 2007-2009 рр. та у 2011 р. σ -конвергенція, а саме її підвид неефективна конвергенція спостерігалася у 2006р. та 2012 р. Оскільки у 2010 р фінансова конвергенція досягалася за рахунок більш суттєвого приросту мінімального рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни порівняно із максимальним, то маємо змогу говорити про присутність ефективної конвергенції у згаданому періоді.

Таблиця 2.34

Динаміка регіональних диспропорцій
за рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України

Рік	За зваженим коефіцієнтом варіації Уільямсона	Індекс Джині	Індекс Аتكінсона $\xi=1$	Індекс Тейла класичний		Індекс Тейла модифікований		Індекс Морана		Децильний коефіцієнт	Тип конвергенції за умовами досягнення
				T ₁	T ₀	T-міра	L-міра	I _м *	z-оцінка **		
2003	0,113	0,117	0,006	0,005	0,006	3,425	3,403	-0,008	1,686	2,01	-
2004	0,119	0,109	0,006	0,006	0,006	3,351	3,437	0,064	5,027	1,93	дивергенція
2005	0,134	0,116	0,009	0,008	0,009	3,729	3,890	0,290	15,060	2,01	дивергенція
2006	0,113	0,122	0,005	0,005	0,005	3,682	3,752	-0,019	1,103	2,02	неефективна конвергенція
2007	0,157	0,118	0,012	0,011	0,012	4,152	4,347	-0,041	0,024	2,03	дивергенція
2008	0,132	0,126	0,008	0,008	0,008	3,797	3,890	0,063	4,370	2,06	дивергенція
2009	0,154	0,119	0,011	0,010	0,011	3,757	3,861	-0,043	-0,059	2,09	дивергенція
2010	0,142	0,103	0,009	0,008	0,009	3,547	3,691	0,117	8,530	1,87	ефективна конвергенція
2011	0,155	0,104	0,010	0,010	0,010	3,293	3,365	0,585	27,027	1,85	дивергенція
2012	0,148	0,100	0,009	0,008	0,009	3,148	3,204	0,837	42,287	1,78	неефективна конвергенція

*Чим ближче значення Індексу Морана до 1, тим сильнішою є просторова автокореляція

**При $|z\text{-оцінці}| > 2,58$, то можна вважати, що ймовірність того, що досліджуваний розподіл є випадковим, менше 0,01

$$z = -\frac{I_M - E_I}{\sigma_{E_I}},$$

де σ_{E_I} – стандартне відхилення;

$$E_I = -\frac{1}{n-1} \text{ – очікуване значення індексу Морана (за випадкового розподілу).}$$

Оскільки за даними 2003 р. $IT_T > IT_L$, то можемо з впевненістю стверджувати, що переважний вплив на не рівномірність фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів спричиняють більш розвинуті регіони. За період 2004-2012 рр. ситуація змінилася у протилежну сторону, тобто вплив на не рівномірність фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів спричиняють менш розвинуті регіони.

Проведений аналіз σ -конвергенції показав зростання нерівності між регіонами. Звідси можна припустити, що на розглянутому проміжку часу може спостерігатися і β -конвергенція. Однак це не обов'язково, так як σ -конвергенція не є необхідною умовою β -конвергенції. Можлива ситуація одночасного існування β -конвергенції та σ -дивергенції. Причинами такого стану справ може стати вплив випадкових шоків і занадто великий початковий розрив між адміністративно-територіальними утвореннями. Тобто, у цілому, більш високих темпів економічного зростання в бідних регіонах може бути недостатньо для скорочення розриву в абсолютному вираженні.

Оцінка абсолютної β -конвергенції проведена за допомогою методу найменших квадратів та представлена у табл. 2.35.

Таблиця 2.35

Моделювання абсолютної β -конвергенції,
(метод найменших квадратів)

Параметри моделі	Модель абсолютної β -конвергенції			
	Соціальна сфера	Економічна сфера	Екологічна сфера	Сталий розвиток
Константа, a	-2,486	-2,754	-2,313	-2,269
t-статистика	24,94	13,23	0,74	12,44
Стандартне відхилення	0,10	0,21	0,24	0,18
Темп конвергенції, b	-0,279	-0,298	0,064	0,030
t-статистика	2,35	2,14	0,45	0,21
Стандартне відхилення	0,12	0,14	0,14	0,14
Швидкість конвергенції	0,133	0,138	-	-
Півперіод	5,202	5,018	-	-
R^2	0,882	0,855	0,710	0,602
Кількість спостережень	27	27	27	27

Викладені результати дослідження дозволили дати загальну оцінку присутності конвергентно-дивергентних процесів у фінансовому забезпеченні сталого розвитку регіонів України. Оцінка моделі абсолютної β -конвергенції дає статистично значиму оцінку коефіцієнта конвергенції, який є ключовим у перевірці вищезгаданого співвідношення. Якщо $b < 0$, то високий рівень показника в початковий момент часу корелює з порівняно низькими темпами фінансового забезпечення соціо-еколого-економічної системи і має місце конвергенція; якщо

$b > 0$, то спостерігаємо дивергенцію. Іншими словами, коефіцієнт b показує, на скільки в процентних пунктах зміниться темп фінансового забезпечення при збільшенні його первинного значення на 1%. Розрахунок параметра b рівняння дозволяє встановити присутність регіональної β -конвергенції для фінансового забезпечення соціальної та економічної сфер і β -дивергенції – для фінансового забезпечення екологічної сфери та сталого розвитку.

Важливим індикатором β -конвергенції є швидкість конвергенції. На основі проведених розрахунків отримане значення швидкості конвергенції для фінансового забезпечення соціальної сфери рівне 0,133%. Тобто, якщо тенденція до конвергенції буде мати місце у майбутньому, то за 5,2 року міжрегіональні відмінності у фінансовому забезпеченні соціальної сфери скоротяться на 0,133 %. Також в перспективі можливе скорочення розбіжностей у фінансовому забезпеченні економічної сфери на 0,138 % за 5 років. Як зазначалося раніше β -дивергенція характерна для фінансового забезпечення екологічної сфери та сталого розвитку, то вважаємо недоцільним розрахунок швидкості конвергенції та півперіоду сходження міжрегіональних розбіжностей. Оскільки параметри моделі абсолютної β -конвергенції є надійними та достовірними потреба побудови моделі відносної β -конвергенції відсутня.

Поглиблення процесів дивергенції викликане у першу чергу відсутністю у нашій державі дієвої правової бази, необхідної для досягнення регіонами оптимальної економічної самостійності, чіткого розмежування повноважень між центром та територіальними органами влади з питань управління соціо-еколого-економічним розвитком регіонів. Недостатньою є фінансово-економічна база багатьох адміністративно-територіальних утворень. Усі вище наведені чинники спонукають до вжиття цілеспрямованих заходів державної регіональної економічної політики, які б забезпечили ефективне регулювання процесів фінансування регіонального розвитку.

Можемо з упевненістю констатувати, що наразі перед Україною стоїть питання вибору моделі розвитку власної фінансової системи, яка б стала важливим підґрунтям фінансового забезпечення сталого розвитку регіону. З двох відомих у світі моделей – американської, яка передбачає переважання в структурі джерел фінансування коштів приватних інвесторів, і німецької, яка передбачає використання коштів власних фінансових груп, – перша, більшою мірою орієнтована на залучення іноземних інвестицій, припускає лібералізацію фінансового ринку і диверсифікацію власності, а друга орієнтована на накопичення банківського капіталу і встановлення банківського контролю за виробництвом [140, с. 73]. В Україні орієнтування у фінансовому забезпеченні сталого розвитку регіону лише на бюджетні ресурси є не перспективним,

банківська система не може упоратися з обов'язками трансформування заощаджень населення в інвестиції. Тому для країни є більш прийнятною перша модель, оскільки внутрішніх фінансових ресурсів регіону недостатньо.

Таким чином, проведена діагностика регіональних конвергенцій фінансового забезпечення сталого розвитку дозволила виявити непропорційність ресурсної складової функціонування соціо-еколого-економічної системи, що стане передумовою формування виважених механізмів забезпечення регіональної конвергентності фінансового забезпечення сталого розвитку.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМИ ПОСИЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

3.1. Прогнозна модель стійкості клубної регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України

Важливим завданням при формуванні механізму посилення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку є визначення ймовірності переходу регіонів держави з одного рівня розвитку на інший (вищий або нижчий). Доцільність проведення такого дослідження зумовлена необхідністю прогнозування конвергентно-дивергентних процесів та визначення на цій основі стратегічних напрямів зближення регіонів за фінансовими параметрами сталого розвитку. Як показали проведені у роботі теоретичні дослідження, існують різні підходи до діагностики та прогнозування конвергентно-дивергентних процесів. Для дослідження ймовірності переходу регіонів держави з одного рівня розвитку на інший слід використовувати метод клубної конвергенції. До методів аналізу клубної конвергенції відносять моделі бінарного вибору, кластерний аналіз, показники диференціації та ін.

Фактично, прогнозування регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку дозволить відповісти на запитання:

- яким очікується рівень розвитку регіонів;
- наскільки значною є ймовірність переходу регіонів з одного клубу в інший;
- скільки у часі буде тривати перехід регіонів з одного клубу в інший;
- якими будуть наслідки такого переходу;
- які стратегічні кроки слід вжити для пришвидшення переходу регіонів з клубу регіонів низького рівня розвитку у клуб регіонів високого рівня розвитку;
- які стратегічні кроки слід вжити для перешкодження переходу регіонів з клубу регіонів високого рівня розвитку у клуб регіонів низького рівня розвитку.

При дослідженні ймовірності переходу регіонів держави з одного рівня розвитку на інший доцільно використовувати підхід Д. Ква, оскільки він дозволяє досліджувати вищезгадані процеси з позицій вивчення динаміки всього розподілу множин. В заміні регресії вчений пропонує для аналізу конвергенції використовувати ланцюги Маркова. Дослідження з використанням ланцюгів Маркова передбачає аналіз матриці перехідних ймовірностей, кожен елемент якої показує ймовірність переходу його із стану i в стан j .

У процесі дослідження до сформованої матриці висувається низка вимог (рис. 3.1.).

Вимоги до побудови матриці ймовірності переходу регіону з одного клубу в інший	
	<ul style="list-style-type: none"> Діагональні ймовірності матриці мають бути вищими за решту значень, що в свою чергу є підтвердженням присутності конвергентних клубів
	<ul style="list-style-type: none"> Присутність клубної конвергенції підтверджується кількісним критерієм, в основі якого лежить відношення суми базисних мінорів до розмірності матриці переходу. Для одиничної матриці цей критерій рівний одиниці. Тобто чим ближче значення показника до одиниці тим стабільніша є структура клубу
	<ul style="list-style-type: none"> Присутність бімодальності, яка знаходить свій прояв у твердженні, що ймовірність переходу регіону з середнім рівнем розвитку в групу регіонів з низьким розвитком вища ніж ймовірність переходу регіону з низьким рівнем розвитку у групу регіонів з середнім рівнем розвитку
	<ul style="list-style-type: none"> Стійкість отриманих клубів знаходить підтвердження у разі, якщо ймовірність переходу в інший клуб не перевищує 5 %

Рис. 3.1. Вимоги до побудови матриці ймовірності переходу регіону з одного клубу в інший

В основу прогнозування дивергентно-конвергентних процесів з використанням методу Д. Ква покладемо інтегральні показники соціального, економічного, екологічного розвитку та зведений таксономічний показник сталого розвитку регіону. Першочерговим завданням, яке стоїть перед нами є розбиття вихідної сукупності даних на групи. Групування даних має на меті їх стиснення без суттєвої втрати вибіркою інформативності та забезпечення подальшої обробки масиву аналітичного матеріалу. Наприклад, маємо набір результатів вимірювань величини ξ : $x_1, x_2, \dots, x_n$. Тепер знаходимо межі проміжку на якому вони знаходяться: $[x_{min}, x_{max}]$. Розбиваємо цей проміжок на m рівних частин. Для кожного проміжку записуємо кількість величин в ньому.

У результаті нами сформовано три клуби регіонів – з низьким, середнім та високим рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку. При визначенні меж стійкості клубів скористаємося правилом золотого перетину. Десяткове розкладання числа «ф» (числа золотого перетину) має вигляд 1,61803398... Це єдине позитивне число, що переходить у зворотне йому при відніманні одиниці. В результаті отримуємо такі межі стійкості: 100 % – 61,8 % – стійкий клуб; 61,8 % – 38,2 % – відносно стійкий клуб; 38,2% – 0,0 % – не стійкий клуб.

При визначенні початкового положення кордонів і кроку межі для кожного конкретного положення кордонів проводиться розрахунок матриці переходу. Перехід кожного з регіонів в межах досліджуваного періоду поданий у матриці регіональних переходів (табл.3.1). Дана матриця показує, скільки раз і у які групи той чи інший регіон здійснював перехід у межах досліджуваного періоду. По

діагоналі матриці відображено кількість переходів регіонів з врахуванням часу у свою ж групу, тобто кількість незмінних положень.

Таблиця 3.1

Матриця кількості переходів регіонів за рівнем фінансування соціальної сфери з одного клубу в інший за період 2003-2012 рр.

Групи регіонів за рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери		Вихідний стан			Кількість вхідних станів у групі
		Високий	Середній	Низький	
Вхідний стан	Високий	69	18	-	87
	Середній	14	80	11	105
	Низький	-	11	67	78
Кількість вихідних станів у групі		83	109	78	270

Числа у таблиці показують кількість переходів. Так, наприклад, число 18 у першій стрічці та другому стовбці, показують, скільки разів регіони з групи, що характеризується високим рівнем показника переходили в групу з середнім рівнем і т.д.

Для того, щоб побудувати матрицю перехідних ймовірностей, необхідно кожен з переходів розділити на вхідну кількість станів у клубі. При цьому формується матриця розмірністю i на j , у якій відображено ймовірність переходу регіонів з групи i в j (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Матриця перехідних ймовірностей (фінансування соціальної сфери)

Стан		Вихідний		
		Високий	Середній	Низький
Вхідний	Високий	0,793	0,207	0,000
	Середній	0,133	0,762	0,105
	Низький	0,000	0,141	0,859

Враховуючи результати представлені у табл. 3.2., можна зробити висновок про те, що досить висока ймовірність для регіонів лишитися у своєму вхідному клубі. Так, ймовірність лишитися у клубі з низьким рівнем фінансування є найбільшою і сягає 85,9 %. Однак ймовірність переходу з високого в середній клуб (20,7 %) та з низького в середній (14,1 %) також має місце.

У цілому зауважимо, що:

- 1) клубна конвергенція серед 27 регіонів України присутня, про що свідчить наявність стійких регіональних формувань за рівнем фінансування соціальної сфери;
- 2) бімодальність (розподіл регіонів за крайніми групами) не відхилено, однак, ймовірність переходу з будь-якого клубу в групу з середнім рівнем фінансування достатньо висока (більше 10 %);

3) кількісний критерій в основі якого лежить відношення суми базисних мінорів до розмірності матриці переходу рівний 0,484, тобто структура клубів є відносно стабільною (ймовірність наявності стійких клубів 48,4 %)

4) присутність нестійкості у клубах підтверджено ймовірністю переходу з одного клубу в інший, яка вища 5 %.

На рис. 3.2 представлено регіони, які відповідають тому чи іншому клубу за ймовірністю лишитися у ньому. Ймовірність лишитися в клубі характеризує стійкість розвитку регіонів з врахуванням фактора часу.

Як показують результати дослідження, з плином часу (2003-2012 рр.), структура кожного із клубу за фінансовим забезпеченням соціальної сфери у тій чи іншій мірі зазнала змін.

Можемо зазначити, що низка регіонів, впродовж десяти років, не змінювала позиції, тобто характеризувалася постійністю у фінансуванні соціальної сфери сталого розвитку. Так, регіонами-лідерами за рівнем фінансування соціальної сфери були Івано-Франківська та Чернівецька області. До регіонів зі стабільним середнім рівнем фінансування належать: Кіровоградська, Сумська; Чернігівська обл. Регіони, які впродовж 2003-2012 рр. характеризувалися сталим низьким рівнем фінансування соціальної сфери відносять Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Полтавську області.

Досить висока ймовірність лишитися у клубі: з високим рівнем фінансування приналежність Закарпатській області (90 %), АР Крим (80 %); з середнім рівнем фінансування – Херсонській (80 %), Хмельницькій (80 %) та з низьким рівнем – Луганській областях (90 %).

З 70 % ймовірністю можна стверджувати, що Вінницька, Волинська, Рівненська, Тернопільська обл. відповідають клубу з високим рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери. З такою ж ймовірністю до клубу з середнім та низьким рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери відносяться Миколаївська обл. і м. Київ відповідно. Одеська та Харківська області з ймовірністю 60 % належить клубу з низьким рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери. Київська, Львівська, Черкаська, м. Севастополь відповідають клубу з середнім рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери з ймовірністю 60 %. Житомирська область на 50 % належить до клубу з середнім рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери. Таку ситуацію можна пояснити нестійким становищем території, яке можливо викликане різними програмами розвитку регіонального управління у конкретні періоди.

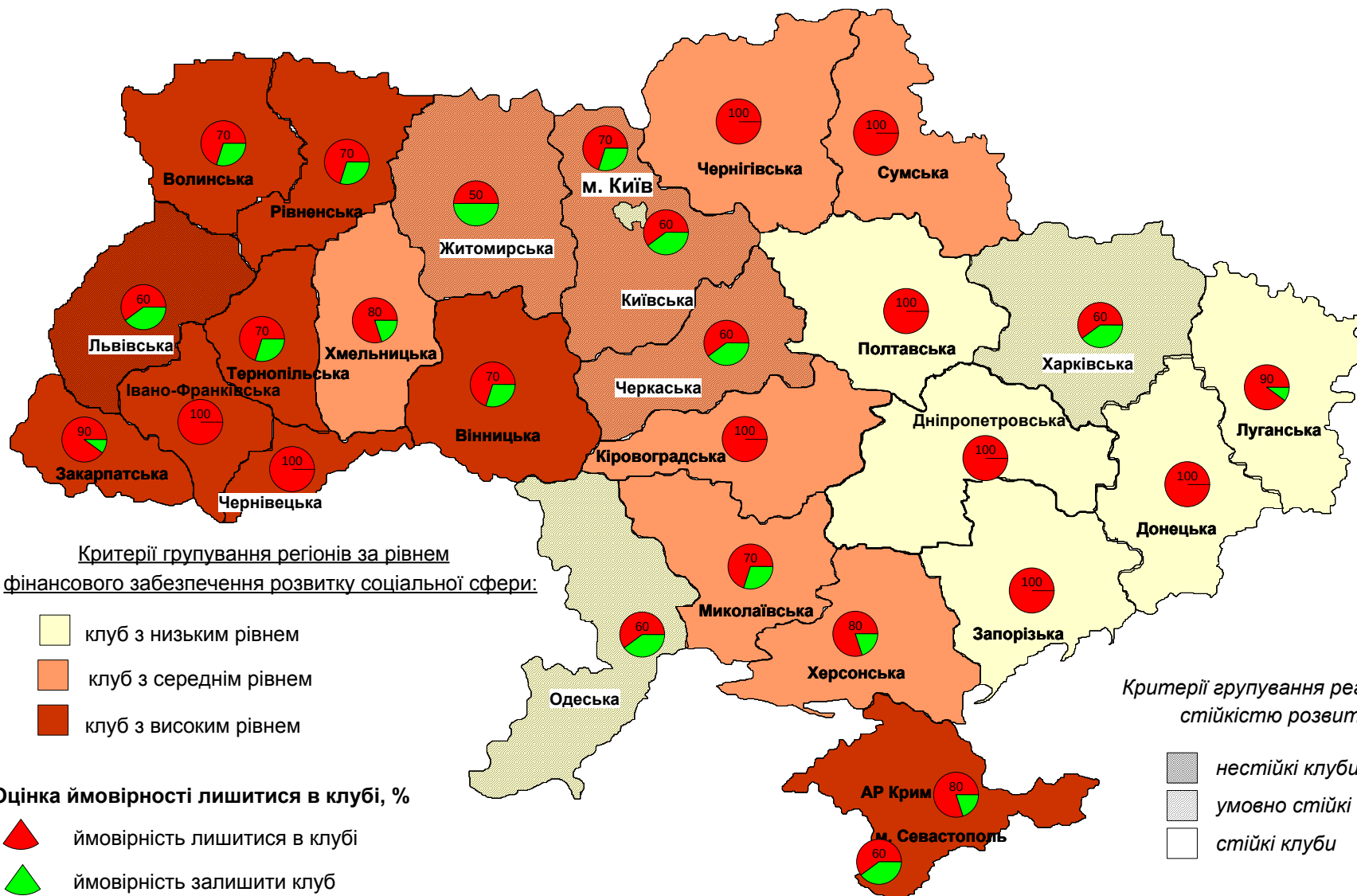

Рис. 3.2. Клуби регіонів за рівнем фінансового забезпечення соціальної сфери

У цілому, як підтвердили результати діагностики, щорічно практично за всіма індикаторами фінансового забезпечення соціальної складової сталого розвитку диспропорційність продовжує зростати, що дозволяє охарактеризувати державну регіональну політику та внутрішню соціальну політику самих регіонів в цьому напрямі як недостатньо ефективну, а їх інструменти як не досить дієві та результативні. Така ситуація поглиблює процеси дивергенції у фінансовому забезпеченні соціальної складової сталого розвитку регіонів нашої країни.

Дослідимо клубну конвергенцію за фінансовим забезпеченням економічної складової сталого розвитку регіонів України. Провівши попередній розподіл регіонів на групи було виявлено, що один об'єкт, а саме м. Київ, значно відрізняється у показниках фінансового забезпечення економічної сфери від решти територій, що зумовило відсутність адміністративно-територіальних одиниць за середнім рівнем фінансування. Тому було прийнято рішення провести додатково групування, заздалегідь виключивши м. Київ та віднісши його до групи регіонів з високим рівнем фінансування

Перехід кожного з регіонів в межах десятилітнього періоду поданий у матриці регіональних переходів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Матриця переходу регіонів з одного клубу в інший за рівнем фінансового забезпечення економічної сфери за період 2003-2012 рр.

Групи регіонів за рівнем фінансового забезпечення економічної сфери		Вихідний стан			Кількість вхідних станів у групі
		Високий	Середній	Низький	
Вхідний стан	Високий	10	-	-	10
	Середній	-	98	22	120
	Низький	-	24	116	140
Кількість вихідних станів у групі		10	122	138	270

Зазначимо, що 24 рази регіони з низьким рівнем фінансового забезпечення економічної сфери переходили в середній рівень. Зворотній процес відбувався 22 рази. Позитивна динаміка переходу з високого вхідного стану до високого вихідного нажаль притаманна лише м. Києву, яке за фінансовим забезпеченням економічної сфери досить відірване від решти регіонів. 98 та 116 разів відповідно регіони з низьким та середнім рівнем фінансового забезпечення впродовж десяти років переходили у аналогічні клуби. Сформуємо матрицю, у якій відображено ймовірність переходу регіонів з групи i в j за рівнем фінансового забезпечення економічної сфери (табл. 3.4). Результати проведеної діагностики, дозволяють зазначити, що досить значна ймовірність (100 %) для регіонів лишитися у кластері з високим рівнем фінансового забезпечення економічної сфери.

**Матриця перехідних ймовірностей
(фінансове забезпечення економічної сфери)**

Стан		Вихідний		
		Високий	Середній	Низький
Вхідний	Високий	1,000	0,000	0,000
	Середній	0,000	0,817	0,183
	Низький	0,000	0,171	0,829

Ймовірність лишитися у клубі з низьким рівнем фінансування рівна 82,9 %, а з середнім 81,7 %. Відмітимо також, що існує ймовірність переходу з низького в середній клуб (17,1 %) та з середнього в низький (18,3 %).

У цілому можемо сформулювати низку висновків:

- по-перше, клубна конвергенція за рівнем фінансового забезпечення економічної сфери сталого розвитку має місце;
- по-друге, бімодальність може мати місце, позаяк ймовірність переходу з високого клубу в групу з середнім рівнем фінансування рівна нулю;
- по-третє, структура клубів є стабільною, оскільки ймовірність наявності стійких клубів рівна 64,6 %;
- по-четверте, присутність нестійкості у клубах підтверджено ймовірністю переходу з одного клубу в інший, яка вища 5 %.

Картограму з графічним зображенням клубів регіонів за рівнем фінансового забезпечення економічної сфери представлено на рис. 3.3.

Зі 100 % ймовірністю можемо стверджувати, що винятково один регіон, а саме м. Київ лишиться у клубі з високим рівнем фінансового забезпечення економічної сфери. Одеська, Тернопільська обл. та м. Севастополь на 100 % відповідають клубу з середнім рівнем фінансового забезпечення економічної сфери. Достатню ймовірність належності до вище згаданого клубу мають Дніпропетровська (90 %), Донецька (90 %), Чернігівська (90 %), Рівненська (80 %), Харківська (80 %), Хмельницька (80 %), Закарпатська (70 %). З дещо меншою ймовірністю (60 %) лишиться у клубі з середнім рівнем фінансового забезпечення економічної сфери може Чернівецька область.

Неоднозначна ситуація спостерігається щодо Кіровоградської області. Варто зауважити, що ймовірність для даного регіону лишитися в клубі з середнім рівнем фінансового забезпечення економічної сфери, аналогічна ймовірності перейти у клуб з низьким рівнем фінансування, а саме 50 %. Відмітимо, що Запорізька та Луганська області за десятиліття не змінили своєї позиції і можемо стверджувати, що вони належать клубу з низьким рівнем фінансування економічної сфери.

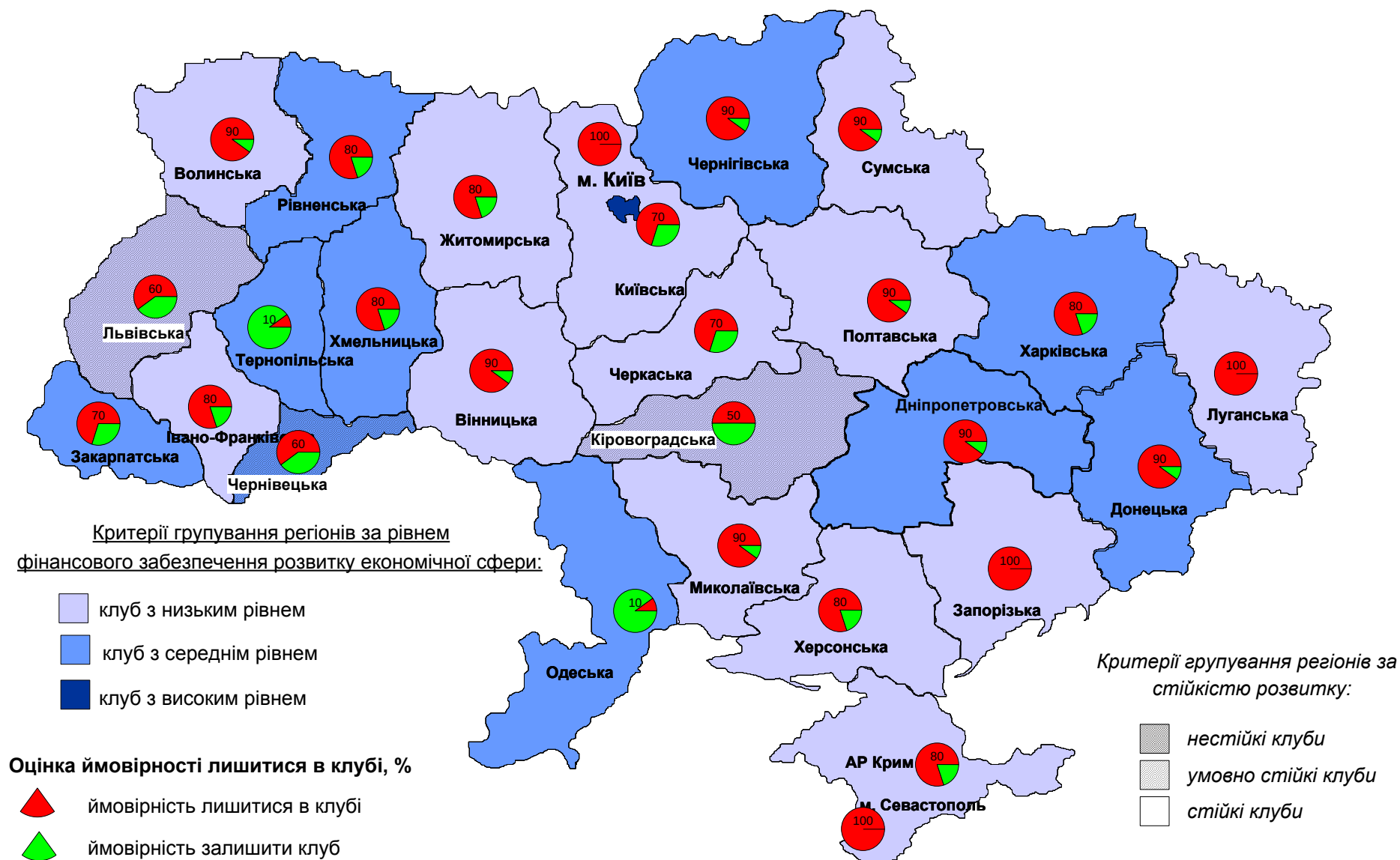

Рис. 3.3. Клуби регіонів за рівнем фінансового забезпечення економічної сфери

Висока доля ймовірності лишитися в клубі з низьким рівнем фінансового забезпечення характерна для Вінницької (90 %), Волинської (90 %), Миколаївської (90 %), Полтавської (90 %), Сумської (90 %) обл., АР Крим (80 %), Житомирської (80 %), Івано-Франківської (80 %), Херсонської (80 %), Київської (70 %), Черкаської (70 %) обл. Меншу ймовірність приналежності до клубу з низьким рівнем фінансового забезпечення економічної сфери має Львівська область, а саме 60 %.

Наступним кроком стане діагностування стійкості клубної конвергенції за рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери. Задля визначення перехідних ймовірностей побудуємо матрицю переходу регіонів з одного клубу в інший за рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери за період з 2003-2012 рр. (табл. 3.5)

Таблиця 3.5

Матриця переходу регіонів з одного клубу в інший за рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери за період 2003-2012 рр.

Групи регіонів за рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери		Вихідний стан			Кількість вхідних станів у групі
		Високий	Середній	Низький	
Вхідний стан	Високий	27	11	-	38
	Середній	8	64	19	91
	Низький	2	15	124	141
Кількість вихідних станів у групі		37	90	143	270

Як бачимо з результатів представлених у таблиці, кількість незмінних позицій для клубу з високим рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери становить 27 разів, для середнього рівня – 64 рази, для низького рівня – 124 рази.

Ймовірність переходу регіонів з групи i в групу j за рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери представлено у табл. 3.6. Як і у попередніх випадках існує досить висока ймовірність для регіонів лишитися у своєму вхідному кластері.

Таблиця 3.6

Матриця перехідних ймовірностей (фінансове забезпечення екологічної сфери)

Стан		Вихідний		
		Високий	Середній	Низький
Вхідний	Високий	0,711	0,289	0,000
	Середній	0,088	0,703	0,209
	Низький	0,014	0,106	0,879

Так, ймовірність лишитися у клубі з низьким рівнем фінансування є найбільшою і сягає 87,9 %. Сталість у високому та середньому клубі фіксується з ймовірністю 71,1 % і 70,3 % відповідно. Ймовірність переходу з високого в середній клуб 28,9 % та з середнього у високий – 8,8 %. Ймовірність переходу з низького в середній клуб 10,6 % та з середнього у низький – 20,9 %. Також варто відмітити можливість переходу з низького у високий клуб, яка рівна 1,4 %.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що клубна конвергенція наявна серед 27 адміністративно-територіальних одиниць України. Разом з тим, розподіл регіонів за крайовими групами не знайшов свого підтвердження, оскільки ймовірність переходу з будь-якого клубу в групу з середнім рівнем фінансування достатньо висока. Задля порівняння відмітимо, що 15 разів регіони з низьким рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери переходили в середній рівень. Зворотній процес відбувався 19 раз. Регіони, які характеризувалися вхідним станом з високим рівнем забезпечення екологічної сфери здійснили перехід в 11 кроків у середній вихідний стан, а з середнього у високий – 8 кроків. Обрахунок суми базисних мінорів до розмірності матриці переходу рівний 0,402, тобто структуру клубів можна вважати відносно стабільною. Ймовірність наявності стійких клубів 40,2 %.

Графічне представлення клубів регіонів за рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери представлено на рис. 3.4.

Результати діагностики клубної конвергенції дозволяють зробити висновок про те, що зі 100 % ймовірністю Дніпропетровська область лишиться у клубі з високим рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери; Донецька, Харківська обл. – у клубі з середнім рівнем забезпечення та Вінницька, Житомирська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Черкаська, м. Севастополь – з низьким рівнем.

Значну ймовірність лишитися у клубі з високим рівнем фінансового забезпечення мають Луганська (80 %), Запорізька (70 %) області; з середнім рівнем – Миколаївська (90 %), Чернігівська (90 %), Полтавська (80 %) області; з низьким рівнем – Волинська (90 %), Чернівецька (90 %), Закарпатська (80 %), Кіровоградська (80 %), Одеська (80 %), Сумська (80 %) області.

Менш сталим регіоном, враховуючи ймовірність лишитися у клубі з високим рівнем фінансового забезпечення, є Київська область (50 %). Недостатня ймовірність лишитися у клубі з середнім рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери розрахована для Івано-Франківської (60 %), Херсонської (60 %) обл. та м. Києва (50 %). Для 2-х регіонів з 15-ти, а саме АР Крим (60 %) та Хмельницької області (50 %) ймовірність лишитися у клубі з низьким рівнем фінансування є незначною і не перевищує 60 %.

Діагностика стійкості клубної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку у цілому є однією з найважливіших, оскільки дозволяє комплексно оцінити рівень результативності використання тих чи інших ресурсів для забезпечення сталого розвитку регіону.

Розбивши досліджувану сукупність на групи перейдемо до побудови матриці переходу регіонів з одного клубу в інший за рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України за період з 2003-2012 рр (табл. 3.7).

У цілому за десять років усі регіони України здійснили 270 переходів із групи в групу. Кількість незмінних позицій для клубу з високим рівнем

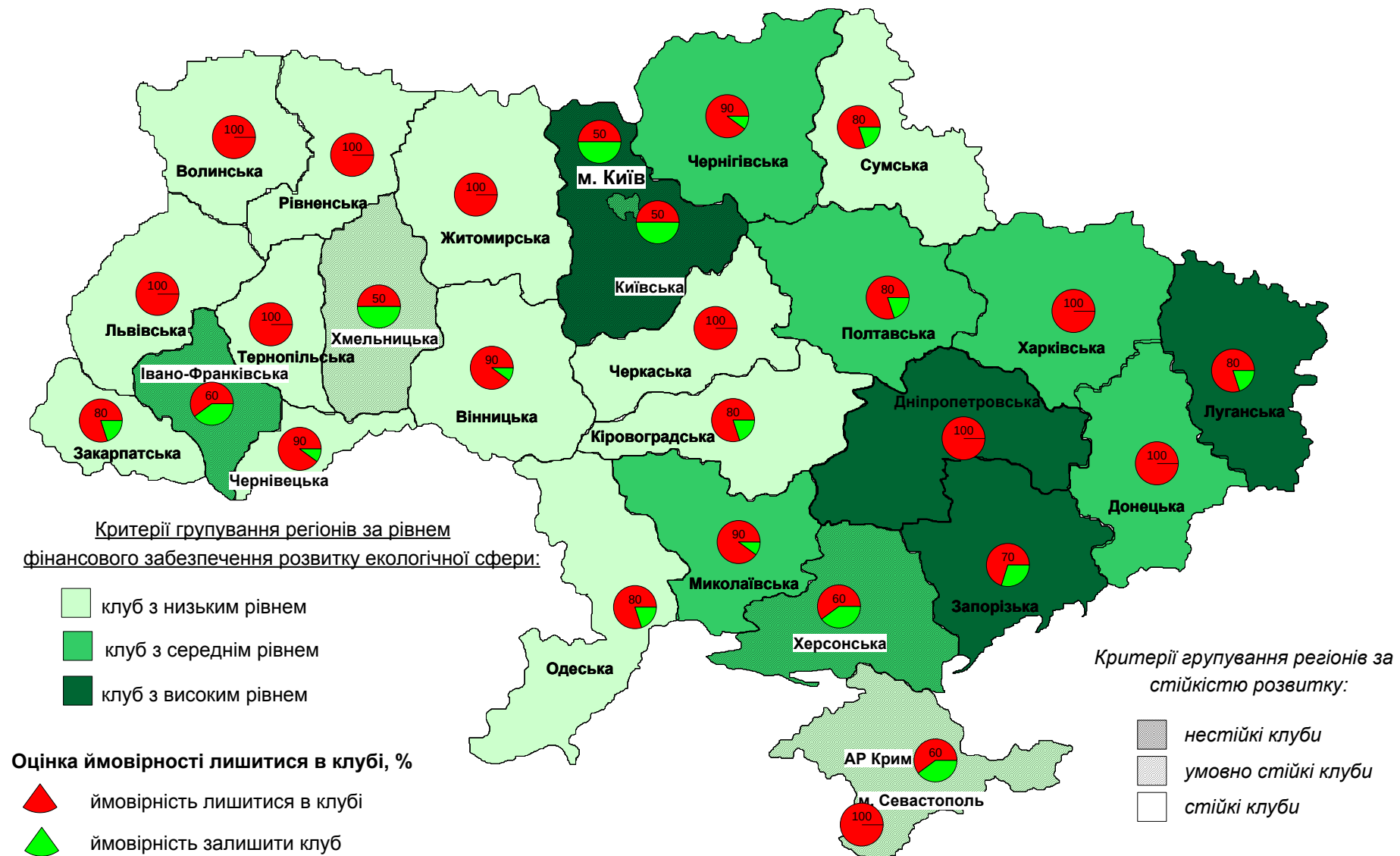

Рис. 3.4. Клуби регіонів за рівнем фінансового забезпечення екологічної сфери

фінансового забезпечення екологічної сфери становить 24 рази, для середнього рівня – 96 раз, для низького рівня – 81 раз.

Таблиця 3.7

Матриця переходу регіонів з одного клубу в інший за рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України за період 2003-2012 рр.

Групи регіонів за рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку		Вихідний стан			Кількість вхідних станів у групі
		Високий	Середній	Низький	
Вхідний стан	Високий	24	10	-	34
	Середній	11	96	22	129
	Низький	1	25	81	107
Кількість вихідних станів у групі		36	131	103	270

Разом з тим не виключається ситуація переходу з високого в середній клуб (24 кроки), з середнього у високий (11 кроків) та низький (22 кроки) і з низького у високий (1 крок) та середній (25 кроків).

Наступний етап дослідження передбачає побудову матриці перехідних ймовірностей за рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Матриця перехідних ймовірностей
(фінансове забезпечення сталого розвитку)

Стан		Вихідний		
		Високий	Середній	Низький
Вхідний	Високий	0,706	0,294	0,000
	Середній	0,085	0,744	0,171
	Низький	0,009	0,234	0,757

Ймовірність лишитися у клубі характеризує стійкість регіонального розвитку з плином часу. Результати проведеної діагностики, дозволяють зазначити, що значна ймовірність (75,7 %) для регіонів лишитися у клубі з низьким рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України. Ймовірність лишитися у клубі з середнім рівнем фінансового забезпечення рівна 74,4 %, а з високим 70,6 %. Відмітимо також наявність ймовірності переходу з низького в середній клуб (23,4 %) та з середнього в низький (17,1 %). Ймовірність переходу з клубу із високим рівнем фінансового забезпечення до клубу із середнім рівнем більша (29,4 %), ніж можливість зворотного процесу (8,5 %). Досить незначною є ймовірність переходу з низького клубу до високого за рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку, а саме 0,9 %.

Оскільки діагональні ймовірності матриці вищі за решту значень, то у свою чергу, можемо стверджувати, про присутність конвергенційних клубів в Україні. Також, як уже зазначалося раніше, присутність клубної конвергенції підтверджується кількісним критерієм в основі якого лежить відношення суми базисних мінорів до розмірності матриці переходу. Для одичної матриці цей критерій рівний одиниці. Тобто чим ближче значення показника до одиниці, тим

стабільніша є структура клубу. У даному випадку можемо говорити про відносну стійкість сформованих клубів, оскільки вищезгаданий показник рівний 0,351. Тобто, ймовірність наявності стійких клубів 35,1 %. Присутність бімодальності підтверджено, оскільки ймовірність переходу регіону з середнім рівнем розвитку в групу регіонів з низьким (високим) розвитком вища ніж ймовірність переходу регіону з низьким (високим) рівнем розвитку у групу регіонів з середнім рівнем розвитку. Стійкість отриманих клубів знаходить підтвердження у разі, якщо ймовірність переходу в інший клуб не перевищує 5 %. За результатами проведеного дослідження можемо зробити висновок про відносну стійкість отриманих клубів. Клуби регіонів за рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України представлено на рис. 3.5. Найстійкішими регіонами, які впродовж досліджуваного періоду не змінювали своєї приналежності до клубу були: Полтавська (100 %), Черкаська (100 %) – низький рівень фінансового забезпечення сталого розвитку; Рівненська (100 %), Чернігівська (100 %) – середній рівень фінансового забезпечення. До стійких регіонів, які увійшли у клуб з високим рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку віднесено м. Київ (90 %), Івано-Франківську (90 %), Дніпропетровську (70 %) області. Досить висока ймовірність лишитися у клубі: з середнім рівнем фінансування – Тернопільська (90 %), Волинська (70 %), Луганська (70 %), Львівська (70 %), Харківська (70 %), Чернівецька (70 %) області та з низьким рівнем – Житомирська (90 %), Кіровоградська (90 %), Сумська (90 %), Донецька області (80 %).

Відносно стійкими у клубі з середнім рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку можна вважати Вінницьку (60 %), Запорізьку (60 %), Миколаївську (60 %), Херсонську (60 %), Хмельницьку (60 %), Київську (50 %) обл. та м. Севастополь (60 %). У клубі з низьким рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку відносною стійкістю вирізняються Одеська (60 %) область та АР Крим (40 %).

У цілому підсумуємо, що в Україні присутня клубна конвергенція фінансового забезпечення сталого розвитку, у тому числі і за соціальною, економічною та екологічною сферами.

У цілому, проведена діагностика присутності та стійкості клубної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України дозволила забезпечити комплексність дослідження, виявити найбільш проблемні регіони України за рівнями соціо-еколого-економічної системи та стане передумовою формування на цій основі виважених механізмів забезпечення регіональної конвергентності фінансового забезпечення сталого розвитку. За результатами проведеного дослідження сформуємо узагальнюючу матрицю фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України з позиції рівня стійкості клубної конвергенції (табл. 3.9).

Враховуючи результати проведеного дослідження, регіони України умовно можна виокремити за типом, залежно від належності до того чи іншого конвергентного типу фінансового забезпечення сталого розвитку та його сфер, з одного боку, на стійкі, умовно стійкі та нестійкі, а з іншого – на регіони з високим, середнім та низьким рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку.

Особливості кожного з типів регіонів визначають той чи інший вид стратегії, якого слід дотримуватись для забезпечення посилення конвергентних процесів у державі за принципами додатної наростаючої конвергенції.

Алгоритм формування стратегії для кожного з типів регіонів базується на залежності між рівнем фінансового забезпечення сфер сталого розвитку та рівнем стійкості регіону дотримання такого рівня.

При виборі стратегічних альтернатив, регіони повинні зважати на те, в яку зону такої залежності вони потрапляють (рис. 3.6).

Вибір стратегічних альтернатив при підборі стратегії розвитку регіонів для забезпечення конвергентних процесів подано у табл. 3.11.

Зупинимось на обґрунтуванні наведених стратегій. Так, стратегія генератора коштів, що притаманна регіонам, які відносяться до клубу лідерів з високим стійким рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів, передбачає здійснення значних капіталовкладень, які спрямовані на досягнення довгострокових цілей, поступаючись поточним фінансовим вигодам для підтримки провідних позицій регіону у державі.

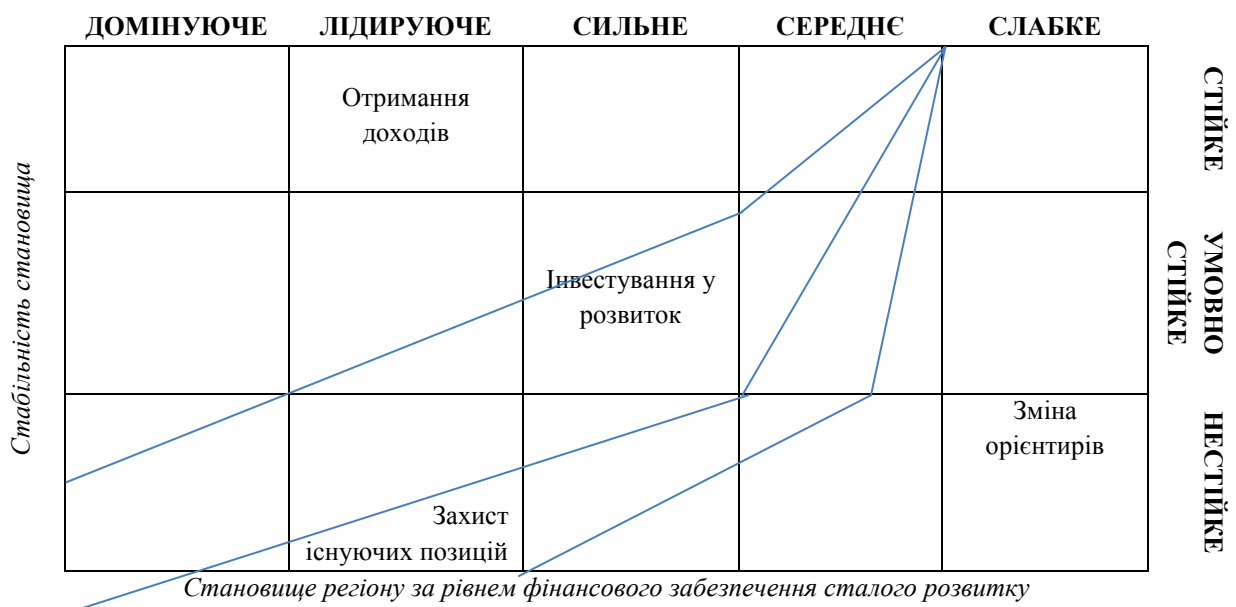

Рис. 3.6. Зони стратегічних рішень фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів

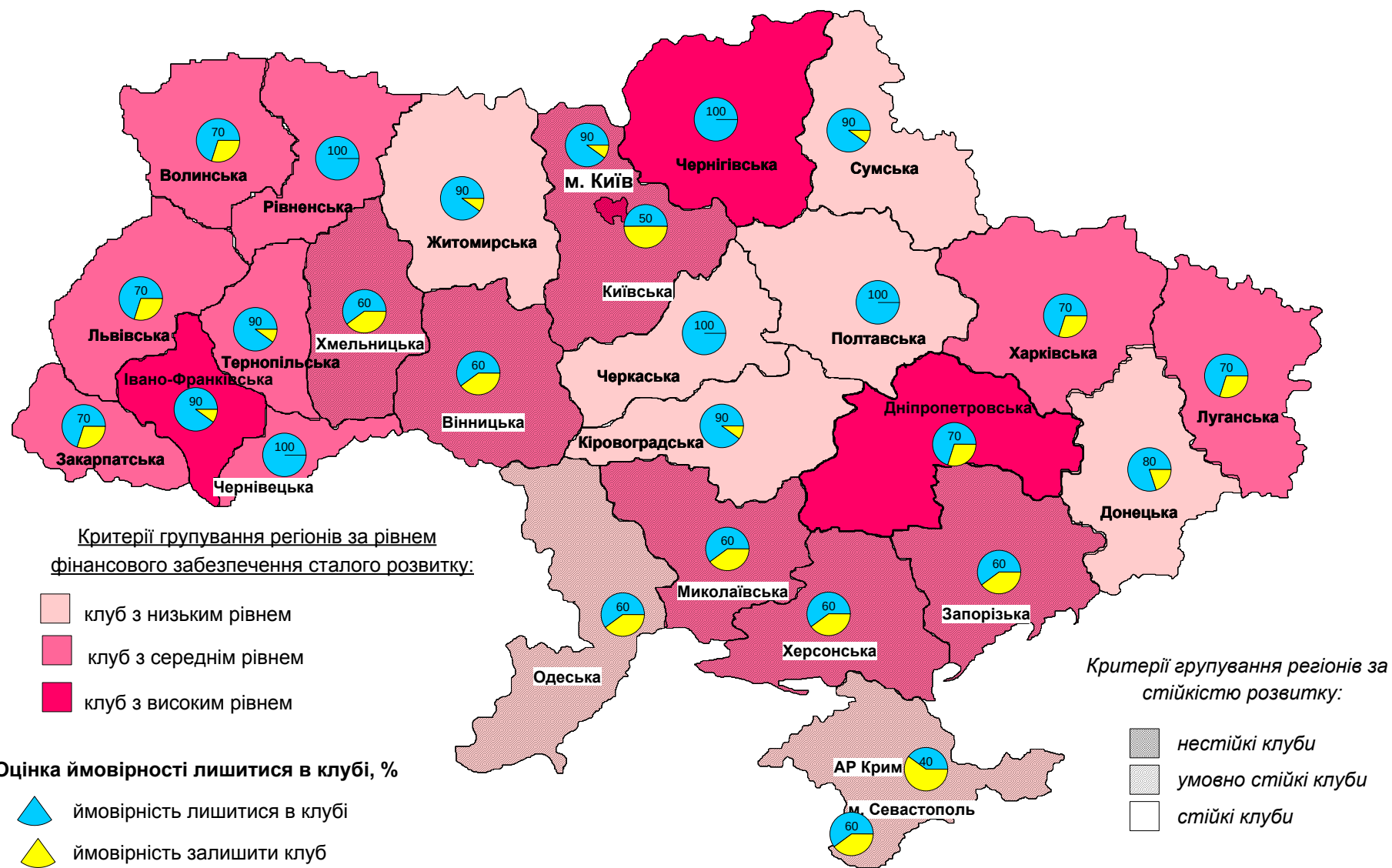

Рис. 3.5. Клуби регіонів за рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України

Таблиця 3.9

Узагальнююча матриця прогнозування рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України з позиції стійкості клубної конвергенції

Регіони України	Належність до клубу							
	За рівнем розвитку				За стійкістю розвитку			
	Економічна сфера	Соціальна сфера	Екологічна сфера	Сталий	Економічна сфера	Соціальна сфера	Екологічна сфера	Сталий
А Р Крим	низький	високий	низький	низький	стійкий	стійкий	ум.стійкий	ум.стійкий
Вінницька	низький	високий	низький	середній	стійкий	стійкий	стійкий	ум.стійкий
Волинська	низький	високий	низький	середній	стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
Дніпропетровська	середній	низький	високий	високий	стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
Донецька	середній	низький	середній	низький	стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
Житомирська	низький	середній	низький	низький	стійкий	ум.стійкий	стійкий	стійкий
Закарпатська	середній	високий	низький	середній	стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
Запорізька	низький	низький	високий	середній	стійкий	стійкий	стійкий	ум.стійкий
Ів.-Франківська	низький	високий	середній	високий	стійкий	стійкий	ум.стійкий	стійкий
Київська	низький	середній	високий	середній	стійкий	ум.стійкий	ум.стійкий	ум.стійкий
Кіровоградська	низький	середній	низький	низький	ум.стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
Луганська	низький	низький	високий	середній	стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
Львівська	низький	високий	низький	середній	ум.стійкий	ум.стійкий	стійкий	стійкий
Миколаївська	низький	середній	середній	середній	стійкий	стійкий	стійкий	ум.стійкий
Одеська	середній	низький	низький	низький	стійкий	ум.стійкий	стійкий	ум.стійкий
Полтавська	низький	низький	середній	низький	стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
Рівненська	середній	високий	низький	середній	стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
Сумська	низький	середній	низький	низький	стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
Тернопільська	середній	високий	низький	середній	стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
Харківська	середній	низький	середній	середній	стійкий	ум.стійкий	стійкий	стійкий
Херсонська	низький	середній	середній	середній	стійкий	стійкий	ум.стійкий	ум.стійкий
Хмельницька	середній	середній	низький	середній	стійкий	стійкий	ум.стійкий	ум.стійкий
Черкаська	низький	середній	низький	низький	стійкий	ум.стійкий	стійкий	стійкий
Чернівецька	середній	високий	низький	середній	ум.стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
Чернігівська	середній	середній	середній	середній	стійкий	стійкий	стійкий	стійкий
м.Київ	високий	низький	середній	високий	стійкий	стійкий	ум.стійкий	стійкий
м.Севастополь	середній	середній	низький	середній	стійкий	ум.стійкий	стійкий	стійкий

Таблиця 3.10

Узагальнююча матриця клубного переходу регіонів за рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку

Стан		Вихідний					
		Високий		Середній		Низький	
1		2		3		4	
Економічна сфера							
Вхідний	Високий	м.Київ		-		-	
	Середній	-		Дніпропетровська Донецька Одеська	Тернопільська Чернігівська м.Севастополь	Житомирська Ів.-Франківська Львівська	Рівненська Харківська Чернівецька
	Низький	-		А Р Крим Закарпатська Київська	Кіровоградська Сумська Хмельницька	Вінницька Волинська Запорізька Луганська	Миколаївська Полтавська Херсонська Черкаська
Соціальна сфера							
Вхідний	Високий	А Р Крим Вінницька Волинська Закарпатська	Ів.-Франківська Львівська Чернівецька	Рівненська Тернопільська	Черкаська м.Севастополь	-	
	Середній	-		Житомирська Кіровоградська Сумська	Херсонська Хмельницька Чернігівська	Київська Миколаївська м.Київ	
	Низький	-		Луганська Одеська	Харківська	Дніпропетровська Донецька	Запорізька Полтавська
Екологічна сфера							
Вхідний	Високий	Дніпропетровська Запорізька Київська		Луганська		-	
	Середній	-		Донецька Ів.-Франківська Миколаївська Полтавська	Харківська Чернігівська м.Київ	Одеська Херсонська Хмельницька	

Продовження табл. 3.10

1		2	3		4	
	Низький	-	А Р Крим		Вінницька Волинська Житомирська Закарпатська Кіровоградська Львівська	Рівненська Сумська Тернопільська Черкаська Чернівецька м.Севастополь
Сталий розвиток						
Вхідний	Високий	Дніпропетровська Ів.-Франківська м.Київ	-		-	
	Середній	-	Чернігівська м.Севастополь Закарпатська Запорізька	Луганська Львівська Рівненська Харківська	Чернівецька Київська Тернопільська Хмельницька	
	Низький	А Р Крим	Вінницька Волинська Донецька	Миколаївська Одеська Сумська	Житомирська Кіровоградська Полтавська	Херсонська Черкаська

Таблиця 3.11

Стратегічні альтернативи забезпечення фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів

Рівень фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів	Рівень стійкості клубної конвергентності			
	Стійкий	Умовно стійкий		Нестійкий
		Зростаючий	Спадаючий	
Високий	Стратегія генератора коштів	-	Збереження результативності	Стратегія стабілізації
Середній	Стратегія зростання	Концентрації зусиль	Захисна стратегія	Стратегія активізації
Низький	Стратегія використання резервів	Стратегія прориву	-	Стратегія зовнішньої підтримки

Фактично на такі регіони покладається місія акумулювання максимальних грошових надходжень, яких повинно вистачати не лише для задоволення потреб даних регіонів, а й для задоволення потреб більш фінансово слабких регіонів, що дозволить забезпечити фінансову конвергенцію сталого розвитку регіонів держави.

Стратегія збереження результативності притаманна високо розвинутих регіонам, які протягом останніх періодів здають свої позиції. Суть стратегії зводиться до акумулювання зусиль регіонів зберегти фінансовий потенціал. Цього можна досягти шляхом застосування системи превентивних та ліквідаційних заходів, які у сукупності дозволять регіону повернутись у лідируючий клуб. Якщо регіони зможуть повернутись у стабільно стійкий стан, фінансова конвергенція досягатиметься через трансфертну систему перерозподілу бюджетних коштів.

Стратегію стабілізації доцільно застосовувати регіонам – лідерам з достатнім, однак не стабільним фінансовим забезпеченням. Вона спрямована на утвердження регіону як лідера фінансового забезпечення сталого розвитку та передбачає здійснення інвестицій, що сприятимуть максимальній дохідності. Для досягнення таких результатів регіональний менеджмент повинен бути найбільш професійним.

Регіонам з середнім рівнем розвитку, залежно від стабільності їх фінансового становища, доцільно обирати одну із таких стратегій: стратегію зростання, що передбачає активізацію інноваційної діяльності, яка буде розглядатись своєрідними «полюсами росту» регіону. Реалізація такої стратегії повинна вивести регіон з середньої у лідируючу позицію.

Стратегія концентрації зусиль передбачає розвиток існуючих видів діяльності для забезпечення накопичення необхідних фінансових ресурсів для самофінансування та генерування коштів для інвестування у нові перспективні сфери діяльності.

Захисна стратегія спрямована на недопущення подальшого падіння рівня фінансового забезпечення розвитку регіону. Їй притаманна політика обережного інвестування з швидким очікуваним результатом.

Стратегія активізації передбачає вихід регіону зі стану нестійкого середнього рівня доходності за допомогою пошуку реальних довгостроково прибуткових великомасштабних проектів, які можуть спричинити структурні зміни в економіці регіону.

Регіонам низького рівня фінансового забезпечення сталого розвитку доцільно використовувати одну з декількох наведених нижче стратегій.

Стратегія використання резервів передбачає пошук незадіяних резервів підвищення ефективності ведення економічної діяльності, ощадливе використання регіональних ресурсів та на цій основі – підвищення рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіону.

Стратегія прориву передбачає пошук інноваційних шляхів реабілітації економіки регіону та перетворення його у феномен фінансового благополуччя.

Стратегія зовнішньої підтримки передбачає використання зовнішніх ресурсів для забезпечення функціонування регіону.

Важливо при цьому регіону отримати в якості допомоги не кінцевий продукт – фінансові ресурси, а певні інвестиційні бізнес-проекти, які будуть реалізовуватись на території слаборозвинутих регіонів та забезпечувати їх довгостроковий розвиток.

Відсутність стратегічних альтернатив для високого зростаючого та низького спадаючого рівня зумовлена неможливістю створення такої ситуації, за якої регіони можуть опинитись у таких зонах за об'єктивних обставин.

Застосування наведених вище стратегій дозволить не лише забезпечити лідируючі позиції для сильних регіонів та дати поштовх слаборозвинутих, а й досягти вищого рівня регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни в цілому.

Зупинимось на обґрунтуванні механізмів досягнення конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку при дотриманні регіонами того чи іншого виду стратегій (табл. 3.12).

При дослідженні механізмів забезпечення конвергенції, визначимо також типи регіональної конвергенції, яка буде досягнута за умови ефективної реалізації стратегії. При цьому використаємо розроблену у першому розділі роботи типологію регіональної конвергенції сталого розвитку (табл. 1.2).

Слід вказати на виявлену у табл. 3.12 залежність між досягненням певного типу регіональної конвергенції при застосуванні того чи іншого виду стратегії.

Так, зокрема, підтримуюча регіональна конвергенція за джерелом забезпечення обов'язково супроводжується від'ємною конвергенцією за напрямком, оскільки досягнення конвергентних процесів та забезпечення

зближення рівня розвитку за рахунок високо розвинутих регіонів сприяє зменшенню фінансового потенціалу останніх.

При цьому нагадаємо, що підтримуюча регіональна конвергенція передбачає її забезпечення шляхом підтримки високо розвинутими регіонами слаборозвинутих, а від'ємна - наближенням сильно розвинутих регіонів до слаборозвинутих за рахунок зменшення рівня фінансового забезпечення розвитку більш розвинутих регіонів.

За умови реалізації стратегії генерації коштів та стратегії зовнішньої підтримки можливе допущення спадаючого типу регіональної конвергенції, який передбачає зменшення рівня конвергентності та підвищення рівня регіональних асиметрій.

У першому випадку це зумовлено укріпленням фінансових позицій високо розвинутих регіонів, у другому – високою ймовірністю подальшого спаду фінансово слабких регіонів.

Разом з тим, реалізація кожної зі стратегій спрямована на зближення рівнів фінансового забезпечення розвитку регіонів, що зумовлює посилення інтеграційних процесів і забезпечує створення нового, більш прогресивного типу організації соціо-еколого-економічних відносин та сприяє посиленню конвергентних процесів за допомогою визначених механізмів.

Реалізація ж таких механізмів можлива за умови застосування системи фінансових інструментів конвергенції сталого розвитку регіонів.

3.2. Систематизація фінансових інструментів конвергенції сталого розвитку регіонів

Забезпечення зближення рівнів сталого розвитку регіонів України можливе шляхом застосування системи фінансових інструментів, дія яких у комплексі дозволить сформувати механізм конвергенції регіонального розвитку та сприяти єдності країни.

Система таких інструментів повинна відповідати певним принципам, якими, на нашу думку, повинні бути:

- *принцип справедливості*, що передбачає зацікавленість регіонів нарощувати власний фінансовий потенціал шляхом запровадження правила міжбюджетних відносин «більше заробляєш – більше маєш»;

- *принцип комплексності*, що передбачає системний підхід до вибору фінансових інструментів, що дозволить забезпечити конвергенцію сталого розвитку регіонів;

Таблиця 3.12

Механізми забезпечення регіональної фінансової конвергенції за типами при реалізації стратегій

Стратегія конвергенції	Механізми досягнення конвергенції	Тип конвергенції		
		За джерелом забезпечення	За умовою досягнення	За динамікою рівня
Стратегія генератора коштів	Фінансова конвергенція сталого розвитку досягається шляхом підтримки високо розвинутих регіонами слаборозвинутих	Підтримуюча	Від'ємна неефективна	Стабільна/Спадаюча
Стратегія стабілізації	При стабілізації становища високорозвинутих регіонів фінансова конвергенція сталого розвитку досягатиметься шляхом підтримки високо розвинутих регіонами слаборозвинутих	Підтримуюча	Від'ємна неефективна	Стабільна
Збереження результативності	Фінансова конвергенція сталого розвитку досягається шляхом застосування трансфертної системи перерозподілу бюджетних коштів	Підтримуюча	Від'ємна неефективна	Стабільна
Стратегія зростання	Конвергенція забезпечується наближенням слаборозвинутих регіонів до сильно розвинутих за рахунок підвищення рівня розвитку менш розвинутих регіонів	Самостійна	Додатна помірно-ефективна	Наростаюча
Стратегія використання резервів	Фінансова конвергенція сталого розвитку досягається шляхом нарощення більшими темпами показників економічного зростання в економічно відсталих регіонах порівняно з високо розвинутими, що дозволить у перспективі зблизити рівень розвитку регіонів між собою	Самостійна	Додатна неефективна	Наростаюча
Концентрації зусиль	Конвергенція досягається шляхом ефективного використання резервів та підвищення ефективності у фінансово слабших регіонах	Самостійна	Додатна помірно-ефективна	Наростаюча
Стратегія прориву	Конвергенція забезпечується виключно за рахунок активізації ендегенного потенціалу слаборозвинутих регіонів	Самостійна	Додатна помірно-ефективна	Наростаюча
Захисна стратегія	Конвергенція забезпечується шляхом поєднання позитивного екзогенного впливу та активізації ендегенної активності слаборозвинутих регіонів	Підтримуюча	Може бути як додатною, так і від'ємною	Стабільна
Стратегія активізації	Конвергенція забезпечується переважно через активізацію діяльності у слаборозвинутих регіонах	Самостійна	Додатна ефективна	Наростаюча
Стратегія зовнішньої підтримки	Конвергенція забезпечується виключно шляхом зовнішньої підтримки слаборозвинутих регіонів	Підтримуюча	Від'ємна неефективна	Стабільна/Спадаюча

- *принцип ієрархічності*, що передбачає розгляд системи фінансових інструментів конвергенції сталого розвитку регіонів як підсистеми більш широкої глобальної системи;

- *принцип взаємоузгодженості*, що передбачає встановлення відповідності між фінансовими інструментами, їх спрямування у досягненні спільної мети;

- *принцип плановості*, що передбачає формування програми запровадження інструментів та її послідовної реалізації, визначені виконавців, розподілі та координації їх обов'язків;

- *принцип економічності*, що передбачає співставність результату та витрат, необхідних для його досягнення, за яким результат повинен бути більшим за витрати на його досягнення.

Наведені принципи відображають найбільш суттєві характеристики, що відповідають за правильне функціонування системи фінансових інструментів конвергенції сталого розвитку регіонів, без яких вона не може виконувати поставлене завдання.

Фінансові інструменти конвергенції сталого регіонального розвитку можна умовно поділити на декілька типів, залежно від ознак, за якими здійснюється їх поділ.

Так, залежно від належності до бюджетного процесу, слід виокремити такі фінансові інструменти конвергенції сталого регіонального розвитку, як інструменти збалансування місцевих бюджетів.

До інструментів збалансування місцевих бюджетів слід в першу чергу віднести інструменти міжбюджетних взаєморозрахунків, що визначають перерозподіл фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи у процесі виконання Державного і місцевих бюджетів. Зауважимо, що у Конституції України бюджетну систему визначено як унітарну, яка включає дві ланки - державний і місцевий бюджети. Тобто в основі таких інструментів лежить необхідність збалансування доходів і видатків між різними рівнями бюджетної системи та найбільш ефективний розподіл повноважень між відповідними органами влади. Згідно діючого законодавства, інструментами міжбюджетних взаєморозрахунків при цьому є дотації, субсидії, субвенції, бюджетні позички, взаємозаліки та ін.

Варто зазначити, що розгляд інструментів збалансування місцевих бюджетів є досить важливим та складним процесом, в основі якого знаходиться проблема узгодження взаємовідносин між бюджетом центральної влади та бюджетами органів місцевого самоврядування з позиції пошуку механізмів перерозподілу бюджетних коштів, за яким, з одного боку, держава забезпечуватиме однаковий доступ громадян до суспільних благ, а, з іншого, забезпечуватиме зацікавленість місцевих громад накопичувати фінансові ресурси, які будуть спрямовуватись не

лише на потреби своєї громади, а й менш економічно розвинутих громад. Тому особливої уваги при розгляді інструментів збалансування місцевих бюджетів слід надавати врахуванню принципу справедливості, про який йшлося вище.

Більше того, регіональні відмінності у рівнях розвитку, і, відповідно, можливостях акумулювати податковий потенціал на своїй території, а також регіональні відмінності у потребі витрачання бюджетних коштів (що зумовлено в першу чергу кількістю та віковим складом населення) не дозволяє збалансувати усі бюджети виключно шляхом розмежування доходів для бюджетів певного рівня.

Саме тому необхідно дослідити та удосконалити систему інструментів збалансування місцевих бюджетів в Україні. За словами Сунцової О.О., як дотації, так і субвенції повинні надаватися на єдиних для всіх суб'єктів міжбюджетних відносин засадах з використанням простої і зрозумілої методики. Це дасть змогу усунути непрозорість системи бюджетного регулювання в цілому і порядку надання фінансової допомоги місцевим бюджетам зокрема. Нині на процес визначення конкретних розмірів дотацій впливають не об'єктивні, а здебільшого суб'єктивні фактори. Відсутність єдиних критеріїв, на підставі яких визначаються розміри дотацій і субвенцій, ставить їх в нерівні умови, посилює фінансову залежність місцевих органів самоврядування від рішень центру [141, с.345].

Застосування таких інструментів повинне забезпечити бюджети усіх рівнів доходами, достатніми для виконання покладених на них функцій та завдань. Для забезпечення фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів дія інструментів спрямована на підтримку бюджетів менш фінансово забезпечених регіонів за рахунок вилучення коштів з бюджетів більш фінансово забезпечених. Певним чином такий підхід суперечить принципу справедливості, однак зобов'язаннями унітарної держави є забезпечення однакових умов для населення, незалежно від території проживання. Тому застосування таких інструментів є необхідним з позиції як виконання конституційних норм, так і забезпечення конвергентності регіонального розвитку. Завданням регіональної політики при цьому є пошук компромісу між економічною та соціальною справедливістю. Економічну справедливість при цьому будемо розглядати як створення умов, за яких економічно активні регіони матимуть значно більші фінансові преференції, які самі і заробили. Тоді як соціальну справедливість слід розглядати як підтримку «фінансово бідних» регіонів з метою забезпечення соціальних гарантій їх населенню. Розглядаючи завдання регіональної політики як пошук компромісу між економічною та соціальною справедливістю при формуванні фінансових інструментів збалансування місцевих бюджетів, слід звернути увагу на рівень централізації міжбюджетних відносин, від якого у значній мірі і залежить цей компроміс (табл. 3.13).

Порівняльний аналіз централізованої та децентралізованої систем міжбюджетних відносин

Ознаки порівняння	Централізована система	Децентралізована система
Розподіл функціональних обов'язків між ланками державного управління	Відсутній або формально наявний	Чітке законодавче розмежування видаткових повноважень між різними рівнями управління
Пріоритетність інтересів	Підпорядкованість регіональних і місцевих інтересів національним	Регіональні і місцеві інтереси
Управління бюджетним процесом у регіонах	Держава визначає хід бюджетного процесу у регіонах	Невтручання держави у хід бюджетного процесу регіонів
Відношення до фінансової автономії	Заперечення фінансової автономії місцевого самоврядування	Підтримка фінансової автономії місцевого самоврядування
Залежність від форми державного устрою	Залежність від форми державного устрою	Незалежність від форми державного устрою
Рівень самостійності органів місцевого самоврядування	Низький	Високий
Право місцевих органів формувати місцеві бюджети	Обмеження	Необмежене
Право органів місцевого самоврядування встановлювати податки	Обмежене виключно місцевими податками та зборами	Необмежене
Право органів місцевого самоврядування змінювати податкові ставки	Не передбачено	Передбачено

Проведений порівняльний аналіз свідчить, що принцип соціальної справедливості швидше досягається централізованою системою міжбюджетних відносин, тоді як принцип економічної справедливості – за децентралізованою системою. З метою знаходження компромісу між соціальною та економічною справедливістю, зупинимось на обґрунтуванні типів розподілу доходів та податкових надходжень, що можуть застосовуватись у різних системах міжбюджетних відносин (табл. 3.14).

У даний час міжбюджетні відносини в Україні вибудовані за системою трансфертного типу, яка призвела до надмірної централізації бюджетних коштів та бюджетних обмежень органів місцевої влади.

За словами Горника А.В., для України оптимальним є такий варіант побудови міжбюджетних відносин, за якою встановлюється максимально допустимий рівень самостійності місцевих органів за збереження принципу бюджетного унітаризму, під яким розуміється єдність правової бази, регулювання бюджетних відносин, бюджетної класифікації, порядку виконання та ведення бухгалтерського обліку й звітності [142].

Василенко І.С. пропонує для забезпечення фінансування в повному обсязі делегованих повноважень доцільно перейти до закріплення за адміністративно-територіальними одиницями довгострокових нормативів відрахувань від податку на додану вартість, акцизного збору та податку на прибуток, а трансферти надавати лише депресивним регіонам, які не мають джерел власних фінансових

надходжень [143]. Враховуючи вищесказане, вважаємо за доцільне вдосконалення міжбюджетних відносин здійснювати у площині коригування фінансових нормативів бюджетної забезпеченості. Згідно Бюджетного кодексу України, фінансовий норматив бюджетної забезпеченості – це гарантований державою в межах наявних бюджетних коштів рівень фінансового забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно Радою міністрів АР Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів (ст. 2, п.50).

Таблиця 3.14

Типи систем міжбюджетних відносин

Тип системи	Суть системи	Переваги	Недоліки
Відокремлена система	- передбачає як для центральних, так і місцевих органів влади надання прав щодо формування податкового законодавства і одержання доходів до власного бюджету, встановлення видів та ставок податків	- місцеві органи влади є фінансово незалежними, відповідальність за формування та розподіл доходів бюджетів лежить на місцевих органах	- не передбачена можливість забезпечення фінансової конвергенції регіонів країни; - стимулювання міжрегіональної міграції робочої сили на території, більш лояльні до оподаткування; - поява значної кількості податків, що унеможлиблює формування виваженої податкової системи; - нівелювання впливу центральних органів влади на економічні та фінансові процеси держави
Система «квот»	- передбачає розподіл одного і того ж податку на декілька рівнів бюджетної системи. При цьому податок стягується у повному обсязі одним рівнем бюджету, який потім розподіляється між іншими рівнями бюджетів	- забезпечується можливість фінансової конвергенції регіонів країни; - забезпечується можливість формування виваженої податкової системи; - значний вплив центральних органів влади на економічні та фінансові процеси держави	- зменшується самостійність місцевих органів влади, що можна виправити шляхом надання можливості приймати їм участь у визначенні квот, їх погоджені
Система надбавок до базових податків	- передбачається можливість встановлення додаткових надбавок до існуючих ставок податків місцевими органами влади	- забезпечується можливість місцевим органам влади наростити податкові надходження за рахунок існуючої бази оподаткування	- непередбаченість для підприємців ставок податків; - багаторазове оподаткування одного і того ж об'єкта
Трансфертна система	- передбачає зарахування окремих податків у бюджеті вищого рівня, і передача їх частини до бюджетів нижчого рівня у вигляді дотацій, субсидій субвенцій та в інших форм трансфертів	- забезпечується можливість фінансової конвергенції регіонів країни	- зменшується самостійність місцевих органів влади; - держава визначає хід бюджетного процесу у регіонах; - обмежене право місцевих органів формувати місцеві бюджети

Фактично фінансовий норматив бюджетної забезпеченості є базовим фінансовим інструментом, величина якого визначає пропорції застосування інших фінансових інструментів, таких як дотації вирівнювання, субвенції, кошти, що

передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, додаткові дотації.

На сьогодні алгоритм застосування трансферної системи має такий вигляд (рис. 3.7). Найбільший інтерес для забезпечення виконання принципу справедливості застосування фінансових інструментів конвергенції сталого розвитку регіонів, про який йшлося вище, у наведеній схемі належить коефіцієнту вирівнювання, який застосовується до обчисленого за формулою обсягу коштів, що підлягають передачі до державного бюджету, і визначається в межах від 0,6 до 1 з метою стимулювання нарощування доходів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, та диференціюється залежно від рівня виконання таких доходів (ст. 100 БКУ).

Фактично даний коефіцієнт є важливим фінансовим інструментом, на який і покладаються функції збалансування протиріч між економічною та соціальною справедливістю. Так, з одного боку, місцеві бюджети «віддають» Державному бюджету частину доходів у разі їх перевищення над тими потребами, що передбачені для виконання їх функцій, а з іншого, - місцеві бюджети, які виконують зобов'язання за доходами, мають можливість залишити частину коштів на місцевому рівні.

Разом з тим, непрозорою є процедура встановлення таких коефіцієнтів для регіонів країни, адже ні в Бюджетному кодексі України, ні в ЗУ «Про Державний бюджет України» чітка процедура їх формування не прописана. Відповідно, місцеві органи влади не у достатній мірі зацікавлені у нарощенні власної фінансової бази, оскільки не можуть чітко спланувати фінансовий зиск від ефективної роботи на наступний період.

З метою вирішення такої проблеми пропонуємо встановити чітку залежність між рівнем ефективності накопичення власних доходів місцевими бюджетами та величиною коефіцієнта вирівнювання та закріпити такі норми законодавчо (табл. 3.15). Таким чином, запропонований алгоритм визначення частки коштів, що залишається на місцевому рівні чітко корелює з ефективністю діяльності органів місцевої влади у питаннях виконання доходів бюджету. Фактично ця частка характеризує рівень стимулювання регіонів нарощувати власну фінансову базу.

За такого підходу слід дозволити економічно ефективним регіонам обсяг коштів, що залишатимуться на місцевому рівні, як стимулюючий інструмент, акумулювати у бюджеті розвитку місцевих бюджетів для вирішення стратегічних завдань регіонів.

Розглядаючи запропонований алгоритм з позиції забезпечення зближення рівнів сталого розвитку регіонів, слід зупинитись на аспекті розв'язання компромісу між економічною та соціальною справедливістю застосування фінансових інструментів конвергенції сталого розвитку країни, адже при

встановлені запропонованої залежності рівень конвергенції сталого розвитку регіонів не забезпечується у повній мірі.

Рис. 3.7. Алгоритм застосування трансферної системи розподілу доходів

Умовні позначення:

Квир - коефіцієнт вирівнювання, що застосовується до обчисленого за формулою обсягу коштів, що підлягають передачі до державного бюджету, і визначається в межах від 0,6 до 1 з метою стимулювання нарощування доходів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, та диференціюється залежно від рівня виконання таких доходів (ст. 100 Бюджетного кодексу України);

Дмб^{пл} - необхідна сума доходів місцевого бюджету;

Дмб^{факт} - фактична накопичена величина доходів у місцевому бюджеті.

Поясненням такої ситуації є те, що запропонована залежність, з одного боку, дозволяє зацікавити регіони у нарощення власної фінансової бази (через чітко встановлену частку коштів, що залишається на місцевому рівні), а з іншого – забезпечити кожному регіону виконання гарантованих державою соціальних

виплат. І хоча такий алгоритм не зумовить абсолютного зближення рівнів фінансової конвергенції економічно відсталих та економічно активних регіонів, однак дозволить зацікавивши регіони нарощувати фінансовий потенціал, а рівень дивергенції за цим фінансовим параметром максимально становитиме 40 % (за умови генерування доходів у місцевому бюджеті найбільш економічно активного регіону у розмірі, що перевищує 190 % від розрахункового обсягу доходів (Др).

Крім того, назва коефіцієнта вирівнювання, на нашу думку, не відображає його змісту, оскільки йдеться про стимулювання активності, а не про вирівнювання можливостей місцевих бюджетів. Тому з метою встановлення відповідності назви показника його змісту пропонуємо змінити його назву з коефіцієнта вирівнювання на коефіцієнт стимулювання.

Таким чином, запровадження запропонованого алгоритму дозволить вирішити поставлене завдання з досягнення компромісу між економічною та соціальною справедливістю при застосуванні фінансових інструментів конвергенції сталого розвитку регіону. У продовження вирішення проблеми формування та застосування фінансових інструментів конвергенції сталого розвитку регіонів слід звернути увагу, окрім інструментів збалансування місцевих бюджетів, зокрема інструментів міжбюджетних взаєморозрахунків, на податкові інструменти конвергенції сталого розвитку регіонів. Податки, їх склад та розподіл за рівнями бюджетної системи є важливим інструментом конвергенції сталого розвитку. На сьогодні, згідно Податкового кодексу України, загальнодержавними податками та зборами є: податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизний податок; збір за першу реєстрацію транспортного засобу; екологічний податок; рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України; плата за користування надрами; плата за землю; збір за користування радіочастотним ресурсом України; збір за спеціальне використання води; збір за спеціальне використання лісових ресурсів; фіксований сільськогосподарський податок; збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства; мито; збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками; збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності.

Таблиця 3.15

Встановлення відповідності між рівнем виконання доходів місцевими бюджетами та величиною коефіцієнта вирівнювання при визначенні міжбюджетних трансфертів

Розрахунковий обсяг доходів місцевих бюджетів, для яких у держбюджеті визначаються міжбюджетні трансферти відповідно до статей 64 та 66 БКУ (Др)	Розрахунковий обсяг видатків місцевих бюджетів, обрахований із застосуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригуючих коефіцієнтів (Вр)	Розрахунковий обсяг коштів, що підлягає передачі з місцевого до державного бюджету ($O_k^{розр}$)	Рівень виконання доходів місцевими бюджетами, %	Коефіцієнт вирівнювання ($K_{вир}$)	Формула визначення фактичного обсягу коштів, що підлягатиме передачі з місцевого до державного бюджету	Фактичний обсяг коштів, що підлягатиме передачі з місцевого до державного бюджету ($O_k^{факт}$)	Частка коштів, що залишається на місцевому рівні, у % до $O_k^{розр}$
Др	Вр	$O_k^{розр} = Др - Вр$	$\geq 190 \%$	0,60	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times K_{вир}$	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times 0,60$	40 %
Др	Вр	$O_k^{розр} = Др - Вр$	180 % - 189%	0,65	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times K_{вир}$	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times 0,65$	35 %
Др	Вр	$O_k^{розр} = Др - Вр$	170 % - 179 %	0,70	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times K_{вир}$	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times 0,70$	30 %
Др	Вр	$O_k^{розр} = Др - Вр$	160 % - 169 %	0,75	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times K_{вир}$	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times 0,75$	25 %
Др	Вр	$O_k^{розр} = Др - Вр$	150 % - 159 %	0,80	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times K_{вир}$	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times 0,80$	20 %
Др	Вр	$O_k^{розр} = Др - Вр$	140 % - 149 %	0,85	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times K_{вир}$	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times 0,85$	15 %
Др	Вр	$O_k^{розр} = Др - Вр$	130 % - 139 %	0,90	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times K_{вир}$	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times 0,90$	10 %
Др	Вр	$O_k^{розр} = Др - Вр$	120 % - 129 %	0,95	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times K_{вир}$	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times 0,95$	5 %
Др	Вр	$O_k^{розр} = Др - Вр$	100% - 119 %	1,00	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times K_{вир}$	$O_k^{факт} = O_k^{розр} \times 1,00$	0 %

До місцевих податків належать: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок. До місцевих зборів належать: збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір. Місцеві ради обов'язково установлюють податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності. Як бачимо, загальнодержавних податків та зборів є значно більше кількісно, відповідно, акумулюватися вони можуть також у більших сумах, адже податкова база їх нарахування значно ширша.

З метою підтримки місцевих бюджетів, в Україні запроваджено практику перерозподілу частини загальнодержавних податків та зборів за рівнями бюджетної системи. Протягом незалежності України відбувались зміни норм відрахувань від загальнодержавних податків і зборів, що передаються з державного до місцевих бюджетів України (табл. 3.16).

Як показують дані таблиці, спостерігаються невтішні тенденції розподілу загальнодержавних податків і зборів, більшість з яких акумулюється у загальному фонді Державного бюджету України. Фактично, основним джерелом наповнення місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб, який, за виключенням, м. Києва, стовідсотково зараховується у місцеві бюджети. Крім наведених, у місцеві бюджети зараховується податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення, плата за землю, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування та деякі інші податки, збори та штрафні санкції (БКУ, ст. 69). Така ситуація призводить до того, що у структурі доходів місцевих бюджетів, до 50 % займають трансферти з Державного бюджету України (рис. 3.8). Це свідчить про високий рівень централізації бюджетної системи та низький рівень їх фінансової автономії. В результаті за такого підходу держава визначає хід бюджетного процесу у регіонах, заперечуючи фінансову автономію місцевих органів влади. В результаті на місцевому рівні органи влади виконують лише формальне управління регіоном через недосконалий розподіл функціональних обов'язків між ланками державного управління. При цьому не відбувається і зацікавлення регіонів у нарощенні власної фінансової бази. Існує декілька альтернативних варіантів покращення ситуації, що складається. Перший полягає у зміні пропорцій розподілу загальнодержавних податків за рівнями бюджетної системи, адже дотаційність місцевих бюджетів у деякій мірі є штучною через існуючу систему зарахування податків до різних рівнів бюджетів. Зокрема, кошти, що вилучені з місцевих бюджетів та зараховуються до Державного бюджету, потім частково повертаються у вигляді трансфертів.

Таблиця 3.16

Нормативи відрхувань від основних загальнодержавних податків і зборів, що передаються з державного до місцевих бюджетів України за роки незалежності, %

Джерела надходжень	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2003-2005	2006-2014
Податок на прибуток підприємств та організацій	-	47,2	-	71	70	100	100	73,3	100	-	-*
Податок з доходів підприємств, що перебувають у загальнодержавній власності	42,9	-	50	-	-	-	-	-	-	-	-
Акцизний збір (з 1999 року – з вироблених в Україні товарів)	52,2	54,2	20	26,2	25,8	50	-	30,5	100,0	-	-**
Податок на додану вартість	42,9	47,2	20	60,4	54	-	-	-	-	-	-
Прибутковий податок з громадян (з 2003 року - податок на доходи фізичних осіб)	-	-	50	52,7	52,5	100	100	70,3	100	100	100** *

*крім податку на прибуток підприємств комунальної власності;

** крім АРК;

*** крім податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) на території міста Києва, які у розмірі 50 % зараховуються у державний бюджет України.

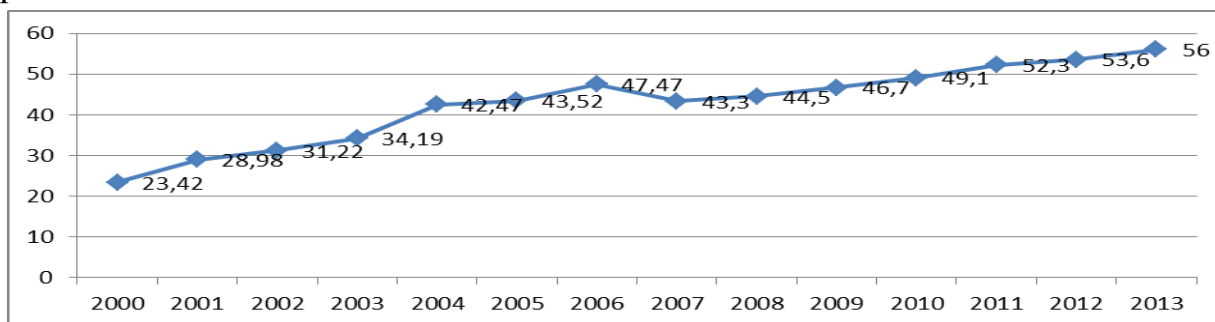

Рис. 3.8. Динаміка частки трансфертів з Державного бюджету України у структурі доходів місцевих бюджетів протягом 2000-2013 років, %

На думку більшості дослідників, основним загальнодержавним податком при цьому є податок на прибуток підприємств. Така пропозиція є обґрунтованою, оскільки податок на прибуток є специфічним податком, величина накопичення якого у значній мірі залежить від рівня зацікавленості у цьому і місцевих підприємницьких структур, і місцевих органів влади. За допомогою методів економіко-математичного моделювання, можна здійснити розрахунок залежності частки трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів від нормативів розподілу податку на прибуток за рівнями бюджетної системи (табл. 3.17).

Таблиця 3.17

Залежність частки трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів від нормативів розподілу податку на прибуток за рівнями бюджетної системи

Нормативи розподілу податку на прибуток за рівнями бюджетної системи		Частка трансфертів у структурі місцевих бюджетів, %
Державний бюджет	Місцеві бюджети	
100 %	0 %	56,00
90 %	10 %	50,40
80 %	20 %	44,80
70 %	30 %	39,20
60 %	40 %	33,60
50 %	50 %	28,00
40 %	60 %	22,40
30 %	70 %	16,80
20 %	80 %	11,20
10 %	90 %	5,60
0 %	100 %	0,00

Таким чином, проведені розрахунки показали, що при збільшенні частки спрямування податку на прибуток у місцеві бюджети (за інших рівних умов), обсяг трансфертів зменшується, що свідчить про доцільність такого перерозподілу в Україні. Удосконалення на практиці перерозподільчих процесів дозволить підвищити рівень фінансової автономії регіонів та забезпечити вищий рівень ефективності витрачання бюджетних коштів шляхом посилення контролю зі сторони як місцевих органів влади, так і громадськості за їх цим процесом. Такий же вплив на рівень трансфертів спостерігатиметься і щодо інших загальнодержавних податків, які на сьогодні акумулюються у Державному бюджеті України.

При удосконаленні розподільчих процесів слід звернути також увагу і на розподіл податків, які акумулюються у місцевих бюджетах, за кошиками доходів місцевих бюджетів, адже на сьогодні спостерігається ситуація, за якої основна частка доходів спрямовується у перший кошик, управлінський вплив видатків від якого не належить місцевим органам влади. Тому пропонується встановити певну економічно обґрунтовану частку відрахувань від акумульованої суми податку на доходи фізичних осіб у склад другого кошика доходів місцевих бюджетів, витрати від якого місцеві органи влади можуть розподіляти в залежності від потреб територіальних громад.

Розглядаючи фінансові інструменти конвергенції сталого розвитку регіонів України, окрім інструментів міжбюджетного регулювання та податкових інструментів, важливими, на нашу думку, є інвестиційні інструменти, зокрема такі, що використовуються для підтримки депресивних регіонів.

Депресивним є такий проблемний регіон, який не в змозі сам (без зовнішньої допомоги) вирішити комплекс масштабних складних проблем, які поглибились протягом останнього часу у зв'язку з впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Зовнішньою допомогою в унітарній державі є в першу чергу державна підтримка таких територій, адже затягування з вирішенням цих проблем може спричинити

поглиблення кризових процесів та подальше загострення ситуації, що межує з небезпекою втрати територіальної цілісності країни.

Тому інструменти конвергенції сталого розвитку регіонів повинні спрямовуватись на здійснення оперативних широкомасштабних впливів усунення причин ситуації, що склалася, з метою запобігання непоправних наслідків.

Фінансовими інструментами подолання депресивності регіонів є в першу інвестиційні, адже тривале обмежене вкладання коштів у господарський комплекс, соціальну інфраструктуру стало причиною перешкод у розвитку таких територій.

З метою забезпечення конвергентних процесів, інвестиційна політика в депресивних регіонах повинна базуватись на загальнодержавних підходах з посиленням акцентом на підтримці найбільш проблемних місць. При цьому стимулювання інвестиційної активності у таких регіонах вимагає систематизації антикризових фінансових інструментів, які реалізовуватимуться у спеціальних умовах ведення інвестиційної діяльності.

Завданнями використання фінансових інструментів при цьому є:

- підтримка найуразливіших місць та кризових напрямків;
- полегшення входу на ринок нових гравців;
- підвищення рівня придатності основних засобів, в т.ч. їх активної частини;
- акцентування уваги на довгострокових вкладеннях фінансових ресурсів.

Такими інструментами можуть бути:

- надання державного замовлення на продукцію та послуги, що може забезпечити регіон;

- надання податкових канікул новоствореним та перепрофільованим підприємствам реального сектора економіки, особливо інноваційного спрямування;

- надання податкових пільг перспективним підприємствам, що створюють додаткові робочі місця (наприклад, з певним приростом щорічно), випускають соціально значущу продукцію, послуги;

- надання державних асигнувань на формування інфраструктурних проектів, розвиток пріоритетних, чітко визначених сфер економічної діяльності, які не потребують значних обсягів коштів, однак дозволяють досягти значних економічних вигод;

- надання інвестиційних податкових кредитів інноваційно активним підприємствам, тобто відстрочення на визначений час строку сплати податкових зобов'язань з податку на прибуток, який отримано суб'єктом підприємницької діяльності від реалізації інвестиційних та інноваційних проектів (програм);

- запровадження державних програм модернізації бюджетоутворюючих підприємств депресивного регіону, ін.

Запровадження спеціальних умов ведення інвестиційної діяльності передбачає встановлення особливого режиму інвестування для депресивних регіонів. При цьому обов'язковою умовою є визначення для такого регіону

пріоритетних сфер економічної діяльності, які, як правило, корелюють з пріоритетними напрямками розвитку науки та техніки, визначеними законодавчо, для забезпечення сталого розвитку країни.

На рис. 3.9 подано алгоритм вибору пріоритетних сфер економічної діяльності депресивного регіону та визначено систему формування стратегічних та оперативних планів з їх реалізації.

Особливістю формування пріоритетів розвитку депресивних регіонів є:

- залучення до даного процесу, з одного боку, професійних консультантів, з іншого – громадськості, яка у найбільшій мірі зацікавлена у розвитку регіону;
- пріоритети повинні формуватись з врахуванням потенційних конкурентних переваг регіонів, результатів SWOT - аналізу;
- пріоритети повинні відповідати актуальним напрямкам розвитку науки та техніки;
- створення для кожного пріоритету цільової підгрупи для забезпечення реалізації;
- після формування системи стратегічних та оперативних планів з реалізації пріоритетів, слід їх узгодити між собою та за термінами реалізації;
- на етапі виконання планів з реалізації пріоритетів обов'язковою є умова забезпечення моніторингу та контролю за сформованими критеріями оцінки, в т.ч. громадського.

Оперативний план реалізації пріоритету розвитку депресивного регіону повинен бути чітким та конкретним та містити інформацію, подану у табл. 3.18.

Кожен з наведених в оперативному плані конкретних завдань та заходів підлягають детальному управлінському, технічному та фінансовому обґрунтуванню.

При визначенні пріоритетів розвитку депресивних регіонів слід зважати на досвід провідних країн світу, ефективна регіональна політика яких дозволила вийти регіонам з кризового стану та набути поштовху для саморозвитку. Вивчення такого досвіду дозволяє виокремити найбільш ефективні пріоритетні напрямки депресивних регіонів, зокрема: розвиток нових, інноваційно спрямованих високотехнологічних виробництв; реструктуризація малоперспективних виробництв; модернізація бюджетоутворюючих сфер економічної діяльності; стимулювання розвитку кластерних утворень; нівелювання негативних наслідків несприятливих стартових умов входження на ринок нових економічних суб'єктів.

На рис. 3.10 подано узагальнену систему фінансових інструментів стимулювання розвитку пріоритетів сталого розвитку депресивного регіону та наслідки їх застосування для регіону. Наведена система фінансових інструментів дозволить депресивним регіонам вийти з кризового стану та забезпечити стимули подальшого саморозвитку та самофінансування.

Рис. 3.9. Алгоритм формування пріоритетів розвитку депресивного регіону та планів з їх реалізації

Таблиця 3.18

Орієнтовний оперативний план реалізації одного з пріоритетів розвитку депресивного регіону
(на прикладі пріоритету розвитку транспортної інфраструктури)

Пріоритет розвитку депресивного регіону: розвиток транспортної інфраструктури				
Місія реалізації пріоритету: покращення шляхів транспортного сполучення				
Оперативна ціль 1: Реконструкція 70 % сільських доріг				
Конкретне завдання 1: Реконструкція моста через р.Стир у с.Гірка Полонка Луцького району Волинської області				
Терміни реалізації завдання: 1 рік				
Заходи:	Квартали року			
	I	II	III	IV
Захід 1.1. Укріплення стійок	9000	8000		
Захід 1.2. Перестеляння асфальтованого покриття		15000	36000	
Захід 1.3. Нанесення захисних бічних перил				7000
Критерії оцінки виконання завдання	% підвищення рівня міцності стійок Технічні параметри захисних перил Технічні параметри нового асфальтованого покриття			
Джерела фінансового забезпечення	Грант	Грант	Державний бюджет	Місцевий бюджет
Конкретне завдання n :				
Заходи:				
Захід n.1. і т.д.				

Рис. 3.10. Узагальнена система фінансових інструментів стимулювання розвитку пріоритетів сталого розвитку депресивного регіону

Таким чином, проведене дослідження показало, що підвищення рівня фінансової конвергенції сталого розвитку вимагає застосування системи фінансових інструментів, якими визначено інструменти збалансування місцевих бюджетів, податкові та інвестиційні інструменти. Зупинимось на вдосконаленні трансфертних інструментів, як одних з найбільш важливих бюджетних механізмів конвергенції регіонального розвитку.

3.3. Трансфертний механізм посилення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України

Сталий розвиток України характеризується суттєвими асиметріями регіонів за рівнем фінансового забезпечення та їх значною дотаційністю. Тому для подолання диспропорцій у фінансуванні регіонів виникає необхідність застосування бюджетної конвергенції як механізму перерозподілу бюджетних фінансових ресурсів між регіонами [144], що становлять найвагомішу частку їх фінансових ресурсів.

Це потребує застосування інструментів міжбюджетної підтримки, тобто трансфертних інструментів фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів України.

На сьогодні, згідно з Бюджетним кодексом України, основними трансфертними інструментами міжбюджетної конвергенції є дотації вирівнювання, субвенції, додаткові дотації, які надаються з Державного бюджету до місцевих бюджетів, та кошти, що передаються до державного бюджету й місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів.

Система трансфертних інструментів визначає взаємодію між державним і регіональними бюджетами, яка дозволяє кожному громадянину держави отримувати певний рівень суспільних послуг незалежно від того, на території якого регіону він проживає.

При цьому, як зазначає Строгнацька О., такі інструменти міжбюджетної конвергенції повинні не лише нівелювати об'єктивні відмінності між регіонами, але й сприяти тому, щоб місцеві органи влади намагались розвивати власну дохідну базу, а не лише очікували дотацій з центру [145].

На сьогодні дохідна частина усіх місцевих бюджетів регіонів України не відповідає обсягу запланованих видатків і саме тому трансфerti стають необхідністю як конкретні інструменти забезпечення горизонтальної фінансової конвергенції. Разом з тим вони також повинні слугувати як інструменти конвергенції бюджетного потенціалу регіонів України.

Диференціація регіонів України за середнім рівнем власних доходів у їх місцевих бюджетах складала у 2011 році 4,01, а у 2012 році – зменшилась до рівня

3,73 (табл. 3.19-3.20) у результаті суттєвого скорочення максимального значення середньодушового рівня доходів при певному рості мінімального його значення. Це характеризує неефективну конвергенцію за даним показником.

Разом з тим, диференціація регіонів України за середнім рівнем доходів із врахуванням міжбюджетних трансфертів у 2011 році становила 1,47, а у 2012 році – зросла до 1,70, але це менше, ніж значення у 2010 році (1,96).

Таблиця 3.19

Середній рівень доходів та видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)*

Регіони України	Середній рівень доходів, грн. на одну особу			Середній рівень видатків, грн. на одну особу		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
АР Крим	2121,7	2335,2	2851,7	3850,3	4391,8	4969,8
Вінницька	1172,8	1331,7	1604,9	3172,1	3634,1	4511,1
Волинська	1019,8	1138	1348	3585,5	4140,5	5039,5
Дніпропетровська	2106,7	2538,1	2849,8	3223,9	3917,9	4893,2
Донецька	1935,2	2282,4	2639,8	3038,7	3789,8	4920,6
Житомирська	1193,2	1358,1	1617,1	3376,4	3904,1	4747,6
Закарпатська	915,5	965,6	1093,6	3402,9	3719,9	4381,5
Запорізька	1805,6	2139,5	2391,5	3301,2	3771,5	4459,2
Івано-Франківська	1062,4	1249,2	1395,4	3484,9	3907,4	4804,7
Київська	1894,2	2234,8	2505,6	3510,7	4055,2	4847,4
Кіровоградська	1233,0	1430,5	1771,8	3211,4	3921,5	4697,5
Луганська	1456,7	1733,8	2032,2	2889,0	3421,7	4326,6
Львівська	1326,2	1458,8	1687,3	3224,4	3647,7	4269,0
Миколаївська	1421,5	1575	1935,9	3248,3	3718,2	4527,3
Одеська	1725,6	1847,4	2073,7	3237,1	3734,7	4355,2
Полтавська	1734,9	2220	2712,8	3311,3	3848,2	4721,4
Рівненська	1146,0	1133,8	1506,1	3561,8	4248,2	4914,3
Сумська	1309,2	1580,3	1895	3108,0	3655,9	4386,3
Тернопільська	900,2	992,7	1172,5	3188,7	3699,9	4360,9
Харківська	1602,5	1902,9	2251,2	3038,9	3619,3	4325,2
Херсонська	1145,0	1296,2	1523,6	3218,9	3680,6	4419,5
Хмельницька	1146,1	1305	1536,5	3352,9	3919,6	4607,7
Черкаська	1355,5	1553,5	1938,6	3330,9	3849,7	4668,8
Чернівецька	1044,7	1163,5	1284,9	3425,3	3827,4	4525,8
Чернігівська	1164,8	1351,9	1630	3175,8	3706,9	4528,2
м. Київ	5307,2	3876,2	4378,6	4096,6	5213,3	8363,5
м. Севастополь	2197,1	2504,6	3105,9	3493,7	3936,1	4852,9
Україна	1755,3	1895,9	2211,2	3315,3	3901,3	4853,2
max/min	5,90	4,01	3,73	1,42	1,52	1,96
Примітка:						
	max			min		

*За даними Міністерства фінансів України [146].

Якщо ж проаналізувати середній рівень видатків за регіонами України на одну особу наявного населення без міжбюджетних трансфертів та разом з ними, то спостерігається ріст міжрегіональної дивергенції за умов застосування міжбюджетних трансфертів.

Тобто застосування такого інструменту фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів України як міжбюджетні трансферти не те, що не наблизило рівні фінансового забезпечення регіонів, а навпаки – обумовило і посилило міжрегіональну дивергенцію.

Таблиця 3.20

Середній рівень доходів та видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)*

Регіони України	Середній рівень доходів, грн. на одну особу			Середній рівень видатків, грн. на одну особу		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
АР Крим	3894,1	4487	5182,2	3866,9	4401,2	4977,8
Вінницька	3224,4	3697,3	4636,4	3204,2	3658,1	4518,7
Волинська	3595,8	4176,8	5163,4	3607,7	4141	5040,4
Дніпропетровська	3310,2	4032,8	5102,5	3286,4	3984,4	4926,6
Донецька	3185,9	3930,7	5106,9	3126,8	3854,9	4996,1
Житомирська	3392,5	3935,2	4853,4	3394,7	3907,9	4750,2
Закарпатська	3392,0	3780,6	4503,5	3435,1	3730,1	4391,4
Запорізька	3404,4	3972,0	4637,1	3397,1	3854,6	4588,0
Івано-Франківська	3509,4	3969,4	4884,7	3516,3	3912,7	4810,3
Київська	3506,6	4348,3	5091,1	3595,1	4115,3	4937,3
Кіровоградська	3292,5	3931,8	4878,0	3239,5	3937,2	4719,5
Луганська	2969,5	3514,5	4381,0	2918,5	3427,0	4333,8
Львівська	3271,7	3646,4	4383,6	3245,7	3676,7	4289,1
Миколаївська	3289,6	3743,1	4668,7	3291,0	3740,8	4572,8
Одеська	3430,9	3831,9	4585,7	3364,3	3785,1	4410,1
Полтавська	3342,1	4012,0	4956,0	3331,3	3887,2	4765,7
Рівненська	3696,1	4268,0	5085,6	3637,0	4275,3	4954,6
Сумська	3107,5	3677,6	4527,9	3128,3	3672,1	4391,9
Тернопільська	3229,0	3691,7	4445,9	3201,1	3702,5	4364,3
Харківська	3026,5	3576,3	4429,4	3054,8	3623,0	4328,0
Херсонська	3210,7	3708,8	4481,5	3228,7	3682,2	4420,1
Хмельницька	3389,3	3941,0	4764,0	3377,4	3942,9	4628,6
Черкаська	3337,4	3904,0	4766,3	3376,7	3853	4671,2
Чернівецька	3403,5	3845,1	4623,0	3463,9	3829,3	4527,2
Чернігівська	3172,3	3723,1	4659,5	3185,0	3707,3	4528,4
м. Київ	5826,6	5182,6	7466,7	6155,5	5735,0	8372,0
м. Севастополь	3516,1	4197,0	5165,6	3504,5	3939,2	4859,5
Україна	3474,9	3971,7	4940,9	3484,1	3960,8	4882,6
max/min	1,96	1,47	1,70	2,11	1,67	1,95
Примітка:						
	max			min		

*За даними Міністерства фінансів України [146].

Таким чином, можна стверджувати про те, що трансферти в сучасних умовах не виконують вирівнюючу роль. Станом на сьогодні потреба в них у доходах місцевих бюджетів регіонів України обумовлюється тим, що функції, покладені на практично всі регіональні органи влади країни перевищують їх фінансові можливості щодо фінансування видатків за рахунок закріплених надходжень. І, як констатують науковці, на сьогодні основною метою надання дотацій та субвенцій

є не забезпечення фінансової конвергенції, а задоволення поточних потреб місцевого самоврядування, що фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів [147, с. 24].

Детальний аналіз офіційних трансфертів від органів державного управління показує, що їх рівень диференціації на душу населення у місцевих бюджетах Автономної Республіки Крим, областей України, міст Києва та Севастополь у 2009-2012 роках скорочувався за рахунок випереджаючого їх росту у високо розвинених регіонах країни та саме на цій основі досягалася конвергенція між регіонами за даним показником (табл. 3.21).

Таблиця 3.21

Обсяги і темпи росту офіційних трансфертів від органів державного управління на душу населення за регіонами України

Регіони України	грн./ особу				Темпи росту, %		
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р. / 2009 р.	2011 р. / 2010 р.	2012 р. / 2011 р.
АР Крим	1422,0	1760,1	2151,8	2330,5	123,78	122,26	108,30
Вінницька	1618,0	2035,9	2365,6	3031,5	125,83	116,20	128,15
Волинська	1927,6	2554,9	3038,8	3815,3	132,54	118,94	125,56
Дніпропетровська	916,6	1186,5	1494,7	2152,7	129,44	125,98	144,02
Донецька	956,0	1207,5	1648,2	2467,0	126,30	136,50	149,68
Житомирська	1754,2	2183,9	2577,1	3236,2	124,50	118,01	125,57
Закарпатська	1946,3	2452,7	2815,1	3409,8	126,02	114,78	121,13
Запорізька	1198,8	1560,3	1832,6	2245,5	130,15	117,45	122,54
Івано-Франківська	1826,5	2423,9	2720,1	3489,2	132,71	112,22	128,28
Київська	1215,3	1609,2	2113,6	2585,5	132,42	131,34	122,33
Кіровоградська	1649,6	2041,5	2501,3	3106,3	123,76	122,52	124,19
Луганська	1219,9	1488,7	1780,7	2349,0	122,03	119,61	131,92
Львівська	1573,7	1926,0	2187,7	2696,3	122,39	113,59	123,24
Миколаївська	1451,4	1851,1	2167,9	2732,7	127,54	117,11	126,05
Одеська	1155,1	1617,9	1984,5	2512,0	140,07	122,66	126,58
Полтавська	1338,1	1589,1	1792,0	2243,3	118,76	112,76	125,19
Рівненська	1895,6	2490,6	2934,2	3579,3	131,39	117,81	121,99
Сумська	1411,5	1784,7	2097,3	2632,8	126,44	117,52	125,53
Тернопільська	1868,8	2320,2	2699,0	3273,3	124,15	116,32	121,28
Харківська	1173,7	1410,1	1673,5	2178,3	120,14	118,68	130,16
Херсонська	1665,1	2058,0	2412,6	2958,0	123,60	117,23	122,60
Хмельницька	1790,6	2229,1	2636,0	3227,5	124,49	118,25	122,44
Черкаська	1547,0	1938,1	2350,6	2827,7	125,28	121,29	120,30
Чернівецька	1861,1	2326,4	2681,5	3338,2	125,00	115,26	124,49
Чернігівська	1595,3	1998,8	2371,1	3029,4	125,29	118,63	127,76
м. Київ	564,2	518,3	1306,5	3088,1	91,87	252,05	236,37
м. Севастополь	1086,5	1319,0	1692,6	2059,8	121,40	128,33	121,70
Україна	1350,2	1695,3	2075,8	2729,8	125,56	122,44	131,51
max/min	3,45	4,93	2,33	1,85	1,52	2,24	2,18
Примітка:							
	max			min			

*За даними Міністерства фінансів України [146]

Зокрема, станом на 2010 рік співвідношення максимального і мінімального значення даного показника становило 4,93, а станом на 2012 рік – 1,85. І загалом

у 2012 році обсяги офіційних трансфертів від органів державного управління на душу населення за м. Київ (3088,1 грн) були вищими, ніж у 17 регіонах України, та водночас не перевищували їх суму лише за 9 регіонами (Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області).

У 2011-2012 роках найшвидшими темпами зростали обсяги офіційних трансфертів від органів державного управління у таких регіонах України: м. Київ (236,37%), Донецька (149,68%) і Дніпропетровська (144,02), Луганська (131,92%), Харківська (130,16%) області. Водночас у даному періоді скорочення їх сум не спостерігалось за регіонами, а найповільніший ріст простежується за АР Крим (108,30%), Черкаською (120,30%), Закарпатською (121,13%), Тернопільською (121,28%), Рівненською (121,99%) областями.

Таким чином, обсяги трансфертів від органів державного управління у доходах місцевих бюджетів регіонів України із порівняно високими рівнями фінансового забезпечення сталого розвитку зростають швидшими темпами, ніж у регіонів із низькими рівнями фінансового забезпечення сталого розвитку.

Більше того, практично за всіма регіонами України спостерігається випередження темпів росту середнього рівня офіційних трансфертів над темпами росту середнього рівня власних доходів місцевих бюджетів регіонів (табл. 3.22), що є свідченням дестимулюючої ролі трансфертів у поповненні власного бюджетного потенціалу регіонів країни. Неефективний розподіл коштів призводить до викривленої мотивації місцевих органів влади до використання власного ресурсного потенціалу [148].

Величину та структуру міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам регіонів України у 2010-2012 роках наведено у таблиці 3.23, з якої видно, що за роками частка дотацій у структурі трансфертів від органів державного управління скорочується та відповідно зростає частка субвенцій. Таким чином, підвищується суб'єктивізм у розподілі трансфертів за регіонами та знижується значимість державної допомоги.

Як показує проведений аналіз, трансферти як інструменти фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни не виконують покладених на них функцій, дотація вирівнювання в сьогодиншньому її вигляді з економічної точки зору є малоефективною, що обумовлює доцільність вдосконалення механізму їх розподілу.

На необхідності удосконалення трансфертних інструментів фінансової конвергенції місцевих бюджетів наголошується практично в усіх програмних документах, в яких визначаються завдання державної політики у сфері регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Необхідно змінити

механізм бюджетного фінансування та формування ресурсної бази місцевого самоврядування, щоб місцева влада отримала достатній ресурс для вирішення потреб своєї громади [149].

Таблиця 3.22

Темпи росту середніх рівнів доходів та видатків (без міжбюджетних трансфертів)
бюджетів регіонів України*

Регіони України	Темп росту середнього рівня доходів (без міжбюджетних трансфертів), %			Темп росту середнього рівня видатків (без міжбюджетних трансфертів), %			Випередження (+), відставання (-) темпу росту середнього рівня власних доходів над темпами росту середнього рівня офіційних трансфертів, %		
	2010 р./ 2009 р.	2011 р./ 2010 р.	2012 р./ 2011 р.	2010 р./ 2009 р.	2011 р./ 2010 р.	2012 р./ 2011 р.	2010 р./ 2009 р.	2011 р./ 2010 р.	2012 р./ 2011 р.
АР Крим	128,06	110,06	122,12	127,58	114,06	113,16	4,28	-12,19	13,81
Вінницька	117,13	113,55	120,52	124,49	114,56	124,13	-8,70	-2,65	-7,63
Волинська	115,98	111,59	118,45	126,31	115,48	121,71	-16,56	-7,35	-7,10
Дніпропетровська	114,12	120,48	112,28	121,65	121,53	124,89	-15,33	-5,50	-31,74
Донецька	117,21	117,94	115,66	121,16	124,72	129,84	-9,08	-18,56	-34,02
Житомирська	115,43	113,82	119,07	122,22	115,63	121,61	-9,06	-4,19	-6,50
Закарпатська	109,33	105,47	113,26	124,90	109,32	117,79	-16,69	-9,30	-7,87
Запорізька	118,56	118,49	111,78	126,85	114,25	118,23	-11,59	1,04	-10,76
Івано-Франківська	110,38	117,58	111,70	125,89	112,12	122,96	-22,33	5,36	-16,57
Київська	114,76	117,98	112,12	122,63	115,51	119,54	-17,66	-13,36	-10,21
Кіровоградська	117,18	116,02	123,86	121,15	122,11	119,79	-6,57	-6,50	-0,33
Луганська	112,67	119,02	117,21	115,30	118,44	126,45	-9,36	-0,59	-14,71
Львівська	111,82	110,00	115,66	118,14	113,13	117,03	-10,56	-3,59	-7,58
Миколаївська	112,62	110,80	122,91	122,81	114,47	121,76	-14,92	-6,32	-3,14
Одеська	116,48	107,06	112,25	123,44	115,37	116,61	-23,59	-15,60	-14,33
Полтавська	118,17	127,96	122,20	120,70	116,21	122,69	-0,60	15,20	-2,99
Рівненська	111,76	98,94	132,84	123,44	119,27	115,68	-19,63	-18,88	10,85
Сумська	116,77	120,71	119,91	121,04	117,63	119,98	-9,68	3,19	-5,62
Тернопільська	118,28	110,28	118,11	122,29	116,03	117,87	-5,88	-6,05	-3,17
Харківська	111,69	118,75	118,30	117,45	119,10	119,50	-8,45	0,06	-11,86
Херсонська	115,97	113,21	117,54	123,30	114,34	120,08	-7,63	-4,03	-5,06
Хмельницька	115,87	113,86	117,74	122,03	116,90	117,56	-8,62	-4,39	-4,70
Черкаська	117,34	114,61	124,79	125,03	115,58	121,28	-7,94	-6,68	4,49
Чернівецька	108,97	111,37	110,43	127,13	111,74	118,25	-16,03	-3,89	-14,06
Чернігівська	115,69	116,06	120,57	122,74	116,72	122,16	-9,60	-2,56	-7,19
м. Київ	105,58	73,04	112,96	97,17	127,26	160,43	13,71	-179,01	-123,41
м. Севастополь	110,99	114,00	124,01	114,29	112,66	123,29	-10,40	-14,33	2,31
Україна	113,80	108,01	116,63	120,04	117,68	124,40	-11,77	-14,43	-14,88

*За даними Міністерства фінансів України [146].

Таблиця 3.23

Обсяги та структура офіційних трансфертів від органів державного управління

Регіони України	Дотації						Частка дотацій у величині трансфертів, %			Субвенції					
	тис. грн.			грн./особу						тис. грн.			грн./особу		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
АР Крим	1605,0	1604,8	2070,3	0,82	0,82	1,05	46,42	37,99	45,23	1852,5	2619,9	2507,1	0,94	1,33	1,28
Вінницька	2184,5	2380,8	2964,9	1,33	1,45	1,82	65,19	61,45	59,98	1166,4	1493,4	1978,3	0,71	0,91	1,21
Волинська	1621,9	1796,5	2259,4	1,56	1,73	2,17	61,22	56,96	56,98	1027,3	1357,4	1705,8	0,99	1,31	1,64
Дніпропетровська	1674,3	1717,3	2365,3	0,50	0,52	0,71	42,17	34,52	33,15	2295,7	3257,7	4768,8	0,69	0,98	1,44
Донецька	2474,0	2784,6	3097,1	0,56	0,63	0,71	46,04	38,24	28,60	2899,1	4497,6	7731,6	0,65	1,02	1,76
Житомирська	1773,1	1905,7	2404,9	1,38	1,49	1,89	63,31	57,95	58,46	1027,5	1383,0	1708,6	0,80	1,08	1,34
Закарпатська	2033,4	2166,5	2682,8	1,63	1,73	2,14	66,53	61,62	62,81	1022,9	1349,6	1588,3	0,82	1,08	1,27
Запорізька	1380,5	1565,2	1954,7	0,76	0,87	1,09	48,98	47,54	48,67	1438,1	1727,0	2061,5	0,80	0,96	1,15
Івано-Франківська	2077,0	2215,6	2825,0	1,50	1,61	2,05	62,09	59,02	58,63	1268,4	1538,1	1993,7	0,92	1,11	1,44
Київська	1384,3	1723,0	2200,6	0,80	1,00	1,28	50,02	47,43	49,46	1383,1	1909,4	2248,6	0,80	1,11	1,31
Кіровоградська	1334,7	1448,1	1782,6	1,32	1,44	1,78	64,48	57,54	57,46	735,2	1068,7	1319,9	0,73	1,06	1,32
Луганська	1996,3	2141,1	2550,7	0,87	0,94	1,13	58,27	52,69	47,95	1429,8	1922,4	2768,5	0,62	0,84	1,22
Львівська	3054,0	3072,3	3804,5	1,20	1,21	1,50	62,25	55,23	55,54	1851,9	2490,6	3046,1	0,73	0,98	1,20
Миколаївська	1360,2	1490,1	1793,8	1,15	1,26	1,53	61,93	58,21	55,82	836,0	1069,8	1419,6	0,70	0,91	1,21
Одеська	2073,5	2339,1	3065,7	0,87	0,98	1,28	53,63	49,35	51,03	1793,1	2400,8	2942,3	0,75	1,01	1,23
Полтавська	1389,0	1343,2	1589,0	0,93	0,91	1,08	58,52	50,56	48,10	984,7	1313,4	1714,3	0,66	0,89	1,16
Рівненська	1764,6	1872,0	2331,6	1,53	1,62	2,02	61,50	55,31	56,37	1104,8	1512,2	1804,6	0,96	1,31	1,56
Сумська	1258,7	1380,2	1700,7	1,08	1,19	1,48	60,44	56,88	56,28	823,9	1046,3	1321,2	0,71	0,90	1,15
Тернопільська	1692,1	1840,7	2254,9	1,56	1,70	2,09	67,12	63,01	63,85	828,8	1080,4	1276,6	0,76	1,00	1,18
Харківська	2131,9	1950,6	2470,2	0,77	0,71	0,90	54,74	42,41	41,34	1762,8	2649,2	3505,4	0,64	0,96	1,28
Херсонська	1501,5	1630,8	1985,5	1,38	1,50	1,84	66,88	62,25	62,10	743,4	988,9	1211,5	0,68	0,91	1,12
Хмельницька	1927,2	2116,3	2598,1	1,45	1,60	1,97	64,99	60,66	61,12	1038,4	1372,5	1652,8	0,78	1,04	1,25
Черкаська	1561,7	1733,8	2080,2	1,21	1,35	1,63	62,45	57,56	57,78	939,0	1278,1	1519,8	0,73	1,00	1,19
Чернівецька	1367,8	1492,0	1859,0	1,51	1,65	2,05	65,02	61,50	61,45	736,0	934,2	1166,1	0,81	1,03	1,29
Чернігівська	1457,4	1574,4	2058,0	1,32	1,44	1,90	66,04	60,73	62,72	749,3	1018,2	1223,4	0,68	0,93	1,13
м. Київ	0,0	604,3	1614,4	0,00	0,22	0,57	0,00	16,48	18,48	1447,3	3062,6	7123,8	0,52	1,09	2,52
м. Севастополь	144,5	224,8	262,4	0,38	0,59	0,69	28,78	34,85	33,32	357,5	420,1	525,1	0,94	1,10	1,37
Україна	44223,1	48113,5	60626,3	0,96	1,05	1,33	56,87	50,71	48,71	33542,9	46761,5	63833,3	0,73	1,02	1,40

Як зазначає Карлін М.І., з метою підвищення ефективності системи міжбюджетних трансфертів треба розробити чіткі та прозорі критерії, згідно з якими можна оцінювати результати державної політики конвергенції доходів регіональних бюджетів. Також слід максимально спростити механізми розрахунку обсягів міжбюджетних трансфертів на основі використання об'єктивних кількісних показників та зрозумілих і дієвих стимулів до підвищення дохідної бази місцевих бюджетів [150].

В цілому обсяги дотації вирівнювання, субвенцій, а також коштів, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів, окремо для кожного з відповідних місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів, затверджується у Державному бюджеті України [151]. Розподіл обсягу додаткової дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів між бюджетом Автономної Республіки Крим та обласними бюджетами затверджується законом про Державний бюджет України.

Однак дослідження законодавчо встановленого алгоритму визначення обсягів дотацій вирівнювання з державного бюджету місцевим бюджетам регіонам України (додаток А), зокрема Постанови КМУ «Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним бюджетом та місцевими бюджетами» № 1149 від 08 грудня 2010 р. [152], дозволяю констатувати недосконалість нормативно-правової бази щодо їх планування, розподілу й використання.

Фактично методика розрахунку дотацій вирівнювання передбачає покриття різниці між розрахунковими обсягами видатків і прогностичними доходами місцевих бюджетів, визначеними на основі їх фактичних показників за останні три роки. Як засвідчив проведений аналіз, такий підхід не є виправданим та потребує коригування.

Крім того, практика показує, що формула розрахунку дотацій вирівнювання з державного бюджету місцевим бюджетам містить велику кількість параметрів, деякі з котрих викликають труднощі в їх розумінні. І, як підтверджує проведене дослідження, визначення розмірів дотацій вирівнювання в багатьох випадках відбувається без урахування реальних потреб та можливостей регіонів. Вказані недоліки та неузгодження формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами не дають змогу здійснювати економічно і нормативно обґрунтований їх розрахунок та розподіл між регіонами на виконання делегованих місцевим органам влади повноважень. Розрахунок обсягу дотації вирівнювання Міністерством фінансів України за таких умов носить суб'єктивний характер [153].

Також встановлено, що основними недоліками трансфертних інструментів

фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів в Україні є:

- їх превалювання як інструментів горизонтальної фінансової конвергенції над інструментами вертикальної фінансової конвергенції (регульовані доходи місцевих бюджетів; межі централізації; норми відрахувань від загальнодержавних податків), що дестимулює регіональні органи влади до нарощування власного бюджетного потенціалу;

- заполітизованість процесу розподілу дотацій, оскільки у більшості значні обсяги коштів отримують місцеві бюджети тих регіонів, які очолюють прибічники керуючої коаліції;

- критерії розподілу трансфертів основним чином є демографічними та не враховуються інші фактори, що обумовлюють міжрегіональну фінансову дивергенцію;

- зосередження великої частки дохідних джерел місцевих бюджетів під управлінням і контролем органів влади державного рівня.

Тому, задля підвищення ролі дотацій вирівнювання як основного трансфертного інструменту бюджетної конвергенції на місцевому рівні необхідно підвищувати вимоги до об'єктивності їх надання. При цьому необхідно досягнути того, щоб регіональні органи влади мали обсяг доходів, необхідний для реалізації їх функцій. До того ж, як зазначалось, застосовувані інструменти повинні як забезпечувати конвергенцію об'єктивних відмінностей у рівнях фінансового забезпечення регіонів, так і стимулювати регіональні органи влади нарощувати власний фінансовий потенціал, а не лише чекати допомоги з центру. Це зумовлює необхідність застосування економіко-математичних методів і моделей для визначення їх обсягів та механізму розподілу. Тому з метою підвищення їх ефективності запропонуємо власний механізм їх розподілу за регіонами України.

Пропонуємо суму трансфертів у формі дотацій вирівнювання (T_i), належних регіону, визначати як певну частку – норму дотацій вирівнювання від загального обсягу сформованого трансфертного фонду, що характеризує індивідуальну потребу кожного регіону країни у фінансовій конвергенції:

$$T_i = T\Phi_o \times НДВ_i, \quad (3.1)$$

де $T\Phi_o$ – трансфертний фонд за дотаціями вирівнювання;

$НДВ_i$ – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання.

Очевидно, що сумарні дотації вирівнювання за всіма регіонами країни формують трансфертний фонд за таким видом трансфертів:

$$T\Phi_o = \sum T_i. \quad (3.2)$$

Разом з тим, зрозуміло, що сума усіх норм дотацій вирівнювання за регіонами країни повинна бути рівна 1:

$$\sum HDB_i = 1. \quad (3.3)$$

При цьому одним з найважливіших питань є визначення функцій і цілей надання вирівнюючої фінансової допомоги. Від чіткості їх визначення залежить ефективність процесів забезпечення фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни.

Вважаємо, дотації вирівнювання для кожного регіону країни повинні виконувати такі функції:

- 1) забезпечувати міжрегіональну конвергенцію у рівнях фінансової спроможності, тобто у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни;
- 2) забезпечувати конвергенцію дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів регіону;
- 3) стимулювати регіони нарощувати власний доходний потенціал їх місцевих бюджетів.

Виконання вищевказаних функцій гарантуватиме ефективність досягнення поставлених завдань із забезпечення фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни.

На цій основі у визначенні норм дотацій вирівнювання та пізніше обсягів дотацій вирівнювання, належних i -му регіону, можна використати підхід, основу якого складають такі принципи:

1) норма дотації вирівнювання складатиметься із трьох частин відповідно до функцій, які на них покладаються із врахуванням індивідуальних потреб кожного регіону у конвергенції обсягів доходів його місцевих бюджетів, у конвергенції дохідних і видаткових частин його місцевих бюджетів та у стимулюванні його фінансової самоконвергенції. Таким чином, норма дотацій вирівнювання, належних i -му регіону країни, формується як сума цих трьох частин.

2) частки дотацій вирівнювання за функціональним призначенням наведеним у першому принципі очевидно, що повинні бути різними в умовах різного рівня ефективності, чи неефективності фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни. Тому визначення їх розмірів пропонуємо здійснювати у залежності від ефективності здійснюваної в країні політики фінансової конвергенції сталого розвитку її регіонів, яка визначатиме вид фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни.

Норму ж дотацій вирівнювання для i -го регіону країни відповідно до

різновиду фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни пропонуємо визначати за такою схемою:

$$HDB_i = K_1 \times HDB_{1i} + K_2 \times HDB_{2i} + K_3 \times HDB_{3i}, \quad (3.4)$$

де K_1 – коефіцієнт пріоритетності спрямування дотацій вирівнювання на потреби забезпечення міжрегіональної конвергенції у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни;

HDB_{1i} – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання на його потреби у забезпеченні міжрегіональної конвергенції за обсягами доходів місцевих бюджетів;

K_2 – коефіцієнт пріоритетності спрямування дотацій вирівнювання на потреби забезпечення конвергенції дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів i -го регіону;

HDB_{2i} – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання на потребу у забезпеченні конвергенції його дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів;

K_3 – коефіцієнт пріоритетності спрямування дотацій вирівнювання на стимулювання фінансової самодостатності регіонів країни;

HDB_{3i} – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання задля стимулювання його до фінансової самодостатності.

У відповідності до передумов регіональної конвергенції, значення коефіцієнтів пріоритетності формування дотацій вирівнювання за регіональними потребами представлено у таблиці 3.24.

3) норму дотацій вирівнювання у частині забезпечення міжрегіональної конвергенції у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни для i -го регіону пропонуємо визначати пропорційно до індивідуальної потреби кожного регіону у конвергенції обсягів доходів місцевих бюджетів за такою формулою:

$$HDB_{1i} = \frac{\frac{D\epsilon'_{\max} - D\epsilon'_i}{D\epsilon'_{\max} - D\epsilon'_{\min}} \times l_i}{\sum_{i=1}^n \left(\frac{D\epsilon'_{\max} - D\epsilon'_i}{D\epsilon'_{\max} - D\epsilon'_{\min}} \times l_i \right)}, \quad (3.5)$$

де $D\epsilon'_i$ – сума власних доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу за i -тим регіоном;

$D\epsilon'_{\max}$ – максимальне значення суми власних доходів місцевих бюджетів (без

міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу серед регіонів країни;

$Дв'_{\min}$ – мінімальне значення суми власних доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу серед регіонів країни;

$(Дв'_{\max} - Дв'_i)$ – абсолютний вираз індивідуальної потреби i -го регіону країни у конвергенції його обсягів доходів місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу;

l_i – коефіцієнт коригування індивідуальної потреби i -го регіону країни у конвергенції його обсягів доходів місцевих бюджетів на чисельність його населення:

$$l_i = \frac{Ч_i}{\sum_{i=1}^n Ч_i}, \quad (3.6)$$

де $Ч_i$ – середньорічна чисельність наявного населення в i -му регіоні країни;

$i = 1 \dots, n$ – регіони країни.

Таблиця 3.24

Коефіцієнти пріоритетності формування дотацій вирівнювання за потребами для забезпечення регіональної конвергенції

Тип регіональної конвергенції за умовами досягнення	Сценарії			Значення коефіцієнтів пріоритетності формування трансфертів у формі дотацій вирівнювання		
	I	II	III	К ₁	К ₂	К ₃
ефективна	$(\max_{t_2} - \min_{t_2}) < (\max_{t_1} - \min_{t_1})$	$\max_{t_2} > \max_{t_1}$	$\min_{t_2} > \min_{t_1}$	1/3	1/3	1/3
помірно-ефективна		$\max_{t_2} = \max_{t_1}$	$\min_{t_2} > \min_{t_1}$	0,4	0,4	0,2
неефективна		$\max_{t_2} < \max_{t_1}$	$\min_{t_2} > \min_{t_1}$, $\min_{t_2} = \min_{t_1}$, $\min_{t_2} < \min_{t_1}$	0,5	0,4	0,1
дивергенція	$(\max_{t_2} - \min_{t_2}) > (\max_{t_1} - \min_{t_1})$	$\max_{t_2} > \max_{t_1}$	$\min_{t_2} > \min_{t_1}$	0,5	0,5	-
		$\max_{t_2} > \max_{t_1}$	$\min_{t_2} \leq \min_{t_1}$			
		$\max_{t_2} = \max_{t_1}$	$\min_{t_2} < \min_{t_1}$			
		$\max_{t_2} < \max_{t_1}$	$\min_{t_2} < \min_{t_1}$			

Примітка: $\min_{t_2}$, $\min_{t_1}$ – мінімальний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 ; $\max_{t_1}$, $\max_{t_2}$ – максимальний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 .

Дана методика розрахунку дозволяє приводити значення індивідуальних потреб регіонів країни у конвергенції обсягів їх доходів місцевих бюджетів до безрозмірних величин. Сумарні ж значення норм дотацій вирівнювання у частині забезпечення міжрегіональної конвергенції у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни становитимуть 1:

$$\sum НДВ_{ti} = 1. \quad (3.7)$$

Даний індикатор скоригований на чисельність населення регіону та

передбачає надання дотацій вирівнювання у більших обсягах регіонам із більшими потребами в них, тобто з нижчими рівнями фінансового забезпечення і, навпаки, у менших обсягах – регіонам, які менш їх потребують, будучи високо фінансово забезпеченими;

4) норму дотацій вирівнювання у частині забезпечення конвергенції дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів i -го регіону ($НДВ_{2i}$) пропонуємо встановлювати пропорційно до індивідуальної його потреби в цьому та визначати за такою формулою:

$$НДВ_{2i} = \frac{\left(1 - \frac{Д\epsilon_i}{B_i} \times m_i\right)}{\sum_{i=1}^n \left(1 - \frac{Д\epsilon_i}{B_i} \times m_i\right)}, \quad (3.8)$$

де B_i – сума видатків місцевих бюджетів (невраховуючи офіційні трансферти) за i -тим регіоном;

$Д\epsilon_i$ – сума власних доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) за i -тим регіоном;

$\frac{Д\epsilon_i}{B_i}$ – рівень покриття видатків місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) i -го регіону власними доходами;

m_i – коефіцієнт часткової компенсації відхилення у обсягах видатків і власних доходів місцевих бюджетів i -го регіону за рахунок міжрегіональної конвергенції у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни, що визначається за формулою:

$$m_i = 1 + \frac{Д\epsilon'_{\max} - Д\epsilon'_i}{B'_i}, \quad (3.9)$$

де $Д\epsilon'_{\max}$ – максимальне значення суми видатків місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу серед регіонів країни;

$Д\epsilon'_{\min}$ – мінімальне значення суми видатків місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу серед регіонів країни;

B_i – видатки місцевих бюджетів (невраховуючи офіційні трансферти) у розрахунку на одну особу за i -тим регіоном;

$\left(1 - \frac{Д\epsilon_i}{B_i} \times m_i\right)$ – індивідуальна потреба i -го регіону країни у конвергенції обсягів доходів та видатків його місцевих бюджетів. Якщо її значення набуває від'ємного значення, що можливе за умов, коли власні доходи місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) за i -тим регіоном цілком покривають їх

видатки, то $НДВ_{2i}$ приймається рівною 0, адже у такому випадку регіон не потребує дотацій на вирівнювання дохідних та видаткових частин його місцевих бюджетів.

Пропонована формула розрахунку $НДВ_{2i}$ дозволяє приводити її значення до безрозмірних величин, які в сумі становитимуть 1:

$$\sum НДВ_{2i} = 1; \quad (3.10)$$

5) норму дотацій вирівнювання у частині стимулювання фінансової самоконвергенції для місцевих бюджетів i -го регіону, на нашу думку, варто узгодити із його бюджетною результативністю та коригувати на площу регіону, на якій адмініструються податкові і неподаткові надходження до бюджетної системи країни, й визначати за такою формулою:

$$НДВ_{3i} = \frac{\left(\frac{Д\epsilon_{i(t)}'}{Д\epsilon_{i(t-1)}'} - 1 \right) \times p_i \times r_i}{\sum_{i=1}^n \left(\frac{Д\epsilon_{i(t)}'}{Д\epsilon_{i(t-1)}'} - 1 \right) \times p_i \times r_i}, \quad (3.11)$$

де $Д\epsilon_{i(t)}'$ і $Д\epsilon_{i(t-1)}'$ – сума власних доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу за i -тим регіоном відповідно у році t і $(t-1)$;

$\left(\frac{Д\epsilon_{i(t)}'}{Д\epsilon_{i(t-1)}'} - 1 \right)$ – результативність місцевих бюджетів регіону у наповненні їх дохідних частин, що відображає відносний приріст власних доходів місцевих бюджетів регіону. Від’ємне її значення свідчить, про скорочення власних доходів місцевих бюджетів за регіоном і за таких умов $НДВ_{3i}$ приймається рівною 0;

p_i – коефіцієнт коригування бюджетної результативності i -го регіону у наповненні їх дохідних частин на темпи росту їх видатків:

$$p_i = \frac{\frac{Д\epsilon_{i(t)}'}{Д\epsilon_{i(t-1)}'}}{\frac{B_{i(t)}'}{B_{i(t-1)}'}}, \quad (3.12)$$

де $B_{i(t)}'$ і $B_{i(t-1)}'$ – сума видатків місцевих бюджетів (не враховуючи офіційні трансферти) у розрахунку на одну особу за i -тим регіоном відповідно у році t і $(t-1)$;

r_i – коефіцієнт коригування бюджетної результативності i -го регіону на його площу:

$$r_i = \frac{S_i}{S}, \quad (3.13)$$

де S_i – площа i -го регіону, тис. км²;
 S – площа країни, тис. км².

Величина $НДВ_{3i}$ напряду залежить від досягнутих результатів регіону та свого роду є винагородою за нарощення бюджетного потенціалу.

Сумарне значення безрозмірних величин $НДВ_{3i}$ за усіма регіонами країни складатиме 1:

$$\sum НДВ_{3i} = 1. \quad (3.14)$$

Та і в кінцевому підсумку пропонується методика розрахунку норм дотацій вирівнювання дозволить приводити їх значень за регіонами країни до безрозмірних величин, які в сукупності становитимуть 1.

6) сума трансфертів у формі дотацій вирівнювання (T_i), належних i -му регіону, визначатиметься як:

$$T_i = T\Phi_{\phi} \times НДВ_i = T\Phi_{\phi} \times (K_1 \times НДВ_{1i} + K_2 \times НДВ_{2i} + K_3 \times НДВ_{3i}). \quad (3.15)$$

Концептуально запропонований механізм розподілу трансфертів у формі дотацій вирівнювання одночасно відповідає трьом критеріям:

- 1) забезпечує адекватність фінансової бази та видаткових повноважень регіонів шляхом вирівнювання дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів (горизонтальних дисбалансів);
- 2) забезпечує міжрегіональну конвергенцію бюджетної спроможності регіонів, посилюючи цільову спрямованість фінансової допомоги найменш спроможним місцевим бюджетам;
- 3) стимулює регіони до нарощення їх власних фінансових ресурсів.

Апробуємо вище наведену методику розподілу трансфертів та перевіримо її на адекватність на прикладі регіонів України.

Як підтверджують дані таблиці 3.25, для України у 2011-2012 роках характерними були несприятливі умови для регіональної конвергенції сталого розвитку країни.

Таким чином, частка норми дотацій вирівнювання на цілі міжрегіональної конвергенції у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни у їх сукупності становитиме найбільше – 0,5, адже це буде першочерговим завданням цих дотацій, частка ж норм дотацій вирівнювання у частині забезпечення конвергенції дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів регіону становитиме 0,4, а

частка норм дотацій вирівнювання у частині стимулювання фінансової самоконвергенції регіонів країни рівна 0,1.

Таблиця 3.25

Визначення передумов регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України у 2011-2012 роках

Роки	Рівні фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України		max/min	Передумови регіональної конвергенції фінансового забезпечення
2011	max	0,370 (Івано-Франківська область)	1,561	несприятливі
	min	0,237 (Житомирська область)		
2012	max	0,360 (АР Крим)	1,506	
	min	0,239 (Житомирська область)		

Методика розрахунку норм дотацій вирівнювання та обсягів дотацій вирівнювання, належних кожному регіону України за вищенаведеною методикою представлено у таблиці 3.26. Розрахункові та фактичні значення обсягів дотацій вирівнювання і обсягів доходів (із врахуванням трансфертів) місцевих бюджетів регіонів України та їх порівняння подано у таблиці 3.27.

Ефективність (E) пропонованої методики визначення та розподілу дотацій вирівнювання як інструменту конвергенції фінансової забезпеченості сталого розвитку регіонів країни можна визначити за формулою:

$$E = \frac{\frac{Dp'_{\max}}{Dp'_{\min}}}{\frac{D\phi'_{\max}}{D\phi'_{\min}}}, \quad (3.16)$$

де $D\phi'_{\max}$, $Dp'_{\max}$ – відповідно фактичний і розрахунковий максимальні обсяги середньодушових доходів місцевих бюджетів регіонів країни.

Якщо $E < 1$, то підтверджується ефективність трансфертного інструменту конвергенції фінансової забезпеченості сталого розвитку регіонів країни. Якщо ж $E > 1$, то це є свідченням дивергенції фінансової забезпеченості сталого розвитку регіонів країни, що є свідченням неефективності трансфертного інструменту конвергенції бюджетної забезпеченості.

Згідно проведених розрахунків, ефективність (E) пропонованої методики визначення та розподілу дотацій вирівнювання складає 0,95, що підтверджує її ефективність та скорочення міжрегіональних асиметрій:

$$E = \frac{\frac{7210,0}{4441,2}}{\frac{7466,7}{4381}} = 0,95. \quad (3.17)$$

Таблиця 3.26

Методика розрахунку та розрахункові значення обсягів дотацій вирівнювання, належних регіонам України

Регіони України	$\frac{Д\epsilon'_{\max} - Д\epsilon'_i}{Д\epsilon'_{\max} - Д\epsilon'_{\min}}$	l_i	$НДВ_{1i}$	m_i	$\left(1 - \frac{Д\epsilon'_i}{B_i} \times m_i\right)$	$НДВ_{2i}$	$\left(\frac{Д\epsilon'_{i(t)}}{Д\epsilon'_{i(t-1)}} - 1\right)$	p_i	r_i	$НДВ_{3i}$	$НДВ_i$	T_i , млн. грн.
АР Крим	0,465	0,043	0,030	1,307	0,250	0,025	0,221	0,195	0,043	0,067	0,032	1920,7
Вінницька	0,844	0,036	0,046	1,615	0,425	0,042	0,205	0,165	0,044	0,051	0,045	2706,8
Волинська	0,923	0,023	0,032	1,601	0,572	0,054	0,185	0,152	0,033	0,032	0,041	2464,3
Дніпропетровська	0,465	0,073	0,051	1,312	0,209	0,021	0,123	0,098	0,053	0,022	0,036	2179,7
Донецька	0,529	0,096	0,077	1,353	0,274	0,024	0,157	0,121	0,044	0,028	0,051	3086,1
Житомирська	0,841	0,028	0,035	1,582	0,461	0,045	0,191	0,157	0,049	0,050	0,041	2480,3
Закарпатська	1,000	0,027	0,041	1,750	0,563	0,056	0,133	0,113	0,021	0,013	0,044	2683,8
Запорізька	0,605	0,039	0,036	1,446	0,225	0,022	0,118	0,100	0,045	0,018	0,029	1732,7
Івано-Франківська	0,908	0,030	0,042	1,621	0,529	0,052	0,117	0,095	0,023	0,009	0,043	2578,0
Київська	0,570	0,038	0,033	1,386	0,283	0,028	0,121	0,101	0,047	0,019	0,029	1780,8
Кіровоградська	0,794	0,022	0,026	1,555	0,414	0,036	0,239	0,199	0,041	0,066	0,034	2067,9
Луганська	0,714	0,050	0,054	1,542	0,276	0,035	0,172	0,136	0,044	0,035	0,044	2686,5
Львівська	0,819	0,056	0,069	1,630	0,356	0,071	0,157	0,134	0,036	0,026	0,065	3968,3
Миколаївська	0,744	0,026	0,029	1,540	0,342	0,034	0,229	0,188	0,041	0,060	0,034	2057,2
Одеська	0,702	0,052	0,056	1,529	0,272	0,034	0,122	0,105	0,055	0,035	0,045	2730,9
Полтавська	0,507	0,032	0,025	1,353	0,223	0,022	0,222	0,181	0,048	0,065	0,028	1677,1
Рівненська	0,874	0,025	0,033	1,585	0,514	0,045	0,328	0,284	0,033	0,089	0,044	2645,7
Сумська	0,756	0,025	0,029	1,566	0,323	0,032	0,199	0,166	0,039	0,044	0,032	1913,2
Тернопільська	0,976	0,024	0,035	1,735	0,533	0,053	0,181	0,154	0,023	0,022	0,041	2464,3
Харківська	0,648	0,060	0,059	1,492	0,224	0,022	0,183	0,153	0,052	0,050	0,043	2619,1
Херсонська	0,869	0,024	0,031	1,646	0,433	0,043	0,175	0,146	0,047	0,041	0,037	2227,0
Хмельницька	0,865	0,029	0,038	1,617	0,461	0,045	0,177	0,151	0,034	0,031	0,040	2434,7
Черкаська	0,743	0,028	0,031	1,523	0,368	0,036	0,248	0,204	0,035	0,060	0,036	2190,5
Чернівецька	0,942	0,020	0,028	1,684	0,522	0,041	0,104	0,088	0,013	0,004	0,031	1876,8
Чернігівська	0,837	0,024	0,030	1,607	0,422	0,042	0,206	0,168	0,053	0,062	0,038	2295,3
м. Київ	0,000	0,062	0,000	1,000	0,476	0,037	0,130	0,081	0,001	0,000	0,015	888,0
м. Севастополь	0,387	0,008	0,005	1,262	0,192	0,004	0,240	0,195	0,001	0,002	0,004	270,5
Україна	19,327	1,000	1,000	40,839	10,141	1,000	4,883	1,000	1,000	1,000	1,000	60626,3

Таблиця 3.27

Порівняння фактичних та розрахункових значень обсягів доходів місцевих бюджетів регіонів України

Регіони України	Обсяги дотацій вирівнювання від органів державного управління				Різниця між розрахунковими та фактичними значеннями обсягів дотацій вирівнювання, грн./ особу	Обсяги доходів місцевих бюджетів (враховуючи трансферти)				Різниця між розрахунковими та фактичними значеннями обсягів доходів місцевих бюджетів (враховуючи трансферти), грн./ особу
	фактичні значення		розрахункові значення			фактичні значення		розрахункові значення		
	млн. грн.	грн./особу	млн. грн.	грн./особу		млн. грн.	грн./особу	млн. грн.	грн./особу	
АР Крим	2070,3	1054,1	1920,7	977,9	-76,2	10178,4	5182,2	10028,7	5106,0	-76,2
Вінницька	2964,9	1818,3	2706,8	1660,0	-158,3	7560,1	4636,4	7302,0	4478,1	-158,3
Волинська	2259,4	2174,0	2464,3	2371,1	197,1	5366,2	5163,4	5571,1	5360,5	197,1
Дніпропетровська	2365,3	713,7	2179,7	657,7	-56,0	16909,9	5102,5	16724,3	4946,5	-156,0
Донецька	3097,1	705,6	3086,1	703,1	-2,5	22415,6	5106,9	22404,6	5104,3	-2,6
Житомирська	2404,9	1892,0	2480,3	1951,3	59,3	6168,9	4853,4	6244,3	4912,6	59,2
Закарпатська	2682,8	2141,8	2683,8	2142,6	0,8	5640,9	4503,5	5641,9	4504,2	0,7
Запорізька	1954,7	1092,9	1732,7	968,8	-124,1	8293,3	4637,1	8071,4	4512,9	-124,2
Івано-Франківська	2825,0	2045,6	2578,0	1866,8	-178,8	6745,6	4884,7	6498,7	4705,8	-178,9
Київська	2200,6	1278,8	1780,8	1034,9	-243,9	8760,8	5091,1	8341,0	4847,2	-243,9
Кіровоградська	1782,6	1784,8	2067,9	2070,4	285,6	4872,2	4878,0	5157,4	5163,6	285,6
Луганська	2550,7	1126,4	2686,5	1186,4	60,0	9921,2	4381,0	10057,1	4441,2	60,2
Львівська	3804,5	1497,4	3968,3	1561,8	64,4	11137,8	4383,6	11301,6	4448,0	64,4
Миколаївська	1793,8	1525,5	2057,2	1749,4	224,0	5489,7	4668,7	5753,1	4892,6	223,9
Одеська	3065,7	1281,8	2730,9	1141,8	-140,0	10967,9	4585,7	10633,0	4445,7	-140,0
Полтавська	1589,0	1079,1	1677,1	1139,0	59,9	7297,8	4956,0	7386,0	5016,0	60,0
Рівненська	2331,6	2017,7	2645,7	2289,4	271,8	5876,7	5085,6	6190,8	5357,2	271,6
Сумська	1700,7	1481,7	1913,2	1666,8	185,1	5197,1	4527,9	5409,5	4712,9	185,0
Тернопільська	2254,9	2090,0	2464,3	2284,1	194,1	4796,6	4445,9	5005,9	4639,8	193,9
Харківська	2470,2	900,5	2619,1	954,7	54,3	12151,2	4429,4	12300,1	4483,7	54,3
Херсонська	1985,5	1837,0	2227,0	2060,5	223,5	4843,6	4481,5	5085,2	4705,1	223,6
Хмельницька	2598,1	1972,6	2434,7	1848,5	-124,1	6274,6	4764,0	6111,1	4639,9	-124,1
Черкаська	2080,2	1633,9	2190,5	1720,6	86,6	6068,0	4766,3	6178,3	4852,9	86,6
Чернівецька	1859,0	2051,4	1876,8	2071,1	19,7	4189,4	4623,0	4207,3	4642,8	19,8
Чернігівська	2058,0	1899,9	2295,3	2119,0	219,1	5047,0	4659,5	5284,2	4878,5	219,0
м. Київ	1614,4	570,6	888,0	313,8	-256,7	21128,1	7466,7	20401,6	7210,0	-256,7
м. Севастополь	262,4	686,2	270,5	707,7	21,4	1975,0	5165,6	1983,2	5187,2	21,6
Україна	60626,3	1329,7	60626,3	1329,7	0,0	225273,5	4867,8	225273,4	4896,1	28,4

Таким чином, в результаті застосування пропонованого трансфертного інструменту, скорочення відмінностей між найбільш забезпеченим та найменш забезпеченим регіонами України, становитиме 5%.

Рівень диференціації у обсягах доходів місцевих бюджетів (з врахуванням міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу фактично становив 1,704 у 2012 році, а розрахункове значення рівняється 1,623 (табл. 3.28).

Разом з тим, згідно пропонованої методики зростає середній рівень доходів місцевих бюджетів регіонів України у розрахунку на одну особу із 4867,8 грн./особу до 4896,1 грн./особу, тобто на 28,4 грн./особу.

Позитивні результати апробації методичних підходів до розподілу дотацій вирівнювання за регіонами України підтверджують їх правильність.

Запропонована методика відзначається більшою прозорістю і об'єктивністю в розподілі фінансової допомоги та ефективніше стимулює нарощення власних доходів місцевих бюджетів регіонів. Більше того, така методика дозволяє зосередити бюджетні кошти в регіонах, які їх найбільше потребують, а також дає змогу підвищити значимість державної допомоги.

Таблиця 3.28

Оцінка економічної ефективності методичних підходів до визначення та розподілу дотацій вирівнювання за регіонами України

Показники	Параметри оцінювання фінансової конвергенції, %	Фактичні значення	Розрахункові значення
Обсяги доходів (з врахуванням міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу	Коефіцієнт варіації	1,704	1,623
	Зважений коефіцієнт варіації Уільямсона	0,146	0,132
	Коефіцієнт Джині	0,122	0,126
	Індекс Аتكінсона $\xi=1$	0,006	0,005
	Індекс Тейла модифікований	T-міра	3,372
		L-міра	3,287
	Децильний коефіцієнт	3,286	3,206
		2,01	2,04

Підсумовуючи відзначимо, що запропонований механізм розподілу дотацій вирівнювання обумовить рівні фінансові можливості регіонам України задля того, щоб створити однакові умови для їх жителів, незалежно від доходів, місця проживання та інших факторів. Таким чином такий трансфертний інструмент дозволить забезпечити фінансову конвергенцію регіонів країни.

ВИСНОВКИ

У монографії наведено теоретичне узагальнення та подано нове вирішення наукової задачі – розробки механізмів посилення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку. У процесі дослідження зроблено такі висновки:

1. Доведена комплексність розгляду регіональної конвергенції сталого розвитку, що базується на розробленій у роботі типології регіональної конвергенції розвитку країни, авторський підхід до якої дозволив виокремити такі нові ознаки типології як: напрямок, джерело забезпечення, динаміка, охоплення параметрів та часовий лаг. Визначено, що кожна з виокремлених ознак доповнює характеристику явища конвергенції та дозволяє у комплексі його дослідити. Важливо при цьому недопущення такого рівня дезінтеграційних процесів, що спричинятимуть дестабілізацію країни та створюватимуть небезпеку її територіальній цілісності.
2. Визначено, що теорії конвергенції беруть свій початок від неокласичних теорій розвитку, теорії дивергенції регіонального розвитку об'єднуються навколо ідеї поляризованого розвитку. Систематизація сильних та слабких сторін визначених типів теорій дозволила довести, що теорії конвергентного та поляризованого розвитку не є взаємовиключаючими, багато положень є спорідненими, містять схожі риси та мають практичне втілення у тих чи інших країнах.
3. Обґрунтовано, що фінансовий аспект регіональної конвергенції розглядається як необхідна умова сталого розвитку регіонів країни і як результат міжрегіональної економічної інтеграції. Відповідно до цього визначено передумови конвергентно-дивергентних явищ у регіональному просторі, розкрито зміст регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку, визначено її мету, завдання та доведено, що на рівень регіональної конвергенції здійснює вплив низка факторів, які можна поділити на об'єктивні (що не залежать від діяльності регіональних суб'єктів) та суб'єктивні (які у тій чи іншій мірі залежать від прикладених зусиль самих регіонів).
4. Виокремлено завдання регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни, зокрема: скорочення міжрегіональних асиметрій в рівнях фінансового забезпечення сталого розвитку, забезпечення фінансової достатності сталого розвитку регіону, фінансове стимулювання сталого розвитку регіону, відповідно до чого систематизовано її різновиди в залежності від умов вирішення зазначених завдань.
5. Розроблено методичні підходи до діагностики конвергентно-дивергентних процесів фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів, що дозволило

сформувати структурно-логічну модель з визначенням завдань, напрямків, етапів та методів проведення оцінки, формування системи показників та визначення статистичного апарату. Запропонований автором підхід дозволив провести комплексну діагностику конвергетивно-дивергетивних процесів фінансового забезпечення функціонування регіональних соціо-еколого-економічних систем.

6. Виявлено, що реалізація сучасної політики фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України є малоефективною, оскільки нерівномірність та надмірна диференціація ресурсного забезпечення соціо-еколого-економічної сфер територій викликає значні диспропорції регіонального розвитку. Як наслідок отримуємо порушення територіальної цілісності, соціальне розшарування населення, формування депресивних територій. Однак найбільшою проблемою при цьому є формування дивергентного типу регіонального розвитку, який передбачає поглиблення існуючих диспропорцій сталого розвитку.

7. Визначена важливість застосування методу клубної конвергенції при прогнозуванні регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку з позицій вивчення динаміки всього розподілу множин та аналізу матриці перехідних ймовірностей для регіонів країни. Враховуючи результати проведеного дослідження, регіони України умовно поділено за типом, залежно від належності до того чи іншого конвергентного типу фінансового забезпечення сталого розвитку та його сфер, з одного боку, на стійкі, умовно стійкі та нестійкі, а з іншого – на регіони з високим, середнім та низьким рівнем фінансового забезпечення сталого розвитку.

8. Обґрунтована суть та умови застосування стратегій посилення конвергентних процесів у державі за принципами додатної наростаючої конвергенції, що дозволить забезпечити лідируючі позиції для сильних регіонів та дати поштовх слаборозвинутим. Реалізація кожної зі стратегій спрямована на зближення рівнів фінансового забезпечення розвитку регіонів, що зумовлює посилення інтеграційних процесів і забезпечує створення нового, більш прогресивного типу організації соціо-еколого-економічних відносин.

9. Доведено, що підвищення рівня фінансової конвергенції сталого розвитку вимагає застосування системи фінансових інструментів, якими визначено інструменти збалансування місцевих бюджетів, податкові та інвестиційні інструменти.

10. Доведено, що в даний час міжбюджетні відносини в Україні вибудовані за системою трансфертного типу, яка призвела до надмірної централізації бюджетних коштів та бюджетних обмежень органів місцевої влади. Визначено, що інструментами збалансування місцевих бюджетів є, в першу чергу, інструменти міжбюджетних взаєморозрахунків, що визначають перерозподіл фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи у процесі виконання

Державного і місцевих бюджетів. Доведено, що завданням регіональної політики при цьому є пошук компромісу між економічною та соціальною справедливістю такого перерозподілу.

11. Визначено інвестиційні інструменти регіональної конвергенції сталого розвитку, які у роботі розглядаються з позиції підтримки депресивних регіонів. Обґрунтовано завдання використання фінансових інструментів та розроблено послідовність вибору пріоритетних сфер економічної діяльності, які потребують першочергової інвестиційної підтримки у депресивному регіоні. Доведено, що застосування розробленої системи фінансових інструментів стимулювання розвитку пріоритетів сталого розвитку депресивного регіону дозволить депресивним регіонам вийти з кризового стану та забезпечити стимули подальшого саморозвитку та самофінансування.

12. Розроблено механізм застосування податкових інструментів для забезпечення конвергенції сталого розвитку регіонів шляхом формування механізму перерозподілу частини загальнодержавних податків та зборів за рівнями бюджетної системи, що сприятиме зменшенню обсягу трансфертів та зосереджено увагу на розподілі податків, які акумулюються у місцевих бюджетах за кошиками доходів для посилення управлінського впливу місцевих органів влади на їх розподіл.

13. Розроблено концептуальні підходи до удосконалення трансфертних інструментів фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни, що базуються на забезпеченні міжрегіональної конвергенції, конвергенції дохідних та видаткових частин місцевих бюджетів регіону та стимулюванні регіонів до фінансової самодостатності шляхом оптимізації розподілу дотацій вирівнювання між регіонами країни залежно від їх індивідуальних потреб. Це підвищить значимість фінансової допомоги та об'єктивність її надання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: ...С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
2. Социальное рыночное хозяйство в Германии: истоки, концепция, практика / под ред. А. Ю. Чепуренко. – М.: „Российская политическая энциклопедия”, 2001. – 341 с.
3. Гаджиев Ю.А. Неоклассические и кумулятивные теории регионального экономического роста и развития. Корпоративное управление и инновационное развитие экономики Севера /Ю.Гаджиев// Вестник Научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета. – № 1. - 2008. – с. 1-15.
4. Solow R. Contribution to Theory Economic Growth // Quarterly Journal Economics. – 1956. – &. 65 - 94.
5. Зверев Д.В., Коломак Е.А. Субфедеральная фискальная политика в России: межрегиональные различия и связи. Серия «Научные доклады: независимый экономический анализ» / Д.Зверев, Е.Коломак // Московский общественный научный фонд; Сибирский центр прикладных экономических исследований. - № 209. - Москва, 2010. - 102 с.
6. Кизим М. О. Аналіз теоретичних передумов нерівномірності розвитку регіональних утворень у рамках концепції конвергенції / М. О. Кизим, О.А. Гейман // Моделювання регіональної економіки: зб. наук. пр. – Івано-Франківськ: Плай, 2008. – № 2(12). – С. 12 – 23.
7. Нуреев Р. Теории развития: новые модели экономического роста (вклад человеческого капитала) /Р.Нуреев// Вопросы экономики. – 2000. – № 9. – с. 126 - 145.
8. Кіро О.С. Еволюція теорій регіонального розвитку в економічній науці /О.Кіро// Вісник соціально-економічних досліджень. – № 38. – с. 72-83.
9. Borts G.H., Stein J.L. Economic growth in a free market. – N.Y.: Columbia univ. press, 1964.
10. Siebert H. Regional Economic Growth Theory and Policy. – Scranton, 1969.
11. Hall R., Jones Ch. Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker than Others? // Quarterly Journal of Economics. 1999. V, CXIV. P, 83-116.
12. Lesh A. Geographical placement of economy: Translation from English. – M.: Publishing house of foreign literature, 1959.
13. Myrdal G. Economic theory and under-developed regions. – N.Y.: Harper & Row, 1957.
14. Hirschman A.O. The strategy of economic development. – New Haven: Yale univ. press, 1960.
15. Giesch H. Aspects of Growth Structural Change and Employment – A. Schumpeterian Perspective // Weltwirtschaftliches Archiv. – 1979, Band 115. Heft. 4.
16. Friedman J. Regional development policy. – Cambridge: MIT Press, 1966.
17. Мельников Р.М. Проблемы теории и практики государственного регулирования экономического развития регионов: [Монография] /Р.Мельников //. – М.: Изд-во РАГС, 2006. – 209 с.
18. Walz U. Long-run effects of regional policy in an economic union. // The annals of regional science. – 1996, Vol.30, №2. – p.165-183.
19. Вахович І.М. Регіональні асиметрії сталого розвитку України: діагностика та механізми вирівнювання: [Монографія] / О.Є.Табалова, І.М.Вахович. – Луцьк: Друкарня «Волиньполіграф»TM, 2012. – 344 с.

20. Харламова Г.О. Эффекты конвергенции / дивергенции в инвестиционном климате регионов Украины / Г.Харламова // Актуальные проблемы экономики. - № 6 (96), 2009. - с.183-190.
21. Конвергенция экономических моделей Польши та України: [Монографія] / Д.Лукашенко, В.Чужиков, М.Вожняк та ін.; за наук. ред. Д.Лукашенка, В.Чужикова, М.Вожняк. - К.: КНЕУ, 2010. - 719 с.
22. Економічний словник // Електронний ресурс. Режим доступу: [<http://abc.informbureau.com/html/aeaadaaioess.html>].
23. Корольчук Л.В. Економічна конвергенція регіонів як необхідна умова поглиблення процесів активізації транскордонного співробітництва / Л.Корольчук // Економічний форум: Науковий журнал. - Луцьк. Луцький НТУ. - - № 3, 2012. - с. 192-196.
24. Словарь иностранных слов / [под ред. И.В. Лехина, С.М. Локшиной, Ф.Н. Петрова, Л.С. Шаумяна]. - 6-е изд., перераб. и доп. - М. : Советская энциклопедия, 1964. - 784 с.
25. Сахаров А.Д. Неизбежность перестройки. Иного не дано/А.Сахаров // М.: Прогресс, 1988. — С. 122-134.
26. Міжнародні фінанси: Підручник / За ред. О. І. Рогача. — К.: Либідь, 2003. — 784 с.
27. Біла С. О. Економічні передумови інтеграції України до ЄС /С.Біла // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. - 2004.- № 2.- С. 7-12.
28. Сищук А.А., Деделюк К.Ю., Мотовильська Л.І. Економічна конвергенція: європейський контекст для України / А.Сищук., К.Деделюк., Л.Мотовильська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини. - 2008. № 6. - 168-172.
29. Мікула Н. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС: [Монографія] /Мікула Н. - Львів: Ліга Прес, 2009. - 436 с.
30. Мельник Л.Г. Основи стійкого розвитку: посібник для післядипломної освіти/ Л.Г. Мельник. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. - 383с.
31. Комарницький І.Ф., Підгірна В.Н. Теоретичні основи конвергенції країнових моделей в умовах глобалізації світового господарства // http://bsfa.edu.ua/files/konf_november/komarnyzkyj_pidhirna.pdf
32. Мельник А. Структурні дисбаланси розвитку економіки регіонів України /А.Мельник// Журнал європейської економіки. - Том 11 (№1). - Березень 2012. - Видання Тернопільського НЕУ. - с. 115-137.
33. Л.Евстегнеева, Р.Енстегнеев. Второе дыхание теории конвергенции // Електронний ресурс. Режим доступу: [http://sbiblio.com/biblio/archive/evstigneev_teorkonvergenc/].
34. Бюджетное регулирование в РФ : учебное пособие / сост. И. М. Соломко, О. И. Тишутина. - Хабаровск : РИЦ ХГАЭП, 2006. - 160 с.
35. Маисурадзе Н. С. О возможности конвергенции финансовой политики : Кавказский регион [Электронный ресурс] / Н. С. Маисурадзе. - Режим доступа : <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/5507-2012-12-19-13-47-19>.
36. Pagenkopf H. Der Finanzausgleich in Bundestaats. Berlin, 1981. S. 31 ff.
37. Popitz J. Finanzausgleich // Handbuch der Finanzwissenschaft in 2 Baenden.Tuebingen, 1927. 2. Band. S. 338 ff.
38. Бюджетное регулирование в РФ : учебное пособие / сост. И.М. Соломко, О.И. Тишутина. - Хабаровск : РИЦ ХГАЭП, 2006. - 160 с.

39. Столбов М. И. Финансовый рынок и экономический рост: контуры проблемы / М. И. Столбов. – М. : Научная книга. – 208 с. <http://www.mgimo.ru/files/31989/31989.pdf>.
40. Серова А. В. Развитие глобального комплекса финансовых услуг [Электронный ресурс] / А. В. Серова // Проблемы современной экономики. – 2007. – №4. – Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=1670>.
41. Чернов И. М. Формирование мирового страхового рынка в условиях глобализации [Электронный ресурс]/. – Режим доступа: <http://intertrans.ru/books/chernov-im/152-integratsiya-finans>.
42. Сафронов С. Б. Финансовая конвергенция и финансовые конгломераты в мировом хозяйстве. : автореферат на соиск. уч. ст. к.э.н. : спец. 08.00.14 «Мировая экономика», 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Сафронов Сергей Борисович. – Санкт-Петербург. – Санкт-Петербургский государственный университет. – 2010. – 21 с.
43. Вахович І.М., Камінська І.М. Фінансова спроможність регіону: діагностика та механізми забезпечення: Монографія / Вахович І.М., Камінська І.М.//. – Луцьк: Надстир'я, 2009. – 400 с.
44. Вахович І.М., Забедюк М.С. Ендогенно орієнтований розвиток регіону: стратегія формування та механізми реалізації. – Монографія / Вахович І.М., Забедюк М.С.// Луцьк: Друкарня «Волиньполіграф»TM, 2012. – 272 с.
45. Герасимчук З.В., Ткачук В.Р. Інвестиційний потенціал регіону: методика оцінки, механізми нарощення: Монографія/ Герасимчук З.В., В.Р. Ткачук// – Луцьк: Надстир'я, 2009. – 232 с.
46. Герасимчук З.В., Поліщук В.Г. Стимулювання сталого розвитку регіону: теорія, методологія, практика: Монографія / Герасимчук З.В., Поліщук В.Г.//– Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 516 с.
47. Слав'юк Р. А., Олександренко І. В. Вплив іноземного капіталу на розвиток регіону: монографія / Слав'юк Р. А., Олександренко І. В. - Львів: ННБК «АТБ», 2010. - 305 с.
48. Фінанси регіону: теорія, проблеми, практика : монографія / М. А. Козоріз, А. Я. Кузнецова, І.З. Сторонянська, Г. В. Возник. - К.: УБС НБУ, 2010. - 222 с.
49. Фінансово-економічні пріоритети формування інноваційної моделі розвитку регіонів: (монографія)/ науковий редактор – д.е.н. Онищенко В.О. – Полтава: ПолтНТУ, 2010. – 295 с.
50. Сторонянська І.З. Регіональний розвиток України: проблеми інтеграції та конвергенції / І. Сторонянська. – Львів: ІРД НАН України, 2010. – 324 с
51. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: Монографія / І. О. Луніна. — К.: Наукова думка, 2006. — 432 с.
52. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів: монографія / [Луніна І. О., Кириленко О. П., Лучка А. В. та ін.]; за ред. І. О. Луніної; НАН України, Інститут економіки та прогнозування. — К., 2010. — 320 с.
53. Бутко М. П. Інвестиційна домінанта сталого розвитку регіону в умовах інтеграції : монографія / М. П. Бутко, О. Ю. Акименко; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. - Ніжин : Аспект-Поліграф, 2009. - 232 с.
54. Державне регулювання фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні: монографія/А.В.Кулай// Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2012. – 208 с.
55. Вахович І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: теоретико-методологічні та прикладні засади: Монографія. – Луцьк, Надстир'я, 2007. – 496 с.

56. Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізми її підвищення: [Монографія] / Ковальська Л.Л. – Луцьк.: ЛДТУ, 2007. – 385с.
57. Герасимчук З.В., Вахович І.М., Камінська І.М. Управління фінансовими ресурсами регіону: Монографія / Герасимчук З.В., Вахович І.М., Камінська І.М.// Луцьк, Надстир'я, 2005. – 198 с.
58. Герасимчук З.В., Вахович І.М., Камінська І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: Монографія / Герасимчук З.В., Вахович І.М., Камінська І.М.// Луцьк, Надстир'я, 2006. – 220 с.
59. Фінансова система регіонів: методологія, аналіз, практика: Колективна монографія/ під загальною редакцією В.К.Присяжнюка, А.Б.Кондрашихіна.- Київ - Севастополь - Донецьк: АМУ, 2012. - 398 с.
60. Фінансовий потенціал регіону: механізми формування та використання: Монографія/НАН України. Інститут регіональних досліджень; За наук. ред.. д.е.н, проф. Козоріз М.А. – Львів, 2012. – 307 с. - (Сер. «Проблеми регіонального розвитку»).
61. Семенов В.Ф., Логвіновська С.І. Фінансове та ресурсне забезпечення відтворення еколого-виробничих систем / В.Ф.Семенов, С.І. Логвіновська: монографія. – Одеса: Фенікс, 2011. – 314 с.
62. Кузнецова А. Я. Економічний розвиток регіону та роль місцевих бюджетів у його забезпеченні : монографія / А. Я. Кузнецова, Ю. В. Каспрук, О. Ю. Кузнецов. - К. :УБС НБУ, 2013. - 174 с.
63. Пшик Б. І. Фінансово-кредитні відносини в Україні: становлення, розвиток, напрями вдосконалення : монографія / Б. І. Пшик ; Інститут регіональних досліджень НАН України. - К.: УБС НБУ, 2011. - 551 с.
64. Різник Н. С. Регіональний менеджмент детінізації економіки: теорія, методологія, практика: [Монографія] / Н. С. Різник. – Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, 2011. – 550 с.
65. Фінансово-економічні проблеми стабільного розвитку економіки України» / Під ред.. Головчука А.Ф., Непочатенко О.О. (Частина І). – Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець Сочинський), 2010.
66. Нова модель фінансового вирівнювання місцевих бюджетів в Україні/ Ю.О.Яценко//Актуальні проблеми економіки – 2010р. – №7. – с. 222-230. -
2. Фінансове вирівнювання розвитку регіонів в Україні/Т.Ю.Черняєва// Економіка і держава – 2009р. – №4. – с. 94-96.
67. Жерліцин Д.М. Групування регіонів у прийнятті рішень в управлінні бюджетними ресурсами територій / Д.М. Жерліцин, Д.М. Жерліцина // Нове в економічній кібернетиці. – 2010. – № 3. – С. 16-26.
68. Проблеми і шляхи розвитку депресивного регіону (на прикладі областей Поліського економічного регіону): монографія / За ред. М.І. Карліна. – Луцьк: Вид-во Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 332 с.
69. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної): монографія / Ф.Д. Заставний. – Л.: Видав. ентр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 348 с.
70. Оценка и анализ неравномерности развития регионов Украины / Т. Клебанова [и др.] // Актуальные проблемы экономики. – 2009. – № 8 (98). – С. 162-168.
71. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: [монографія] / Л. Л. Тарангул, А. М. Вдовиченко, А. А. Галюта, Т. І. Єфименко, В. В. Жовнер; Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. — Ірпінь: Фенікс, 2012. — 531 с.

72. Ляшенко В.И. Финансово-регуляторные режимы стимулирования экономического развития: введение в экономическую режимологию: моногр. / В.И. Ляшенко; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2012. – 370 с.
73. Заброцька О. В. Фінансове вирівнювання як фактор забезпечення локальної безпеки України / О. В. Заброцька // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – №2. – С. 1-9.
74. Фінанси: курс для фінансистів : навч. посіб. / За ред. В. І. Оспіщева. – К. : Знання, 2008. – 567 с.
75. Петленко Ю.В. Місцеві фінанси: опорний конспект лекцій / Ю. В. Петленко, О. Д. Рожко. – К. : Кондор, 2003. – 282 с.
76. Круш П. В. Національна економіка: регіональний та муніципальний рівень: підручник / П. В. Круш, О. О. Кожемяченко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 320 с.
77. Фінанси: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славкова. – К. : КНЕУ, 2003. – 2-ге вид., перероб. і доп. – 387 с.
78. Павленко А. Г. Проблемы межрегионального финансового выравнивания в Украине [Электронный ресурс] / А. Г. Павленко, Ю. С. Кострица, Д. С. Гвасалия. – Режим доступа : <http://be5.biz/ekonomika1/r2010/00057.htm>.
79. Бюджетное регулирование в РФ : учебное пособие / сост. И.М. Соломко, О.И. Тишутина. – Хабаровск : РИЦ ХГАЭП, 2006. – 160 с.
80. Борисевич В. И. Экономика региона : учеб. пособие / В. И. Борисевич, П. С. Гейзлер, В. С. Фатеев. – Мн. : БГЭУ, 2002. – 432 с. <http://economuch.com/regionalnaya-ekonomika-knigi/mejbyudjetnyie-otnosheniya-finansovoe.html>.
81. Криворотько Ю. В. Финансовое выравнивание на постсоветском пространстве: гармония или разобщённость? [Электронный ресурс] / Ю. В. Криворотько. – Режим доступа : http://elibrary.fines.ru/materials_files/321618962.pdf.
82. Гацалов М. М. Современный экономический словарь-справочник / М. М. Гацалов. – Ухта : УГТУ, 2002. – 371 с.
83. Найденова Т. А. Бюджетное выравнивание как инструмент реализации бюджетной политики северных территорий [Электронный ресурс] / Т. А. Найденова // Корпоративное управление и инновационное развитие Севера : Вестник Научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета. – 2012. – №3. <http://vestnik-ku.ru/2012/2012-3/9/9.htm>.
84. Пенюгалова А. В. Горизонтальное и вертикальное бюджетное выравнивание как механизмы обеспечения сбалансированности местных бюджетов [Электронный ресурс] / А. В. Пенюгалова, Т. Е. Кочесокова // Научный журнал Куб ГАУ. – 2010. – №63(09). – Режим доступа : <http://ej.kubagro.ru/2010/09/pdf/17.pdf>.
85. Шпірько-Фандеєва Н. В. Основні підходи до розуміння процесів інтеграції та конвергенції фінансових ринків [Електронний ресурс] / Н. В. Шпірько-Фандеєва // V Международная научно-практическая Интернет-конференция «Проблемы формирования новой экономики XXI века» (21-22 декабря 2012 г.). – Режим доступа : http://www.confcontact.com/20121221/1_shpирko.htm.
86. Лексин В. Н. Государство и регионы: теория и практика государственного регулирования территориального развития / В. Н. Лексин, А. Н. Швецов. – М. : Либроком, 2012.
87. Наркізов М. М. Інститут фінансового вирівнювання як інструмент державного

- регулювання розвитку регіонів / М. М. Наркізов // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2010. – №31. – С. 194-197.
88. Трофимова В. В. Напрямки конвергенції моделей економічного розвитку європейських країн на початку XXI ст. [Електронний ресурс] / В. В. Трофимова. – Режим доступу : <http://nauch.com.ua/geografiya/21361/index.html>.
89. Василик О. Д. Державні фінанси України : навч. посіб. / О. Д. Василик. – К. : Вища шк., 1997. – 383 с.
90. Балдич Н. І. Державна політика фінансового вирівнювання місцевих бюджетів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. наук з держ. управл. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Балдич Наталія Іванівна. – Київ, 2005. – 16 с.
91. Морозова О. Современные тенденции развития межбюджетных отношений в ФРГ [Электронный ресурс] / О. Морозова // Международная жизнь. – 2013. – №6. – Режим доступа : <http://interaffairs.ru/author.php?n=arpg&pg=891#>.
92. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України : у 6 т. / М. Я. Азаров (голова) [та ін.] – К. : НДФІ, 2004. – Т. 1 : Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні. – 2004. – 640 с.
93. Стеценко Т. О. Управління регіональною економікою : навч. посіб. / Т. О. Стеценко, О. П. Тищенко. – К. : КНЕУ, 2009. – 472 с.
94. Сенюк Г. А. Теоретичні основи збалансованості місцевих бюджетів / Г. А. Сенюк // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – 2010. – №1(2). – С. 105-111.
95. Напрямки вдосконалення міжбюджетних відносин: Звіт, підготовлений для Світового банку. – К., 2003. – 69 с.
96. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – №50-51. – с. 572. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
97. Полозков М. Г. Стимулирующее бюджетное выравнивание территорий / М. Г. Полозков // Вестник Томского государственного университета. – 2011. – № 343. – С. 148-152.
98. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 р. № 2017-III. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.
99. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 р. № 2850-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
100. Горкуненко А.Б.; Лупенко С.А., Осухівська Г.М. Порівняльний аналіз математичних моделей циклічних економічних процесів в інформаційних системах підтримки прийняття економічних рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/22_5/345_Gor.pdf
101. Евсеев А.П. Экстраполяция (прогнозирование) пространственно-временных рядов на основе спектральных представлений / Д.А. Евсеев, В.В.Баданов // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – Сер.: Радиофизика. – 2004. – Вып. 1(2). – С. 249–255.
102. Дмитрусенко К.О. Можливості використання Вейвлет-аналізу для моделювання динаміки фінансових ринків / К.О. Дмитрусенко // Поліграфія і видавнича справа : наук.-техн. зб. – 2010. – № 96. – С. 404–409

103. Мокеев В.В. Многофакторный анализ и прогнозирование продаж на основе метода главных компонент / В.В. Мокеев, А.В. Мокеев // Экономика и менеджмент. – Челябинск, Россия. – 2010. – С. 42–46.
104. Кочегурова Е.А. Методы краткосрочного прогнозирования финансовых рынков / Е.В.Резниченко // Известия Томского политехнического университета. – 2007. – Т. 311, № 6. – С.19–23.
105. Хотомлянський А.Л. Совершенствование методов экономического прогнозирования на основе регрессионного моделирования / А.Л. Хотомлянський // Вісник Приазовського державного технічного університету : зб. наук. праць. – Сер.: Технічні науки. – Маріуполь : Видво Приазовського ДТУ. – 2008. – № 18. – С. 271–274.
106. Слуцкий Е.Е. Сложение случайных причин как источник циклических процессов /Е.Е. Слуцкий // Вопросы конъюнктуры. – 1997. – Т. 3, вып. 1. – С. 34-64
107. Царук О.В. Статистичне прогнозування державного боргу України на основі процесів Бокса – Дженкінса / О.В. Царук // Проблеми статистики : зб. наук. праць. – К. : НТК статистичних досліджень Держкомстату України. – 2007. – Вип. 8. – С. 247–253
108. Музиченко А.С. Побудова короткострокового прогнозу розвитку агропромислового виробництва (АПВ) з використанням методики Бокса-Дженкінса / А.С. Музиченко, А.В. Невзоров, С.В. Журило, О.Д. Рибак // Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету. – Ч. 2: Економіка. – 2009. – Вип. 71. – С. 99-107
109. Ghysels E. On the periodic structure of the business cycle / E. Ghysels // Journal of Business & Economic Statistics. – 1994. – Vol. 12, № 3. – P. 289–298.
110. Чабаненко Д.М. Алгоритм прогнозування фінансових часових рядів на основі складних ланцюгів Маркова / Д.М. Чабаненко // Вісник Черкаського університету : наук. журнал. –Черкаси : Вид-во Черкаського НУ ім. Богдана Хмельницького. – 2010. – Вип. 173. – С. 90–102.
111. Barro R.J. Economic Growth / R.J. Barro, X. Sala-i-Martin (Cambridge, Massachusetts; London, England, MIT Press). – 2004. – Vol. 14. – P. 137-148.
112. Barro R.J. Convergence across states and regions / R.J. Barro, X. Sala-i-Martin (Ed.) // Brookings Papers on Economic Activity. – 1991. – Vol. 1. – P. 107-158.
113. Barro, R.J. Convergence / R.J. Barro and X.X. Sala-i-Martin // Journal of Political Economy. – 1992. – Vol. 100. – P. 223-251.
114. Barro R.J. Economic Growth / R.J. Barro, X.X. Sala-i-Martin // McGraw Hill, New. – 1995.
115. Evans, P. Consistent Estimation of Growth Regressions / P. Evans // Working Paper, Ohio State University. – 1997 b. – Vol. 12. – P. 117-128.
116. Hénin, P.Y. Les episodes de la Convergence Européenne / P.Y. Hénin and Le Pen, Y.// Revue Economique. – 1995. – Vol. 46 3. – P. 667-677.
117. Bernard A.B. Technology and Convergence / A.B. Bernard and C.J. Jones // Economic Journal. – 1996 a. – Vol. 106. – P. 1037-1004.
118. Fingleton B. Regional Economic Growth and Convergence: Insights from a Spatial Econometric Perspective, in: Anselin L., Florax R.J.G.M. and Rey S.J., Advances in Spatial Econometrics, Berlin: Springer, forthcoming (2003b)
119. Williamson J.G. (1965). Regional Inequality and The Process of National Development: A Description of The Patterns. Economic Development and Cultural Change, 13(4),3-56.
120. Коефіцієнт Джині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://znaimo.com.ua/Коефіцієнт_Джині
121. White T.J. (2007): Sharing Resources: The Global Distribution of the Ecological Footprint // Ecological Economics. № 64. P. 402–410.

122. Kazuhiko K., Fukushige M. (2005): Divergence or Convergence? Income Inequality Between Cities, Towns and Villages in Japan // Mototsugu Fukushige Japan and the World Economy. № 17. P. 407–416.
123. Hedenus F., Azar Ch. (2005): Estimates of Trends in Global Income and Resource Inequalities // Ecological Economics. № 55. P. 351–364.
124. Cowell F. Measuring Inequality, 2nd edn.– Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 2009.– 255 p.
125. Shorrocks A. F. The Class of Additively Decomposable Inequality Measures // Econometrica.– 1980.– Vol. 48.– № 3.– P. 613 – 625.
126. Статистика: підручник / Герасименко С.С., Головач А.В., Єріна А.М. та ін.; За наук. ред. д-ра екон. наук С.С. Герасименка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.:КНЕУ, 2000. – 467 с.
127. Quah D. Convergence Empirics Across Economies with (Some) Capital Mobility/Journal of Economic Growth, 1: 95-124 (March, 1997).
128. Сборник задач по общей теории статистики. Учебное пособие. / Под ред. Серга Л.К. – М.: Информационно – издательский дом «Филинь», 1999.-360 с.
129. Чугунов І.Я. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету / І.Я. Чугунов, І.В. Запатріна // Фінанси України.– 2008.–№5.– С.3-14.
130. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2012 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ – II) впровадження», USAID. – К., 2013. – 73 с.
131. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З.С.Варналія. – К.: Знання України, 2005. –498 с.
132. Смирнов С.О. Тенденції розвитку процесу фінансування соціальної сфери в умовах підвищення самостійності регіонів [Електронний ресурс] / С.О.Смирнов, О.І.Бобирь.– Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VUABS/2009_1/26.2.01.pdf
133. Глазьев С. Политика социальной справедливости и экономического роста / С. Глазьев // Российский экономический журнал. – 2005. - №11/12. – С. 79.
134. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=368091&cat_id=368090
135. Прибутки підприємств України впали в чотири рази [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2013/08/23/391361/>
136. Виноградська А.М. Комерційне підприємництво: сучасний стан, стратегії розвитку: Монографія. - Київ: Центр навчальної літератури, 2004. - 807 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://info-library.com/content/1175_Investiciina_politika_goteliv.html
137. Степанова В.О. Інвестиції в основний капітал та їх вплив на економіку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum%20/vbumb/2009_2/21.pdf
138. УАІБ: Аналітичний огляд ринку управління активами у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart/182563.html
139. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. - К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. - 720 с. Режим доступу: http://zaochka.net/books_p_1_p_2_p__p_55.html
140. Малютін О. К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О. К. Малютін // Фінанси України. — 2008. — № 11. — С. 64–74
141. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: Навчальний посібник / О.О.Сунцова. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.

142. Горник А.В. Теоретичні аспекти формування ефективних систем міжбюджетних відносин. Електронний ресурс. Режим доступу: [<http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/1/11.pdf>]
143. Василенко І.О. Механізм організації міжбюджетних відносин. Електронний ресурс. Режим доступу: [http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/78138.doc.htm]
144. Фролов С. М. Бюджетний менеджмент прикордонних територій (теорія і практика) : навч. посіб. [Електронний ресурс] / С. М. Фролов, І. Д. Скляр. – Суми, 2012. – Режим доступу : http://elkniga.info/book_21.html.
145. Строгнацкая О. А. Межбюджетные инструменты выравнивания социально-экономических условий жизнедеятельности регионов: на примере Латвии : автореферат на соиск. науч. степени к.э.н. : 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / О. А. Строгнацкая. – СПб, 2009. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/mezhbyudzhetye-instrumenty-vyravnivaniya-sotsialno-ekonomicheskikh-uslovii-zhiznedejatelnosti>.
146. Бюджет України 2012 : статистичний збірник. – К. : Міністерство фінансів України, 2013. – 267 с.
147. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, В. Г. Бодров та ін.]. – К. : НДФІ, 2004. – Т. 5: Реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування. – 2004. – 400 с.
148. Черновська М. М. Основні напрями вдосконалення системи міжбюджетних відносин в Україні [Електронний ресурс] / М. М. Черновська. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/SND/Economics/3_chernovs_ka%20m.m..doc.htm.
149. Фролов С. М. Бюджетний менеджмент прикордонних територій (теорія і практика): навч. посіб. [Електронний ресурс] / С. М. Фролов, І. Д. Скляр. – Суми, 2012. – Режим доступу: http://elkniga.info/book_21.html.
150. Карлін М. І. Фінанси України та сусідніх держав [Електронний ресурс] / М. І. Карлін. Режим доступу: http://pidruchniki.ws/2008021547267/finansy/problemi_ekonomichnoyi_efekti_vnosti_byudzhethogo_virivnyuvannya.
151. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page7>.
152. Постанова КМУ «Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним бюджетом та місцевими бюджетами» від 08 грудня 2010 р., № 1149 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1149-2010-p/page>.
153. Ніколаєва О.М. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О.М. Ніколаєва, А.С. Маглаперадзе.–2013. Режим доступу: http://mobile.pidruchniki.ws/1050071254510/finansy/pidhodi_vdoskonalennya_formuli_rozrahunku_obsyagu_mizhbyudzhetnih_transfertiv.

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Методика розрахунку обсягу дотацій вирівнювання з державного бюджету місцевим бюджетам регіонам України*

Показники		Методика розрахунку	Позначення показників
1		2	3
Обсяг дотації вирівнювання з державного бюджету, що надається місцевим бюджетам (T_i)		$T_i = \alpha_i \times (V_i - D_{izak})$	α_i – коефіцієнт вирівнювання і-го місцевого бюджету (бюджету АР Крим, обласного бюджету, зведеного бюджету міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення, зведений бюджет району); V_i – розрахунковий показник обсягу видатків; D_{izak} – розрахунковий показник обсягу доходів (кошика доходів), закріплених за відповідним місцевим бюджетом.
Прогнозований обсяг доходів (кошика доходів), закріплених за місцевими бюджетами (RD_{izak})		$RD_{izak} = (K_{i5} \times N_{i3} \times D_{u5}) / N_{u3}$	K_{i5} – індекс відносної податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці; D_{u5} – прогнозований обсяг доходів (кошика доходів), закріплених за всіма місцевими бюджетами на планований бюджетний період; N_{u3} , N_{i3} – чисельність наявного населення України та адміністративно-територіальної одиниці за відповідний рік базового періоду (станом на 1 січня року, що настає за базовим).
Індекс відносної податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці (K_{i5})		$K_{i5} = (D_{ri} / N_{i3}) / (\sum D_{ri} / N_{u3})$	D_{ri} – попередній прогноз обсягу доходів (кошика доходів), закріплених за місцевими бюджетами, який проводиться у межах прогнозованого обсягу доходів зведеного бюджету України, визначеного на підставі основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на планований бюджетний період, а також із застосуванням індексу відносної податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці;
Попередній прогноз обсягу доходів (кошика доходів), закріплених за місцевими бюджетами (D_{ri})		$D_{ri} = D_{u5} \times (N_{i1} + N_{i2} + N_{i3}) \times K_{i4} \times Z_i / (N_{u1} + N_{u2} + N_{u3})$	N_{u1} , N_{u2} , N_{u3} , N_{i1} , N_{i2} , N_{i3} – чисельність наявного населення України та адміністративно-територіальної одиниці за відповідний рік базового періоду (станом на 1 січня року, що настає за базовим); K_{i4} – індекс відносної податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці; Z_i – коефіцієнт актуалізації індексів відносної платоспроможності.
Індекс відносної податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці (K_{i4})	якщо $K_{i3} > K_{i1}$	$K_{i4} = K_{i3} - (2 \times (K_{i1} - K_{i2}) + (K_{i2} - K_{i3})) / 3 - ((K_{i1} - K_{i2}) + (K_{i2} - K_{i3})) / 2$	K_{i1} , K_{i2} , K_{i3} – індекси відносної податкоспроможності і-тої адміністративно-територіальної одиниці відповідного року базового періоду.
	якщо $K_{i3} < K_{i1}$	$K_{i4} = E^{\frac{\ln K_{i3} - (2 \times (\ln K_{i1} - \ln K_{i2}) + (\ln K_{i2} - \ln K_{i3})) / 3 - ((\ln K_{i1} - \ln K_{i2}) + (\ln K_{i2} - \ln K_{i3})) / 2}{\ln E}}$	E – число Ейлера – математична стала, яка приблизно дорівнює 2,71828182846; $\ln$ – натуральний логарифм.
Індекс відносної податкоспроможності і-тої адміністративно-територіальної одиниці відповідного року базового періоду	K_{i1}	$K_{i1} = [(D_{i1} + L_{i1}) / N_{i1}] / [(D_{u1} + L_{u1}) / N_{u1}]$	D_{u1} , D_{u2} , D_{u3} , D_{i1} , D_{i2} , D_{i3} – обсяг доходів (кошика доходів), закріплених за усіма місцевими бюджетами та за кожним окремо взятим зведеним бюджетом;
	K_{i2}	$K_{i2} = [(D_{i2} + L_{i2}) / N_{i2}] / [(D_{u2} + L_{u2}) / N_{u2}]$	L_{u1} , L_{u2} , L_{u3} , L_{i1} , L_{i2} , L_{i3} – сума наданих органами місцевого самоврядування пільг із сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), що включені до обсягу доходів (кошика доходів), закріплених за усіма місцевими бюджетами та за кожним окремо
	K_{i3}	$K_{i3} = [(D_{i3} + L_{i3}) / N_{i3}] / [(D_{u3} + L_{u3}) / N_{u3}]$	взятим зведеним бюджетом

Продовж. табл. А.1

1		2	3
Коефіцієнт актуалізації індексів відносної платоспроможності (Z_i)		$Z_i = K_{ifakt} / K_{iprohn}$	K_{ifakt} – фактичний індекс відносної платоспроможності адміністративно-територіальної одиниці за звітними даними року, що передує планованому; K_{iprohn} – прогнозний індекс відносної платоспроможності адміністративно-територіальної одиниці у році, що передує планованому.
Фактичний індекс відносної платоспроможності адміністративно-територіальної одиниці за звітними даними року, що передує планованому (K_{ifakt})		$K_{ifakt} = [D_{i4} / N_{i3}] / [D_{u4} / N_{u3}]$	D_{u4} , D_{i4} – обсяг доходів (кошика доходів), що враховується під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів, закріплених за усіма місцевими бюджетами та за кожним окремо взятим зведеним бюджетом
Прогнозний індекс відносної платоспроможності адміністративно-територіальної одиниці у році, що передує планованому (K_{iprohn})	якщо $K_{i3} > K_{i1}$	$K_{iprohn} = K_{i2} + 2 \times K_{i3} - 2 \times (K_{i1} + K_{i2} + K_{i3}) / 3$	K_{i1} , K_{i2} , K_{i3} – індекси відносної податкоспроможності і-тої адміністративно-територіальної одиниці відповідного року базового періоду.
	якщо $K_{i3} < K_{i1}$	$K_{iprohn} = E^{\frac{\ln K_{i2} + 2 \times \ln K_{i3} - 2 \times (\ln K_{i1} + \ln K_{i2} + \ln K_{i3})}{3}}$	
Розрахунковий показник обсягу видатків загального фонду місцевого бюджету (V_i)		$V_i = V_{vi} + V_{zi} + V_{oi} + V_{si} + V_{ki} + V_{fi} + V_{ai} + V_{di} + V_{hi}$	V_{vi} – розрахунковий показник обсягу видатків на утримання органів управління; V_{zi} – розрахунковий показник обсягу видатків на охорону здоров'я; V_{oi} – розрахунковий показник обсягу видатків на освіту; V_{si} – розрахунковий показник обсягу видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення; V_{ki} – розрахунковий показник обсягу видатків на культуру і мистецтво; V_{fi} – розрахунковий показник обсягу видатків на фізичну культуру і спорт; V_{ai} – розрахунковий показник обсягу додаткового фінансового ресурсу місцевих бюджетів; V_{di} – розрахунковий показник обсягу видатків на інші заходи; V_{hi} – розрахунковий показник обсягу нерозподілених видатків.
Коефіцієнт вирівнювання (α_i , $\alpha_i \in [0,6=1]$)		$\alpha_i = 1$	Для місцевих бюджетів, кошти яких передаються до державного бюджету
		$\alpha_i = 0,60$	Коефіцієнт вирівнювання для бюджетів-донорів.
		$\alpha_i = 0,75$	Коефіцієнт вирівнювання для бюджетів-реципієнтів.

*За даними Постанови КМУ «Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним бюджетом та місцевими бюджетами» від 08 грудня 2010 р., № 1149 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1149-2010-p/page>.

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет

Наукове видання

**РЕГІОНАЛЬНА КОНВЕРГЕНЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Монографія

Вахович Ірина Михайлівна
Ропотан Ірина Валеріївна

В 22 Вахович І.М., Ропотан І.В. Регіональна конвергенція фінансового забезпечення сталого розвитку України: Монографія/ І.М.Вахович, І.В.Ропотан. – Луцьк: Волиньполіграф^{ТМ}, 2014. – 219 с.

Тираж 300